

UNIWERSYTET EKONOMICZNY
W POZNANIU

WYDZIAŁ ZARZĄDZANIA

Katedra Rachunkowości

mgr Marta Szczepańska

**PRZEPŁYWY PIENIĘŻNE W RACHUNKOWOŚCI
W UJĘCIU SPRAWOZDAWCZYM I DECYZYJNYM**

Rozprawa doktorska

Promotor:

Prof. dr hab. Wiktor Gabrusewicz, prof. zw. UEP

DZIEDZINA: NAUKI EKONOMICZNE

DYSCYPLINA: FINANSE

SPECJALNOŚĆ: RACHUNKOWOŚĆ

Poznań 2014

Składam serdeczne podziękowania

Panu Prof. dr hab. Wiktorowi Gabrusewiczowi

za opiekę naukową, niezwykle cenne wsparcie

merytoryczne, okazaną życzliwość, wyrozumiałość

i motywowanie do pracy.

Spis treści

WSTĘP.....	6
WYKAZ SKRÓTÓW.....	15
ROZDZIAŁ I ISTOTA RACHUNKOWOŚCI W PROCESIE PODEJMOWANIA DECYZJI GOSPODARCZYCH.....	16
1.1. Znaczenie informacji finansowej w procesie podejmowania decyzji gospodarczych	16
1.1.1. Racjonalność procesu podejmowania decyzji i jej ograniczenia	16
1.1.2. Istota informacji w procesie podejmowania decyzji	20
1.1.3. Cechy jakościowe informacji finansowej i ich wpływ na podejmowane decyzje	24
1.2. Rachunkowość jako system informacyjny jednostki gospodarczej wspomagający podejmowanie decyzji gospodarczych.....	30
1.2.1. Pojęcie rachunkowości i jej funkcje.....	30
1.2.2. System informacyjny rachunkowości i jego miejsce w systemie informacyjnym jednostki gospodarczej	36
1.2.3. Przekroje strukturalne rachunkowości a system informacyjny rachunkowości.....	45
1.3. Rola informacji o przepływach pieniężnych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych.....	50
1.3.1. Odbiorcy informacji finansowej i ich potrzeby informacyjne	50
1.3.2. Obszary wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych w ujęciu retrospektywnym.....	56
1.3.3. Obszary wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych w ujęciu prospektywnym	64
ROZDZIAŁ II PRZEPIŁYWY PIENIĘŻNE W SYSTEMIE INFORMACYJNYM RACHUNKOWOŚCI – ASPEKT TEORETYCZNO-POZNAWCZY	68
2.1. Istota przepływów pieniężnych i ich miejsce w systemie informacyjnym rachunkowości	68
2.1.1. Istota przepływów pieniężnych i metody ich prezentacji.....	68
2.1.2. Miejsce przepływów pieniężnych w systemie informacyjnym rachunkowości.....	75
2.1.3. Przepływy pieniężne a kreatywne i agresywne praktyki rachunkowości	81

2.2. Ewolucja podejść do prezentacji przepływów pieniężnych w rachunkowości i ich standaryzacja.....	86
2.2.1. Teorie bilansowe z punktu widzenia rachunku przepływów	86
2.2.2. Funduszowe a pieniężne podejście do prezentacji informacji o przepływach	90
2.2.3. Rachunek przepływów pieniężnych w świetle obowiązujących krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości.....	95
2.2.4. Specyfika rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych w Polsce.....	112
2.3. Przegląd autorskich koncepcji na temat prezentacji przepływów pieniężnych w rachunkowości XXI wieku.....	116
2.3.1. Strategiczny rachunek przepływów pieniężnych	116
2.3.2. Raportowanie informacji o zrównoważonych przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej	120
2.3.3. Model sprawozdawczości przepływów pieniężnych według E. Śniezek.....	129
2.3.4. Sprawozdanie z przepływów pieniężnych w świetle prac IASB i FASB	133
ROZDZIAŁ III FUNKCJONOWANIE SYSTEMU INFORMACYJNEGO RACHUNKOWOŚCI W OBSZARZE PRZEPIYWÓW PIENIĘŻNYCH – BADANIE EMPIRYCZNE.....	142
3.1. Charakterystyka przeprowadzonego badania.....	142
3.1.1. Cel, metoda badawcza i organizacja badania.....	142
3.1.2. Charakterystyka narzędzia badawczego i sposobu przetwarzania danych.....	144
3.1.3. Ograniczenia możliwości wnioskowania na podstawie badania.....	146
3.1.4. Zakres badania na tle dotychczasowych badań poświęconych przepływowi pieniężnym w rachunkowości.....	147
3.2. Funkcjonowanie systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych w praktyce polskich przedsiębiorstw – zestawienie wyników	150
3.2.1. Praktyka sporządzania rachunku przepływów pieniężnych.....	150
3.2.2. Ocena systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych	160
3.2.3. Obszary wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych.....	166
3.2.4. Identyfikacja potrzeb informacyjnych w obszarze prezentacji informacji o przepływach pieniężnych w rachunkowości	171
3.3. Przepływy pieniężne w systemie informacyjnym rachunkowości – wnioski z badania	179
3.3.1. Problemy w funkcjonowaniu systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych.....	179
3.3.2. Niezaspokojone zapotrzebowanie na informacje o przepływach pieniężnych generowane przez system informacyjny rachunkowości	186

ROZDZIAŁ IV	KONCEPCJA PREZENTACJI PRZEPIYWÓW PIENIĘŻNYCH W UJĘCIU SPRAWOZDAWCZYM I DECYZYJNYM	194
4.1.	Krytyczna analiza obecnego stanu systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych	194
4.2.	Propozycja koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym	197
4.2.1.	Teoretyczne podstawy kształtowania systemu informacyjnego rachunkowości dla potrzeb prezentacji przepływów pieniężnych	197
4.2.2.	Struktura prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym	206
4.2.3.	Rekomendacje odnoszące się do sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych	228
4.3.	Wdrożenie koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym – zalety, kluczowe bariery i sposoby ich usuwania.....	234
ZAKOŃCZENIE.....		240
BIBLIOGRAFIA.....		250
SPIS RYSUNKÓW.		267
SPIS TABEL.....		268
SPIS WYKRESÓW		270
ZAŁĄCZNIK.....		272

WSTĘP

W XXI wieku niezwykle trudno jest postrzegać rachunkowość *sensu stricto* jako subdyscyplinę naukową w ramach nauk ekonomicznych¹. W aktualnych uwarunkowaniach gospodarczych jest ona nierozzerwalnie powiązana z praktyką życia gospodarczego, przy czym wzajemna relacja teoria a praktyka może przebiegać jednostronnie lub dwustronnie [Bareja 2013, s. 40]. Konsekwencją tego zjawiska jest konieczność rozważania rachunkowości w trzech wymiarach: teoretycznym – jako nauki obejmującej badania nad praktyką rachunkowości, której wyniki są prezentowane w formie teorii, modeli, koncepcji lub hipotez; jako wiedzy praktycznej znajdującej zastosowanie w działalności jednostek gospodarczych oraz politycznym – jako zbioru regulacji prawnych i zasad jej stosowania [Jaruga i Szychta 2002, s. III; Babuńska 2013, s. 25].

W literaturze nauk o zarządzaniu zwraca się uwagę, że podstawowym elementem, a nawet istotą zarządzania jest podejmowanie decyzji, czyli proces polegający na rozpoznawaniu i wyborze określonego kierunku działania, który ma doprowadzić do rozwiązania konkretnego problemu decyzyjnego [Stoner, Freeman i Gilbert 2001, s. 238]. Podejmowanie decyzji łączy obecną sytuację organizacji z działaniami prowadzącymi ją do pożądanego stanu w przyszłości. Jednocześnie podejmowanie decyzji bazuje na doświadczeniu z przeszłości, które to odgrywa ważną rolę w określeniu, które spośród możliwych rozwiązań jest realne i pożądane. Trafność decyzji zależy w dużej mierze od informacji będących podstawą ich podejmowania i przesądza o efektywności oraz skuteczności działań gospodarczych.

Źródłem informacji finansowej niezbędnej do zarządzania działalnością gospodarczą, jak i systemem komunikowania się kierownictwa danego przedsiębiorstwa z szerokim gronem interesariuszy jest rachunkowość [Karmańska 2009, s. 9]. Atrybutem współczesnej rachunkowości staje się dominująca rola różnego rodzaju konwencji, założeń i zasad rachunkowości. Informacje finansowe zostają coraz bardziej obciążone pewnym stopniem

¹ Autorka lokuje rachunkowość jako subdyscyplinę naukową w ramach dziedziny nauk ekonomicznych zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych [Rozporządzenie MNiSW z 8 sierpnia 2011]. Uszczegóławiając, niniejsza praca kwalifikuje się do obszaru dyscypliny „finanse”.

umowności i subiektywizmu. W. Schruoff [2012, s. 20] poddaje w wątpliwość, czy „odobiektywizowanie” informacji finansowej jest wystarczająco usprawiedliwione zwiększeniem jej przydatności dla podejmowanych decyzji?

Globalny kryzys finansowy z początku XXI wieku uwidoczniał spadek zaufania do sprawozdawczości finansowej. Regulacje prawne w zakresie rachunkowości oraz standardy rachunkowości są poddawane coraz szerszej krytyce. Główne zastrzeżenia dotyczą tego, że dopuszczają one zbyt wiele alternatywnych form prezentacji, wysoki stopień agregacji i niekonsekwentny sposób ujmowania informacji w sprawozdaniu finansowym [IASB 2008, s. 13]. W zaistniałej sytuacji naturalnym jest nieustanne poszukiwanie prawidłowych informacji, które stanowiłyby solidną podstawę w procesie podejmowania decyzji gospodarczych. W nurcie tych poszukiwań szczególne miejsce zajmują przepływy pieniężne, przede wszystkim z tego względu, iż są one kształtowane przez zdarzenia zewnętrzne, a nie zasady [Wąsowski 2005, s. 38].

Jedną z nadrzędnych zasad rachunkowości jest zasada memoriałowa, zgodnie z którą uznanie przychodów i kosztów następuje w momencie ich wystąpienia, niezależnie od przepływu pieniężnego [Turyna 2008a, s. 14]. W aktualnych uwarunkowaniach gospodarczych obserwowany jest wzrost przychodów i kosztów niezwiązanych z przepływem pieniężnym, który zdaniem Z. Fedaka i M. Karniewskiej-Mazur [2013, s. 8] sprawia, że zyskowność nie gwarantuje zachowania płynności finansowej, a deficytowość nie oznacza automatycznie jej utraty. W piśmiennictwie naukowym akcentuje się, iż samo ujęcie operacji gospodarczych zgodnie z zasadą memoriałową jest zbyt wąskie z punktu widzenia praktyki gospodarczej zarządzania finansami, stąd potrzeba poszerzenia prezentacji informacji o zachodzących procesach o ujęcie kasowe [Maślanka 2008, s. 12]. J. Weiss [2006] zwraca uwagę, iż w wielu przedsiębiorstwach koszty funkcjonowania działu finansowego pochłaniają więcej niż 1% przychodów, a dyrektorzy finansowi nadal zmagają się z niedostateczną przejrzystością informacji o przepływach pieniężnych.

Pomimo licznych korzyści odnoszonych z dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych, niedostosowanie systemów ewidencyjnych do potrzeb generowania informacji o strukturze wpływów i wydatków sprawia, że rachunek przepływów pieniężnych powstaje najczęściej jako sprawozdanie wtórne wobec bilansu oraz rachunku zysków i strat. Można odnieść wrażenie, że rachunek przepływów pieniężnych został zepchnięty w systemie informacyjnym rachunkowości na drugi plan.

Procesy globalizacji i dynamiczne zmiany otoczenia ekonomicznego, społecznego, politycznego, prawnego, kulturowego przedsiębiorstw sprawiają, że wzrasta rola porównywalności informacji finansowej nie w skali regionu, kraju, kontynentu, a świata.

Współczesnej rachunkowości zarzuca się, że postęp w harmonizacji sprawozdawczości finansowej jest wciąż niesatysfakcjonujący [Wędzki 2009, s. 36]. Ogromny potencjał rachunku przepływów pieniężnych tkwi w tym, iż eliminuje on skutki stosowania różnych metod przy ujmowaniu operacji gospodarczych tego samego rodzaju. Jednocześnie trudno jest znaleźć bardziej obiektywną kategorię ekonomiczną niż środki pieniężne. Można na tej podstawie przypuszczać, że harmonizacja i standaryzacja rachunkowości w obszarze rachunku przepływów pieniężnych nie powinna przysparzać trudności.

Problemem współczesnej rachunkowości – nieco innego rodzaju – jest pokusa, a nawet presja prezentowania w sprawozdaniu finansowym informacji zgodnych z oczekiwaniami kierownictwa. Równocześnie odbiorcy informacji finansowej oczekują, aby informacje pochodzące z systemu informacyjnego rachunkowości były wiarygodne. W polskiej literaturze przedmiotu niewiele uwagi poświęcono negatywnym praktykom rachunkowości w odniesieniu do prezentacji informacji o przepływach pieniężnych. Powstaje pytanie, czy rachunkowość w obszarze przepływów pieniężnych faktycznie dysponuje mechanizmami chroniącymi ją przed popełnieniem oszustw?

Obok ujęcia sprawozdawczego informacji o przepływach pieniężnych, pojawia się problem ich ujęcia na potrzeby procesu decyzyjnego dotyczącego funkcjonowania przedsiębiorstwa. Przepływy pieniężne są obecnie szeroko wykorzystywane w zarządzaniu finansami przedsiębiorstwa i analizie finansowej jego dokonań. Znajduje to odzwierciedlenie teoretyczne w literaturze naukowej z zakresu zarządzania finansami i analizy finansowej. Niemniej jednak poruszane zagadnienia rozpatruje się najczęściej w oderwaniu od systemu informacyjnego rachunkowości. Nie dostrzega się potrzeby zestawiania informacji o zrealizowanych i planowanych przepływach pieniężnych, integracji ujęcia *ex post* i *ex ante*.

Przedmiot licznych badań i rozważań w literaturze z zakresu rachunkowości stanowi problematyka odnosząca się do sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych². Zdecydowanie mniej uwagi poświęca się – i to nie tylko w polskiej literaturze naukowej, ale również zagranicznej – przepływom pieniężnym w systemie informacyjnym rachunkowości z punktu widzenia potrzeb informacyjnych zarówno odbiorców zewnętrznych

² Problematyce tej zostały poświęcone w szczególności następujące publikacje: M. Gottlieb i W. Lewczyński [1993]; E. Śnieżek [1994]; M. Rzepnikowska i E. Śnieżek [1995]; E. Śnieżek [2002]; W. Gos [2004]; J. Feliński [2007]; E. Śnieżek [2007]; J. Turyna [2008a]; W. Gos [2011a]; P. Sałdyka [2011]; E. Śnieżek i M. Wiatr [2011c]; M. Lachmirowicz [2012]; K. Wajszczuk [2013]. Niemniej jednak większość z tych publikacji ma wyraźne ukierunkowanie praktyczno-techniczne.

informacji finansowej, jak również odbiorców wewnętrznych³. Można zaobserwować niedostatek stosownych rozważań teoretycznych i badań empirycznych.

Takie zubożenie podejścia stało się asumptem do podjęcia badań naukowych poświęconych problematyce modelowego ujęcia informacji o przepływach pieniężnych w systemie informacyjnym rachunkowości.

Pośrednią przesłanką wyboru tematu niniejszej pracy jest również fakt, iż postulowany sposób prezentacji informacji w sprawozdaniu finansowym podlega obecnie nieustannym zmianom. Jest to szczególnie widoczne w kontekście wieloletnich prac Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości i amerykańskiej Rady Standardów Rachunkowości Finansowej nad prezentacją sprawozdania finansowego, zainicjowanych po raz pierwszy wspólnie w kwietniu 2004 roku. Można oczekiwać, że w perspektywie kilku najbliższych lat proponowane rozwiązania będą wymagały licznych zmian w systemie informacyjnym rachunkowości, pod kątem dostosowania go do nowego modelu sprawozdawczego. Jednocześnie pojawia się okazja spojrzenia na system informacyjny rachunkowości nie tylko z punktu widzenia obligatoryjnych wymogów sprawozdawczych, ale przede wszystkim potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej – i to zarówno odbiorców zewnętrznych, jak i wewnętrznych.

Na podstawie przeglądu literatury naukowej i w świetle zmian zachodzących we współczesnej rachunkowości został określony **problem badawczy** dla nauki rachunkowości, który wymaga ustalenia:

1. Czy rachunkowość może być rozumiana jako system informacyjny jednostki gospodarczej wspomagający podejmowanie decyzji gospodarczych?
2. Jaki jest zakres wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych?
3. Jakie są aktualnie rola i miejsce przepływów pieniężnych w systemie informacyjnym rachunkowości?
4. Czy obecna forma i zakres informacyjny rachunku przepływów pieniężnych odpowiadają potrzebom informacyjnym odbiorców informacji finansowej?
5. Jaki jest stan faktyczny systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, pod kątem jego dostosowania do potrzeb informacyjnych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych?

³ W piśmiennictwie naukowym potrzebę zintegrowania systemu rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych z systemem zarządzania dostrzegł W. Gos [2001b]. W pracy pt. „Przepływy pieniężne w systemie rachunkowości” przedstawił koncepcję założeń modelu dla potrzeb przepływów pieniężnych i pomiaru płynności finansowej w ujęciu dynamicznym.

6. Jak powinien kształtować się docelowo system informacyjny rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, aby odpowiadał potrzebom informacyjnym odbiorców informacji finansowej?

Celem głównym pracy jest opracowanie wzorcowej koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości.

Osiągnięcie założonego celu głównego pracy wymaga przyjęcia następujących **celów cząstkowych**, a mianowicie:

- usystematyzowanie wiedzy o systemie informacyjnym rachunkowości i jego roli w procesie podejmowania decyzji gospodarczych,
- zaprezentowanie (w zarysie) roli informacji o przepływach pieniężnych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych,
- wyjaśnienie istoty przepływów pieniężnych i ich miejsca w systemie informacyjnym rachunkowości,
- przedstawienie podejść do prezentacji przepływów pieniężnych w rachunkowości, w tym ich standaryzacji, a także dokonanie przeglądu najnowszych koncepcji na temat prezentacji przepływów pieniężnych w rachunkowości,
- dokonanie empirycznej identyfikacji i analizy funkcjonowania systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, pod kątem jego dostosowania do potrzeb informacyjnych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych,
- opracowanie wzorcowej struktury prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości,
- sformułowanie istotnych z punktu widzenia potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej rekomendacji odnoszących się do sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych,
- wskazanie uwarunkowań związanych z wdrożeniem koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości.

Hipotezę badawczą pracy sformułowano w następujący sposób: obecnie funkcjonujący system informacyjny rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, zarówno w zakresie sprawozdawczym, jak i decyzyjnym, nie odpowiada w pełni potrzebom informacyjnym odbiorców informacji finansowej, a poprzez to może wpływać negatywnie na racjonalność podejmowanych decyzji gospodarczych.

Obszarem badawczym pracy jest rachunkowość. W badaniach i rozważaniach autorka kieruje się paradygmatem⁴ strategiczno-informacyjnym⁵.

Praca wpisuje się w nurt pozytywnej teorii rachunkowości, próbującej generalizować i racjonalizować bieżącą rzeczywistość gospodarczą, opisywać, ale nie rozstrzygać [Szychta 1996, s. 39–43 i 70–71]. Niemniej jednak wskazane w pracy problemy badawcze obejmują jednocześnie podejście teoretyczne i praktyczne, normatywne i pozytywne, a zwieńczeniem procesu badawczego jest przedstawienie autorskiej koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości. O słuszności obranego podejścia mogą świadczyć słowa E. Śnieżek [1994, s. 15]: „dobra rachunkowość powinna być pozytywna i normatywna, objaśniając zjawiska realne z praktyki w kategoriach ich użyteczności”.

Przedmiotem pracy są przepływy pieniężne w systemie informacyjnym rachunkowości.

Podmiotem pracy są jednostki gospodarcze – przedsiębiorstwa – prowadzące księgi rachunkowe i sporządzające rachunek przepływów pieniężnych. Jednostki gospodarcze zaliczane do sektora finansowego⁶ zostały wyłączone ze względu na specyfikę prowadzonej działalności, a co za tym idzie odmienność sprawozdań finansowych.

Określając podmiot badawczy dla potrzeb części empirycznej pracy ograniczono się do jednostek gospodarczych – przedsiębiorstw – kontynuujących działalność, zorganizowanych w formie spółki akcyjnej i posiadających siedzibę w województwie wielkopolskim.

Zakres czasowy pracy w jej części teoretycznej nie jest jednoznacznie określony i odnosi się do problematyki badawczej rozpatrywanej w określonych uwarunkowaniach gospodarczych. Natomiast zakres czasowy pracy w jej części empirycznej odwołuje się do aktualnej praktyki funkcjonowania systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, przyjmując za punkt odniesienia rok 2012.

⁴ Według T.S. Kuhna [2009, s. 10] „powszechnie uznawane osiągnięcia naukowe, które w pewnym czasie dostarczają społeczności uczonych modelowych problemów i rozwiązań” określa się mianem paradygmatu.

⁵ R. Mattessich wyróżnia paradygmat wyceny, paradygmat zarządczo-powierniczy i paradygmat strategiczno-informacyjny [Szychta 1996, s. 190–201]. W ramach paradygmatu strategiczno-informacyjnego podejmuje się próbę opracowania takiej teorii, która przypisze różnorodnym celom informacyjnym rachunkowości odpowiednie struktury systemu informacyjnego rachunkowości. Zadaniem rachunkowości zgodnie z obranym paradygmatem jest zaspokojenie różnych potrzeb informacyjnych odbiorców zewnętrznych i wewnętrznych.

⁶ Do sektora finansowego zaliczono jednostki gospodarcze będące bankami, zakładami ubezpieczeń, zakładami reasekuracji, spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi, jednostkami działającymi na podstawie przepisów o obrocie papierami wartościowymi i przepisów o funduszach inwestycyjnych lub jednostkami działającymi na podstawie przepisów o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych.

Wśród **źródeł badawczych** wykorzystanych w pracy należy wskazać na:

- polskie, anglo- i niemieckojęzyczne prace naukowe, obejmujące przede wszystkim monografie, artykuły i referaty z zakresu teorii i praktyki rachunkowości oraz pomocniczo analizy finansowej, podstaw organizacji i zarządzania, zarządzania finansami przedsiębiorstw,
- krajowe i międzynarodowe regulacje prawne oraz standardy rachunkowości, w tym również ich projekty,
- publikacje organizacji zrzeszających naukowców oraz praktyków rachunkowości,
- wyniki badania empirycznego przeprowadzonego we własnym zakresie metodą wywiadu kwestionariuszowego.

Dążenie do osiągnięcia celu głównego oraz celów cząstkowych pracy zdeterminowało dobór adekwatnych **metod badawczych**. W pracy zastosowano ogólne metody badawcze – analizę, dedukcję, indukcję, syntezę i analogię. Przedstawiając obszar badawczy i przedmiot pracy zastosowano w szczególności metodę analizy opisowej oraz analizy porównawczej. Wnioski z części teoretycznej pracy sformułowano na drodze rozumowania dedukcyjnego. Z kolei wyniki przeprowadzonego badania empirycznego umożliwiły dokonanie wnioskowania indukcyjnego. Synteza wniosków z części teoretycznej i empirycznej pracy pozwoliła na osiągnięcie celu głównego pracy. Umożliwiła również sformułowanie rekomendacji odnoszących się do sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych.

Badanie empiryczne przeprowadzono metodą wywiadu kwestionariuszowego, a jego celem głównym jest dokonanie identyfikacji i analizy funkcjonowania systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych w praktyce polskich przedsiębiorstw, pod kątem jego dostosowania do potrzeb informacyjnych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych, a także rozpoznanie potrzeb i kierunków zmian w tym zakresie. Badanie służy również zweryfikowaniu – na gruncie praktyki gospodarczej – hipotezy badawczej niniejszej pracy, którą określono we wstępie.

Celowi głównemu, celom cząstkowym i podjętym problemom badawczym przyporządkowano strukturę oraz treść pracy. Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów i zakończenia. Całość pracy zamykają: bibliografia obejmująca 269 pozycji, spis rysunków, tabel, wykresów oraz załącznik zawierający zastosowany w badaniu empirycznym kwestionariusz ankietowy wraz z listem przewodnim.

Rozdział pierwszy poświęcono przedstawieniu obszaru badawczego. Podejmowane rozważania dotyczą istoty rachunkowości w procesie podejmowania decyzji gospodarczych. W ramach wprowadzenia do rozważań wskazano na znaczenie informacji finansowej z punktu widzenia racjonalności procesu podejmowania decyzji. Odwołując się do teorii

agencji omówiono problem zróżnicowania w dostępie do informacji finansowej. Z kolei wykorzystując dorobek między innymi kwalitologii określono cechy prawidłowych informacji. W drugiej części rozdziału skoncentrowano uwagę na rozważaniu rachunkowości jako systemu informacyjnego jednostki gospodarczej wspomagającego podejmowanie decyzji gospodarczych, poprzez zaprezentowanie samego pojęcia rachunkowości, określenie jej funkcji oraz przekrojów strukturalnych. W ostatniej części rozdziału pierwszego – nawiązując wprost do przedmiotu niniejszej pracy – podjęto próbę identyfikacji potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej oraz usystematyzowania obszarów wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych w ujęciu retrospektywnym i prospektywnym w procesie podejmowania decyzji gospodarczych.

Rozdział drugi ma charakter przeglądowny i jest poświęcony prezentacji przedmiotu pracy. W pierwszej kolejności omówiono istotę przepływów pieniężnych i ich miejsce w systemie informacyjnym rachunkowości. Zdefiniowano podstawowe pojęcia, takie jak: przepływy pieniężne, środki pieniężne, ekwiwalenty środków pieniężnych⁷. Podjęto również rozważania dotyczące wpływu kreatywnych i agresywnych praktyk rachunkowości na prezentację informacji o przepływach pieniężnych. Szczególną uwagę w ramach rozdziału drugiego zwrócono na zaprezentowanie historycznych i konceptualnych podejść do prezentacji przepływów pieniężnych w rachunkowości na tle zmian potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej – począwszy od teorii bilansowych, poprzez podejście funduszowe aż do wypracowania podejścia pieniężnego. Analizie porównawczej poddano prezentację rachunku przepływów pieniężnych w świetle obowiązujących krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości. W trzeciej części rozdziału dokonano przeglądu autorskich koncepcji na temat prezentacji przepływów pieniężnych w rachunkowości na miarę XXI wieku. Są one nie tylko rezultatem prowadzonych badań naukowych, ale również wyrazem działań podejmowanych w kierunku harmonizacji i standaryzacji rachunkowości oraz odpowiedzią na problemy zgłaszane przez praktykę gospodarczą.

Rozdział trzeci ma charakter empiryczny. Problemy badawcze poruszone na gruncie teoretycznym w ramach pierwszych dwóch rozdziałów odniesiono do praktyki gospodarczej. Na wstępie niniejszego rozdziału doprecyzowano cel badania, określono metodę badawczą i przebieg badania, a także scharakteryzowano narzędzie badawcze i sposób przetwarzania danych. Szczególną uwagę poświęcono zaprezentowaniu zakresu własnego badania na tle

⁷ Wskazane pojęcia, mimo iż na gruncie intuicyjnym są powszechnie rozumiane, to nie zawsze są precyzyjnie definiowane.

dotychczasowych badań poświęconych przepływowi pieniężnym w rachunkowości, ponieważ zamierzeniem autorki było z jednej strony kontynuowanie wybranych obszarów badawczych ważnych z perspektywy celu głównego niniejszej pracy, a z drugiej strony uwzględnienie obszarów, które nie były eksponowane w dotychczasowych badaniach. Wyniki własnego badania empirycznego zaprezentowano w podrozdziale drugim. Prezentacji dokonano według czterech wyróżnionych na potrzeby badania obszarów badawczych, poświęconych kolejno: praktyce sporządzania rachunku przepływów pieniężnych, ocenie systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych, wykorzystywaniu informacji o przepływach pieniężnych generowanych przez system informacyjny rachunkowości w procesie podejmowania decyzji gospodarczych oraz identyfikacji potrzeb informacyjnych w obszarze prezentacji informacji o przepływach pieniężnych w rachunkowości. Zwieńczeniem prac w ramach rozdziału trzeciego jest zaprezentowanie wniosków z badania, przydatnych zarówno do zweryfikowania hipotezy badawczej, jak również osiągnięcia celu głównego pracy.

Rozdział czwarty stanowi odzwierciedlenie podjętych w ramach rozprawy rozważań teoretycznych i wyników badania empirycznego. Jego istotą jest osiągnięcie celu głównego pracy, czyli przedstawienie wzorcowej koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości. Wstępem dla opracowanej koncepcji jest krytyczna analiza obecnego stanu systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych. Przedstawienie opracowanej koncepcji rozpoczęto od wskazania teoretycznych podstaw kształtowania systemu informacyjnego rachunkowości dla potrzeb prezentacji przepływów pieniężnych. Następnie omówiono zaproponowaną strukturę prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym. W dalszej kolejności sformułowano rekomendacje odnoszące się do sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych – zarówno w kontekście ustawy o rachunkowości i Krajowego Standardu Rachunkowości nr 1 „Rachunek przepływów pieniężnych”, jak i Międzynarodowego Standardu Rachunkowości 7 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych”. Zwieńczeniem prac jest wskazanie uwarunkowań związanych z wdrożeniem opracowanej koncepcji.

W zakończeniu dokonano podsumowania przeprowadzonych w ramach pracy badań i rozważań. W sposób syntetyczny zaprezentowano wyniki w zakresie osiągnięcia postawionych celów oraz przedstawiono kluczowe wnioski z pracy o charakterze teoretycznym i praktycznym.

WYKAZ SKRÓTÓW

- AASB 107** - Australijski Standard Rachunkowości AASB 107 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych” (ang. *Australian Accounting Standard AASB 107 „Statement of Cash Flows”*)
- ASE 31** - Standardy Rachunkowości dla Przedsiębiorców nr 31 „Rachunki przepływów pieniężnych” (ang. *Accounting Standards for Enterprises No. 31 „Cash Flow Statements”*)
- DRS 2** - Niemiecki Standard Rachunkowości nr 2 „Rachunek przepływów pieniężnych” (niem. *Deutscher Rechnungslegungs Standard Nr. 2 „Kapitalflussrechnung”*)
- FASB** - Rada Standardów Rachunkowości Finansowej (ang. *Financial Accounting Standards Board*)
- FRS 1** - Standard Sprawozdawczości Finansowej 1 „Rachunki przepływów pieniężnych” (ang. *Financial Reporting Standard 1 „Cash Flow Statements”*)
- IASB** - Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (ang. *International Accounting Standards Board*)
- KSR 1** - Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 „Rachunek przepływów pieniężnych”
- MSR 7** - Międzynarodowy Standard Rachunkowości 7 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych” (ang. *International Accounting Standard 7 „Statement of Cash Flows”*)
- MSSF** - Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (ang. *International Financial Reporting Standards*)
- SRF 95** - Standard Rachunkowości Finansowej nr 95 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych” (ang. *Statement of Financial Accounting Standards No. 95 „Statement of Cash Flows”*)
- UoR** - Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości, ze zm.
- US GAAP** - Amerykańskie Ogólnie Przyjęte Zasady Rachunkowości (ang. *United State Generally Accepted Accounting Principles*)
- ZKSF** - „Założenia koncepcyjne sprawozdawczości finansowej” (ang. *„Conceptual Framework for Financial Reporting”*)
- ZKSiPSF** - „Założenia koncepcyjne sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych” (ang. *Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements*)

Rozdział I

ISTOTA RACHUNKOWOŚCI W PROCESIE PODEJMOWANIA DECYZJI GOSPODARCZYCH

1.1. Znaczenie informacji finansowej w procesie podejmowania decyzji gospodarczych

1.1.1. Racjonalność procesu podejmowania decyzji i jej ograniczenia

Zarządzanie można utożsamiać z praktyką świadomego oraz ciągłego kształtowania organizacji formalnej. Ważnym jego elementem jest podejmowanie decyzji, czyli proces polegający na rozpoznawaniu i wyborze określonego kierunku działania, który ma doprowadzić do rozwiązania konkretnego problemu decyzyjnego [Stoner, Freeman i Gilbert 2001, s. 238]. Podejmowanie decyzji różni się od innych aktów wyboru tym, iż dotyczy przyszłego działania i jest wyborem nielosowym, obejmującym jedynie te kierunki działania, które są możliwe do realizacji [Banaszyk 2002, s. 121].

W teorii decyzji pod pojęciem decyzji rozumie się akt wyboru określonego rozwiązania problemu decyzyjnego. Problemem decyzyjnym jest sytuacja, która wymaga dokonania wyboru jednego, spośród co najmniej dwóch możliwych rozwiązań. Decyzje są podejmowane przez decydenta, czyli podmiot (jedną osobę lub grupę osób), który jest uprawniony do dokonania wyboru określonego rozwiązania [Knosala 2011, s. 24].

Do literatury z zakresu nauk o zarządzaniu na trwałe wpisał się tzw. racjonalny⁸ model podejmowania decyzji. Jest on przedstawiany jako kilkuetapowy proces, opisujący

⁸ Według J.W. Dean i M.P. Sharfman [za: Elbanna i Child 2007, s. 565] racjonalność odnosi się do zachowania, które jest logiczne w osiągnięciu celów. Takie podejście do racjonalności leży u podstaw wielu modeli racjonalności w naukach społecznych. W ekonomii racjonalność jest równoznaczna z maksymalizacją zysku (użyteczności). Z kolei w naukach o zarządzaniu racjonalność pojawia się w kontekście badań nad tym, w jaki sposób decyzje są podejmowane i dlaczego właśnie w taki, a nie inny.

w jaki sposób decyzje powinny być podejmowane, a więc odzwierciedlający podejście normatywne.

Za J.A.F. Stonerem, R.E. Freemanem i D.R. Gilbertem [2001, s. 248] można przyjąć, że racjonalny model podejmowania decyzji jest czteroetapowym procesem, który ma ułatwić decydentowi rozważenie poszczególnych możliwości rozwiązań i dokonanie wyboru tego spośród nich, które zapewnia największą szansę powodzenia. Przyjmując takie ujęcie racjonalnego modelu podejmowania decyzji, można wyszczególnić w nim cztery następujące etapy [Stoner, Freeman i Gilbert 2001, s. 253]:

1. Analiza sytuacji, obejmująca trzy kluczowe aspekty, a mianowicie: zdefiniowanie problemu decyzyjnego, zdiagnozowanie jego przyczyn oraz określenie celów podejmowania decyzji.
2. Poszukiwanie możliwych rozwiązań (bez dokonywania ich oceny).
3. Ocena możliwych rozwiązań i dokonanie wyboru najlepszego spośród nich.
4. Wdrażanie decyzji oraz śledzenie jej konsekwencji, a także w razie zaistnienia takiej potrzeby wprowadzanie odpowiednich korekt.

W racjonalnym modelu podejmowania decyzji przyjmuje się założenie o racjonalności działań decydenta. Postępowanie zgodne z modelem ma zapewnić pozytywną ocenę działań decydenta według kryterium racjonalności.

Z racjonalnym modelem podejmowania decyzji wiążą się liczne założenia, które opisuje S.P. Robbins [za: Kisielnicki i Zach 2012, s. 23], wskazując na:

- zrozumienie problemu, w tym posiadanie wszystkich informacji o sytuacji decyzyjnej,
- znajomość wszystkich możliwych rozwiązań i ich konsekwencji,
- jednoznaczność i niezmienność preferencji decydenta,
- brak czasowych i kosztowych ograniczeń,
- maksymalizację wyniku.

Pełną racjonalność działań decydentów i ich oczekiwań odnośnie znaczenia dostępnych informacji zakłada neoklasyczna teoria firmy. W procesie podejmowania decyzji wymaga od decydentów znajomości wszystkich możliwych rozwiązań oraz pełnej wiedzy lub umiejętności wyliczenia konsekwencji, które wynikają z poszczególnych rozwiązań. Ponadto wymaga od decydentów zarówno pewności w zakresie oceny obecnych i przyszłych konsekwencji poszczególnych rozwiązań, jak również porównania konsekwencji, bez względu na ich zróżnicowanie i niejednorodność [Simon 1978, s. 500]. Przyjmuje się również założenie, że dostęp do informacji jest dla wszystkich podmiotów identyczny i bezpłatny. H. Simon [1978, s. 496] trafnie stwierdza, że teoria „wszechwiedzącej”

racjonalności jest uderzająco prosta i piękna. Co więcej, pozwala na przewidywanie ludzkiego zachowania (prawidłowo lub nie).

Behawioralna teoria firmy – teoria ograniczonej racjonalności – nie charakteryzuje się już taką prostotą, ale za to jej założenia dotyczące ludzkich zdolności są znacznie słabsze. Teoria ta odrzuca założenie neoklasycznej racjonalności na rzecz ograniczonej racjonalności, przyjmując, że nie tylko decydenci nie są racjonalni, ale również ich decyzje mogą być obarczone błędami wynikającymi z psychologicznej natury człowieka. Ograniczona racjonalność wynika tu z niekompletnej wiedzy, a także ograniczonych możliwości przetwarzania i przechowywania informacji, co przekłada się na podejmowanie decyzji satysfakcjonujących zamiast optymalizujących [Gorynia 1999, s. 542]. Według R.W. Griffina [za: Kisielnicki i Zach 2012, s. 27] przedstawiciele podejścia behawioralnego przyczynili się do udoskonalenia procesu podejmowania decyzji, przyjmując, że wykorzystywane przez decydenta informacje są niepełne i niedoskonałe, a on sam jest ograniczony w swej racjonalności i skłonny do zadowolenia się pierwszym satysfakcjonującym rozwiązaniem.

W rachunkowości aspekt behawioralny jest związany przede wszystkim z postawą odznaczającą się etyką i profesjonalizmem [Karmańska 2009, s. 10]. A. Kamela-Sowińska [2006b] zauważa, że na wyniki ekonomiczne prezentowane przez rachunkowość składają się zachowania psychologiczne, warunki gospodarcze oraz wiedza. Każdy z tych elementów może stać się źródłem oszustw i prowadzić do błędnych decyzji.

Problematykę rzeczywistego procesu podejmowania decyzji dotyczących działalności jednostki⁹ najszerszej przedstawił w swoich pracach H.A. Simon. Opisując ograniczenia racjonalności H.A. Simon [za: Knosala 2011, s. 85] przyjął założenie, że nie można osiągnąć obiektywnej racjonalności, a co najwyżej dążyć do niej, z trzech powodów:

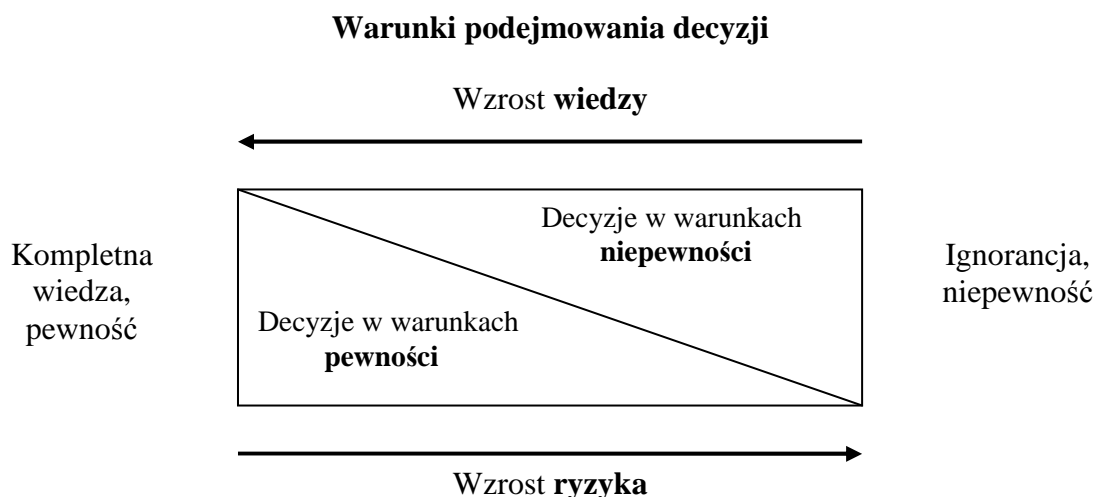
1. Racjonalność wymaga zarówno pełnej wiedzy, jak również przewidywania konsekwencji wszystkich możliwych rozwiązań, podczas gdy w rzeczywistości ich znajomość jest zazwyczaj fragmentaryczna.
2. Braki w doświadczeniu przypisywania konkretnych wartości przyszłym konsekwencjom możliwych rozwiązań zastępuje wyobraźnia.
3. Racjonalność wymaga uwzględnienia wszystkich możliwych wariantów rozwiązań w procesie dokonywania wyboru najlepszego spośród nich, podczas gdy w rzeczywistości bierze się pod uwagę jedynie nieliczne spośród możliwych rozwiązań.

⁹ W niniejszej pracy autorka stosuje zamiennie określenia przedsiębiorstwo, jednostka (jednostka gospodarcza), podmiot gospodarczy, jednakże z zastrzeżeniem, że w odniesieniu do regulacji prawnych oraz krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości stosowane jest konsekwentnie określenie jednostka.

Ograniczenia w wyborze określonego wariantu rozwiązania mogą mieć charakter finansowy, prawny, etyczny, polityczny lub inny [Knosala 2011, s. 70–71]. Podejmując decyzję należy uwzględnić nie tylko ograniczenia finansowe, wynikające z niedoboru środków pieniężnych, ale również ograniczenia personalne i rzeczowe. W przypadku innych ograniczeń E. Knosala [2011, s. 75–78] wskazuje w szczególności uwagę na ograniczenia związane z organizacją, techniką, społeczeństwem, normami prawnymi (*sensu stricto*), normami szczególnymi (wartościami podstawowymi, normami etycznymi, przyjętymi konwencjami) oraz czasem.

R. Steinhouse [2012, s. 71] stwierdza, że naturalnym etapem w procesie podejmowania dobrych decyzji jest niepewność¹⁰. Warunki, w jakich podejmowane są decyzje, zależą przede wszystkim od wiedzy o możliwościach działania w przyszłości, znajdujących się poza kontrolą decydenta [Pomykalska, s. 22]. Rysunek 1.1 przedstawia relacje między ryzykiem, dostępną wiedzą a warunkami podejmowania decyzji.

Rysunek 1.1.

Źródło: [Pomykalska 2007, s. 22].

W aktualnych uwarunkowaniach gospodarczych wielowymiarowość decyzji podejmowanych w przedsiębiorstwie sprawia, że są one ważnym, jak również bardzo trudnym problemem, przed którym stają osoby zarządzające nim [Gos 2011a, s. 11–12]. Ponadto wybór najlepszego rozwiązania spośród możliwych do wdrożenia nie jest łatwy, ponieważ każdą decyzję charakteryzują trzy wielkości – korzyści, ryzyko i czas [Śniezek

¹⁰ Podejmowanie decyzji w warunkach niepewności oznacza, że co najmniej jedno z możliwych rozwiązań posiada więcej niż jeden wynik, a prawdopodobieństwo wystąpienia określonych wyników nie jest znane. Gdy wyniki można przewidzieć z określonym prawdopodobieństwem, to podejmowanie decyzji następuje w warunkach ryzyka.

i Wiatr 2011a, s. 67]. Niejednokrotnie maksymalizacja jednej spośród nich odbywa się kosztem pozostałych. W. Gabrusewicz [2007b, s. 9] trafnie stwierdza, że „aby zminimalizować wpływ ryzyka na podejmowane decyzje, należy mieć zapewniony szybki dostęp do informacji oraz umieć je przetwarzać i oceniać”.

W. Wąsowski [2005, s. 20] zwraca uwagę na ograniczoną racjonalność decyzji gospodarczych ze względu na fakt, iż nie wszyscy uczestnicy rynku dysponują jednakowymi, pełnymi i pozyskiwanymi równocześnie informacjami. Problem ten stanowi przedmiot dalszych rozważań w ramach podrozdziału pierwszego.

1.1.2. Istota informacji w procesie podejmowania decyzji

M. McCreadie i R.E. Rice [za: Czerwiński 2011, s. 14–19], dokonując przeglądu koncepcji informacji, wyróżnili pięć koncepcji odwołujących się do rozumienia i interpretacji informacji jako: towaru (rzeczy) lub zasobu, który może podlegać różnorodnym procesom informacyjnym, „danych w otoczeniu”, będących rezultatem interakcji zmysłów człowieka oraz danych dostępnych w otoczeniu, reprezentacji wiedzy bądź wskaźnika do niej odnoszącego się, części procesu komunikacji, kapitału.

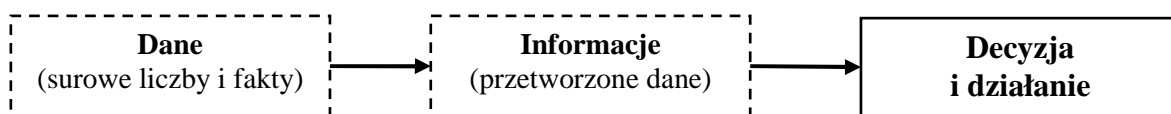
Potocznie pojęcia danych i informacji są używane zamiennie jako synonimy, jednakże w literaturze przedmiotu wskazuje się na znaczące różnice. Pod pojęciem danych rozumie się surowe, niepoddane przetworzeniu liczby i fakty o zjawiskach lub wydarzeniach, natomiast informacja jest wynikiem przetworzenia danych w określony sposób [Stoner, Freeman i Gilbert 2001, s. 589]. Zakłada się, że dane są w pewnym sensie „faktami”, które mogą przyjmować różną postać. W tym kontekście informacje są inteligentnymi danymi, a to oznacza, że są one wynikiem uzyskanym poprzez konwersję surowych danych w „produkt”, który umożliwia kadrze zarządzającej podejmowanie odpowiednich działań w określonej sytuacji [Churchill, Kriebel i Stedry 1965, s. 2].

Podejmowanie decyzji wymaga dysponowania niezbędnymi informacjami. Można przyjąć, że decyzja jest *de facto* wynikiem procesu przetworzenia określonej ilości danych i wykorzystania potrzebnych informacji – rysunek 1.2.

Rozpatrując proces podejmowania decyzji dotyczących działalności przedsiębiorstwa w kategoriach systemowych, a decyzję jako wyjście informacyjne do procesu zarządzania, można stwierdzić, iż wymaga on dysponowania na wejściu informacjami generowanymi przez system informacyjny przedsiębiorstwa – rysunek 1.3.

Rysunek 1.2.

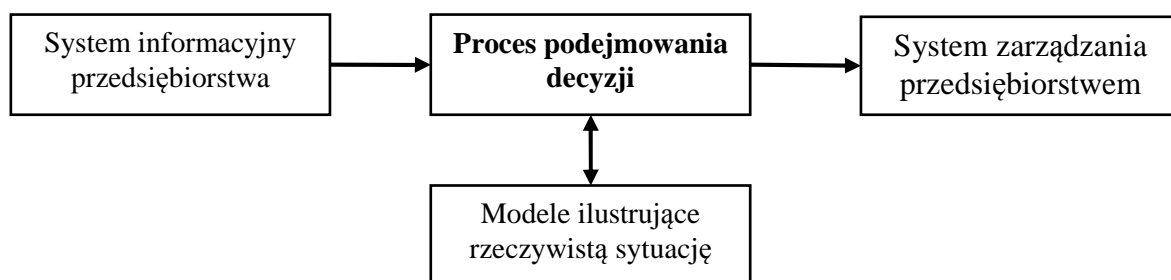
Rola informacji w procesie podejmowania decyzji

Źródło: Opracowanie własne.

Rysunek 1.3.

Obieg informacji w procesie podejmowania decyzji pomiędzy systemem informacyjnym a systemem zarządzania przedsiębiorstwem

Źródło: [Turyna 2012a, s. 145].

Różnorodność problemów decyzyjnych w przedsiębiorstwie sprawia, że informacje wykorzystywane w procesie podejmowania decyzji różnią się nie tylko ze względu na tryb ich gromadzenia, formę prezentacji, trwałość zapisu, ale również rolę w procesie podejmowania decyzji, czy tryb dostarczenia informacji jej odbiorcom, co prezentuje tabela 1.1.

Tabela 1.1.

Podział informacji wykorzystywanych w procesie podejmowania decyzji dotyczących działalności przedsiębiorstwa według wybranych kryteriów

Kryterium	Informacje	
	Tryb gromadzenia	rutynowe, systematyczne
Forma prezentacji	kwalitatywne, opisowe	kwantytatywne, numeryczne
Trwałość zapisu	utrwalone na nośniku	prezentowane ustnie
Rola w procesie podejmowania decyzji	istotne dla podejmowania decyzji	nieistotne dla podejmowania decyzji
Tryb dostarczenia do odbiorcy	dostarczane w sposób sformalizowany	dostarczane w sposób niesformalizowany

Źródło: [Turyna 2012a, s. 149].

Informacje wykorzystywane przez kadre zarządzającą w procesie podejmowania decyzji dotyczących działalności przedsiębiorstwa J. Turyna [2012a, s. 151] dzieli w sposób nieco niekonwencjonalny na siedem podstawowych grup:

1. Informacje pokrzepiające, związane z operacyjną sytuacją przedsiębiorstwa.
2. Informacje rozwojowe, dotyczące stanu bądź przebiegu zjawisk i procesów gospodarczych w toku.
3. Informacje ostrzegawcze o zagrożeniach w prowadzeniu bieżącej działalności operacyjnej.
4. Informacje planistyczne, dotyczące poziomu bądź stanu przyszłych zjawisk i procesów gospodarczych.
5. Informacje operacyjne, odnoszące się do własnej działalności przedsiębiorstwa.
6. Informacje opiniodawcze, dotyczące otoczenia przedsiębiorstwa.
7. Informacje kontrolowane przez kierownictwo przedsiębiorstwa przed udostępnieniem ich podmiotom zewnętrznym.

Podjęcie rozważań nad istotą informacji w procesie podejmowania decyzji w kontekście teorii agencji zmienia tradycyjne podejście do ekonomii informacji. Relacja agencyjna istnieje, gdy jedna strona (pryncypał) przekazuje drugiej stronie (agent) uprawnienia do podejmowania decyzji w jej imieniu. W świetle teorii agencji kadre zarządzającą przedsiębiorstwem stanowi zespół agentów, działających na podstawie kontraktów regulujących relacje z pryncypałem [Łada-Cieślak 2000, s. 124].

Na decyzje podejmowane przez agentów wpływają zarówno własne preferencje dotyczące wyników przedsiębiorstwa, jak również dostępne informacje oraz przekonania o sytuacji wewnątrz przedsiębiorstwa i w jego otoczeniu. Modele powstałe na podstawie założeń teorii agencji opisują głównie relacje pomiędzy jednym pryncypałem i jednym agentem, przy czym każda z tych osób ma własną funkcję użyteczności i dąży do jej maksymalizacji [za: Łada-Cieślak 2000, s. 124–125].

$$\begin{aligned} U_0 [x - f(x, O, a)], & \quad \text{dla pryncypała} \\ U_1 [f(x, O, a)], & \quad \text{dla agenta} \end{aligned}$$

gdzie: U – funkcja użyteczności,

x – wyniki przedsiębiorstwa,

$f(*)$ – funkcja nagrody,

O – czynnik losowy,

a – wysiłek agenta włożony w wykonywanie zadań.

W modelu dąży się do wyboru funkcji nagrody zapewniającej agentowi minimum użyteczności w każdych warunkach oraz powodującej maksymalizowanie jego użyteczności i równocześnie zwiększanie użyteczności pryncypała [Łada-Cieślak 2000, s. 125].

Źródłem konfliktów zwanych problemem agencji są nie tylko rozbieżności celów pryncypała i agentów oraz różnice w poziomie akceptacji ryzyka, ale również asymetria informacji. O jej występowaniu mówi się, gdy jedna grupa osób ma większy dostęp do informacji niż druga grupa osób, co umożliwia tej pierwszej podejmowanie trafniejszych decyzji. Przewagę informacyjną ma agent, ponieważ dysponuje uprawnieniami do zarządzania jednostką, które może wykorzystać przeciw pryncypałowi [Behringer 2010, s. 43].

Konsekwencjami różnego dostępu do informacji może być [Łukasik 2007, s. 23, za: Łukasik 2009a, s. 23]:

- ograniczony dostęp do kapitału, mimo występowania racjonalnych przesłanek jego pozyskania,
- udostępnianie kapitału nieefektywnym jednostkom, np. przekraczającego ich zdolność pożyczkową,
- podejmowanie przedsięwzięć prowadzących do zmiany klasy ryzyka działalności,
- wykorzystywanie wolnych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej niezgodnie z interesem kapitałodawców, w tym również wierzycieli¹¹,
- błędne przekonanie potencjalnych inwestorów o wyższej wartości jednostki niż wynikająca z faktycznej jego siły ekonomicznej,
- ukrywanie nieefektywnych decyzji gospodarczych, ograniczających ocenę faktycznego ryzyka prowadzonej działalności.

Gwarantem uniknięcia asymetrii informacji ma być równe, pod względem treści oraz dostępności prezentowanych informacji, traktowanie różnych odbiorców sprawozdawczości finansowej, co jest jednym z podstawowych założeń rachunkowości [Samelak 2011a, s. 137]. Dążenie do całkowitej eliminacji asymetrii informacji jest skazane na niepowodzenia, stąd doprecyzowując za cel należy przyjąć podejmowanie działań zmierzających do zmniejszenia asymetrii informacji.

¹¹ Powołując się na M. Jensena [za: Bates, Kahle i Stulz 2009, s. 1985–1986] można oczekiwać, że jednostki, w których występuje problem agencji będą dążyły do gromadzenia środków pieniężnych w sytuacji braku dobrych możliwości inwestycyjnych i obrony kadry zarządzającej przed zwrotem środków pieniężnych akcjonariuszom.

1.1.3. Cechy jakościowe informacji finansowej i ich wpływ na podejmowane decyzje

Szczególną rolę w procesie podejmowania decyzji dotyczących działalności przedsiębiorstwa odgrywają informacje ekonomiczne, a zwłaszcza informacje finansowe. Z powodu dużego uogólnienia, należy doprecyzować, że informacje ekonomiczne niosą ze sobą treści dotyczące stanu majątkowego jednostki i zjawisk gospodarczych na ten stan wpływających. W świetle powyższego subkategorią informacji ekonomicznych są informacje finansowe, związane ze sferą finansową przedsiębiorstwa polegającą na pozyskiwaniu i wykorzystywaniu środków pieniężnych [Turyna 2012a, s. 153–154]. Głównym nośnikiem informacji finansowej jest sprawozdanie finansowe.

E. Nowak [2010, s. 125] pisząc o decyzyjnej i prognostycznej przydatności informacji prezentowanych w sprawozdaniach finansowych podkreśla, że podejmowane decyzje gospodarcze mają taką wartość, jaką jakość mają informacje finansowe będące podstawą ich podjęcia. Równocześnie należy zaznaczyć, że jakość informacji *ex post* determinuje jakość informacji *ex ante* [Gil 2011, s. 191].

Informacje finansowe, aby były użyteczne¹² w procesie podejmowania decyzji gospodarczych, muszą być prawidłowe, czyli odpowiedniej jakości. W. Gos [2001b, s. 91] trafnie stwierdza, że „obiektywną wartość poznawczą informacji wyznacza jej ilość, jakość oraz znaczenie dla użytkowników”.

Wykorzystując dorobek kwalitologii można podjąć próbę zidentyfikowania cech prawidłowych informacji. W świetle teorii jakości za cechy świadczące o prawidłowości (jakości) informacji można uznać [Micherda, Górka i Szulc 2010, s. 32–36]:

- realność, rozumianą jako zgodność zarówno w aspekcie ilościowym, jak i jakościowym treści informacji z rzeczywistością,
- wartość poznawczą, wymagającą zapewnienia oczekiwanego przekroju oraz stopnia szczegółowości informacji, a więc zależną wprost od struktury zbioru informacji,

¹² Według US GAAP użyteczność informacji jest wyrażona przewagą korzyści wynikających z jej posiadania nad kosztami jej pozyskania, natomiast według MSSF użyteczność informacji jest uzależniona od jej przydatności w procesie decyzyjnym [Maślankowski 2005, s. 28]. W niniejszej pracy użyteczność informacji jest rozważana w kontekście jej przydatności w procesie decyzyjnym, a więc zgodnie z podejściem prezentowanym w MSSF. Niemniej jednak bez względu na obrane podejście do użyteczności informacji, zdaniem M. Cieślaka [2011, s. 97] łączenie użyteczności informacji z jakością informacji jest powszechne i słuszne.

- operatywność, wymagającą spełnienia wymogów stawianych informacji pod względem częstotliwości i terminowości jej dostarczania,
- ekonomiczność, rozpatrywaną jako gospodarność w procesie tworzenia informacji oraz efektywność jej wykorzystania.

Dokonywana w rachunkowości kwantyfikacja cech przedmiotu obserwacji w ujęciu wartościowym ma konsekwencje dla pomiaru wartości dostarczanej informacji. O specyfice informacji z perspektywy rachunkowości świadczą [Ostoj 2008, s. 64–65]:

1. Brak jednoznaczności w metodologii zapisu z powodu podlegania stałym przemianom.
2. Brak jednolitej metodologii ewidencjonowania zasobu informacji.
3. Brak wyceny rynkowej i niepełne odzwierciedlenie w rachunkowości jednostki.
4. Ograniczona przydatność miar ilościowych informacji.

Różnice w wycenie przedmiotu obserwacji wpływają na realność informacji. Wśród przyczyn ich powstawania można wskazać na trzy podstawowe [Micherda, Górka i Szulc 2010, s. 40–43], a mianowicie:

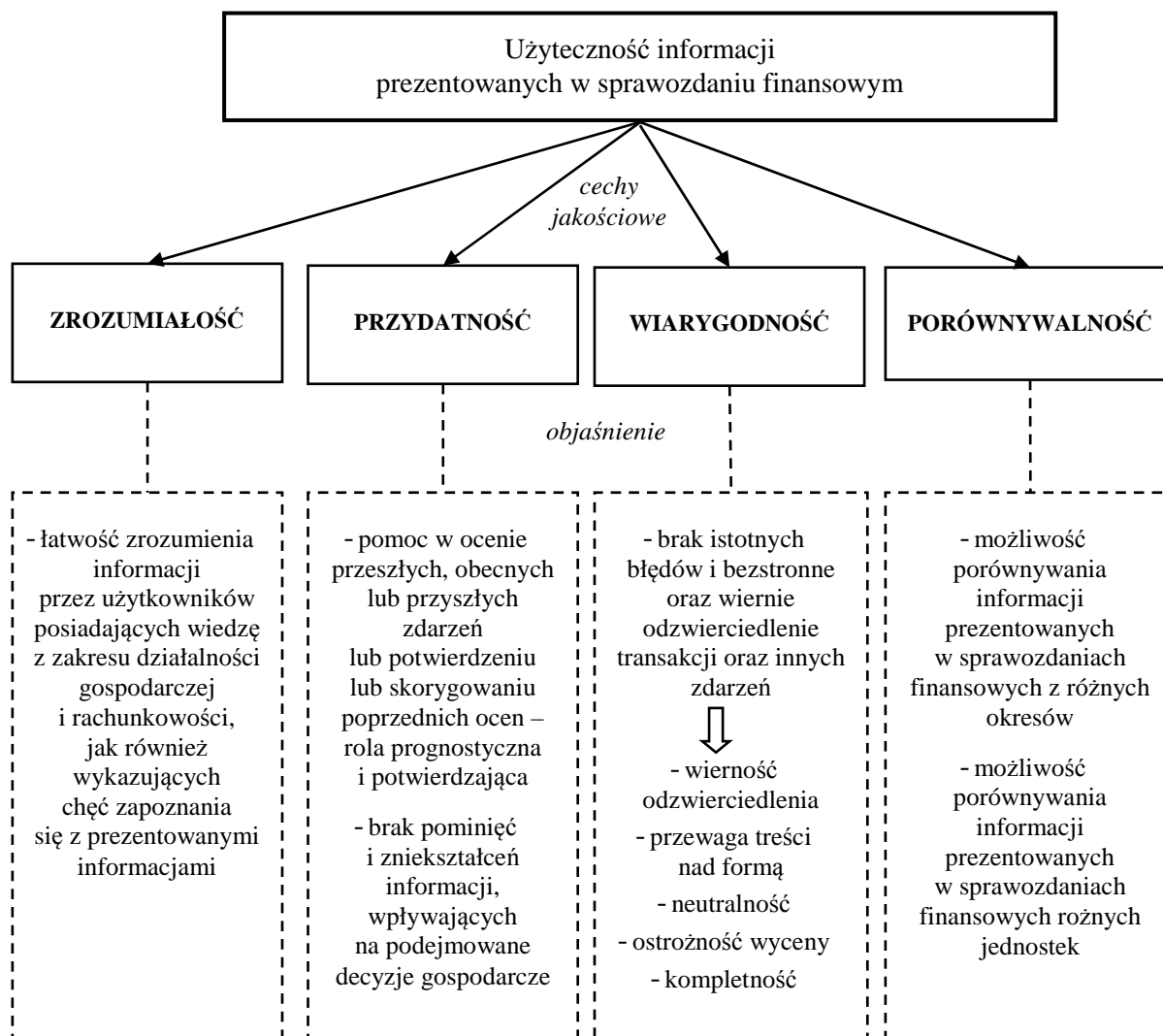
- względność wyceny, która przekłada się na konieczność akceptowania rozbieżności pomiędzy rezultatami wyceny a wartością realną przedmiotu obserwacji,
- deformacje „systemowe”, będące wynikiem świadomych działań podejmowanych w celu powiększania treści informacji generowanych przez system rachunkowości,
- deformacje inflacyjne, będące konsekwencją niedoskonałości cen jako miernika wartości.

Przechodząc do regulacji prawnych należy zaznaczyć, iż w ustawie o rachunkowości nie wyszczególniono cech jakościowych odnoszących się do informacji prezentowanych w sprawozdaniu finansowym. Stwierdzono jedynie, że „jednostki obowiązane są stosować przyjęte zasady (politykę) rachunkowości, rzetelnie i jasno przedstawiając sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy” [Ustawa z 29 września 1994 ze zm., art. 4, ust. 1].

Dużo uwagi cechom jakościowym informacji finansowej poświęca IASB.

W „Założeniach koncepcyjnych sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych” (*„Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements”*) [IASB 1989] wskazano na cztery podstawowe cechy jakościowe informacji prezentowanych w sprawozdaniu finansowym, a mianowicie: zrozumiałość (*understandability*), przydatność (*relevance*), wiarygodność (*reliability*) oraz porównywalność (*comparability*) – rysunek 1.4.

Cechy jakościowe według „Założeń koncepcyjnych sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [IASB 1989, s. 82–85].

Najbardziej wiarygodne informacje opierają się na koszcie historycznym, podczas gdy najbardziej przydatne na przyszłych przepływach pieniężnych. Powoduje to, że między dwoma podstawowymi cechami jakościowymi – wiarygodnością i przydatnością – występuje pewna sprzeczność. W. Schruff [2012, s. 19–21] stwierdza, że informacja ma wartość dla odbiorcy tylko wtedy, gdy może być uznana za wiarygodną, co oznacza obiektywną¹³ i wolną od dowolności sprawdzalność.

¹³ Obiektywizm jest definiowany jako „intersubiektywnie sprawdzalny i jednakowo ważny dla każdego” [Schruff 2012, s. 19].

W ZKSiPSF [IASB 1989, s. 85–86] wskazano również na ograniczenia w zakresie wiarygodności i przydatności informacji. Spełnienie wymogu terminowości może wpływać na zmniejszenie wiarygodności informacji. Z kolei opóźnienia w prezentacji informacji mogą zwiększyć ich wiarygodność, ale kosztem ograniczenia przydatności informacji w procesie podejmowania decyzji. Również równowaga między korzyściami osiąganymi z dysponowania informacją, a kosztami jej wygenerowania jest postrzegana jako ograniczenie, a nie cecha jakościowa.

W kontekście zależności pomiędzy nadrzędnymi zasadami rachunkowości¹⁴ a cechami jakościowymi informacji finansowej S. Hońko [2010, s. 29] zauważa, że „jakość informacji zawartych w sprawozdaniu jest pochodną przestrzegania nadrzędnych zasad rachunkowości”. Tym samym zapewnienie zrozumiałości, przydatności, wiarygodności i porównywalności informacji wymaga przestrzegania wszystkich zasad rachunkowości.

W nowych „Założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej”¹⁵ („*Conceptual Framework for Financial Reporting*”) [IASB 2010c] dokonano wyodrębnienia dwóch grup cech jakościowych użytecznej informacji finansowej, a mianowicie fundamentalnych cech jakościowych (*fundamental qualitative characteristics*) oraz dodatkowych cech jakościowych wzmacniających użyteczność informacji finansowej (*enhancing qualitative characteristics*) – rysunek 1.5. Poszczególne cechy jakościowe użytecznej informacji finansowej zostały szczegółowo scharakteryzowane w ZKSF. Poniżej przytoczono najważniejsze uwagi.

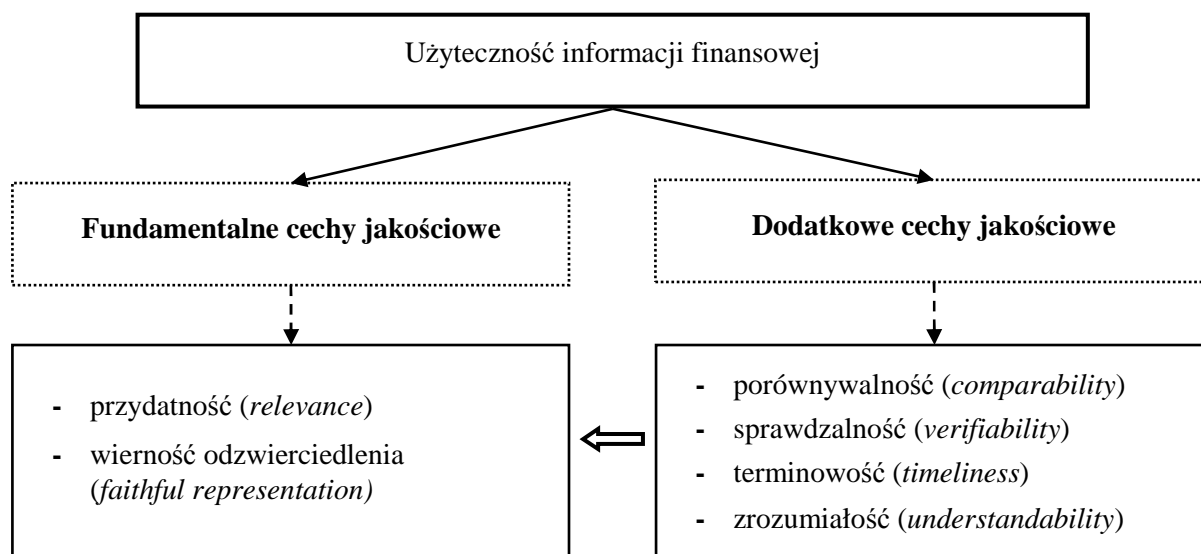
W świetle nowego podejścia do cech jakościowych użytecznej informacji finansowej przydatność oraz wierność odzwierciedlenia są fundamentalnymi cechami jakościowymi.

Przydatna informacja finansowa jest w stanie zmienić decyzje podejmowane przez użytkowników. Jest to możliwe, gdy informacja finansowa posiada wartość prognostyczną, wartość potwierdzającą lub obie równocześnie. Cechą związaną z przydatnością jest istotność informacji finansowej. Według ZKSF [IASB 2010c, s. A33–A34] informacja jest istotna, wtedy gdy jej pominięcie albo zniekształcenie może wpłynąć na decyzje, które użytkownicy podejmują na podstawie informacji finansowej dotyczącej konkretnej jednostki.

¹⁴ Jako nadrzędne zasady rachunkowości rozumie się tu koncepcję wiernego i rzetelnego obrazu oraz zasadę memoriałową, współmierności, kontynuacji działalności, ostrożności, istotności, ciągłości, wyższości treści nad formą i zakazu kompensat [Hońko 2010, s. 29–37].

¹⁵ „Założenia koncepcyjne sprawozdawczości finansowej” zostały wydane przez IASB we wrześniu 2010 roku i zastąpiły dotychczasowe „Założenia koncepcyjne sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych”.

Cechy jakościowe według „Założeń koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [IASB 2010c, s. A33–A38].

Informacje finansowe, aby były użyteczne muszą nie tylko przedstawiać odpowiednie zjawiska, ale również wiernie je odzwierciedlać. Aby całkowicie zapewnić wierne odzwierciedlenie, opis zjawiska musi charakteryzować się trzema cechami: kompletnością, neutralnością oraz brakiem błędów [IASB 2010c, s. A34].

Według ZKSF [IASB 2010c, s. A36] dodatkowymi cechami jakościowymi wzmacniającymi użyteczność informacji finansowej, charakteryzującej się przydatnością oraz wiernością odzwierciedlenia, są: porównywalność, sprawdzalność, terminowość oraz zrozumiałość. Te dodatkowe cechy jakościowe mają pomóc w określeniu, które spośród dwóch sposobów prezentacji należy zastosować, aby przedstawić zjawisko w sytuacji, gdy oba sposoby są uznawane za równie przydatne i wiernie odzwierciedlające.

Informacja o jednostce sprawozdawczej jest bardziej użyteczna, gdy może być porównana z podobnymi informacjami o innych jednostkach i z podobnymi informacjami o danej jednostce, ale za kolejny okres lub inny termin. Porównywalność jest cechą jakościową umożliwiającą użytkownikom zidentyfikowanie oraz zrozumienie podobieństw i różnic pomiędzy pozycjami sprawozdania finansowego [IASB 2010c, s. A36]. Zdaniem E. Śnieżek i M. Wiatra [2011c, s. 184] tak rozumianą porównywalność zapewnia między innymi identyczny zakres sprawozdań i układ pozycji w nich prezentowanych, stały i jednolity w skali świata.

Z kolei sprawdzalność pomaga zapewnić użytkowników, iż informacje wiernie odzwierciedlają zjawiska ekonomiczne. Tym samym sprawdzalność oznacza, że posiadający różną wiedzę i niezależni obserwatorzy mogą dojść do porozumienia (aczkolwiek niekoniecznie pełnego) dotyczącego tego, że dany opis jest wiernym odzwierciedleniem. Sprawdzalność może być bezpośrednia lub pośrednia, ale niekiedy może nawet nie być możliwe sprawdzenie pewnych objaśnień i informacji finansowych odnoszących się do przyszłości. Aby pomóc użytkownikom zdecydować, czy chcą wykorzystać dane informacje, konieczne jest zazwyczaj ujawnienie podstawowych założeń, metod gromadzenia informacji oraz pozostałych czynników i okoliczności, które są związane z zaprezentowaną informacją [IASB 2010c, s. A36 i A37].

Terminowość oznacza, że informacje powinny być dostępne dla osób podejmujących decyzje w czasie, w którym są one w stanie wpływać na te decyzje. Na ogół, im starsze informacje tym mniejsza ich użyteczność. Jednakże, niektóre informacje nawet długo po zakończeniu okresu sprawozdawczego wciąż mogą pozostawać terminowe, ponieważ niektórzy użytkownicy mogą wykorzystywać je do zidentyfikowania i oceny trendów [IASB 2010c, s. A37].

Według ZKSF [IASB 2010c, s. A37] klasyfikowanie, charakteryzowanie, prezentowanie informacji jasno i zwięźle czyni je zrozumiałymi. Niektóre zjawiska są z natury skomplikowane i ich zrozumienie nie jest łatwe. Zrezygnowanie z informacji o tych zjawiskach w sprawozdaniu finansowym mogłoby sprawić, że informacje w nim zawarte byłyby łatwiejsze do zrozumienia. Jednakże, sprawozdania te byłyby wówczas niepełne i w związku z tym potencjalnie mylące. Należy w tym miejscu podkreślić, iż w ZKSF wyraźnie wskazano, że sprawozdania finansowe są przygotowywane dla użytkowników posiadających dostateczną wiedzę o działalności gospodarczej oraz przeglądających i analizujących informacje starannie.

Dodatkowe cechy jakościowe powinny być maksymalizowane w możliwym zakresie. Aczkolwiek cechy te zarówno pojedynczo, jak również w grupie nie mogą udostępnić użytecznych informacji, jeżeli informacje te są nieprzydatne lub nie są wiernie odzwierciedlone. Stosowanie dodatkowych cech jakościowych jest procesem iteracyjnym, który nie przebiega według wyznaczonej kolejności [IASB 2010c, s. A37].

W ZKSF podkreślono, że koszty są powszechnym ograniczeniem w pozyskiwaniu informacji. Raportowanie informacji finansowej wiąże się z ponoszeniem kosztów i dlatego ważne jest, aby koszty te były uzasadnione korzyściami osiąganymi z raportowania tych informacji [IASB 2010c, s. A38].

Zgodnie z postanowieniami ZKSF cechy jakościowe użytecznej informacji finansowej znajdują zastosowanie w przypadku informacji finansowej prezentowanej w sprawozdaniach finansowych, jak również informacji finansowej dostarczanej w inny sposób¹⁶. Aczkolwiek zarówno rozważania nad zastosowaniem cech jakościowych, jak również ograniczenie kosztowe mogą być różne dla innych rodzajów informacji.

Przeprowadzone rozważania uprawniają do stwierdzenia, że informacje finansowe prezentowane w innych niż sprawozdanie finansowe raportach zewnętrznych i wewnętrznych powinny – co do zasady – spełniać takie same cechy jakościowe. Niemniej agregacja, sposób przedstawiania, czy też okresy raportowania informacji powinny różnić się w zależności od wewnętrznych potrzeb i uwarunkowań działalności przedsiębiorstwa [Jurewicz i Walińska 2008, s. 108–109]. W kontekście poczynionych dociekań warto przytoczyć jeszcze słowa Z. Lutego [1999, s. 109], który trafnie zauważa, że „jakość informacji w systemie rachunkowości to połączenie jednocześnie wyszkolonej kadry pracowników, merytorycznych rozwiązań systemu oraz właściwej techniki ewidencji”.

1.2. Rachunkowość jako system informacyjny jednostki gospodarczej wspomagający podejmowanie decyzji gospodarczych

1.2.1. Pojęcie rachunkowości i jej funkcje

W literaturze przedmiotu można odnaleźć niezliczoną ilość definicji rachunkowości, czego konsekwencją jest brak ogólnie przyjętej i zaakceptowanej definicji. Jako przykłady posłużą poniższej zestawione wybrane definicje zaczerpnięte z polskiej i zagranicznej literatury naukowej, jak również z publikacji organizacji zrzeszających naukowców i praktyków rachunkowości – tabela 1.2. Przytoczenie ich w ujęciu chronologicznym jest zasadne przede wszystkim z tego względu, iż pokazuje ewolucję poglądów na temat istoty rachunkowości.

¹⁶J. Gad [2013] jest zdania, że wskazanymi w ZKSF cechami jakościowymi użytecznej informacji finansowej powinny charakteryzować się również informacje prezentowane w raportach biznesowych (rozumianych przez autora jako raporty niefinansowe).

Przegląd definicji pojęcia rachunkowości

Autor	Definicja
<p>The Committee on Terminology American Institute of Accountants (1953)</p>	<p>„Rachunkowość jest sztuką ewidencjonowania, klasyfikowania i podsumowywania w sposób szczególny i w kategoriach pieniężnych, transakcji i zdarzeń, które mają, przynajmniej częściowo, finansowy charakter oraz interpretowania ich wyników”.</p>
<p>S. Skrzywan (1968)</p>	<p>„Rachunkowość jest szczególnym rodzajem jednostkowej ewidencji gospodarczej. Stanowi ona system ciągłego w czasie ujmowania, grupowania, prezentacji i interpretacji wyrażonych w pieniądzu i bilansujących się ogólnych i szczegółowych danych liczbowych o działalności gospodarczej i sytuacji majątkowej jednostki gospodarczej”.</p>
<p>The Accounting Principles Board (1970)</p>	<p>„Rachunkowość jest działalnością usługową. Jej funkcją jest dostarczanie ilościowych informacji, przede wszystkim mających finansowy charakter, o jednostce gospodarczej, które mają być użyteczne w procesie podejmowania decyzji gospodarczych i uzasadnionego wyboru wśród alternatywnych kierunków działania”.</p>
<p>R.W. Estes (1973)</p>	<p>„Rachunkowość jest nauką ewidencjonowania, klasyfikowania i podsumowywania codziennych operacji gospodarczych (ruchu wartości), na ogół w kategoriach pieniężnych, i obejmuje sprawdzanie, analizowanie, interpretowanie i raportowanie podmiotom zainteresowanym sprawami osoby, przedsiębiorstwa, rządu, czy kraju, którego te operacje dotyczą”.</p>
<p>E. Burzym (1980)</p>	<p>„Rachunkowość to uniwersalny, elastyczny, podmiotowy system informacyjno-kontrolny, zdeterminowany metodą bilansową, która jest nierozzerwalnie z nią związaną metodą poznawczą, umożliwiającą tworzenie liczbowego obrazu powstawania, podziału i przepływu wartości oraz wynikających stąd rozrachunków między podmiotami gospodarczymi”.</p>
<p>A. Jarugowa (1993)</p>	<p>„Rachunkowość jest współcześnie rozumiana jako system informacyjny służący użytkownikom do podejmowania decyzji gospodarczych, zwłaszcza finansowych oraz rozliczania kierownictwa z odpowiedniego i efektywnego zarządzania powierzonym majątkiem (...)”.</p>
<p>D. Vogel (1999)</p>	<p>„Rachunkowość jest językiem biznesu, ponieważ mierzy w sposób obiektywny i ewidencjonuje transakcje biznesowe zachodzące w całym społeczeństwie”.</p>

Tabela 1.2. c.d.

Autor	Definicja
J. Hoggett, L. Edwards i J. Medlin (2006)	„Rachunkowość jest to działalność usługowa. Wykorzystuje słowa i symbole, aby przekazywać informacje finansowe użyteczne przy podejmowaniu decyzji”.
P. Szczypa (2007)	„Rachunkowość to uniwersalny i kompleksowy system gromadzenia, przetwarzania danych oraz prezentacji informacji ekonomiczno-finansowych dotyczących: majątku i źródeł finansowania, działalności gospodarczej i wyników tej działalności”.
C.S. Warren, J. M. Reeve i J.E. Duchac (2008)	„Rachunkowość jest systemem informacyjnym, który udostępnia interesariuszom raporty na temat działalności ekonomicznej i warunków prowadzenia biznesu”.
M.Y. Khan i P.K. Jain (2010)	„Rachunkowość jest procesem identyfikacji, pomiaru i przekazywania informacji, umożliwiającym ocenę i podejmowanie decyzji przez użytkowników informacji”.
J. Turyna (2012)	„Współczesna rachunkowość jest przede wszystkim zróżnicowanym funkcjonalnie i metodologicznie systemem informacji gospodarczej, o zróżnicowanej metodologii, funkcjach, zakresie gromadzenia informacji dla potrzeb sprawozdawczych i zarządczych, wykraczającym poza dotychczasowe pojęcie księgowości, ukierunkowanym zarówno na odbiorców zewnętrznych i cele sprawozdawcze (rachunkowość finansowa), jak też odbiorców wewnętrznych (menedżerowie) i wspomaganie procesów podejmowania decyzji”.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Committee on Terminology American Institute of Accountants 1953, s. 9; Skrzywan 1968, s. 5, za: Szychta 1996, s. 20; Accounting Principles Board 1970, s. 17; Estes 1973, s. 26; Burzym 1980, s. 13, za: Szychta 1996, s. 20; Jarugowa 1993, s. 8, za: Szychta 1996, s. 20; Vogel 1999, s. 136; Hoggett, Edwards i Medlin 2006, s. 2; Szczypa 2007, s. 11; Warren, Reeve i Duchac 2008, s. 3; Khan i Jain 2010, s. 3; Turyna 2012b, s. 169].

Należy przywołać jeszcze dwa dominujące w literaturze angloamerykańskiej poglądy na rachunkowość. W świetle pierwszego z nich, rachunkowość traktuje się jako „praktykę obiektywnego odzwierciedlania rzeczywistości ekonomicznej”, natomiast według drugiego, nowszego, rachunkowość jest rozumiana jako „neutralny instrument umożliwiający racjonalizację podejmowania decyzji” [Nowak W.A. 2010, s. 21].

Dokonany przegląd definicji pojęcia rachunkowości wskazuje na jej wieloaspektowy zakres merytoryczny. Można wyróżnić pewne cechy wspólne, ale jednocześnie wyodrębnić kilka koncepcji odnoszących się do rozumienia samej istoty rachunkowości. W świetle przedstawionych dociekań, rachunkowość może być rozumiana jako:

- narzędzie ewidencjonowania operacji gospodarczych (*The Committee on Terminology American Institute of Accountants*; S. Skrzywan),
- działalność usługowa (*The Accounting Principles Board*; J. Hoggett, L. Edwards i J. Medlin),
- nauka (R.W. Estes),
- (pod)system informacyjny jednostki gospodarczej, posiadający własne cele, podmiot, przedmiot, cechy, zasady pomiaru i prezentowania informacji (E. Burzym; A. Jarugowa; P. Szczypa; C.S Warren, J. M. Reeve i J.E. Duchac; J. Turyna),
- język biznesu, umożliwiający porozumiewanie się uczestników życia gospodarczego (D. Vogel),
- proces przetwarzania informacji (M.Y. Khan i P.K. Jain).

Na potrzeby niniejszej rozprawy uznano za zasadne przyjęcie, iż rachunkowość jest systemem informacyjnym, zróżnicowanym metodologicznie i funkcjonalnie, służącym celom sprawozdawczym oraz wspomagającym proces podejmowania decyzji gospodarczych. System ten jest ukierunkowany zarówno na potrzeby odbiorców zewnętrznych informacji finansowej, jak i odbiorców wewnętrznych¹⁷. Prezentowane podejście do zdefiniowania rachunkowości jest zbieżne z poglądami J. Turyny [2012b, s. 168–169] na temat współczesnej rachunkowości.

Podstawowym zadaniem rachunkowości jest przetworzenie nieuporządkowanego zbioru liczb w odpowiednio zagregowane informacje finansowe, wykorzystywane zarówno przez odbiorców wewnętrznych w procesie zarządzania, jak i odbiorców zewnętrznych dokonujących oceny kondycji finansowej jednostki gospodarczej [Jabłońska-Kośmider 2008, s. 17]. E. Śnieżek [2008b, s. 307] trafnie zauważa, że rachunkowość „ma służyć odwzorowaniu rzeczywistości gospodarczej i komunikowaniu tych odwzorowań otoczeniu”, niezależnie od podejścia do jej zdefiniowania. Uwidacznia się jednocześnie podwójna rola rachunkowości. Z jednej strony ma ona służyć rozliczeniu kierownictwa danej jednostki z szeroko rozumianym otoczeniem pod kątem efektywności zarządzania majątkiem jednostki, a z drugiej strony ma ona ułatwiać podejmowanie decyzji gospodarczych.

W.A. Nowak [2010, s. 28] stwierdza, że lokowanie rachunkowości w obszarze dziedziny podejmowania decyzji jest powszechnie uważane za tak oczywiste, że trudno przypisać rachunkowości inne role. Niemniej należy zaznaczyć, że niekiedy również inne role

¹⁷ Wyjaśnieniu pojęcia systemu informacyjnego poświęcono część 1.2.2 pracy, natomiast określenie odbiorcy zewnętrzni i odbiorcy wewnętrzni informacji finansowej wprowadzono oraz opisano w części 1.3.1.

rachunkowości są równie istotne. Przykładowo rachunkowość może służyć potwierdzeniu słuszności uprzednio podjętych decyzji.

Uzupełniając poczynione rozważania o aspekty socjologiczne można stwierdzić, że na gruncie socjologii, w świetle teorii systemu działania społecznego¹⁸, istotę rachunkowości można rozumieć jako pomiar energii w systemie działania społecznego, a następnie komunikowanie wyników dokonanego pomiaru poprzez włączanie ich do strumienia oddziaływań informacyjnych [Nowak W.A. 2010, s. 69–72].

Perspektywa funkcjonalna stawia przed rachunkowością wymóg realizacji wszystkich czterech funkcji imperatywnych, którymi są [Nowak W.A. 2010, s. 62–72]:

- adaptacja – gospodarowanie zasobami, ich pozyskiwanie i dystrybucja,
- osiągnięcie celów – ustalanie priorytetów oraz koncentracja środków,
- integracja – tworzenie wzorów instytucjonalnych, koordynujących i podtrzymujących właściwe relacje,
- kultywowanie wzorów – zapewnienie odpowiednich właściwości oraz charakterystyk elementów systemu.

Bez względu na zdefiniowanie rachunkowości, przypisuje się jej obecnie cztery podstawowe funkcje, a mianowicie: informacyjną, kontrolną, analityczną, a także stymulacyjną¹⁹ [Micherda, Górka i Szulc 2010, s. 12–15].

Funkcja informacyjna rachunkowości polega na dostarczeniu określonych zbiorów informacji finansowej, które będą stanowiły podstawę w procesie podejmowania decyzji gospodarczych. W. Gos [2011a, s. 25] zwraca uwagę na coraz wyraźniejsze skierowanie rachunkowości ku opisowi przyszłości ekonomicznej jednostki, na skutek zmian w postrzeganiu właśnie funkcji informacyjnej rachunkowości. Coraz wyraźniej podejście prospektywne występuje równoległe z podejściem retrospektywnym do ujmowania operacji gospodarczych. Ewolucja funkcji informacyjnej rachunkowości przejawia się przede wszystkim w rozszerzaniu zakresu i formy prezentowanych informacji finansowych oraz podejmowaniu działań ukierunkowanych na tworzenie zintegrowanych

¹⁸ System działania społecznego według T. Parsonsa jest elementem natury ludzkiej, która jest przejawem uniwersum, przedstawiającego świat przez pryzmat systemu działania. Każdy spośród subsystemów należących do uniwersum musi spełniać jeden spośród imperatywów określanych według podstawowego schematu analitycznego jako: A (adaptacja), G (osiągnięcie celów), I (integracja wewnętrzna) i L (podtrzymywanie wzorów) [Nowak W.A. 2010, s. 63].

¹⁹ Nie istnieje powszechnie przyjęta klasyfikacja funkcji rachunkowości. Niektórzy autorzy wyodrębniają poza omówionymi czterema (niekiedy nieco inaczej nazwanymi) funkcjami rachunkowości również inne, takie jak: dowodowa, optymalizacyjna [Poetschke 2009, s. 10–13], czy też statystyczna, planistyczna, zarządcza [Sokół 2010, s. 18]. Uszczegóławiając, J. Samelak [2013, s. 81] przypisuje sprawozdawczości finansowej pełnienie następujących funkcji: dokumentacji, informacyjnej, składania rozrachunku, ujęcia i zabezpieczenia.

systemów informacyjnych. M. Gmytrasiewicz [2006, s. 87], w kontekście funkcji informacyjnej rachunkowości, dostrzega problem utraty przez nią cechy powszechnej przydatności w wyniku koncentracji na potrzebach informacyjnych jednej grupy odbiorców – inwestorów (rynku kapitałowego).

Funkcja kontrolna rachunkowości sprowadza się do ochrony mienia jednostki, zarówno pod kątem jego zabezpieczenia, jak i racjonalnego wykorzystania [Micherda, Górka i Szulc 2010, s. 12–15]. Tym samym funkcję tę można rozpatrywać zarówno w kontekście biernej ochrony mienia, jak również aktywnego oddziaływania na prowadzenie działalności gospodarczej [Micherda 2011b, s. 24].

Z kolei funkcja analityczna rachunkowości polega na analizie danych generowanych przez system rachunkowości danej jednostki w celu dokonania oceny prowadzonej przez nią działalności. Analiza ta stanowi pogłębienie kontroli, a jej wyniki posiadają walor informacyjny, co świadczy o powiązaniu funkcji analitycznej rachunkowości z jej funkcją kontrolną i funkcją informacyjną [Micherda 2011b, s. 24].

Współcześnie rachunkowości przypisuje się również funkcję stymulacyjną. Przejawia się ona między innymi w aktywnym oddziaływaniu na racjonalizację gospodarowania. Funkcja stymulacyjna sprzyja jednocześnie takiemu kształtowaniu systemu rachunkowości, aby uświadamiać potrzeby informacyjne, wdrażać odpowiednie rozwiązania systemowe i działać motywacyjnie. Stymulujący wpływ rachunkowości poprzez dostarczanie informacji, kontrolę oraz analizę działalności sprawia, że funkcja stymulacyjna jest równocześnie ściśle powiązana z pozostałymi trzema funkcjami [Micherda, Górka i Szulc 2010, s. 12–15].

Podsumowując rozważania poczynione w ramach części pierwszej niniejszego podrozdziału, można stwierdzić za E. Śnieżek [2012, s. 123], że od rachunkowości oczekuje się z jednej strony przełamania hermetyczności jej języka, a z drugiej strony nadążania za rosnącymi, wielopoziomowymi i różnorodnymi wymaganiami odbiorców zarówno pod kątem zakresu, szczegółowości, jak również treści sprawozdań. Funkcje przypisywane rachunkowości świadczą o tym, iż jest ona powiązaniem systemem teorii i praktyki. Należy zaznaczyć, że wszystkie spośród czterech wyszczególnionych funkcji rachunkowości są równie ważne. Niemniej pierwsze dwie, a mianowicie funkcja informacyjna i kontrolna, są rozumiane w szczególnie szerokim kontekście [Jabłońska-Kośmider 2008, s. 18]. Realizacja wszystkich funkcji rachunkowości, choć w różnym stopniu, następuje poprzez struktury systemu rachunkowości.

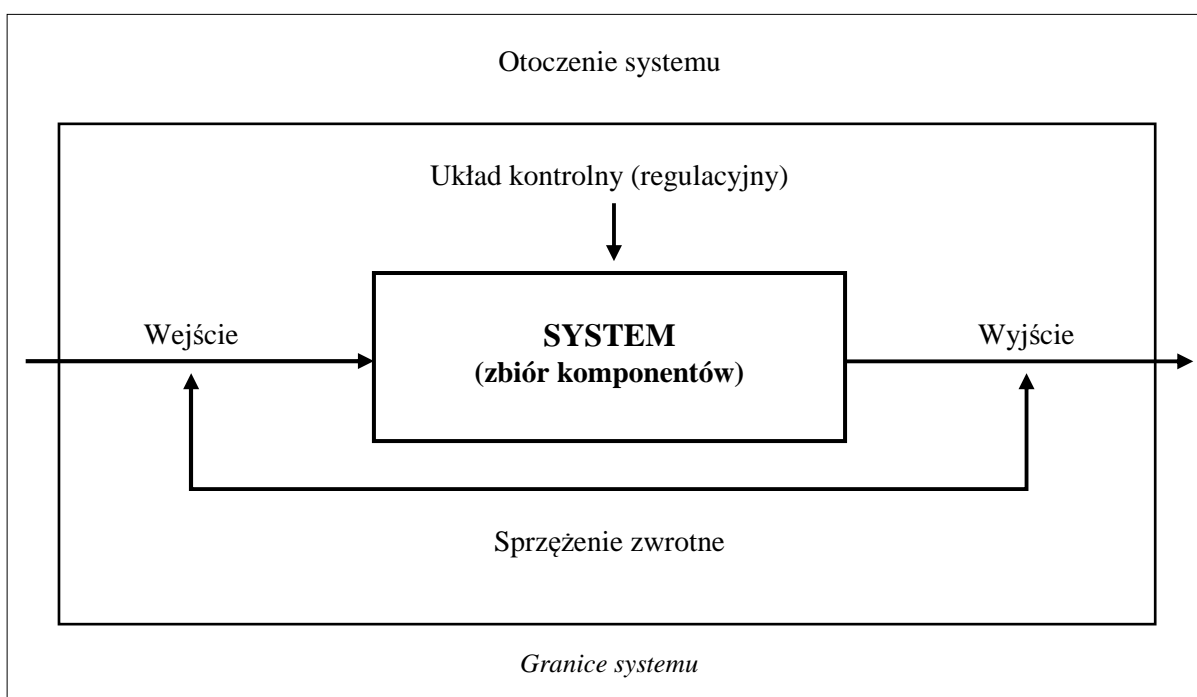
1.2.2. System informacyjny rachunkowości i jego miejsce w systemie informacyjnym jednostki gospodarczej

T. Corbett [2007, s. 3] pisze, że każde przedsiębiorstwo potrzebuje systemu informacyjnego, prowadzącego i motywującego kadrę zarządzającą do osiągnięcia celów przedsiębiorstwa. Rozwiązywanie wielu codziennych problemów decyzyjnych dotyczących funkcjonowania przedsiębiorstwa wymaga posiadania systemu informacyjnego dostarczającego zarówno syntetycznych, jak i szczegółowych informacji.

Na potrzeby niniejszej rozprawy przyjęto za J. Turyną [2012b, s. 169–170], że system jest układem wzajemnie powiązanych charakterystyk, a mianowicie: otoczenia systemu, wejść, samego systemu będącego zbiorem określonych komponentów, układu kontrolnego, wyjść oraz sprzężenia zwrotnego – rysunek 1.6.

Rysunek 1.6.

System w ujęciu cybernetycznym

Źródło: [Turyna 2012b, s. 169].

Prezentowane podejście do zdefiniowania systemu określa się mianem cybernetycznego. Granice systemu oddzielają go od otoczenia, a także kontrolują i chronią wejścia oraz wyjścia. W ramach systemu można wyróżnić podsystemy wzajemnie powiązane ze sobą i tworzące razem całość w postaci systemu. Każdy system powinien mieć określony cel(e)

działania, a wbudowane w system sprzężenie zwrotne powinno zapewnić zgodność funkcjonowania systemu z postawionymi celami.

J. Kisielnicki i R. Zych [2012, s. 50] wielopoziomą strukturę, która umożliwia użytkownikowi transformowanie informacji wejściowych na pożądane informacje wyjściowe poprzez zastosowanie odpowiednich procedur i modeli, określają mianem decyzyjnego systemu zarządzania. System ten można opisać za pomocą następującej formuły [Kisielnicki i Zych 2012, s. 51]:

$$\text{DSZ} = \{\mathbf{P, I, T, S, M, Z, R}\}$$

gdzie:

DSZ – decyzyjny system zarządzania,

P – zbiór podmiotów gospodarczych, będących użytkownikami systemu,

I – zbiór informacji o stanach i zmianach strefy realnej,

T – zbiór środków technicznych, stanowiących infrastrukturę zarządzania,

S – system zarządzania – scentralizowany lub zdecentralizowany,

M – zbiór metainformacji, tzn. informacji o informacjach,

Z – zbiór parainformacji, tzn. informacji o źródłach ich pochodzenia,

R – zbiór relacji między poszczególnymi elementami systemu informacyjnego.

Na podstawie literatury, własnych doświadczeń oraz badań J. Kisielnicki i R. Zych [2012, s. 52–53] formułują kryteria jakościowe służące ocenie funkcjonowania decyzyjnego systemu zarządzania, którymi są: dostępność, aktualność, rzetelność, niezawodność, elastyczność, wydajność, ekonomiczność, czas reakcji systemu, szczegółowość, stabilność systemu, priorytetowość, poufność, bezpieczeństwo i łatwość użytkowania. Kryteria te mogą być określane jako wiązka wymagań o różnym poziomie ważności.

W literaturze naukowej pojęcie systemu informacyjnego nie jest jednoznacznie definiowane. W poszczególnych definicjach wyszczególnia się różne cechy systemu. N.C. Churchill, C.H. Kriebel i A.C. Stedry [1965, s. 2] piszą, że system informacyjny jest połączeniem zasobów ludzkich i informatycznych, pozwalających na gromadzenie, przechowywanie, wyszukiwanie, komunikowanie oraz wykorzystywanie danych i informacji dla celów efektywnego zarządzania operacjami w organizacji.

Pojęcie systemu informacyjnego jest prezentowane najczęściej w kontekście systemu zarządzania przedsiębiorstwem. Zarówno w teorii nauk o zarządzaniu, jak również w praktyce zarządzania podkreśla się istotną rolę, jaką pełni w procesie zarządzania przedsiębiorstwem

system informacyjny. Odwołując się do pełnionych przez system informacyjny funkcji można stwierdzić, iż system informacyjny [Cyfert 2008, s. 164]:

- jest głównym źródłem informacji umożliwiających podejmowanie działań wpływających na sytuację bieżącą i przyszłą przedsiębiorstwa,
- zapewnia interakcje pomiędzy systemem zarządzania i systemem wykonawczym,
- wpływa dzięki sprzężeniu zwrotnemu na poziom kosztów ponoszonych w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej,
- przyczynia się do rozwoju produktów i usług.

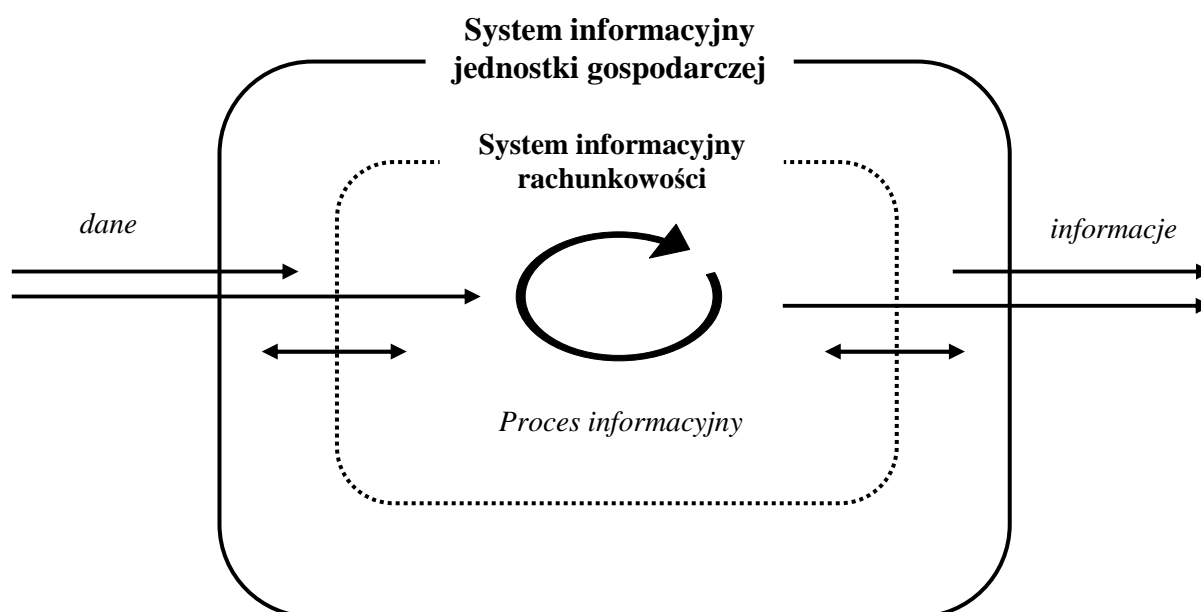
Cechą charakterystyczną systemów informacyjnych jest izomorfizm. W świetle założeń cybernetyki każdy system informacyjny składa się z charakterystyk, których powiązanie prezentuje rysunek 1.6. Natomiast strukturę systemu informacyjnego stanowią cztery główne elementy, a mianowicie [Turyna 2012b, s. 171]:

1. Baza informacyjna systemu – opis gromadzonych informacji, który określa jej stan na dany moment.
2. Gramatyka systemu informacyjnego – opis reguł określających dozwolone stany bazy informacyjnej i ich zmiany.
3. Proces informacyjny – przyjmowanie zapytań i generowanie odpowiedzi dzięki wykorzystaniu określonej gramatyki systemu informacyjnego oraz danych zgromadzonych w bazie informacyjnej, a także kontrolowanie postulowanych zmian stanu bazy informacyjnej i przestrzegania zasad gramatyki przy ich dokonywaniu.
4. Otoczenie informacyjne – czynniki zewnętrzne wpływające na funkcjonowanie systemu.

Już w 1971 roku w raporcie Komisji ds. Systemu Informacji Amerykańskiego Stowarzyszenia Księgowych uznano rachunkowość za samodzielny system z własnym zestawem celów, procedur i zasobów lub element systemu informacyjnego jednostki gospodarczej [Committee on Information System of the American Accounting Association 1971]. Tym samym uprawnione stało się używanie odpowiednio określeń system rachunkowości lub system informacyjny rachunkowości.

W niniejszej pracy system informacyjny rachunkowości jest traktowany jako element (podsystem) systemu informacyjnego jednostki gospodarczej. Miejsce systemu informacyjnego rachunkowości w systemie informacyjnym jednostki gospodarczej prezentuje rysunek 1.7.

Miejsce systemu informacyjnego rachunkowości w systemie informacyjnym jednostki gospodarczej

Źródło: Opracowanie własne.

System informacyjny rachunkowości jest systemem otwartym i posiada zdolności adaptacyjne. Jego cechą jest generowanie informacji na potrzeby podejmowania decyzji gospodarczych. Informacje te mogą być rozumiane jako treści obrazujące lub oddziaływujące na zjawiska gospodarcze, które przechodzą przez kolejne etapy procesu informacyjnego, aby uzyskać walor użyteczności w procesie podejmowania decyzji gospodarczych [Drumlak 1999, s. 38].

Należy doprecyzować, iż proces informacyjny składa się z trzech kolejno następujących po sobie etapów [Drumlak 1999, s. 38–39]:

1. Gromadzenie danych i informacji o zdarzeniach gospodarczych oraz zjawiskach gospodarczych, w tym określanie ich wielkości i wpływu na jednostkę.
2. Przetwarzanie danych i informacji w postaci usystematyzowanego zapisu operacji w różnorodnych układach, zgodnie z określonymi procedurami.
3. Prezentowanie informacji w postaci sprawozdań, zestawień lub raportów, udostępnianych odbiorcom wewnętrznym lub zewnętrznym w określonym czasie, miejscu i formie, a także przechowywanie informacji.

W polskiej literaturze przedmiotu ramy koncepcyjne systemu informacyjnego rachunkowości opisuje J. Turyna [2012b]. Rysunek 1.8 przedstawia system informacyjny

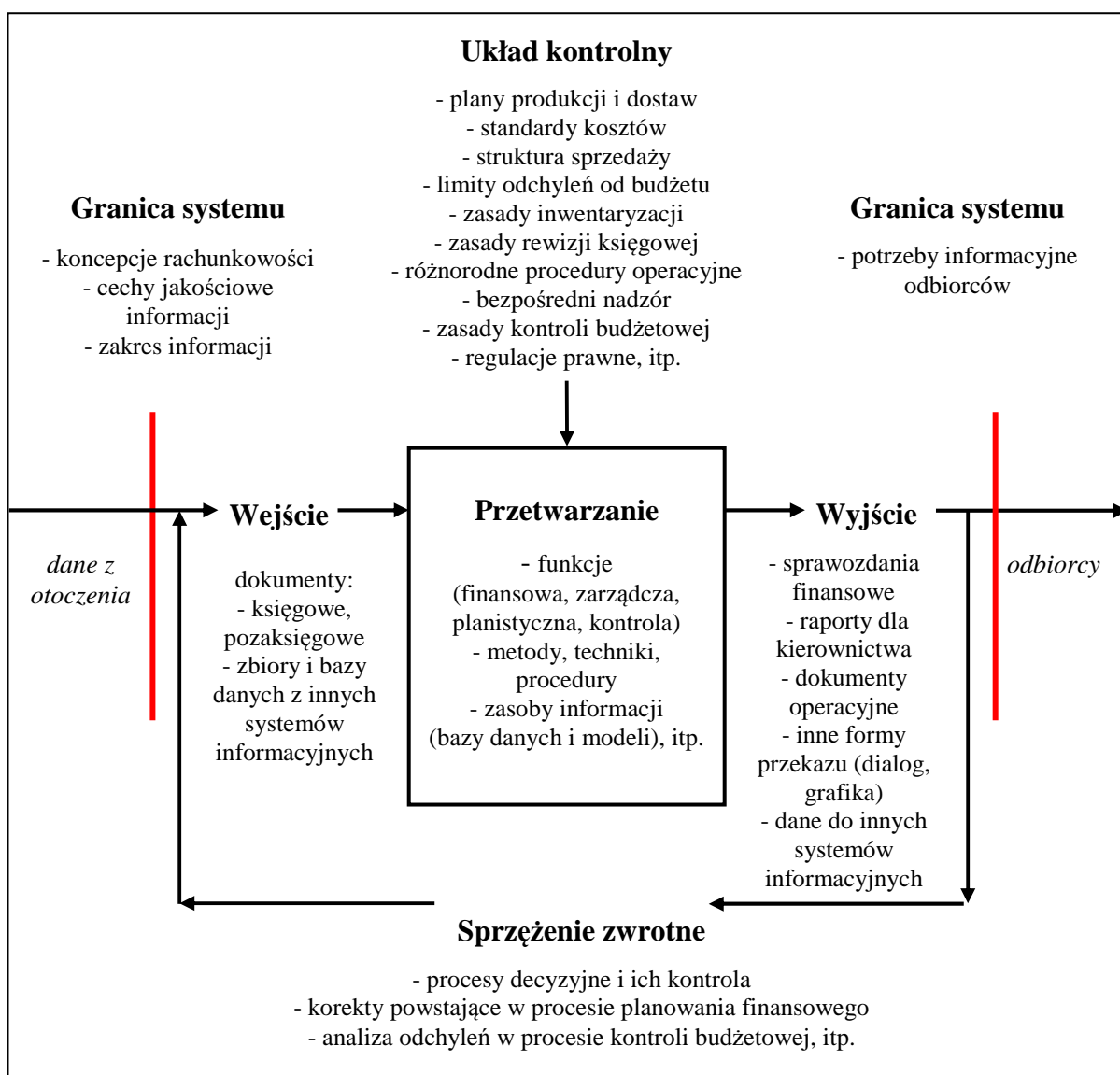
rachunkowości w ujęciu cybernetycznym, natomiast charakterystykę ram koncepcyjnych systemu informacyjnego rachunkowości zawiera tabela 1.3.

Zgodnie z koncepcją D.V. Romy i F.L. Jonesa [za: Gad 2011a, s. 92–93] system informacyjny rachunkowości dostarcza informacji służących:

- przygotowywaniu raportów zewnętrznych na potrzeby odbiorców zewnętrznych,
- wspieraniu działalności bieżącej (związanej między innymi z przyjmowaniem zamówień, dostarczaniem produktów, zarządzaniem gotówką),
- wspieraniu procesu decyzyjnego na wszystkich poziomach organizacji,
- planowaniu i kontroli.

Rysunek 1.8.

System informacyjny rachunkowości – ujęcie cybernetyczne

Źródło: [Turyna 2006, s. 143, za: Turyna 2012b, s. 178].

Ramy koncepcyjne systemu informacyjnego rachunkowości

Ramy koncepcyjne	Charakterystyka
Granice systemu	<p>Granice systemu istnieją zarówno na wejściu, jak i na wyjściu.</p> <p>Określenie granic systemu jest problemem dyskusyjnym.</p> <p>Granica podsystemu informacyjnego rachunkowości finansowej na wejściu są przede wszystkim regulacje prawne i standardy.</p> <p>Granica podsystemu informacyjnego rachunkowości zarządczej na wejściu jest pełny zakres informacji ekonomicznej.</p> <p>Granica podsystemu informacyjnego rachunkowości na wyjściu są potrzeby informacyjne jej odbiorców. W przypadku podsystemu informacyjnego rachunkowości finansowej są one częściowo określone przez regulacje prawne i standardy.</p>
Wejście systemu	<p>Podstawowym nośnikiem danych na wejściu systemu są dokumenty księgowe.</p> <p>System wykorzystuje na wejściu również dokumenty pozaksięgowe, zróżnicowane pod względem czasowym, jakościowym i przeznaczenia.</p> <p>Dane wejściowe mogą charakteryzować się masowością, sformalizowaniem, retrospektywnym i kwantytatywnym charakterem albo mogą być pojedynczymi lub nielicznymi danymi retrospektywnymi lub prospektywnymi, kwantytatywnymi lub kwalitatywnymi w zależności od potrzeb informacyjnych.</p> <p>Dane są przechowywane w postaci baz danych i modeli.</p>
Struktury informacji ²⁰	<p>Przy projektowaniu struktur informacji może być wykorzystane modelowanie semantyczne.</p> <p>Najczęściej występują struktury informacji proste (płaskie), hierarchiczne, sieciowe oraz relacyjne.</p>
Przetwarzanie informacji	<p>Przetwarzanie informacji może następować w sposób sekwencyjny i cykliczny lub złożony i nieregularny.</p> <p>Informacje są przetwarzane na ogół w czasie rzeczywistym.</p>
Wyjście systemu	<p>Produktem końcowym jest relatywie szerokie spektrum informacji wspomagających procesy podejmowania decyzji gospodarczych, prezentowanych w postaci różnorodnych sprawozdań, raportów i dokumentów analitycznych, tj. dokumentów dotyczących:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sytuacji majątkowej i finansowej jednostki na dany dzień, - operacji gospodarczych, jakie wystąpiły w danym okresie, - odchyleń (in plus i in minus) od wielkości uprzednio planowanych, - trendów, kierunków i warunków działania, powiązań z otoczeniem i innymi komórkami organizacyjnymi, itp.
Układ kontrolny	<p>Zadaniem układu kontrolnego jest zapewnienie oczekiwanego wyjścia informacyjnego o ujednoczonych cechach jakościowych.</p> <p>Układ kontrolny zawiera elementy o charakterze organizacyjnym, technicznym, ekonomicznym i prawnym.</p>
Sprzężenie zwrotne	<p>Zadaniem sprzężenia zwrotnego jest umożliwienie odbiorcom informacji oddziaływania na dane wejściowe.</p> <p>Możliwości oddziaływania odbiorców na dane wejściowe są zróżnicowane.</p>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Turyńska 2012b, s. 179–192].

²⁰ Struktura informacji jest tu rozumiana jako zbiór zależności występujących pomiędzy pojedynczymi danymi lub informacjami w systemie a ich zbiorami. Natomiast proces definiowania struktury informacji określa się mianem modelowania semantycznego [Turyńska 2012b, s. 185].

W oparciu o zaprezentowane powyżej rozważania i w nawiązaniu do definicji przedstawionej przez J. Turynę [za: Gad 2011a, s. 78] należy przyjąć, że system informacyjny rachunkowości jest to system gromadzący, przetwarzający i prezentujący zorientowane na sferę finansową informacje wspomagające procesy podejmowania decyzji gospodarczych przez odbiorców zewnętrznych i wewnętrznych, stanowiący element (podsystem) systemu informacyjnego jednostki gospodarczej.

W aktualnych uwarunkowaniach gospodarczych problematyka złożoności systemów informacyjnych jednostek gospodarczych i jakości informacji przez te systemy generowanych nabiera coraz większego znaczenia. W obecnej rzeczywistości gospodarczej nie istnieją systemy informacyjne, które spełniłyby oczekiwania wszystkich grup odbiorców, tym samym nie można mówić o „doskonałym” systemie informacyjnym. Uwaga ta dotyczy również systemu informacyjnego rachunkowości i generowanych przez ten system informacji prezentowanych między innymi w postaci sprawozdania finansowego [Śniezek i Walińska 2006, s. 157].

Warto w tym miejscu przywołać badanie poświęcone zidentyfikowaniu czynników wpływających na dostosowanie systemu informacyjnego rachunkowości, które przeprowadzili N.A. Ismail i M. King²¹ [2007]. W modelu badawczym za zmienną zależną przyjęto dostosowanie systemu informacyjnego rachunkowości, tj. dopasowanie pomiędzy wymaganiami wobec systemu informacyjnego rachunkowości a jego możliwościami. Pod uwagę wzięto sześć zmiennych postrzeganych za związane z dostosowaniem systemu informacyjnego rachunkowości, a mianowicie: zaawansowanie technologii informacyjnych w przedsiębiorstwie, poziom wiedzy właściciela (menedżera), w szczególności w zakresie technologii informacyjnych oraz rachunkowości, zaangażowanie właściciela (menedżera), wiedzę i doświadczenie pozyskiwane spoza przedsiębiorstwa (wykorzystanie zewnętrznych konsultantów, ekspertów), wiedzę i doświadczenie pracowników przedsiębiorstwa w zakresie technologii informacyjnych i rachunkowości, a także wielkość przedsiębiorstwa [Ismail i King 2007, s. 3–5].

Z przeprowadzonych przez N.A. Ismail i M. King [2007, s. 8–12] badań wynika, że:

1. Istnieje związek między zaawansowaniem informacyjnym, odpowiadającym liczbie i rodzajowi wdrożonych aplikacji, a dostosowaniem systemu informacyjnego rachunkowości, ale nie między nim a zaawansowaniem technologicznym,

²¹ N.A. Ismail i M. King [2007] przeprowadzali badania na próbie małych i średnich przedsiębiorstw produkcyjnych w Malezji. Dążąc do osiągnięcia celów rozprawy autorka uznała za zasadne przytoczenie wyników tych badań, zdając sobie sprawę jednocześnie z ograniczeń wnioskowania na ich podstawie między innymi ze względu na ograniczony podmiot badawczy.

odpowiadającym liczbie i różnorodności stosowanych technologii. Tym samym otrzymane wyniki sugerują, że dla małych i średnich przedsiębiorstw w dostosowywaniu systemu informacyjnego rachunkowości ważniejsze jest zaawansowanie informacyjne niż technologiczne.

2. Wiedza właściciela (menedżera) zarówno z rachunkowości finansowej, jak i zarządczej może być uznana za ważny czynnik wpływający na dostosowanie systemu informacyjnego rachunkowości.
3. Nie znajduje potwierdzenia hipoteza zakładająca, że wyższy poziom dostosowania systemu informacyjnego rachunkowości osiągają przedsiębiorstwa, w których właściciel (menedżer) jest bardziej zaangażowany.
4. Korzystanie ze specjalistycznego doradztwa, pomoc instytucji rządowych i przedsiębiorstw zewnętrznych świadczących usługi księgowe może pomóc w osiągnięciu lepszego poziomu dostosowania systemu.
5. Oprócz korzystania z porad zewnętrznych ekspertów, ważnym czynnikiem wpływającym na dostosowanie systemu informacyjnego rachunkowości jest zatrudnienie specjalisty ds. systemów informacyjnych.
6. Nie znajduje potwierdzenia hipoteza zakładająca, że większe przedsiębiorstwa osiągają lepsze dostosowanie systemu informacyjnego rachunkowości niż mniejsze.

W oparciu o wyniki badań N.A. Ismail i M. King można stwierdzić, że poziom dostosowania systemu informacyjnego rachunkowości jest związany w szczególności z zaawansowaniem informacyjnym, wiedzą właściciela (menedżera) z rachunkowości oraz źródłem specjalistycznego wsparcia. Właściciele (menedżerowie) powinni znać zasady rachunkowości finansowej i zarządczej, aby rozumieć wymogi w zakresie generowania informacji oraz równocześnie mieć świadomość istnienia nowych i zaawansowanych technologii przetwarzania informacji.

W dociekaniu nad systemem informacyjnym rachunkowości w kontekście jego powiązań z systemem informacyjnym jednostki gospodarczej wpisuje się jeszcze jedna kwestia. Otóż wraz z coraz szerszym i powszechniejszym stosowaniem outsourcingu pojawia się konieczność aktywnego zarządzania relacjami z odbiorcami informacji finansowej skupionymi w sieci biznesowej, a co za tym idzie również potrzeba nowego pakietu informacji o najbliższym otoczeniu. M. Łada [2009, s. 131–143] pisze o potrzebie „nowego międzyorganizacyjnego systemu informacyjnego rachunkowości”, który zapewniłby przepływ informacji między współpracującymi podmiotami gospodarczymi.

W literaturze przedmiotu prezentowana jest koncepcja tzw. rachunkowości otwartych ksiąg (*open book accounting*). Jej fundamentem jest twierdzenie, że wdrażanie rozwiązań

zapewniających dostęp do informacji finansowej partnerom gospodarczym może przynosić istotne korzyści również stronie je udostępniającej, a ponadto może sprzyjać poprawie efektywności funkcjonowania wszystkich podmiotów współpracujących i budowaniu trwałych relacji między nimi.

Wdrożenie rachunkowości otwartych ksiąg wymaga spełnienia kilku wymogów o charakterze społecznym i technicznym [Hoffjan i Kruse 2006, s. 604]. Na pierwszy plan wysuwa się wymóg zaufania pomiędzy partnerami gospodarczymi. Odbiorca informacji zazwyczaj nie jest w stanie stwierdzić, czy otrzymane dane są prawidłowe, a nadawca informacji nie może mieć pewności, że nie dojdzie do nadużycia poufnych informacji. Ponadto z zaufaniem wiąże się również konieczność przemiany kulturowej w przedsiębiorstwie. Jeśli chodzi o wymogi o charakterze technicznym, to kluczowe znaczenie przypisuje się porównywalności informacji. Rachunkowość otwartych ksiąg nie dostarczy wymiernych korzyści, gdy dane będą niedokładne, mylące lub nieaktualne.

Pozyskane dzięki wdrożeniu rachunkowości otwartych ksiąg informacje mogą być wykorzystane do identyfikacji czynników kosztotwórczych, jak również kontroli, komunikacji i ustalania cen [Hoffjan i Kruse 2006, s. 603]. Koncepcja zakłada, że zakres informacji udostępnianych partnerom gospodarczym jest ściśle określony i dostosowany do obszarów współpracy, tym samym nie przewiduje się udostępniania wszystkich informacji generowanych przez system rachunkowości danej jednostki [Łada 2009, s. 134].

Reasumując, system informacyjny rachunkowości jest systemem otwartym i stanowi – co do zasady – element (podsystem) systemu informacyjnego jednostki gospodarczej. System ten posiada określoną strukturę, która ma zapewnić generowanie informacji na potrzeby podejmowania decyzji gospodarczych. Zgodnie z ujęciem zaproponowanym przez J. Turyńę [2012b], system informacyjny rachunkowości obejmuje nie tylko całą sferę finansową jednostki gospodarczej, ale również pozafinansowe elementy działalności, co wynika z jego powiązania z innymi systemami występującymi w ramach systemu informacyjnego jednostki gospodarczej, tj. m.in.: systemem zarządzania produkcją, systemem informacyjnym sprzedaży, marketingu, itd. W system informacyjny rachunkowości powinien być wbudowany układ kontrolny oraz sprzężenie zwrotne, dzięki któremu odbiorcy informacji mogą wpływać na dane wejściowe.

1.2.3. Przekroje strukturalne rachunkowości a system informacyjny rachunkowości

Jednym z symptomów rozwoju rachunkowości jest ewolucja struktur rachunkowości. W piśmiennictwie naukowym wyszczególnia się trzy główne przekroje strukturalne rachunkowości, a mianowicie funkcjonalny, przedmiotowy oraz prawny [Micherda 2012, s. 18–22].

Zgodnie z pragmatyczną konwencją funkcjonalnego przekroju strukturalnego rachunkowości, zarówno w literaturze przedmiotu, jak również praktyce gospodarczej, wyróżnia się rachunkowość finansową i rachunkowość zarządczą [Micherda 2012, s. 18].

Jako pierwotną różnicę pomiędzy rachunkowością finansową a rachunkowością zarządczą wskazuje się potrzeby informacyjne odbiorców informacji finansowej [Kabalski 2011, s. 95–96]. Uszczegóławiając, rachunkowość finansowa jest ukierunkowana na potrzeby odbiorców zewnętrznych, a rachunkowość zarządcza na potrzeby odbiorców wewnętrznych. W świetle omawianego podziału rozpatruje się rachunkowość z jednej strony jako źródło informacji retrospektywnych, a z drugiej prospektywnych.

Rachunkowość finansowa w tradycyjnym rozumieniu jest ukierunkowana na rozliczenie z właścicielem kapitału, a rachunkowość zarządcza jest związana przede wszystkim z procesem zarządzania jednostką gospodarczą. Jak trafnie zauważa J. Gad [2011a, s. 96] unikalną właściwością systemu informacyjnego rachunkowości jest to, iż działa on na zarówno rzecz ocenianych, jak również oceniających, tym samym sprzyja jednocześnie efektywnemu procesowi zarządzania i jego ocenie przez właścicieli kapitału.

Istotę rachunkowości finansowej trafnie odzwierciedliła A. Szychta [za: Gos 2011a, s. 25] podkreślając siłę rachunkowości finansowej wynikającą z tego, iż ma ona charakter systemowy dzięki spójnemu, powtarzalnemu i jednolitemu ujmowaniu operacji gospodarczych, jednakże z drugiej strony zwracając równocześnie uwagę, że jej słabością jest dostarczanie informacji nie zawsze użytecznych dla ich odbiorcy.

Z kolei rachunkowość zarządcza, *ex definitione*, jest zorientowana na potrzeby informacyjne odbiorców. Ma umożliwić generowanie informacji wykorzystywanych w procesie podejmowania długo- i krótkoterminowych decyzji gospodarczych, a także kontroli i sporządzaniu analiz prospektywnych. W związku z tym, punkt ciężkości jest położony na istotność, szybkość oraz koszt pozyskiwanych i raportowanych informacji. Zorientowanie rachunkowości zarządczej na przyszłość sprawia, że w jej ramach

są przygotowywane prognozy przychodów i kosztów, przepływów pieniężnych i innych kategorii ekonomicznych [Bystrzycka, w: Gmytrasiewicz 2005].

S. Sojak [2011] zauważa, że podział na rachunkowość finansową i rachunkowość zarządczą nie ma podstaw naukowych²², ale jednocześnie próba zakwestionowania go jest raczej skazana na niepowodzenie. P. Kabalski [2011, s. 100–101] słusznie stwierdza, że rachunkowość finansowa, szczególnie w warunkach stosowania MSSF, coraz wyraźniej upodabnia się do rachunkowości zarządczej. Jednakże, nie można oczekiwać, że odbiorcom zewnętrznym będą przekazywane szczegółowe informacje, jakimi codziennie dysponują odbiorcy wewnętrzni. Należy również zaznaczyć, że funkcjonalna struktura rachunkowości nie prowadzi do oddzielenia rachunkowości finansowej od zarządczej, a wręcz przeciwnie wskazuje na wzajemne powiązania [Micherda 2011a, s. 28].

B. Micherda [2011b, s. 10–11] zwraca uwagę na silne powiązanie funkcjonalnej struktury rachunkowości z analizą finansową, co ilustruje rysunek 1.9.

Rysunek 1.9.

Miejsce analizy finansowej w funkcjonalnej strukturze rachunkowości

Źródło: [Micherda 2011b, s. 11].

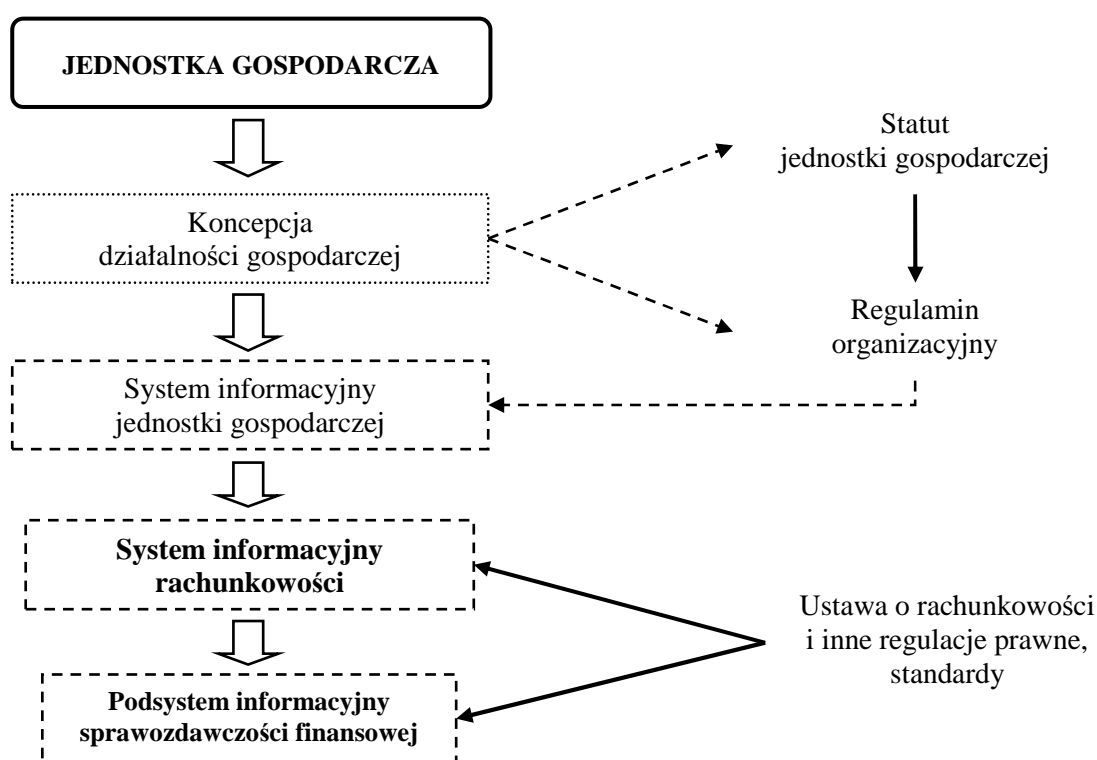
Zdaniem B. Micherdy [2011a, s. 20] procesu tworzenia w rachunkowości obrazu rzeczywistości gospodarczej w ujęciu liczbowym nie można oddzielić od interpretacji owego obrazu. To właśnie od rzetelności rachunkowości zależy poprawność analizy finansowej, a jednocześnie poprawność analizy jest warunkiem wiarygodności obrazu dokonań jednostki.

²² Podobnie M. Paszula [2013] wykazała w artykule dyskusyjnym pt. „Rachunkowość jest jedna – problem do dyskusji”, że wyodrębnienie podsystemów rachunkowości finansowej, zarządczej i podatkowej (na podstawie kryterium regulacji prawnych, odbiorców informacji, czy też rodzaju danych ujmowanych w ramach systemu) należy uznać jedynie za skrót myślowy, który został zaakceptowany i powszechnie przyjęty przede wszystkim w dydaktyce rachunkowości.

J. Samelak [2011b, s. 152] stwierdza, że najważniejszym elementem systemu informacyjnego rachunkowości w jednostce gospodarczej jest podsystem informacyjny sprawozdawczości finansowej. System informacyjny rachunkowości i podsystem informacyjny sprawozdawczości finansowej są oparte zarówno na wewnętrznych regulacjach obowiązujących w przypadku całego systemu informacyjnego jednostki gospodarczej, jak i ściśle określonych regulacjach prawnych – rysunek 1.10.

Rysunek 1.10.

System informacyjny rachunkowości i podsystem informacyjny sprawozdawczości finansowej a system informacyjny jednostki gospodarczej

Źródło: Opracowanie na podstawie [Śnieżek i Walińska 2006, s. 159].

Warto w tym miejscu podkreślić, że istnieje ściśle powiązanie podsystemu informacyjnego sprawozdawczości finansowej z procesem zarządzania przedsiębiorstwem. A. Karmańska [2009, s. 167–168] wskazuje na następujące powody występowania takiego powiązania, a mianowicie:

1. Skutki decyzji zarządczych zostają odzwierciedlone przez sprawozdawczość finansową, która stanowi instrument komunikowania się zarządu jednostki z różnymi interesariuszami.

2. Sprawozdawczość finansowa posiada potencjał informacyjny o znaczeniu wewnętrznym/zarządczym, ponieważ umożliwia rozpoznawanie symptomów świadczących o nieprawidłowościach w strategii finansowania i zarządzania majątkiem, zarówno w sferze operacyjnej, jak i inwestycyjnej przedsiębiorstwa.
3. Sprawozdawczość finansowa umożliwia określenie miar strategicznych dokonań danej jednostki, pozwalając tym samym na monitorowanie jej dokonań w okresie znacznie dłuższym niż jeden rok.
4. Wzajemna zależność między sprawozdawczością finansową a zarządzaniem wynika z tego, że rzetelna prezentacja sytuacji majątkowej, finansowej oraz wyników jednostki wymaga prognozowania, którego wiarygodność zależy od jakości procesu zarządzania daną jednostką.

Poglądy na temat istoty sprawozdawczości finansowej²³ można rozpatrywać w dwóch ujęciach [Nowak W.A. 2010, s. 29–37]:

- ewolucyjnym – jako prawdziwe odzwierciedlenie rzeczywistości niezależnej od ludzkich wyobrażeń,
- pragmatycznym – jako tworzenie takiego obrazu rzeczywistości, aby okazał się wystarczający do rozwiązywania problemów.

W ujęciu ewolucyjnym sprawozdawczość finansowa jest traktowana jako końcowy efekt określonego procesu przetwarzania informacji i sprowadza się do prezentacji informacji odzwierciedlających istotę operacji gospodarczych zachodzących w danej jednostce. Z kolei

²³ W artykule dyskusyjnym „Księgowość jako proces badawczy” W.A. Nowak [2008] prezentuje również pogląd, zgodnie z którym sprawozdawczość finansowa może być utożsamiana z procesem badawczym, replikując wszystkie jego fundamentalne ogniwa.

Warto również dodać, że w kontekście struktury społecznej, rozumianej jako wzorec interakcji pomiędzy osobami lub ich grupami, można rozpatrywać sprawozdawczość finansową jako [Nowak W.A. 2010, s. 37–61]:

- składnik struktur corporate governance, sprzyjający transparenencji poprzez publiczne ujawnianie informacji interesariuszom,
- instrument mitygacji ryzyka i jego konsekwencji, podkreślając tym samym potrzebę zarządzania ryzykiem wiarygodności,
- czynnik stabilności finansowej oraz rozwoju ekonomicznego, oddziałujący zarówno na procesy mikroekonomiczne, jak i makroekonomiczne,
- czynnik trwałego zrównoważonego rozwoju, zwracając uwagę na ekonomiczny, przyrodniczy i społeczny wymiar funkcjonowania jednostki gospodarczej w otoczeniu,
- dobro publiczne, wkomponowane w inne dobra publiczne, takie jak m.in. stabilność sfery finansowej, czy potencjał rozwoju,
- jeden z czynników sprawczych rozwoju społeczeństwa wiedzy, przejawiający się w sporządzaniu sprawozdań finansowych na skalę masową i opracowywaniu specjalnego języka raportowania wyników działalności, zwanego XBRL.

w ujęciu pragmatycznym, definiując sprawozdawczość finansową, podkreśla się użyteczność informacji.

Cechą charakterystyczną rachunkowości jest postrzeganie zjawisk gospodarczych w dwóch przekrojach, a mianowicie pod kątem ich wpływu sytuację finansową oraz na rentowność jednostki [Walińska 2008, s. 336]. Stanowi to podstawę dla stwierdzenia, że podstawowymi wymiarami rachunkowości są rachunek zasobów ekonomicznych oraz rachunek strumieni przychodów i kosztów.

Koncepcję rozwinięcia struktury przedmiotowej rachunkowości z dwuwymiarowego do trójwymiarowego systemu przedstawił Y. Ijiri. Trzeci wymiar rachunkowości został wprowadzony w postaci tzw. rachunku czynników i kont sił ekonomicznych rozumianych jako czynniki przyspieszające lub opóźniające tworzenie wyniku finansowego [Micherda 2012, s. 20]. Y. Ijiri [za: Wójtowicz 2002, s. 133] wskazał, iż muszą być spełnione dwa warunki, aby móc uznać trójwymiarowy system rachunkowości za rozwinięcie dotychczasowego, a mianowicie: warunek zachowania wszystkiego, co składa się na istniejący system oraz warunek integralności nowego wymiaru z poprzednimi.

Praktyczne zastosowanie trójwymiarowego systemu rachunkowości wymagałoby określenia obiektywnych kryteriów identyfikacji i pomiaru sił ekonomicznych, co nie zostało do tej pory poczynione i pozostaje nierozwiązanym problemem badawczym. Zdaniem B. Micherdy [2011b, s. 14] trzeci wymiar rachunkowości znajduje obecnie odzwierciedlenie w sprawozdawczości finansowej przede wszystkim w postaci rachunku przepływów pieniężnych.

W opinii B. Micherdy można przyjąć, odwołując się do art. 4, ust. 3 Ustawy z 29 września 1994 r. o rachunkowości ze zm., iż prawny przekrój rachunkowości obejmuje:

- zasady (politykę) rachunkowości, które przyjęto w danej jednostce,
- prowadzenie ksiąg rachunkowych w oparciu o dowody księgowo, dokonując zapisów zdarzeń zgodnie z porządkiem chronologicznym i systematycznym,
- ustalanie bądź sprawdzanie stanu rzeczywistego aktywów oraz pasywów drogą okresowej inwentaryzacji,
- dokonywanie wyceny aktywów i pasywów, a także ustalanie wyniku finansowego,
- sporządzanie sprawozdań finansowych,
- gromadzenie oraz przechowywanie dowodów księgowych i pozostałej dokumentacji, która jest przewidziana ustawą,
- w sytuacjach przewidzianych ustawą poddawanie badaniu oraz składanie we właściwym rejestrze sądowym, udostępnianie oraz ogłaszanie sprawozdań finansowych.

Warto zwrócić uwagę w szczególności na umiejscowienie na pierwszym miejscu zasad (polityki) rachunkowości. Jest to oznaka przyzwolenia na wybranie i stosowanie przez jednostkę rozwiązań w obszarze systemu informacyjnego rachunkowości dostosowanych do jej potrzeb.

Z prezentowanych rozważań można wysnuć wniosek, że ewolucja struktur rachunkowości będzie przejawiała się coraz wyraźniej w zbliżeniu rachunkowości finansowej i rachunkowości zarządczej. W konsekwencji następuje zbliżanie całego systemu informacyjnego rachunkowości z procesem zarządzania, a nie tylko rachunkowości zarządczej. Rozwoju przedmiotowej struktury rachunkowości można upatrywać w dążeniu do jej poszerzenia o trzeci wymiar w postaci tzw. rachunku sił. Z kolei w prawnej strukturze rachunkowości uwidacznia się pozycjonowanie zasad (polityki) rachunkowości.

Podsumowując dotychczasowe badania można stwierdzić, że współcześnie oczekuje się, iż rachunkowość – jako szczególny podsystem w ramach systemu informacyjnego jednostki gospodarczej – będzie pełnić zarówno rolę użytecznego źródła informacji adresowanego do odbiorców zewnętrznych, jak i rolę narzędzia wspomagającego proces podejmowania decyzji gospodarczych przez kadre zarządzającą jednostką.

1.3. Rola informacji o przepływach pieniężnych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych

1.3.1. Odbiorcy informacji finansowej i ich potrzeby informacyjne

W 1966 roku w tzw. Deklaracji Podstawowej Teorii Rachunkowości (*Statement of Basic Accounting Theory*) Amerykańskiego Stowarzyszenia Księgowych (*American Accounting Association*) przyjęto po raz pierwszy jako priorytet rachunkowości zaspokajanie potrzeb informacyjnych różnych interesariuszy jednostki [Nowak E. 2010, s. 118].

W MSR 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych” [IASB 2012a] wskazano, iż celem sprawozdania finansowego jest dostarczenie informacji, które są użyteczne dla szerokiego grona użytkowników podczas podejmowania decyzji gospodarczych. Informacje te dotyczą sytuacji finansowej, wyniku finansowego oraz przepływów pieniężnych jednostki. Wskazano również na potrzebę odzwierciedlenia rezultatów staranności kierownictwa w zarządzaniu powierzonymi mu zasobami. Dążąc do osiągnięcia postawionego celu, sprawozdanie finansowe ma dostarczyć informacji o aktywach, zobowiązaniach, kapitale własnym,

przychodach i kosztach, w tym zyskach i stratach, otrzymanych wpłatach i wypłatach na rzecz właścicieli, a także przepływach pieniężnych. Ponadto w MSR 1 zapisano, że informacje takie, w połączeniu z innymi danymi pochodzącymi z informacji dodatkowej, pomagają użytkownikom sprawozdań finansowych przewidywać przyszłe przepływy pieniężne jednostki, a przede wszystkim terminy oraz stopień pewności ich wystąpienia.

Według ZKSiPSF [IASB 1989] użytkownikami sprawozdań finansowych są obecni i potencjalni inwestorzy, pracownicy, kredytodawcy i pożyczkodawcy, dostawcy i inni kontrahenci, klienci, rząd i agendy rządowe, a także społeczeństwo. Wymienienie na pierwszym miejscu obecnych i potencjalnych inwestorów wynika z tego, iż dostarczają oni przedsiębiorstwu kapitał niezbędny do jego funkcjonowania, który jest obciążony dużo wyższym ryzykiem niż kapitał obcy [Masztalerz 2010, s. 44]. W aktualnych uwarunkowaniach gospodarczych warto zwrócić również uwagę na potrzeby informacyjne formułowane przez konkurentów, biegłych rewidentów, czy też firmy ratingowe.

Sprawozdanie finansowe, jako efekt procesu przetwarzania informacji w jednostce, ma pełnić rolę sprawozdania finansowego ogólnego przeznaczenia²⁴. Jednakże w aktualnych uwarunkowaniach gospodarczych to właściciel kapitału jest głównym odbiorcą informacji prezentowanych w sprawozdaniu finansowym [Walińska 2011, s. 19]. J. Samelak [2011a, s. 142–143] na podstawie poczynionych rozważań stwierdza, że obecny model sprawozdania finansowego sporządzanego według MSSF przekształca się ze sprawozdania finansowego ogólnego przeznaczenia w sprawozdanie dostosowane w coraz większym stopniu do potrzeb informacyjnych jednej grupy odbiorców – inwestorów rynków kapitałowych – kosztem pozostałych odbiorców i z naruszeniem fundamentów teorii rachunkowości. Z kolei Z. Luty [2010, s. 129–130] pisze, że ze względu na ogromną różnorodność problemów decyzyjnych nie ma możliwości przygotowania jednego uniwersalnego sprawozdania. Zatem powstaje pytanie, czy sprawozdanie finansowe może w ogóle pełnić rolę sprawozdania finansowego ogólnego przeznaczenia?

W ZKSF [IASB 2010c] skoncentrowano się na dostarczeniu informacji finansowej obecnym i potencjalnym inwestorom oraz kredytodawcom i innym wierzycielom. Zmiana ta wcale nie oznacza, że sprawozdanie finansowe nie dostarcza informacji finansowej pozostałym jego użytkownikom.

W piśmiennictwie naukowym znacznie zmieniło się postrzeganie roli sprawozdania finansowego w kontekście potrzeb informacyjnych kadry zarządzającej przedsiębiorstwem.

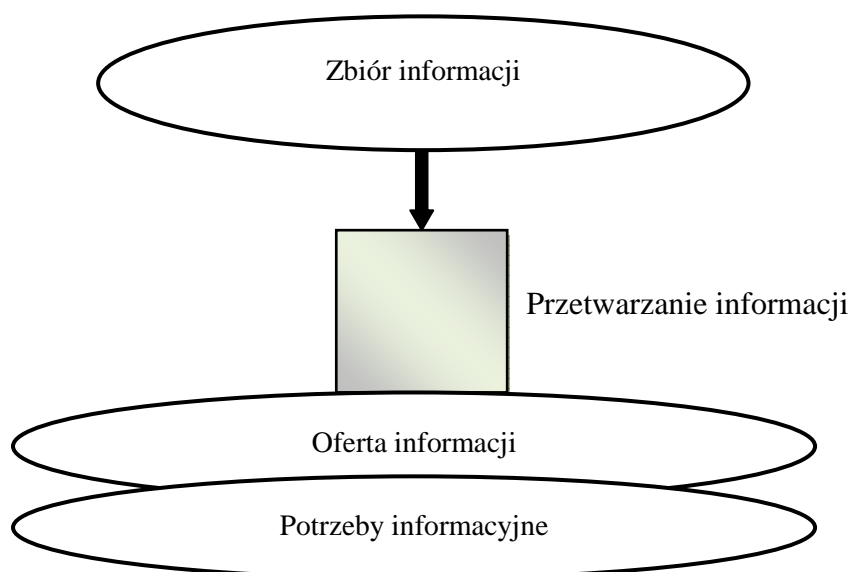
²⁴ Pod pojęciem sprawozdania finansowego ogólnego przeznaczenia rozumie się „sprawozdanie, które ma za zadanie spełnienie potrzeb użytkowników, którzy nie mają możliwości wymagania od jednostki sporządzania raportów dostosowanych do ich szczególnych potrzeb informacyjnych” [IASB 2012a].

E. Schmalenbach [za: Behringer 2010, s. 49] uważał bilans za instrument służący zapewnieniu właściwej kontroli operacyjnej. Począwszy od połowy lat 60-tych pogląd ten zmienił się znacząco. Zaczęto podkreślać, że kadra zarządzająca przedsiębiorstwem dysponuje znacznie dokładniejszymi informacjami finansowymi niż te udostępniane odbiorcom zewnętrznym, ponieważ w przeciwieństwie do nich posiada dostęp do systemu informacyjnego rachunkowości. Szeroko rozumiane kierownictwo danej jednostki jest odbiorcą informacji finansowej generowanej przez system informacyjny rachunkowości, ale prezentowanej przede wszystkim w postaci różnego rodzaju raportów wewnętrznych, a niekoniecznie rocznego sprawozdania finansowego.

Potrzeby informacyjne można sklasyfikować w następujący sposób [Gad 2011a, s. 74–75]:

1. Potrzeby informacyjne podmiotowe:
 - a) odbiorcy zewnętrzni – informacje obligatoryjne i fakultatywne,
 - b) odbiorcy wewnętrzni – informacje o przedsiębiorstwie i jego otoczeniu.
2. Potrzeby informacyjne przedmiotowe:
 - a) obszar procesów przedsiębiorstwa – stan, struktura, stopień wykorzystania, produktywność zasobów przedsiębiorstwa, itd.,
 - b) obszar procesów finansowych – wartość i zmiany stanu majątku, źródła finansowania, zadłużenie, zdolność płatnicza i kredytowa, przychody, koszty, wynik finansowy, przepływy pieniężne, rentowność, dywidendy, wielkość sprzedaży, itd.,
 - c) obszar procesów organizacyjnych – organizacja pracy, produkcji, sprzedaży, itd.
3. Potrzeby informacyjne czasowe:
 - a) informacje *ex post* – dotyczące realizacji celów przedsiębiorstwa, oceny efektywności podjętych działań,
 - b) informacje *ex ante* – prognozowane warianty decyzyjne, ilość i wartość sprzedaży, struktura finansowania, itd.

Z czysto teoretycznego punktu widzenia, określenie potrzeb informacyjnych i pozyskanie wejściowych informacji stanowi wstępny etap procesu przetwarzania informacji. Jedynie poprzez przetworzenie pozyskanych informacji może powstać z nich oferta informacji, która może docelowo zaspokoić potrzeby informacyjne odbiorców [Behringer 2010, s. 39]. Co oznacza, że wynikiem przetworzenia informacji jest oferta informacji, która w najlepszym razie w pełni odpowiada potrzebom informacyjnym. Przedstawioną zależność prezentuje rysunek 1.11.

Pozyskanie, przetworzenie informacji, oferta informacji a potrzeby informacyjne

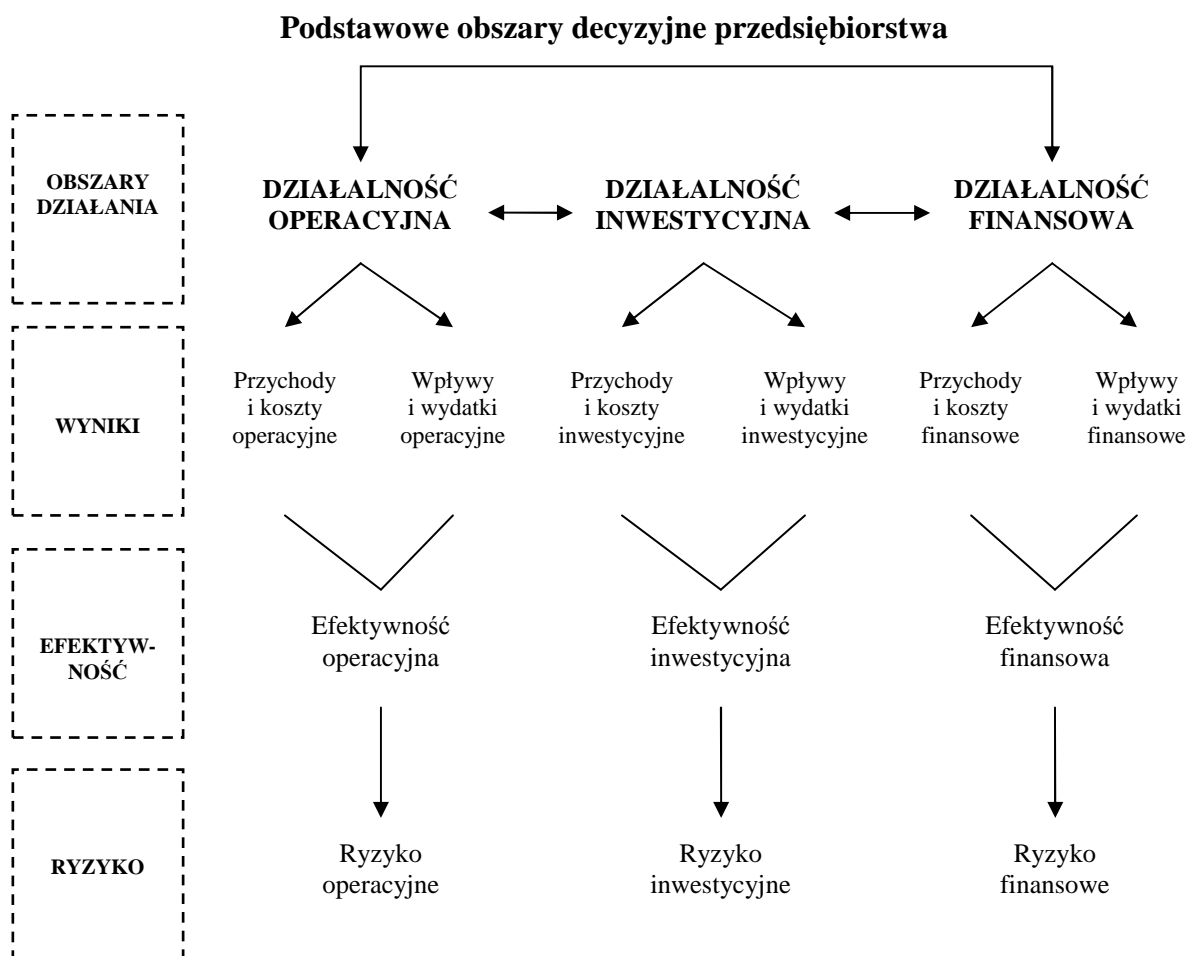
Źródło: [Behringer 2010, s. 40].

Od systemu informacyjnego oczekuje się, iż będzie on dostarczał odpowiednich informacji właściwym podmiotom, będącym ich odbiorcami. Niezwykle trudno jest opracować kompletny wykaz potrzeb informacyjnych dla poszczególnych grup odbiorców informacji finansowej podejmujących różnorodne decyzje gospodarcze.

W procesie podejmowania decyzji gospodarczych można wyszczególnić trzy podstawowe obszary wyborów, a mianowicie obszary związane z pozyskaniem kapitału i kształtowaniem jego struktury, alokacją kapitału i efektywnym jego wykorzystaniem, a także zarządzaniem ryzykiem [Łukasik 2009a, s. 30–31]. Każdy z wyszczególnionych trzech obszarów można rozpatrywać w zależności od rodzaju działalności (operacyjnej, inwestycyjnej, finansowej) oraz zmian związanych z oceną przychodów i kosztów, wpływów i wydatków, efektywności oraz ryzyka działania – rysunek 1.12.

W oparciu o poczynione rozważania oraz studium literatury przedmiotu podjęto próbę syntetycznego zidentyfikowania głównych potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej – tabela 1.4.

Rysunek 1.12.

Źródło: [Łukasik 2009a, s. 31].

Tabela 1.4.

Odbiorcy informacji finansowej i ich potrzeby informacyjne

Odbiorcy informacji finansowej	Potrzeby informacyjne (zakres oczekiwanych informacji)
Kadra zarządzająca	<ul style="list-style-type: none"> - efektywność obecnych i przyszłych inwestycji - kontynuacja działania - rentowność, płynność finansowa i wypłacalność jednostki - ryzyko prowadzonej działalności
Inwestorzy (obecni i potencjalni właściciele)	<ul style="list-style-type: none"> - kontynuacja działania - potencjał generowania dodatnich przepływów pieniężnych - rentowność prowadzonej działalności - ryzyko realizowanych i planowanych przedsięwzięć - wartość jednostki obecna i w przyszłości - wypłacalność jednostki - zwrot zainwestowanego kapitału w formie dywidend i zyski kapitałowe ze wzrostu kursu akcji

Tabela 1.4. c.d.

Odbiorcy informacji finansowej	Potrzeby informacyjne (zakres oczekiwanych informacji)
Kredytodawcy i pożyczkodawcy	<ul style="list-style-type: none"> - kontynuacja działania - płynność finansowa i wypłacalność jednostki pod kątem terminowego zwrotu pożyczonych środków pieniężnych wraz z odsetkami - ryzyko kredytowe i zdolność kredytowa
Dostawcy i inni kontrahenci	<ul style="list-style-type: none"> - kontynuacja działania i perspektywy rozwoju współpracy - płynność finansowa i wypłacalność, w celu ustalenia, czy jednostka wywiąże się ze zobowiązań
Konkurenci	<ul style="list-style-type: none"> - kształtowanie się udziałów w rynku - przewidywany poziom cen, wielkość i kierunki sprzedaży
Pracownicy i związki zawodowe	<ul style="list-style-type: none"> - kontynuacja działania pod kątem zapewniania stabilności zatrudnienia i rozwoju zawodowego - płynność finansowa i wypłacalność jednostki w zakresie zapewnienia wypłaty wynagrodzeń i innych świadczeń pracowniczych - rentowność prowadzonej działalności i perspektywy wzrostu płac
Rząd i agendy rządowe	<ul style="list-style-type: none"> - dostęp do informacji dla celów statystycznych, kształtowania polityki fiskalnej, alokacji zasobów w gospodarce - wywiązywanie się jednostki z obowiązku dokumentowania prowadzonej działalności
Społeczeństwo	<ul style="list-style-type: none"> - kontynuacja działania - wpływ prowadzonej działalności na środowisko naturalne i gospodarkę lokalną
Klienci	<ul style="list-style-type: none"> - kontynuacja działania - poziom cen, wielkość i kierunki sprzedaży - relacja ceny do jakości i funkcjonalności nabywanych produktów
Biegli rewidenci	<ul style="list-style-type: none"> - kontynuacja działania - wiarygodność prezentowanych informacji
Firmy ratingowe doradcy analityczni	<ul style="list-style-type: none"> - obecna kondycja finansowa i wartość jednostki w przyszłości - skłonność do manipulacji
Księgowi i inni pracownicy działów finansowo-księgowych	<ul style="list-style-type: none"> - poprawność sporządzenia sprawozdania finansowego, deklaracji podatkowych i innych obligatoryjnych dokumentów - zgodność z obowiązującymi regulacjami prawnymi - możliwość przygotowania informacji na potrzeby zarządu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [IASB 1989; Glynn, Perrin i Murphy 2003, s. 17–19; Mackevicius i Senkus 2006, s. 171–172; Kowalak 2008, s. 15–18; Hońko 2010, s. 15–18; Luty 2010, s. 128–130; Micherda, Górka i Szulc 2010, s. 32; Przychocka 2012, s. 19–22; Nita 2013, s. 197–198].

Na podstawie przygotowanego zestawienia głównych potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej można stwierdzić, że wyszczególnione potrzeby informacyjne obejmują różne obszary decyzyjne i są związane nie tylko z samym przedsiębiorstwem,

ale również jego pozycją w otoczeniu. Potrzeby informacyjne odbiorców informacji finansowej relatywnie często koncentrują się wokół płynności finansowej²⁵ i wypłacalności, szeroko rozumianej oceny sytuacji finansowej, w tym również kontynuacji działania. Poza tym zakres oczekiwanej informacji finansowej z punktu widzenia potrzeb informacyjnych jej odbiorców obejmuje nie tylko informacje historyczne pochodzące z ksiąg rachunkowych, ale również informacje przyszłościowe, subiektywnie szacowane, trudno mierzalne lub nawet niemierzalne [Luty 2010, s. 128–130].

Reasumując, każdy spośród odbiorców informacji finansowej ma specyficzne potrzeby informacyjne. Analiza potrzeb informacyjnych jest konieczna, ponieważ ludzie mają jedynie ograniczoną zdolność pozyskiwania i przetwarzania informacji [Behringer 2010, s. 38]. Rezultaty badań literaturowych dowodzą, że informacje generowane przez system informacyjny rachunkowości, aby mogły zaspokajać potrzeby informacyjne szerokiego kręgu odbiorców powinny być prezentowane w różnej formie i z różnym stopniem szczegółowości, w zależności od celu jakiemu mają służyć. Ocena wartości poznawczej sprawozdania finansowego jest inna, gdy jako asumpt do jego prezentacji przyjmie się potrzebę wywiązania się z obowiązku jego sporządzania wynikającego z regulacji prawnych, czy też potrzebę określenia wartości aktywów i pasywów, przychodów i kosztów, wpływów i wydatków dla celów bieżącej kontroli, prognozowania, czy też oceny realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych.

1.3.2. Obszary wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych w ujęciu retrospektywnym²⁶

W literaturze przedmiotu coraz częściej podkreśla się rolę sprawozdawczości przepływów pieniężnych jako źródła informacji w procesie podejmowania decyzji dotyczących działalności przedsiębiorstwa. T. Cicirko [2010, s. 57] zauważa, że rachunek przepływów pieniężnych zdaje się być, obok bilansu oraz rachunku zysków i strat, jednym z najważniejszych elementów sprawozdawczości finansowej. W szczególności w latach

²⁵ Stwierdzenie to, w szczególności z teoretycznego punktu widzenia, wydaje się być oczywistością. Niemniej jednak obserwacja praktyki gospodarczej pokazuje, że wciąż nie przywiązuje się należytej wagi do problematyki płynności finansowej, na co zwraca uwagę Mieczysław Groszek, wiceprezes Związku Banków Polskich w tekście opatrzonym wymownym tytułem „*Płynność, głupcze!*” [Groszek 2012].

²⁶ Z celem niniejszej rozprawy nie jest związane przedstawienie metod wykorzystujących przepływy pieniężne w szeroko rozumianym zarządzaniu finansami przedsiębiorstwa. W związku z powyższym w częściach 1.3.2 i 1.3.3 ograniczono się jedynie do wskazania i ogólnego omówienia obszarów wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych w ujęciu retrospektywnym i prospektywnym.

naznaczonych stratami finansowymi, czy też inwestycjami prowadzonymi na wielką skalę jest wysoce uzasadnione analizowanie wskaźników finansowych pokazujących, w jakim stopniu przepływy pieniężne netto z działalności finansowej pokrywają deficyt środków pieniężnych z działalności inwestycyjnej, a być może również działalności operacyjnej [Duhovnik 2008, s. 146].

Informacje o przepływach pieniężnych w ujęciu retrospektywnym mogą być wykorzystywane w ocenie dokonań przedsiębiorstwa, jakie miały miejsce w określonej przeszłości. Analiza informacji o historycznych przepływach pieniężnych ma stanowić punkt wyjścia w procesie podejmowania decyzji bieżących i przyszłych. Pomimo to w polskiej literaturze naukowej analiza kształtowania się przepływów pieniężnych jest bardzo często traktowana marginesowo lub w ogóle pomijana [Maślanka 2008, s. 8].

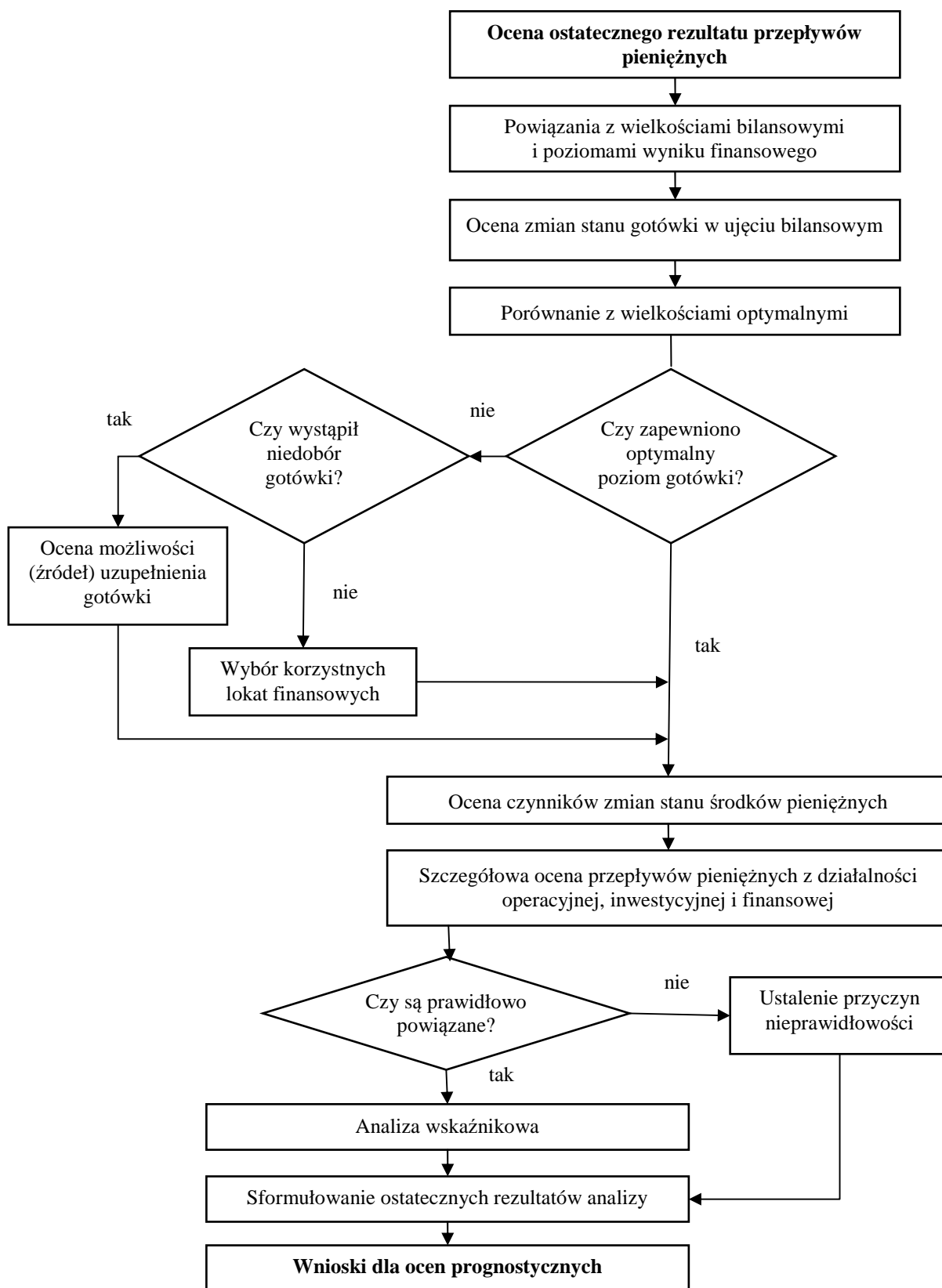
Analiza informacji o przepływach pieniężnych w ujęciu retrospektywnym (*ex post*) powinna obejmować ocenę [Łukasik 2008, za: Łukasik 2009b, s. 104]:

- środków pieniężnych będących w dyspozycji przedsiębiorstwa w danym okresie,
- źródeł pochodzenia i sposobów wykorzystania środków pieniężnych,
- zdolności do generowania środków pieniężnych z działalności operacyjnej,
- zakresu oraz możliwości samofinansowania potrzeb rozwojowych,
- stopnia zachowania zdolności kredytowej, zarówno w zakresie zabezpieczenia płynności finansowej, jak i możliwości spełnienia oczekiwań kapitałodawców.

Ogólny model oceny przepływów pieniężnych w ujęciu retrospektywnym autorstwa G. Łukasik przedstawia rysunek 1.13.

Warto zaznaczyć, że analizy przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej można dokonywać z uwzględnieniem takich obszarów decyzyjnych jak: pozycja jednostki na rynku, w tym zakres aktywności międzynarodowej, polityka kształtowania cen, polityka kredytowa wobec odbiorców, gospodarowanie zapasami, terminy regulowania zobowiązań bieżących i zakres wykorzystywania kredytu kupieckiego, czy też zakres tworzenia rezerw na przyszłe zobowiązania [Łukasik 2009b, s. 116]. Zmiany przepływów pieniężnych z działalności inwestycyjnej poddaje się ocenie z uwzględnieniem powiązań z odpowiednimi przychodami i kosztami oraz zmianami w strukturze aktywów trwałych i aktywów finansowych. Natomiast zmiany przepływów pieniężnych z działalności finansowej analizuje się z uwzględnieniem zmian w strukturze kapitału obcego i własnego.

Model oceny przepływów pieniężnych w ujęciu retrospektywnym

Źródło: [Łukasik 2009b, s. 107].

Wstępne wnioski o sytuacji finansowej jednostki można wyciągnąć na podstawie analizy kształtowania się przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej. Przypisując dla każdego rodzaju działalności znak „+” lub „-”, odpowiednio dla salda dodatniego lub ujemnego przepływów pieniężnych, można otrzymać 8 wariantów sytuacji finansowej w zależności od kształtowania się przepływów pieniężnych netto z poszczególnych rodzajów działalności. Charakterystyki poszczególnych wariantów można odnaleźć w pracach m.in.: T. Waśniewskiego [1997, s. 373–374], R. Kowalaka [2008, s. 84–86], T. Maślanka [2008, s. 55–58], D. Wędzkiego [2009, s. 150–153], a także E. Śnieżek [2011, s. 63–66]. Należy zaznaczyć, że wnioski płynące z analizy kształtowania się przepływów pieniężnych netto z poszczególnych rodzajów działalności wymagają skonfrontowania z informacjami wynikającymi z bilansu, rachunku zysków i strat oraz innych dodatkowych źródeł.

W Polsce najobszerniejsze badania poświęcone możliwościom wykorzystania informacji pochodzących z rachunku przepływów pieniężnych w analizie oraz ocenie sytuacji finansowej przedsiębiorstw przeprowadził T. Maślanka, w oparciu o dane finansowe spółek budowlanych oraz handlowych notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie. Wyniki tych badań w zakresie analizy kształtowania się przepływów pieniężnych netto z poszczególnych rodzajów działalności dowodzą, że [Maślanka 2008, s. 111–158]:

1. W praktyce dodatnie przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej występują bardzo rzadko, podobnie jak wariant z jednocześnie trzema ujemnymi przepływami pieniężnymi netto.
2. Dodatnie przepływy pieniężne netto z działalności inwestycyjnej występują bardzo często w przypadku jednostek mających problemy finansowe.
3. Dodatnie przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej nie są jednoznaczne z dobrą sytuacją finansową przedsiębiorstwa.
4. W przypadku spółek debiutujących dominuje wariant z dodatnimi przepływami pieniężnymi netto z działalności operacyjnej i finansowej oraz ujemnymi z działalności inwestycyjnej, a także wariant z ujemnymi przepływami pieniężnymi netto z działalności operacyjnej i inwestycyjnej oraz dodatnimi z działalności finansowej.
5. Wynik z działalności operacyjnej powiększony o amortyzację i skorygowany o zmiany stanu składników działalności operacyjnej stanowi najlepsze przybliżenie przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej.

W literaturze przedmiotu coraz więcej uwagi poświęca się znaczeniu informacyjnemu rachunku przepływów pieniężnych w ocenie płynności finansowej [Sierpińska i Wędzki 2001]. Przyjmuje się, że w krótkim horyzoncie czasowym utrzymanie płynności finansowej stanowi cel działania przedsiębiorstwa [Maślanka 2008, s. 31]. Płynności finansowej nie należy utożsamiać jedynie z dodatnim stanem środków pieniężnych. Płynność finansowa oznacza bowiem zdolność przedsiębiorstwa do wywiązania się w każdym czasie z wymagalnych zobowiązań [Behringer 2010, s. 135]. Aby regulowanie tych zobowiązań, w tym również nieoczekiwanych wydatków było możliwe, jednostka musi posiadać zdolność do generowania przepływów pieniężnych w odpowiedniej wysokości.

Warto podkreślić, że utrata płynności finansowej jest relatywnie rzadko wynikiem jednorazowego zdarzenia. Najczęściej problemy z płynnością finansową narastają w kilku okresach, stąd istotnym elementem analizy sytuacji finansowej powinien być proces kształtowania się przepływów pieniężnych [Skoczylas 2009, s. 190]. Pionowa i pozioma analiza rachunku przepływów pieniężnych może być użyteczna w ocenie oraz sterowaniu płynnością finansową. Jednakże analiza ta jest trudniejsza od analizy bilansu, ponieważ niektóre pozycje przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej oraz wszystkie wydatki są wielkościami ujemnymi. Ponadto przepływy pieniężne netto według rodzajów działalności i netto ogółem mogą być również wielkościami ujemnymi, a także kwota bazowa może być niższa niż wartości poszczególnych pozycji składowych [Wędzki 2009, s. 122].

W analizie płynności finansowej znajdują zastosowanie liczne wskaźniki bazujące na informacjach pochodzących z rachunku przepływów pieniężnych. M. Gottlieb i W. Lewczyński [1993, s. 59–61] podzielili je na dwie grupy: wskaźniki wystarczalności gotówki i wskaźniki wydajności gotówkowej. Podział ten zachowano również w pracach m.in.: M. Sierpińskiej i D. Wędzkiego [2001, s. 52–55], a także R. Kowalaka [2008, s. 113–115]. Nieco inne podejście prezentuje W. Gos [2001b, s. 193–195], wyszczególniając wskaźniki wystarczalności gotówki, wydajności gotówkowej, siły finansowej oraz jakości pieniężnej. Interpretacji różnych wskaźników obliczanych z wykorzystaniem informacji prezentowanych w rachunku przepływów pieniężnych²⁷ dokonano w wielu pracach, m.in.: T. Waśniewskiego [1997, s. 375–380], M. Sierpińskiej i D. Wędzkiego [2001, s. 52–55], R. Kowalaka [2008, s. 113–115], T. Maślanki [2008, s. 63–72], G. Gołębiowskiego

²⁷ Wskaźniki wystarczalności gotówki informują o relacji przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej do różnych wydatków oraz zobowiązań przedsiębiorstwa [Kowalak 2008, s. 114]. Natomiast wskaźniki wydajności gotówkowej informują o relacji przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej do przychodów z tej działalności, osiągniętych w danym okresie wyników finansowych bądź zaangażowanego majątku lub kapitału [Gabrusewicz 2010, s. 134].

i A. Tłaczały [2009, s. 220–225], D. Wędzkiego [2009, s. 122–126] oraz W. Gabrusewicza [2010, s. 134–136].

Wyniki badań w zakresie wykorzystania przepływów pieniężnych w ocenie płynności finansowej, przeprowadzone przez T. Maślankę [2008, s. 161–178] i obejmujące spółki budowlane i handlowe, notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie w całym okresie obejmującym lata 1998–2004 (w przypadku pierwszej grupy badawczej) oraz notowane przynajmniej na jeden dzień bilansowy w latach 2001–2004 (w przypadku drugiej grupy badawczej), wskazują na:

- brak lub niską korelację pomiędzy wskaźnikami wykorzystującymi przepływy pieniężne a wskaźnikami płynności finansowej bazującymi na danych bilansowych w przypadku przedsiębiorstw budowlanych,
- brak jednoznacznych zależności między wskaźnikami bazującymi na przepływach pieniężnych a statycznymi wskaźnikami płynności finansowej w przypadku przedsiębiorstw handlowych.

T. Maślanka dowiódł, że prawidłowa ocena płynności finansowej wymaga wykorzystania informacji pochodzących z bilansu, rachunku zysków i strat oraz równocześnie rachunku przepływów pieniężnych.

Dane statystyczne pokazują, że w Wielkiej Brytanii 75–80%, a we Francji 60% przedsiębiorstw bankrutujących jest zyskownych w momencie ogłoszenia upadłości [Śniezek i Wiatr 2011a, s. 53]. Powstaje zatem pytanie: czy, a jeśli tak, to jakie zachodzą relacje między płynnością finansową, wypłacalnością a rentownością?

W dłuższym okresie zapewnienie rentowności wymaga równoczesnego zachowania płynności finansowej oraz wypłacalności. Problemy z zachowaniem płynności finansowej oddziałują negatywnie na rentowność i mogą tym samym doprowadzić do upadku jednostki. Z kolei niski poziom rentowności może prowadzić do zwiększonego wykorzystywania w działalności bieżącej krótkoterminowego kapitału obcego, co może skutkować obniżeniem wskaźnika bieżącej płynności. Z drugiej strony wysoki poziom rentowności wiąże się z akumulacją długoterminowego kapitału i zwiększeniem poziomu kapitału obrotowego netto, co prowadzi do zwiększenia wartości wskaźników płynności finansowej [Maślanka 2008, s. 51–52].

E. Śniezek [2008a, s. 32] proponuje porównanie podstawowych wskaźników rentowności sprzedaży, kapitału własnego, aktywów ogółem lub aktywów obrotowych z odpowiadającymi

im wskaźnikami wydajności pieniężnej. Na podstawie wyników badań²⁸ T. Maślanki [2008, s. 179–184] dotyczących wykorzystania przepływów pieniężnych w ocenie rentowności przedsiębiorstw można stwierdzić, że:

1. W przypadku przedsiębiorstw budowlanych najbardziej skorelowane ze wskaźnikami wydajności opartymi na przepływach pieniężnych są wskaźnikami rentowności bazujące na wyniku ze sprzedaży.
2. W przypadku przedsiębiorstw handlowych nie można wyciągnąć jednoznacznych wniosków o zależności między wskaźnikami wydajności opartymi na przepływach pieniężnych a wskaźnikami rentowności bazującymi na rachunku zysków i strat.

Wyniki badań T. Maślanki potwierdzają, że analiza wskaźnikowa ograniczająca się wyłącznie do jednego obszaru – płynności finansowej, rentowności lub zadłużenia – może prowadzić do błędnych wniosków. Również oparcie analizy na informacjach prezentowanych jedynie w bilansie lub rachunku zysków i strat lub rachunku przepływów pieniężnych może skutkować niepoprawnymi wnioskami.

Warto w tym miejscu odwołać się również do badań D.S. Sharmy i E.R. Iselin [2003, s. 123–135], którzy na podstawie przeprowadzonego wśród bankowców eksperymentu behawioralnego wykazali, że wyniki dokonanej na podstawie informacji o przepływach pieniężnych analizy wypłacalności jednostki są dokładniejsze²⁹ od wyników analizy opartej na informacjach prezentowanych zgodnie z zasadą memoriałową. Różnica w dokładności ocen jest bardziej widoczna w przypadku jednostek niewypłacalnych lub będących w trudnej kondycji finansowej. Wyniki wskazują, że informacje na temat przepływów pieniężnych są szczególnie przydatne w przypadku jednostek doświadczających trudności finansowych. Autorzy sugerują, że dzięki analizie przepływów pieniężnych inwestorzy i kredytodawcy mogą uniknąć błędnych decyzji inwestycyjnych i finansowych.

Wykorzystanie informacji pochodzących z rachunku przepływów pieniężnych w modelowaniu upadłości nie tylko w Polsce, ale i na świecie wydają się być bardzo ubogie³⁰

²⁸ Badanie przeprowadzono na tych samych próbach, jakie zastosowano w przypadku badania możliwości wykorzystania przepływów pieniężnych w ocenie płynności finansowej.

²⁹ Należy doprecyzować, iż dokładność jest rozumiana jako stopień zgodności między wartością przewidywaną a wartością rzeczywistą [Sharma i Iselin 2003, s. 123].

³⁰ Nadwyżka finansowa, rozumiana jako wynik finansowy netto powiększony o amortyzację, występuje w jednowymiarowych modelach prognozowania upadłości opracowanych m.in. przez W.H. Beaver'a w 1966 roku oraz P. Weibela w 1973 roku, a także w wielowymiarowych modelach dyskryminacyjnych opracowanych m.in. przez: E.B. Deakina (1972), R.O. Edminstera (1972), E.I. Altmana (1973), M. Bluma (1974), K. Beermanna (1976), G. Weinricha (1978), Y.M. Mensah (1983), J.G. Fulmera, J.E. Moona, T.A. Gavina i M.J. Erwina (1984), a także B. Backa, T. Laitinena, K. Sere i M. van Wezela (1996) [Maślanka 2008, s. 82–84 i 88–89].

[Wędzki 2010a, s. 101]. Aczkolwiek pierwsze badania dotyczące prognozowania upadłości z wykorzystaniem przepływów pieniężnych zaprezentowali C. Casey i N. Bartczak już w 1984 i 1985 roku³¹. Do końca 2005 roku nie opracowano w Polsce skutecznego modelu prognozowania zagrożenia przedsiębiorstwa upadłością z wykorzystaniem wskaźników opartych na przepływach pieniężnych [Maślanka 2008, s. 195].

T. Maślanka przeprowadził badanie poświęcone możliwościom wykorzystania informacji pochodzących z rachunku przepływów pieniężnych w prognozowaniu upadłości polskich przedsiębiorstw. W badaniu uwzględniono przedsiębiorstwa, które w latach 2000–2004 miały znaczące problemy finansowe lub upadły. Na potrzeby analizy dyskryminacyjnej wybrano również przedsiębiorstwa działające w tej samej branży, co poszczególne przedsiębiorstwa mające znaczące problemy finansowe lub upadłe, ale będące w dobrej kondycji finansowej. T. Maślanka [2008, s. 193–254] wykazał, że:

1. Samodzielna zdolność prognostyczna wskaźników bazujących na przepływach pieniężnych jest przeciętna, co nie wyklucza wykorzystania tych wskaźników w analizie dyskryminacyjnej.
2. Modele dyskryminacyjne prognozowania zagrożenia przedsiębiorstwa upadłością wykorzystujące przepływy pieniężne posiadają porównywalną lub wyższą skuteczność niż modele powstałe wyłącznie na podstawie danych z bilansu oraz rachunku zysków i strat.
3. Dodatkowo przepływy pieniężne z działalności operacyjnej nie świadczą jednoznacznie o dobrej sytuacji finansowej przedsiębiorstwa.
4. Trudne jest określenie norm w zakresie kształtowania się wskaźników bazujących na przepływach pieniężnych, z powodu dużej ich zmienności.

Z kolei badania przeprowadzone przez D. Wędzkiego [2010a] dotyczące sekwencji przepływów pieniężnych w grupie przedsiębiorstw bankrutów i przedsiębiorstw niebędących bankrutami, prowadzone na próbie badawczej obejmującej 38 przedsiębiorstw, które ogłosiły upadłość w 2004 roku, potwierdziły prawidłowość hipotez postawionych przez autora, uprawniając do stwierdzenia, że:

1. Sekwencja znaków przepływów pieniężnych według rodzajów działalności w grupie przedsiębiorstw upadłych i nieupadłych jest istotna.

³¹ Następnie przepływy pieniężne wykorzystali w modelach prognozowania upadłości m.in.: A. Raja, M. Nosworthy i D. Gourea (1980), K. Takahashi, Y. Kurokawa i K. Watase (1984), J.A. Gentry, P. Newbold i D.T. Whitford (1985), L.R. Gilbert, K. Menon i K.B. Schwartz (1990), A.V.N. Murty i D.P. Misra (2004), R. Marchesini, G. Perdue, V. Bryan (2004) [Maślanka 2008, s. 87 i 90–91].

2. Kwoty oraz znaki przepływów pieniężnych według rodzajów działalności na dwa lata przed upadłością wpływają istotnie na kwoty oraz znaki tych przepływów pieniężnych na rok przed upadłością.
3. Sekwencja wartości wskaźników finansowych odzwierciedlających przepływy pieniężne według rodzajów działalności, modelująca relacje między przepływami pieniężnymi w danym okresie, jest istotna.

Na podstawie poczynionych rozważań uprawnione jest stwierdzenie, że informacje o przepływach pieniężnych w ujęciu retrospektywnym stanowią komplementarne źródło wiedzy³² o dokonaniach przedsiębiorstwa. W niniejszej części pracy wykazano, iż możliwości wykorzystania informacji o przepływach pieniężnych w ujęciu retrospektywnym w procesie podejmowania decyzji gospodarczych są bardzo szerokie i nie ograniczają się jedynie do analizy płynności finansowej przedsiębiorstwa.

1.3.3. Obszary wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych w ujęciu prospektywnym

Każda decyzja gospodarcza, bez względu na to, czy dotyczy działalności bieżącej, czy strategicznej, wymaga określenia jej wpływu na przyszłe wyniki finansowe. W teorii i praktyce zarządzania finansami przedsiębiorstwa dominuje pogląd, iż przepływy pieniężne stanowią podstawę w procesie podejmowania decyzji [Gryko i in. 2008, s. 15–16]. Ocena kształtowania się przepływów pieniężnych w ujęciu prospektywnym pozwala nie tylko na podejmowanie działań dostosowawczych do zmieniających się warunków otoczenia i ustalanie nowych parametrów decyzyjnych, ale również przygotowywanie jednostki na zmiany strukturalne i podejmowanie efektywnych działań rozwojowych [Łukasik 2009b, s. 109].

W ujęciu prospektywnym, krótkoterminowym przepływy pieniężne stanowią podstawę [Łukasik 2009b, s. 106]:

- preliminarz obrotów środków pieniężnych,
- podejmowania decyzji w zakresie możliwości oraz wielkości pozyskania dodatkowych źródeł finansowania w sytuacji prognozowanego niedoboru środków pieniężnych,
- wyznaczania optymalnego poziomu środków pieniężnych z uwzględnieniem kosztów utraconych korzyści i kosztów transakcyjnych.

³² Doprecyzowując, wiedza powstaje z takich informacji, które są dla odbiorcy istotne oraz zostały empirycznie zweryfikowane [Grabowski i Zajac 2009].

Z kolei w ujęciu prospektywnym, długoterminowym przepływy pieniężne stanowią podstawę [Łukasik 2009b, s. 108]:

- oceny ryzyka utraty wiarygodności i zagrożenia jednostki niewypłacalnością,
- ustalania w ramach planowania strategicznego optymalnego budżetu kapitałowego,
- oceny efektywności przedsięwzięć inwestycyjnych,
- oceny przyszłych zdyskontowanych przepływów pieniężnych, wyznaczanych przy obliczaniu wartości przedsiębiorstwa.

Bieżące preliminowanie obrotów środków pieniężnych umożliwia zmniejszenie między innymi kosztów utraconych korzyści powstających w wyniku zmian stóp procentowych oraz kosztów transakcyjnych. Opracowując strukturę budżetu wpływów i wydatków należy uwzględnić trzy aspekty [Gos 1999, s. 51]:

- podmiotowy – związany z identyfikacją ośrodków odpowiedzialności za wpływy i wydatki,
- rodzajowy – związany z dokonaniem odpowiedniej dezagregacji informacji zestawianych w budżecie,
- czasowy – związany z określeniem okresu(ów), dla jakich sporządza się budżet.

Według W. Bienia [za: Gos 2001b, s. 171] budżet wpływów i wydatków ma za zadanie:

- programowanie obiegu środków pieniężnych w określonych przedziałach czasowych w taki sposób, aby zapewnić utrzymanie płynności finansowej przy jednoczesnym racjonalnym poziomie kosztów jej utrzymania,
- określenie działań podejmowanych *ex ante*, aby zapewnić dodatkowe źródła finansowania lub odpowiednio zsynchronizować harmonogram płatności w sytuacji spiętrzenia terminów płatności,
- wyznaczenie działań umożliwiających najkorzystniejsze lokowanie nawet krótkookresowych nadwyżek środków pieniężnych.

Prospektywny rachunek przepływów pieniężnych ma umożliwić dokonanie oceny płynności finansowej w ujęciu dynamicznym w poszczególnych okresach planowania. Podobnie ocena symptomów zagrożenia przedsiębiorstwa niewypłacalnością wymaga sporządzenia prospektywnego rachunku przepływów pieniężnych [Behringer 2010, s. 143]. I tak obok planów długoterminowych należy sporządzać również plany krótkoterminowe, aby wykryć odpowiednio wcześniej ewentualne problemy z zachowaniem płynności finansowej. Ważne jest przy tym rozdzielenie podstawowej działalności operacyjnej od działalności inwestycyjnej o charakterze operacyjnym (np. inwestycje odtworzeniowe, postęp techniczny itp.) i działalności inwestycyjnej o charakterze strategicznym (przejęcia, zakrojone na szeroką skalę inwestycje ekspansywne itp.) [Behringer 2010, s. 140–141].

Przepływy pieniężne wykorzystuje się również w ocenie efektywności przedsięwzięć inwestycyjnych za pomocą metod opartych na szacowaniu wartości bieżącej netto (*Net Present Value* – NPV), wewnętrznej stopy zwrotu (*Internal Rate of Return* – IRR), zmodyfikowanej wewnętrznej stopy zwrotu (*Modified Internal Rate of Return* – MIRR), czy też wskaźnika zyskowności inwestycji (*Profitability Index* – PI). Metody te są oparte na wartości przepływów pieniężnych netto generowanych przez projekt inwestycyjny z uwzględnieniem wartości pieniądza w czasie [Maślanka 2008, s. 106–110]. Tym samym zastosowanie powyższych metod wymaga oszacowania przepływów pieniężnych związanych z projektem inwestycyjnym, a także kosztu kapitału i uwzględnienia ryzyka wiążącego się z realizacją projektu.

W kontekście zarządzania płynnością finansową, dążąc do zwiększania swej wartości rynkowej, przedsiębiorstwo powinno koncentrować się na generowaniu jak największych dodatnich przepływów w maksymalnie długim okresie [Kosińska i Cicirko 2010, s. 27]. Szacowanie wartości przedsiębiorstwa jedynie na podstawie przepływów pieniężnych zyskało w ciągu ostatnich kilkunastu lat na znaczeniu [Wędzki 2002, s. 94]. Zaletą metod dochodowych opartych na dyskontowaniu wolnych przepływów pieniężnych³³ jest uzależnienie wyceny od przyszłych przewidywanych korzyści, jakie mogą być osiągnięte przez inwestorów [Maślanka 2008, s. 94–95]. Ponadto metody te uwzględniają czynnik czasu i ryzyko. Jednakże z drugiej strony nieznaczące zmiany założeń mogą prowadzić do zupełnie innych wyników wyceny wartości przedsiębiorstwa.

Wartość przedsiębiorstwa można obliczyć jako zdyskontowaną wartość przepływów pieniężnych, jakie może ono zrealizować³⁴ [Wędzki 2002, s. 93–104]. Dysponując oszacowanymi wartościami przepływów pieniężnych ze wszystkich rodzajów działalności można określić wartość zaktualizowaną aktywów przedsiębiorstwa, która zależy od wartości zaktualizowanej przepływów pieniężnych z:

- podstawowej działalności operacyjnej za okres, w którym mogą być one oszacowane dokładnie rok po roku,

³³ Środki pieniężne, które pozostają do dyspozycji właścicieli przedsiębiorstwa określa się mianem wolnych przepływów pieniężnych (*free cash flows*) [Behringer 2010, s. 165]. W polskiej literaturze często przedstawia się problematykę wyceny wartości przedsiębiorstwa za pomocą wolnych przepływów pieniężnych rozumianych jako przepływy pieniężne przynależące wszystkim stronom finansującym – właścicielom i wierzycielom [Maślanka 2008, s. 96].

³⁴ Schemat szacowania wartości przedsiębiorstwa wykorzystujący przepływy pieniężne przynależące wszystkim stronom finansującym i przepływy pieniężne przynależące właścicielom przedstawia między innymi T. Maślanka [2008, s. 97–100].

- pomocniczej działalności operacyjnej oraz operacyjnej działalności inwestycyjnej za analogiczny okres, jak w przypadku podstawowej działalności operacyjnej,
- finansowej działalności inwestycyjnej za analogiczny okres, jak powyżej,
- działalności operacyjnej realizowanej przy założeniu nieskończoności.

Warto dodać, że wartości przepływów pieniężnych dla potrzeb szacowania wartości przedsiębiorstwa nie można ustalić na podstawie ewidencji księgowej, chociażby z tego względu, że dotyczą one okresów przyszłych. Ponadto oblicza się je w inny sposób, niż w przypadku sporządzania rachunku przepływów pieniężnych zgodnie z polskimi lub międzynarodowymi regulacjami prawnymi i standardami, ponieważ obejmują one jedynie część pozycji ujmowanych w sprawozdaniu³⁵ [Wędzki 2002, s. 95]. Co więcej, odbiorcy zewnętrzni informacji finansowej najczęściej nie są w stanie ustalić wartości wolnych przepływów pieniężnych, ponieważ nie dysponują chociażby informacjami o możliwościach inwestycyjnych przedsiębiorstwa³⁶ [Behringer 2010, s. 166].

Reasumując, informacje o przepływach pieniężnych w ujęciu prospektywnym znajdują szerokie zastosowanie w zarządzaniu finansami przedsiębiorstwa. W krótkim okresie szczególne miejsce zajmuje preeliminowanie obrotów środków pieniężnych. Z kolei w długim okresie przepływy pieniężne są wykorzystywane przede wszystkim w ocenie efektywności przedsięwzięć inwestycyjnych oraz szacowaniu wartości przedsiębiorstwa.

Poczynione rozważania prowadzą ku stwierdzeniu, że informacje o przepływach pieniężnych zarówno w ujęciu retrospektywnym, jak i prospektywnym stanowią ważne źródło wiedzy w procesie podejmowania decyzji gospodarczych.

³⁵ D. Wędzki [2013] w artykule pt. „Przepływy pieniężne w wycenie metodą DCF a prawo bilansowe” prezentuje schemat przeliczenia kategorii rachunku przepływów pieniężnych według UoR i KSR 1 na kategorie wolnych przepływów pieniężnych w metodzie zdyskontowanych przepływów pieniężnych.

³⁶ J.E. McEnroe [1996] rekomenduje włączenie do rocznego sprawozdania finansowego tzw. sprawozdania z wolnych przepływów pieniężnych, rozumianych jako przepływy pieniężne z działalności operacyjnej pomniejszone o wydatki inwestycyjne i dywidendy.

Rozdział II

PRZEPLYWY PIENIĘŻNE W SYSTEMIE INFORMACYJNYM RACHUNKOWOŚCI – ASPEKT TEORETYCZNO-POZNAWCZY

2.1. Istota przepływów pieniężnych i ich miejsce w systemie informacyjnym rachunkowości

2.1.1. Istota przepływów pieniężnych i metody ich prezentacji

Dla osiągnięcia celów niniejszej pracy kluczowym zagadnieniem jest poprawne zdefiniowanie podstawowych pojęć, bezpośrednio związanych z przedmiotem badawczym, takich jak: przepływy pieniężne, środki pieniężne oraz ekwiwalenty środków pieniężnych.

W literaturze przedmiotu, szczególnie z obszaru analizy finansowej, nadwyżka pieniężna jest relatywnie często określana jako zysk powiększony o amortyzację i równocześnie utożsamiana z przepływami pieniężnymi. Podejście takie nie tylko pomija wiele istotnych źródeł środków pieniężnych, ale również wiąże się z dużym uogólnieniem i uproszczeniem.

H.K. Weber [za: Waśniewski 1997, s. 355] wskazuje na cztery podejścia do definiowania przepływów pieniężnych:

- (1) przepływy pieniężne = wynik finansowy + amortyzacja,
- (2) przepływy pieniężne = wynik finansowy + przyrost tworzonych z zysku rezerw,
- (3) przepływy pieniężne = wynik finansowy + amortyzacja + przyrost tworzonych z zysku rezerw + inne koszty niepieniężne (niebędące wydatkami),
- (4) przepływy pieniężne = wynik finansowy + koszty niepieniężne (niebędące wydatkami) – przychody niepieniężne (niebędące wpływami).

Zgodnie z podejściem pierwszym przepływy pieniężne są utożsamiane z nadwyżką pieniężną. Wszystkie cztery zaprezentowane podejścia do definiowania przepływów pieniężnych nawiązują do metody pośredniej sporządzania rachunku przepływów

pieniężnych³⁷. Zarówno pierwsze podejście, jak również kolejne dwa wiążą się nadal z dużym uogólnieniem i uproszczeniem, a poprzez to nie oddają w pełni istoty definiowanego pojęcia. Jedynie ostatnie spośród czterech prezentowanych podejść obejmuje zarówno wielkości będące korektami wyniku finansowego po stronie wydatków, jak i wpływów, poprzez co jest poprawne pod względem zakresowym i treściowym. Podejście to prowadzi w kierunku definiowania pojęcia przepływów pieniężnych jako różnicy zrealizowanych w danym okresie wpływów i wydatków [Behringer 2010, s. 53–56].

W. Gos [2001b, s. 17–18] wyróżnia przepływy pieniężne *sensu stricto* i przepływy pieniężne *sensu largo*. Przepływy pieniężne *sensu stricto* definiuje jako strumienie wpływów oraz wydatków zestawianych w celu ustalenia ich zasobów, a także pomiaru oraz sterowania potencjalną płynnością finansową. Natomiast przepływy pieniężne *sensu largo* są to dodatnie bądź ujemne strumienie wpływające na składniki majątku, zestawiane w celu ustalenia strukturalnej płynności finansowej, a co za tym idzie wypłacalności w przyszłych okresach.

Wypracowane podejście do definiowania przepływów pieniężnych jako wpływów i wydatków środków pieniężnych oraz ich ekwiwalentów w jednostce, które wystąpiły w okresie, dla którego sporządzany jest rachunek przepływów pieniężnych znajduje odzwierciedlenie zarówno w KSR 1 [2011, pkt 2.1], jak również MSR 7 [IASB 2012b, § 6].

Podstawą sporządzania sprawozdania prezentującego informacje o przepływach pieniężnych w jednostce gospodarczej jest prawidłowe zdefiniowanie (zinterpretowanie) nie tylko samego pojęcia przepływów pieniężnych, ale również kolejnego podstawowego pojęcia, jakim są środki pieniężne. Pojęcie to na gruncie intuicyjnym jest powszechnie rozumiane, ale jednocześnie nie zawsze precyzyjnie definiowane. W literaturze przedmiotu pojęcie środków pieniężnych bywa utożsamiane z gotówką, kapitałem pracującym, funduszami, funduszami płynnymi netto, finansowaniem zewnętrznym [Gos 2001b, s. 91]. Konsekwencją różnorodności podejść może być prezentowanie różnych sprawozdań poświęconych przepływowi, ale *de facto* kapitałowym, czy też finansowym.

W ustawie o rachunkowości wprost nie wskazano, co należy rozumieć pod pojęciem środków pieniężnych, pomimo że pojęcie to dotyczy zarówno bilansu, jak i rachunku

³⁷ Należy doprecyzować, iż w niniejszej rozprawie z założenia jest używana nazwa „rachunek przepływów pieniężnych” w odniesieniu do elementu sprawozdania finansowego jednostki prezentującego informacje o przepływach pieniężnych. Nazwa ta jest konsekwentnie używana zarówno w UoR, jak i KSR 1. W MSR 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych”, obowiązującym począwszy od 2009 roku, zastąpiono dotychczasową nazwę „rachunek przepływów pieniężnych” („*cash flow statement*”) nową „sprawozdanie z przepływów pieniężnych” („*statement of cash flows*”). Nazwa „sprawozdanie z przepływów pieniężnych” jest stosowana również przez IASB i FASB, w związku z wspólnymi pracami poświęconymi prezentacji sprawozdania finansowego. W związku z powyższym w rozważaniach odnoszących się do MSSF oraz prac IASB i FASB zastosowano w rozprawie konsekwentnie nową nazwę, tj. „sprawozdanie z przepływów pieniężnych”.

przepływów pieniężnych. Zdefiniowano natomiast dwa pojęcia bezpośrednio związane ze środkami pieniężnymi, a mianowicie: aktywa finansowe oraz aktywa pieniężne.

Według ustawy o rachunkowości [1994 ze zm., art. 3, ust. 24] pod pojęciem aktywów finansowych rozumie się „aktywa pieniężne, instrumenty kapitałowe wyemitowane przez inne jednostki, a także wynikające z kontraktu prawo do otrzymania aktywów pieniężnych lub prawo do wymiany instrumentów finansowych z inną jednostką na korzystnych warunkach”.

Natomiast aktywa pieniężne zgodnie z zapisami ustawy o rachunkowości [1994 ze zm., art. 3, ust. 25] są to „aktywa w formie krajowych środków płatniczych, walut obcych i dewiz”. Zalicza się do nich również inne aktywa finansowe, a w szczególności naliczone odsetki od tych aktywów. Jeśli aktywa te są płatne lub wymagalne w ciągu 3 miesięcy od dnia ich nabycia, otrzymania, wystawienia lub założenia (lokaty), to dla potrzeb sporządzania rachunku przepływów pieniężnych zalicza się je do środków pieniężnych, z wyłączeniem przypadków, gdy ujmuje się je w ramach działalności inwestycyjnej. Z powyższej definicji wynika, że do aktywów pieniężnych zalicza się nie tylko środki pieniężne, ale również inne aktywa finansowe spełniające określone w ustawie o rachunkowości warunki.

W KSR 1 nie tylko uszczegółowiono definicje zawarte w ustawie o rachunkowości, ale również zdefiniowano pojęcia środków pieniężnych oraz ekwiwalentów środków pieniężnych. Według KSR 1 [2011, pkt 2.1] pod pojęciem środków pieniężnych należy rozumieć aktywa pieniężne w formie krajowych środków płatniczych, a także walut obcych i dewiz, które są w obrocie gotówkowym albo w obrocie odbywającym się za pośrednictwem bieżących rachunków bankowych. Tym samym do środków pieniężnych zalicza się gotówkę w kasie i płatne na żądanie depozyty. Natomiast ekwiwalenty środków pieniężnych obejmują aktywa pieniężne, które nie są środkami pieniężnymi, a także inne aktywa finansowe, które jednocześnie charakteryzują się:

- wysokim stopniem płynności, tj. łatwością wymiany na środki pieniężne w określonej wysokości,
- nieznacznym ryzykiem utraty wartości,
- krótkim terminem płatności (wymagalności), nieprzekraczającym 3 miesięcy od dnia ich otrzymania, nabycia, wystawienia lub założenia (lokaty).

Z przytoczonych definicji wynika, że na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych do środków pieniężnych i ekwiwalentów środków pieniężnych mogą być zaliczone aktywa pieniężne, inne krótkoterminowe aktywa finansowe, a nawet odsetki od długoterminowych aktywów finansowych. Oznacza to, że może wystąpić różnica między wartością przepływów

pieniężnych netto wynikającą z rachunku przepływów pieniężnych a zmianą stanu środków pieniężnych i innych aktywów pieniężnych obliczoną na podstawie bilansu³⁸.

Warto dodać, że według MSR 7 [IASB 2012b, § 6] środki pieniężne obejmują gotówkę w kasie oraz depozyty płatne na żądanie. Z kolei ekwiwalenty środków pieniężnych są to krótkoterminowe, o wysokim stopniu płynności inwestycje, łatwo wymienne na określoną kwotę środków pieniężnych i narażone na nieznaczne ryzyko zmiany wartości. Tym samym można stwierdzić, że zdefiniowanie środków pieniężnych oraz ekwiwalentów środków pieniężnych w KSR 1 i MSR 7 jest zgodne.

Podstawowym źródłem informacji o przepływach pieniężnych, jakie miały miejsce w okresie sprawozdawczym jest rachunek przepływów pieniężnych. W rachunku tym poszczególne pozycje są grupowane według dwóch kryteriów [Waśniewski 1997, s. 345]:

- źródeł pochodzenia środków pieniężnych i ich ekwiwalentów,
- kierunków wykorzystania środków pieniężnych i ich ekwiwalentów.

W celu zwiększenia wartości poznawczej rachunku przepływów pieniężnych poszczególne tytuły wpływów i wydatków są prezentowane z podziałem na trzy rodzaje działalności³⁹ [Ustawa z 29 września 1994 ze zm., art. 48b, ust. 3]:

- działalność operacyjną⁴⁰ – obejmującą podstawową działalność jednostki, a także inne rodzaje działalności, które nie stanowią działalności inwestycyjnej lub finansowej,
- działalność inwestycyjną – obejmującą nabywanie lub zbywanie składników majątku zaliczanych do aktywów trwałych lub krótkoterminowych aktywów finansowych, w tym również pieniężne koszty i korzyści z nimi związane,
- działalność finansową – obejmującą pozyskiwanie bądź utratę źródeł finansowania własnego i obcego, w tym również pieniężne koszty i korzyści z nimi związane.

³⁸ Ustawa o rachunkowości [1994 ze zm., załącznik nr 1] obliguje jednostki do objaśnienia struktury środków pieniężnych przyjętych na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych w ramach dodatkowych informacji i objaśnień do sprawozdania finansowego.

³⁹ Zarówno ustawa o rachunkowości, jak i MSR 1 odnoszą się do prezentacji przepływów pieniężnych według trzech rodzajów działalności: operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej. IASB i FASB we wstępnej wersji projektu poświęconego prezentacji sprawozdania finansowego proponują prezentację według tzw. sekcji: gospodarczej, finansującej, podatku dochodowego, działalności zaniechanej oraz sekcji obejmującej transakcje rozpoznawane w ramach więcej niż jednej sekcji lub kategorii [IASB 2010b].

⁴⁰ Zakres merytoryczny działalności operacyjnej zależy od przedmiotu podstawowej działalności jednostki, tj. określenia obszarów działalności w akcie założycielskim jednostki. Przykładowo, jeżeli jednostka zajmuje się wytwarzaniem określonych produktów, to w ramach działalności operacyjnej w rachunku przepływów pieniężnych ujmuje wpływy i wydatki związane z produkcją oraz sprzedażą tych wyrobów. Natomiast jednostka zajmująca się leasingiem, ujmuje w ramach działalności operacyjnej wpływy i wydatki z tytułu operacji leasingu, w tym również leasingu finansowego [Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 2011, pkt 4.1].

Przepływy pieniężne mogą być prezentowane w rachunku przepływów pieniężnych według metody bezpośredniej lub metody pośredniej. Różnica pomiędzy obiema metodami dotyczy odmiennego podejścia do prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej. Tym samym przepływy pieniężne z działalności inwestycyjnej i przepływy pieniężne z działalności finansowej są prezentowane *de facto* niezależnie od wybranej metody w identyczny sposób – według zasad odpowiadających metodzie bezpośredniej. Uprozczone porównanie obu metod przedstawia tabela 2.1.

Tabela 2.1.

Struktura rachunku przepływów pieniężnych sporządzonego metodą bezpośrednią i pośrednią

Metoda bezpośrednia	Metoda pośrednia
A. Przepływy środków pieniężnych z działalności operacyjnej	
I. Wpływy (według tytułów)	I. Zysk (strata) netto
II. Wydatki (według tytułów)	II. Korekty (według tytułów)
III. Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej	III. Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej
B. Przepływy środków pieniężnych z działalności inwestycyjnej	
I. Wpływy (według tytułów)	
II. Wydatki (według tytułów)	
III. Przepływy pieniężne netto z działalności inwestycyjnej	
C. Przepływy środków pieniężnych z działalności finansowej	
I. Wpływy (według tytułów)	
II. Wydatki (według tytułów)	
III. Przepływy pieniężne netto z działalności finansowej	
D. Przepływy pieniężne netto, razem	
E. Bilansowa zmiana stanu środków pieniężnych	
F. Środki pieniężne na początek okresu	
G. Środki pieniężne na koniec okresu	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Ustawa z 29 września 1994 ze zm., załącznik nr 1].

Metoda bezpośrednia sprowadza się do prezentowania poszczególnych tytułów wpływów i wydatków jako odrębnych pozycji. W przypadku sporządzania rachunku przepływów pieniężnych metodą pośrednią przepływy pieniężne z działalności operacyjnej są prezentowane jako suma wyniku finansowego netto⁴¹ bieżącego okresu wykazywanego

⁴¹ Zgodnie z zaleceniami KSR 1 [2011, pkt 1.4] podstawę dokonywania korekt stanowi wynik finansowy netto. Niemniej jest to jedynie kwestia przyjętego założenia i niektóre jednostki dokonują korekt wyniku finansowego brutto lub wyniku finansowego z działalności gospodarczej, co zmienia zakres korekt, natomiast nie wpływa na zmianę ogólnych zasad ich dokonywania.

w rachunku zysków i strat oraz odpowiednich korekt. Korekty te można ująć w czterech grupach, oddając ich istotę:

- korekty o pozycje wpływające na wynik finansowy netto, ale niepowodujące przepływu pieniężnego,
- korekty o pozycje wpływające na wynik finansowy netto oraz zmianę stanu środków pieniężnych i ich ekwiwalentów, ale związane z inną działalnością niż operacyjna,
- korekty z tytułu zmian stanu krótkoterminowych aktywów oraz zobowiązań dotyczących działalności operacyjnej,
- pozostałe korekty, powyżej niesklasyfikowane.

Na temat zalet oraz wad metody bezpośredniej i pośredniej sporządzania rachunku przepływów pieniężnych wypowiadali się w literaturze przedmiotu zarówno teoretycy, jak również praktycy rachunkowości, m.in.: M. Gottlieb i M. Lewczyński [1993, s. 29], M. Rzepnikowska i E. Śnieżek [1995, s. 41–45], W. Gos [2001b, s. 97–99], H. Nurnberg [2006, s. 10–24], M. Duhovnik [2008, s. 123–150], S. Behringer [2010, s. 73–76]. Zalety stosowania metody bezpośredniej i pośredniej ujęto również w KSR 1 [2011, pkt 4.8].

Na podstawie przywołanej powyżej literatury przedmiotu można zaliczyć do najczęściej wymienianych zalet metody bezpośredniej:

- prezentowanie struktury wpływów i wydatków konsekwentnie ze wszystkich rodzajów działalności,
- dostarczanie bardziej użytecznych informacji do prognozowania oraz kontroli wpływów i wydatków niż w przypadku metody pośredniej,
- możliwość łatwiejszego zweryfikowania poszczególnych pozycji oraz kwot wpływów i wydatków,
- brak wpływu rozwiązań przyjmowanych w ramach polityki rachunkowości.

Jako wady metody bezpośredniej uznaje się w literaturze przedmiotu relatywnie wyższe nakłady czasu pracy i koszty sporządzenia rachunku przepływów pieniężnych spowodowane koniecznością dokonania zmian w ewidencji księgowej operacji gospodarczych.

Z kolei do najczęściej wskazywanych w przywołanej literaturze przedmiotu zalet metody pośredniej można zaliczyć:

- udostępnienie informacji o relacjach między przepływami pieniężnymi netto z działalności operacyjnej a wynikiem finansowym netto,
- bezpośrednie powiązanie pozycji rachunku przepływów pieniężnych z odpowiednimi pozycjami bilansu oraz rachunku zysków i strat,
- brak konieczności rozbudowy (w przypadku większości jednostek) dotychczasowej ewidencji księgowej dla potrzeb sporządzenia rachunku przepływów pieniężnych,

- relatywnie mniejszą pracochłonność, a także koszty sporządzenia sprawozdania.

Za główną wadę metody pośredniej uznaje się ograniczoną czytelność sprawozdania, tj. brak bezpośredniego powiązania wpływów i wydatków w przekroju wszystkich rodzajów działalności. Wymienia się również dwie inne wady metody pośredniej: podatność na wpływ rozwiązań przyjmowanych w ramach polityki rachunkowości oraz uzależnienie możliwości sporządzenia rachunku przepływów pieniężnych metodą pośrednią od uprzedniego sporządzenia bilansu oraz rachunku zysków i strat.

Metoda pośrednia jest specyficznym kompromisem między nieprzystosowanymi planami kont, opartymi na tradycyjnym podziale na konta bilansowe i wynikowe oraz brakiem odpowiednich przekrojów analitycznych, a wymogami prezentacji informacji o przepływach pieniężnych w formie odrębnego sprawozdania [Śniezek i Wiatr 2011b, s. 261]. M. Duhovnik [2008, s. 127] podkreśla, że rachunek przepływów pieniężnych sporządzony metodą pośrednią jest w rzeczywistości zestawieniem zmian w sytuacji finansowej jednostki, z tym że wyrażonym w formie pieniężnej. Oznacza to, że prezentuje te same informacje, ale z innego punktu widzenia.

Wśród teoretyków, jak również praktyków rachunkowości dominuje pogląd, że sporządzenie rachunku przepływów pieniężnych metodą bezpośrednią wiąże się z relatywnie wyższymi nakładami czasu pracy i kosztami. Niemniej jednak wbrew popularnemu pogładowi P. Miller i P. Bahson [2002] uważają, że metoda bezpośrednia nie jest trudna do zastosowania. H.M. Courtney, R.A. Jones i D. O'Bryan [2005, s. 23] twierdzą, że postęp technologiczny nie uzasadnia dalszego stosowania metody pośredniej, w sytuacji gdy użytkownicy wyraźnie preferują metodę bezpośrednią. Podobnie M. Duhovnik [2008, s. 130] zwraca uwagę na informatyzację rachunkowości, która to sprawiła, iż obecnie koszty przetwarzania danych są zdecydowanie niższe niż 20 lat temu, a jednocześnie w silnie konkurencyjnym otoczeniu koszty błędnych decyzji są dużo wyższe.

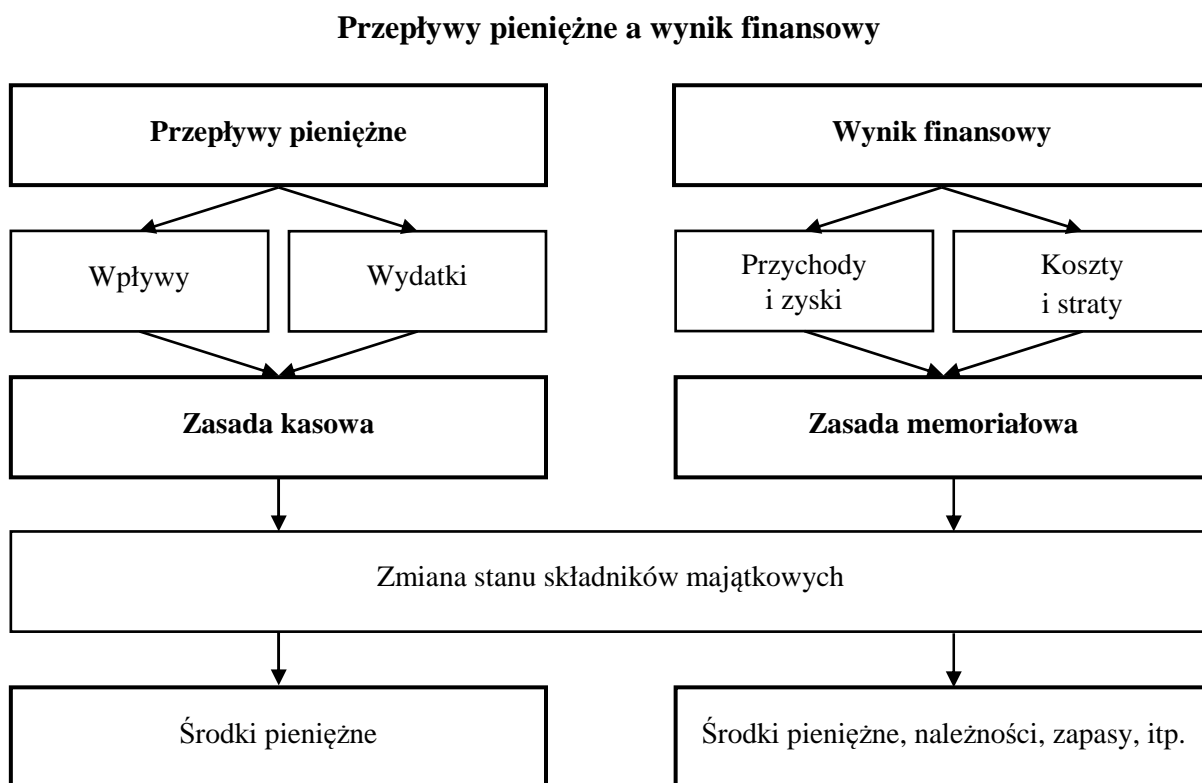
Na podstawie powyższych rozważań można stwierdzić, że obie metody sporządzania rachunku przepływów pieniężnych mają istotne zalety, jak również pewne wady. Jednakże można jednocześnie wywnioskować, iż prezentowanie informacji o przepływach pieniężnych metodą bezpośrednią może zwiększyć wartość poznawczą informacji generowanych przez system informacyjny rachunkowości. Zdaniem autorki przewagi metody bezpośredniej nad pośrednią można upatrywać w uniezależnieniu prezentacji informacji o przepływach pieniężnych od wcześniejszego sporządzenia bilansu oraz rachunku zysków i strat.

2.1.2. Miejsce przepływów pieniężnych w systemie informacyjnym rachunkowości

Miejsce przepływów pieniężnych w systemie informacyjnym rachunkowości najtrafniej można określić przedstawiając relacje między przepływami pieniężnymi a wynikiem finansowym. Podejście takie sprowadza się *de facto* do porównania dwóch odmiennych zasad rachunkowości – zasady memoriałowej i zasady kasowej.

Relacje między przepływami pieniężnymi a wynikiem finansowym jednostki gospodarczej odzwierciedla rysunek 2.1.

Rysunek 2.1.

Źródło: [Gos 2004, s. 39].

Zasada memoriałowa oznacza, że uznanie przychodów i kosztów następuje w momencie ich wystąpienia, niezależnie od przepływu pieniężnego, a więc bez względu na moment otrzymania lub wypłacenia środków pieniężnych [Turyna 2008a, s. 14]. W ustawie o rachunkowości [1994 ze zm., art. 6, ust. 1] zapisano zgodnie z zasadą memoriałową, iż w księgach rachunkowych są ujmowane niezależnie od terminu zapłaty wszystkie osiągnięte oraz przypadające na rzecz jednostki przychody, a także obciążające ją koszty związane z tymi przychodami i dotyczące danego roku obrotowego. Przyjęcie

w rachunkowości zasady memoriałowej wiąże się z uznawaniem operacji gospodarczych zarówno o charakterze niepieniężnym, których skutki wystąpią w przyszłości, jak również pieniężnych dotyczących przeszłości [Turyna 2008a, s. 15].

Z kolei zasada kasowa oznacza, że przychody i koszty są uznawane w momencie uzyskania wpływu lub poniesienia wydatku. Rachunkowość oparta na zasadzie kasowej jest historycznie wcześniejszą [Fletcher i Ulrich 2010], a ograniczenia w pomiarze wyniku finansowego jednostki przy zastosowaniu zasady kasowej sprawiły, że zasada memoriałowa okazała się w tym względzie lepszą. Jednakże, w piśmiennictwie naukowym zwraca się uwagę, iż samo ujęcie operacji gospodarczych zgodnie z zasadą memoriałową jest zbyt wąskie z punktu widzenia praktyki gospodarczej zarządzania finansami, stąd potrzeba poszerzenia prezentacji informacji o zachodzących procesach o ujęcie kasowe [Maślanka 2008, s. 12].

Prezentacja przychodów i kosztów oraz zysków i strat zgodnie z zasadą memoriałową wiąże się z koniecznością przyjmowania określonych założeń w ramach polityki rachunkowości, co może wpływać negatywnie na wiarygodność, przydatność i porównywalność informacji finansowej [Duhovnik 2008, s. 126]. Praktyka gospodarcza pokazuje, że zyskowość nie gwarantuje zachowania płynności finansowej, a deficytowość nie oznacza automatycznie jej utraty. Zdaniem Z. Fedaka i M. Karniewskiej-Mazur [2013, s. 8] przyczyną tego jest wzrost przychodów i kosztów niezwiązanych z przepływem pieniężnych, będących konsekwencją m.in.: wyceny aktywów według wartości godziwej, ustalania różnic kursowych od należności i zobowiązań, naliczania amortyzacji, tworzenia rezerw i odpisów aktualizujących, a nawet manipulowania wyceną należności i zapasów. Ponadto w rachunku zysków i strat nie są prezentowane informacje o procesach związanych z działalnością inwestycyjną jednostki [Gabrusewicz 2010, s. 129].

Konsekwencją zasady memoriałowej w przypadku bilansu jest prezentowanie w nim nie tylko informacji o operacjach gospodarczych związanych z przepływem pieniężnym, ale również informacji o niezrealizowanych należnościach i zobowiązaniach, rozliczeniach międzyokresowych i rezerwach. Pomimo że informacja o stanie środków pieniężnych i innych aktywów pieniężnych jest zawarta w bilansie, to na jej podstawie nie można wskazać źródeł ich pochodzenia i wykorzystania. Ponadto stopniowe odchodzenie od wyceny aktywów i pasywów według wartości historycznej na rzecz wartości godziwej⁴²

⁴² Według ustawy o rachunkowości [1994 ze zm., art. 28, ust. 6] jako „wartość godziwą przyjmuje się kwotę, za jaką dany składnik aktywów mógłby zostać wymieniony, a zobowiązanie uregulowane na warunkach transakcji rynkowej, pomiędzy zainteresowanymi i dobrze poinformowanymi, niepowiązаныmi ze sobą stronami”. Definicja ta jest merytorycznie zgodna z przyjętą w MSSF, różni się jedynie sformułowaniem.

sprawia, że z jednej strony następuje zwiększenie wartości prognostycznej bilansu, ale z drugiej strony pojawia się problem oceny wiarygodności informacji w nim prezentowanych [Duhovnik 2008, s. 125].

Poczynione rozważania potwierdzają słuszność stwierdzenia, że zarówno bilans, jak również rachunek zysków i strat mają ograniczoną przydatność [Kiziukiewicz 2009, s. 208].

Warto w tym miejscu dodać, że cechy jakościowe informacji finansowej nie zawsze idą ze sobą w parze. Zdaniem M. Duhovnik [2008, s. 126] niezapewnienie określonych cech jakościowych przez jeden element sprawozdania finansowego powinno być zniwelowane przez inny jego element. Oznacza to, że mankamenty w zakresie cech jakościowych bilansu oraz rachunku zysków i strat powinny być usuwane dzięki rachunkowi przepływów pieniężnych.

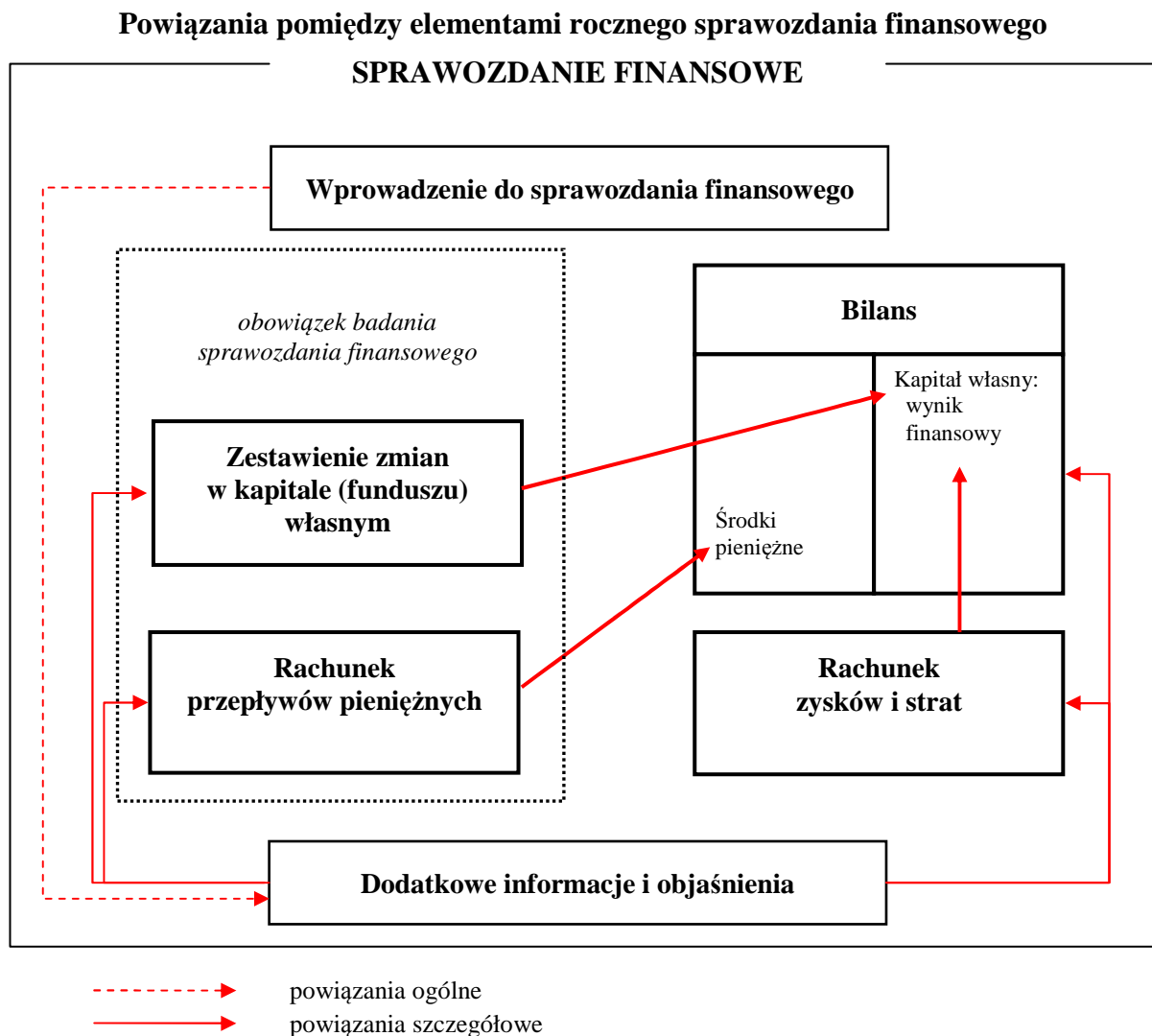
Po kilkudziesięciu latach dominacji modelu sprawozdawczego opartego na dwóch elementach, czyli bilansie oraz rachunku zysków i strat, podjęto prace nad prezentacją sprawozdania poświęconego wpływom i wydatkom. Ch. Yap [1997, s. 654–656] zidentyfikowała cztery główne czynniki, które znacząco przyczyniły się do pojawienia się potrzeby sporządzania rachunku przepływów pieniężnych:

1. Ograniczenia wynikające z obowiązywania w rachunkowości zasady memoriałowej.
2. Uznanie wyższości rachunku przepływów pieniężnych nad rachunkiem przepływów funduszy.
3. Przydatność rachunku przepływów pieniężnych przy podejmowaniu decyzji gospodarczych.
4. Dynamiczne zmiany zachodzące w jednostce i jej otoczeniu.

W przypadku rachunku przepływów pieniężnych znajduje zastosowanie zasada kasowa, co sprawia, że prezentowane są w nim informacje wyłącznie o operacjach gospodarczych obejmujących realne wpływy i wydatki środków pieniężnych. Ch. Yap [1997] na podstawie przeprowadzonego badania empirycznego wykazała, że informacje o przepływach pieniężnych mają charakter komplementarny w stosunku do pozostałych informacji generowanych przez system informacyjny rachunkowości zgodnie z zasadą memoriałową. Zawarcie w sprawozdaniu finansowym informacji prezentowanych zarówno w ujęciu memoriałowym, jak i kasowym przyczynia się istotnie do rzetelnego i jasnego przedstawienia sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego jednostki, nadając informacji finansowej cech kompletności, obiektywności, spójności i zrozumiałości [Rzepnikowska i Śnieżek 1995, s. 19].

Powiązania pomiędzy poszczególnymi elementami rocznego sprawozdania finansowego⁴³, jak również tożsamymi kategoriami ekonomicznymi występującymi w jego ramach przedstawia rysunek 2.2.

Rysunek 2.2.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Ustawa z 29 września 1994 ze zm.].

⁴³ Zgodnie z ustawą o rachunkowości [1994 ze zm., art. 64] obowiązek badania sprawozdania finansowego, a w konsekwencji obligatoryjnego sporządzenia rachunku przepływów pieniężnych, został ograniczony do rocznych skonsolidowanych sprawozdań finansowych grup kapitałowych oraz rocznych sprawozdań finansowych jednostek kontynuujących działalność, takich jak: banki, zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, jednostki działające na podstawie przepisów o obrocie papierami wartościowymi i przepisów o funduszach inwestycyjnych, jednostki działające na podstawie przepisów o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych, spółki akcyjne (z wyłączeniem spółek będących na dzień bilansowy w organizacji). Rachunek przepływów pieniężnych sporządzają również pozostałe jednostki, które w poprzedzającym roku obrotowym spełniły minimum dwa spośród następujących warunków, tj. średnioroczne zatrudnienie wyniosło co najmniej 50 osób, suma aktywów bilansu na koniec roku obrotowego stanowiła w walucie polskiej równowartość co najmniej 2,5 mln EUR, przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów, a także operacji finansowych za rok obrotowy stanowiły równowartość co najmniej 5 mln EUR.

Najwięcej powiązań dotyczy dodatkowych informacji i objaśnień do sprawozdania finansowego, co wynika przede wszystkim z faktu, iż odnoszą się one do poszczególnych pozycji bilansu, rachunku zysków i strat, rachunku przepływów pieniężnych oraz zestawienia zmian w kapitale (funduszu) własnym. Bilans jest bezpośrednio powiązany z rachunkiem zysków i strat oraz zestawieniem zmian w kapitale (funduszu) własnym. Powiązanie bilansu oraz rachunku zysków i strat z rachunkiem przepływów pieniężnych zależy od metody sporządzenia tego drugiego.

Podejmowane przez odbiorców informacji finansowej decyzje gospodarcze wymagają określenia zdolności jednostki gospodarczej do generowania wpływów i ich racjonalnego wydatkowania, a także ustalenia okresu i stopnia pewności ich wystąpienia [Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 2011, pkt 1.1]. Pomocnym instrumentem w tym zakresie ma być rachunek przepływów pieniężnych (bez względu na metodę jego sporządzenia) wraz z pozostałymi elementami sprawozdania finansowego.

Zarówno w KSR 1, jak również w MSR 7 wykazano liczne korzyści odnoszone z tytułu dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych prezentowanymi w formie rachunku przepływów pieniężnych. Syntetycznie można je ująć w trzech aspektach [Śniezek i Wiatr 2011b, s. 42]:

- ewaluacyjnym – jako możliwość dokonania pełniejszej oceny zmian w strukturze finansowania jednostki i jej aktywach netto, a także zweryfikowania zdolności jednostki do efektywnego oddziaływania na wartość i okres wystąpienia przepływów pieniężnych,
- porównawczym – jako zapewnienie lepszej porównywalności sprawozdań finansowych w wyniku zastosowania takiej samej miary dla wszystkich jednostek i dysponowanie użytecznymi informacjami finansowymi do predykcji przyszłych przepływów pieniężnych,
- atestacyjnym – jako możliwość weryfikacji trafności uprzednich prognoz kształtowania się przepływów pieniężnych oraz analizy związków zachodzących pomiędzy rentownością a przepływami pieniężnymi netto i skutkami zmian cen.

Specyfiką całego systemu informacyjnego rachunkowości, również w obszarze przepływów pieniężnych, jest kształtowanie go z jednej strony przez potrzeby informacyjne odbiorców wewnętrznych informacji finansowej, a z drugiej strony przez odpowiednie uregulowania prawne. O podwójnym wymiarze – zewnętrznym i wewnętrznym – informacji o przepływach pieniężnych w systemie informacyjnym jednostki piszą między innymi E. Śniezek i E. Walińska [2006, s. 158]. W wymiarze zewnętrznym informacje o przepływach pieniężnych stanowią element sprawozdawczości finansowej, co pokazuje rysunek 2.2,

a w wymiarze wewnętrznym są przedmiotem zainteresowania kierownictwa i innych członków jednostki podejmujących decyzje dotyczące jej funkcjonowania.

Na podstawie poczynionych rozważań można by stwierdzić, że korzyści odnoszone z dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych oraz różnorodność obszarów ich wykorzystywania w procesie podejmowania decyzji dotyczących działalności przedsiębiorstwa sprawiają, że informacje o przepływach pieniężnych jednostki zajmują ważne miejsce w systemie informacyjnym rachunkowości. Jednakże W. Gos [2010, s. 60] stawia praktyczne pytanie: „jeżeli tak duże znaczenie przypisuje się informacji o przepływach pieniężnych, to dlaczego systemy ewidencyjne rachunkowości nie są dostosowane do ich zestawiania?”. Jako główną przyczynę podaje ograniczenia wynikające z tradycyjnego podziału kont na bilansowe i wynikowe.

Konsekwencją niedostosowania systemów ewidencyjnych do potrzeb generowania informacji o strukturze wpływów i wydatków jest wtórny charakter rachunku przepływów pieniężnych wobec bilansu oraz rachunku zysków i strat. Zazwyczaj brak możliwości prezentowania przepływów pieniężnych metodą bezpośrednią ogranicza miejsce przepływów pieniężnych w systemie informacyjnym rachunkowości do podsystemu sprawozdawczości finansowej. Podczas gdy rolą rachunkowości jako systemu informacyjnego wspomagającego podejmowanie decyzji gospodarczych jest dostarczanie informacji zarówno dla określenia celów działania jednostki, planowania, organizowania, jak również kontroli [Brzezina 1995, s. 89–90].

Reasumując, ujęcie operacji gospodarczych zgodnie z zasadą memoriałową jest zbyt wąskie z punktu widzenia zarządzania, stąd potrzeba prezentacji informacji o przepływach pieniężnych w ramach systemu informacyjnego rachunkowości. W piśmiennictwie naukowym dostrzeżono, że rachunek przepływów pieniężnych pozwala na usunięcie mankamentów w zakresie cech jakościowych bilansu oraz rachunku zysków i strat. Określając miejsce przepływów pieniężnych w systemie informacyjnym rachunkowości należy podkreślić przede wszystkim komplementarny charakter informacji o przepływach pieniężnych w stosunku do pozostałych informacji finansowych generowanych zgodnie z zasadą memoriałową. Liczne korzyści odnoszone z tytułu dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych w jednostce podkreślają rolę rachunku przepływów pieniężnych w systemie informacyjnym rachunkowości. Jednakże ograniczenia wynikające z tradycyjnego podziału kont sprawiają, że rachunek przepływów pieniężnych staje się sprawozdaniem wtórnym wobec bilansu oraz rachunku zysków i strat.

2.1.3. Przepływy pieniężne a kreatywne i agresywne praktyki rachunkowości

Badania naukowe dowodzą, że sposób prezentacji informacji ma znaczenie dla inwestorów, a niektóre spośród dozwolonych praktyk rachunkowości mogą wpływać negatywnie na podejmowane decyzje, zmylić a nawet wprowadzić w błąd [Henry i Holzmann 2008, s. 81]. Przedstawienie istoty poruszonego w niniejszym punkcie problemu musi zostać poprzedzone objaśnieniem, co rozumie się w niniejszej pracy pod pojęciem kreatywnych i agresywnych praktyk rachunkowości.

W opinii publicznej rachunkowość (księgowość) kreatywna ma powszechnie konotację negatywną. Również w piśmiennictwie naukowym niektórzy autorzy definiują rachunkowość kreatywną w kontekście negatywnych praktyk przedsiębiorstw, prowadzących do celowego i świadomego wprowadzania w błąd odbiorców informacji generowanych przez system informacyjny rachunkowości. M. Wiatr [2008, s. 373] w artykule dyskusyjnym stawia pytanie, czy takie podejście do rachunkowości kreatywnej nie powoduje zakwestionowania jakości systemu informacyjnego rachunkowości?

Według Słownika Języka Polskiego [1996a, s. 976] słowo „kreatywny” oznacza twórczy. Nie ma tym samym podstaw, aby przypisać słowu „kreatywny” pejoratywne znaczenie.

Kreatywność w rachunkowości wywodzi się z przyjętych zasad, które poddane interpretacji i zastosowaniu zapobiegają zjawiskom fałszowania sprawozdania finansowego [Sojak 2011, s. 277]. Kreatywne praktyki rachunkowości mieszczą się w obszarze umiejętnego wykorzystywania alternatywnych i zgodnych z regulacjami prawnymi sposobów uznawania, wyceny oraz ujawniania i prezentacji informacji, w taki sposób, aby zrealizować określone cele. Stanowią one element systemu informacyjnego rachunkowości [Maślankowski 2005, s. 20]. Dopiero w momencie wyjścia poza obszar alternatywnych, zgodnych z regulacjami prawnymi sposobów postępowania można mówić o agresywnych praktykach rachunkowości, definiowanych również jako rozmyślny zamiar defraudacji [Schneider 2008, s. 197–199].

W związku z powyższym określenie kreatywne praktyki rachunkowości dotyczy wyłącznie postępowania zgodnego z prawem i rzeczywistością, a utożsamianie praktyk rachunkowości wymagających przyjęcia indywidualnych rozwiązań w granicach dopuszczonych przez obowiązujące regulacje prawne z działaniami niezgodnymi z prawem jawi się jako nadużycie. O agresywnych praktykach rachunkowości można mówić, gdy dochodzi do celowego i świadomego naruszenia zasad rachunkowości – oszustwa.

W Międzynarodowym Standardzie Rewizji Finansowej 240 „Odpowiedzialność biegłego rewidenta podczas badania sprawozdań finansowych dotycząca oszustw” [2008, pkt A3] zapisano, iż oszukańcza sprawozdawczość finansowa może być następstwem:

- manipulowania, zafałszowania, zmiany danych albo dokumentacji źródłowej, na podstawie których jest sporządzane sprawozdanie finansowe,
- błędnej prezentacji informacji w sprawozdaniach finansowych,
- umyślnego pominięcia w sprawozdaniach finansowych zdarzeń, transakcji oraz innych znaczących informacji,
- zamierzonego i niewłaściwego stosowania zasad (polityki) rachunkowości w zakresie kwot, klasyfikacji, a także sposobu prezentacji i ujawniania informacji.

„Gdyby była jedna rzeczywistość gospodarcza, to można by obliczyć jeden wynik finansowy” – stwierdza A. Kamela-Sowińska [2006a, s. 64]. Problemem współczesnej rachunkowości jest pokusa, a nawet presja prezentowania w sprawozdaniu finansowym informacji zgodnych z oczekiwaniami kierownictwa. Jest to szczególnie widoczne w przypadku sporządzania rachunku zysków i strat. Często podejście takie nie jest tożsame z ujawnianiem wiarygodnych informacji, przedstawianiem wiernego i rzetelnego obrazu dokonań jednostki. Zawyżanie zysków i innych dokonań służy natomiast „sztucznemu” zawyżaniu pozycji finansowej oraz wyceny wartości przedsiębiorstwa [Schneider 2008, s. 204].

Uznawanie przychodów i kosztów zgodnie z zasadą memoriałową pozwala uzyskać prawdziwszy obraz rentowności niż podejście kasowe do operacji gospodarczych. Aczkolwiek, w rachunku zysków i strat zostaje odzwierciedlony w dużym stopniu obieg dokumentów w jednostce gospodarczej, a nie obieg rzeczywistych wartości [Gołębiowski i Tłaczała 2009, s. 181]. Jednocześnie należy podkreślić, iż w rzeczywistości to „wynik kasowy” wieńczy każdą operację gospodarczą [Wąsowski 2005, s. 25–26].

E. Śniezek i M. Wiatr [2011b, s. 34] wskazują, że dominująca rola różnego rodzaju konwencji, założeń i zasad rachunkowości sprawia, że sprawozdania finansowe zostają obciążone pewnym stopniem umowności i subiektywizmu, a ponadto możliwość manipulowania ich zawartością prowadzi to tego, iż przestają one odpowiadać potrzebom informacyjnym odbiorców informacji finansowej.

Coraz powszechniejsze stosowanie szacunków oraz profesjonalnego osądu przy wycenie składników aktywów i zobowiązań może wpływać negatywnie na wiarygodność informacji prezentowanych w sprawozdaniu finansowym. W. Schruff [2012, s. 20] poddaje w wątpliwość, czy „odobiektywizowanie” informacji prezentowanych w sprawozdaniu finansowym jest wystarczająco usprawiedliwione zwiększeniem jej przydatności

dla podejmowanych decyzji? Zdaniem M. Cieślaka [2011, s. 101] jako potencjalnie negatywne konsekwencje stosowania wartości godziwej można i należy wskazać dalszy spadek użyteczności decyzyjnej sprawozdań finansowych, a także rosnące znaczenie rachunku przepływów pieniężnych.

W piśmiennictwie naukowym często prezentowany jest pogląd, iż rachunek przepływów pieniężnych jest relatywnie najtrudniejszym do sfałszowania⁴⁴ elementem sprawozdania finansowego. Pogląd ten podtrzymuje między innymi W. Wąsowski [2005, s. 38], stwierdzając, że „przepływy nie są kształtowane przez zasady, ale zdarzenia zewnętrzne; są one albo ich nie ma”. Y. Ijiri [za: Gos 2010, s. 60] pisze o przepływach pieniężnych jako mierze twardej, ponieważ wynik pomiaru nie zależy od przyjętych założeń oraz mierze obiektywnej, ponieważ poziom miary będzie identyczny (lub przynajmniej podobny) niezależnie od osoby dokonującej pomiaru. Również E. Śnieżek [2005, s. 121] pisze o środkach pieniężnych jako kategorii obiektywnej i odpornej na oddziaływanie polityki rachunkowości w stopniu umożliwiającym lepszą porównywalność dokonań różnych jednostek. W. Gos [2004, s. 37] stwierdza, że polityka bilansowa praktycznie nie wpływa na wartość przepływów pieniężnych, dzięki czemu są one zgodne ze stanem faktycznym, a ich wartość nie staje się łatwo przedmiotem celowej manipulacji z wykorzystaniem instrumentów polityki bilansowej.

Na podstawie polskiego piśmiennictwa naukowego można by stwierdzić, że problematyka kreatywnych i agresywnych praktyk rachunkowości nie dotyczy prezentacji informacji o przepływach pieniężnych.

Przytoczone powyżej stwierdzenia podważyli w dużym stopniu Ch.W. Mulford i E.E. Comiskey [2005, s. 81–158], powołując się na liczne przykłady sprawozdań finansowych, w których ujęto przepływy pieniężne w sposób mogący wprowadzić w błąd odbiorcę informacji finansowej. Badacze wykazali, że przedmiotem manipulacji staje się sposób prezentacji poszczególnych źródeł wpływów i wydatków. W związku z powyższym zasadne jest jedynie twierdzenie, że stan środków pieniężnych na koniec okresu jest pozycją bilansu praktycznie niepodlegającą manipulacji między innymi z tego względu, iż wielkość tę można bardzo łatwo zweryfikować podczas inwentaryzacji lub badania sprawozdania finansowego przez biegłego rewidenta.

Ch.W. Mulford i E.E. Comiskey [2002; 2005] udowodnili, że również w odniesieniu do sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych można wyszczególnić działania

⁴⁴ W niniejszej rozprawie fałszowanie sprawozdań finansowych jest rozumiane jako celowe oraz świadome działania prowadzące do zniekształcania obrazu rzeczywistości gospodarczej w pożądanym kierunku [por. W. Wąsowski 2005, s. 9].

prowadzące do „kreowania” wartości przepływów pieniężnych. Działania te sprowadzają się przede wszystkim do zwiększenia wartości przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej, poprzez wykorzystanie elastyczności regulacji prawnych lub wyjście poza krąg dopuszczalnych rozwiązań. Są wśród podejmowanych działań takie, które mogą potencjalnie wprowadzić w błąd odbiorcę informacji finansowej, prowadząc do nieprawidłowej oceny dokonań jednostki w danym okresie. Wykorzystanie elastyczności regulacji prawnych dotyczy przede wszystkim sposobu klasyfikacji przepływów pieniężnych do działalności operacyjnej a inwestycyjnej lub finansowej jednostki.

Badania O. Megan, C. Hategan, L. Caciuc i B. Cotlet⁴⁵ [2009, s. 131–136] w zakresie identyfikacji metod manipulowania informacjami o przepływach pieniężnych prezentowanymi w sprawozdaniach finansowych ujawniły, że 32,9% przedsiębiorstw stara się „zarządzać wydatkami” i kapitalizować je w celu przeniesienia ich z działalności operacyjnej do działalności inwestycyjnej w rachunku przepływów pieniężnych. Ponadto 27,1% respondentów wskazało na fikcyjne pożyczki od właścicieli, a 20,0% na sprzedaż wierzytelności.

Również L. Negrea, D. Matis i R. Mustata [2011] na podstawie studium krytyczno-teoretycznego literatury potwierdzili, że problematyka kreatywnych i agresywnych praktyk rachunkowości dotyczy również rachunku przepływów pieniężnych. Co więcej, prawie wszystkie z podejmowanych działań zmieniają wartość przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej.

L. Negrea, D. Matis i R. Mustata [2011, s. 600–601] stwierdzili, że kreatywne praktyki rachunkowości dotyczą najczęściej prezentacji w rachunku przepływów pieniężnych otrzymanych i wypłaconych dywidend oraz odsetek, przepływów pieniężnych z tytułu sprzedaży wierzytelności, jednorazowych wpływów i wydatków, a także ujmowania w ramach działalności operacyjnej wpływów dotyczących *de facto* działalności inwestycyjnej lub działalności finansowej. Co ciekawe, za kreatywną praktykę rachunkowości autorzy uznali stosowanie metody pośredniej prezentacji informacji o przepływach pieniężnych.

L. Negrea, D. Matis i R. Mustata [2011, s. 600–601] zidentyfikowali również agresywne praktyki rachunkowości prowadzące do celowego zniekształcenia rachunku przepływów pieniężnych. Zaliczyli do nich nadmierną sprzedaż zapasów lub nieuzasadnione zaniżanie

⁴⁵ Badania zostały przeprowadzone w 2009 roku metodą wywiadu kwestionariuszowego na reprezentatywnej próbie 70 przedsiębiorstw z Timis w Rumunii, które w 2008 stosowały Dyrektywy Unii Europejskiej dotyczące rachunkowości. Kwestionariusz ankietowy skierowano do kierowników działów finansowo-księgowych [Megan i in. 2009, s. 131].

wartości należności, celowe opóźnianie płatności wobec dostawców oraz forsowanie działalności inwestycyjnej lub finansowej, aby pokryć niedobór środków pieniężnych.

Aby ukazać wagę poruszonego problemu, przywołano przykład liczbowy odzwierciedlający wpływ braku jednoznaczności odnośnie rodzaju działalności, w ramach którego prezentuje się informacje o przepływach pieniężnych, na wartość przepływów pieniężnych z poszczególnych rodzajów działalności – tabela 2.2.

Tabela 2.2.

Wpływ różnic w klasyfikacji przepływów pieniężnych na wartość przepływów pieniężnych z poszczególnych rodzajów działalności*

Wariant	Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej	Przepływy pieniężne netto z działalności inwestycyjnej	Przepływy pieniężne netto z działalności finansowej	Przepływy pieniężne netto
1	180	(490)	10	(300)
2	(150)	110	(260)	(300)
3	(420)	110	10	(300)
4	(220)	(490)	410	(300)
5	(220)	(90)	10	(300)

* Wartości poszczególnych wpływów i wydatków dla wszystkich wariantów są takie same i wyrażone w euro.

Wariant 1 – według SRF 95, zapłacone odsetki oraz otrzymane odsetki i dywidendy uznaje się za przepływy pieniężne z działalności operacyjnej, a wypłacone dywidendy są klasyfikowane jako wydatki działalności finansowej.

Wariant 2 – według SRF Nowej Zelandii, otrzymane odsetki i dywidendy uznaje się za wpływy działalności inwestycyjnej, a zapłacone odsetki i dywidendy są klasyfikowane jako wydatki działalności finansowej.

Wariant 3 – według MSR 7, dodatek nr 1, zapłacone odsetki są zaliczane do wydatków działalności operacyjnej, otrzymane odsetki i dywidendy uznaje się za wpływy działalności inwestycyjnej, a wypłacone dywidendy są klasyfikowane jako wydatki działalności finansowej.

Wariant 4 – Republika Południowej Afryki, zarówno zapłacone odsetki i dywidendy, jak i otrzymane odsetki i dywidendy są uznawane za przepływy pieniężne z działalności operacyjnej.

Wariant 5 – KSR 1, zapłacone i otrzymane odsetki zaliczono umownie do przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej, otrzymane dywidendy są klasyfikowane jako wpływy działalności inwestycyjnej, a wypłacone dywidendy jako wydatki działalności finansowej.

Źródło: Opracowanie na podstawie [Alver 2005, s. 50; Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 2011].

Można zaobserwować, że w zależności od przyjętych rozwiązań klasyfikacyjnych różnice w wartości przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej wynoszą od +180 do -420 EUR. Podobnie duże różnice uzyskano dla działalności inwestycyjnej i finansowej.

Poczynione rozważania uprawniają do postawienia tezy, że problematyka kreatywnych i agresywnych praktyk rachunkowości dotyczy również rachunku przepływów pieniężnych. Mimo że przepływy pieniężne są miarą twardą i obiektywną, to prezentacja ich w sprawozdaniu finansowym może stać się przedmiotem manipulacji. Niemniej skala problemu jest relatywnie mniejsza niż w przypadku pozostałych elementów sprawozdania finansowego, czego dowodem mogą być wyniki badania przeprowadzonego przez D. Matis, A.B. Vladu i L. Negrea [2009, s. 148–150], z zastosowaniem metody wywiadu kwestionariuszowego skierowanego do biegłych rewidentów w Rumunii. Wyniki pokazują, że najczęściej wykrytych kreatywnych i agresywnych praktyk rachunkowości dotyczy przeszacowania wartości aktywów (28,85% wskazań respondentów), przychodów lub kosztów operacyjnych (21,15%), niedoszacowania zobowiązań (19,23%), metod amortyzacji (17,30%) oraz dobrowolnych rezerw (9,62%). Jedynie 3,85% respondentów wskazało na przepływy pieniężne.

2.2. Ewolucja podejść do prezentacji przepływów pieniężnych w rachunkowości i ich standaryzacja

2.2.1. Teorie bilansowe z punktu widzenia rachunku przepływów

Teorie bilansowe stanowią element ogólnej teorii rachunkowości. Według A. Moxtera [za: Damm 2006, s. 4] teorie bilansowe objaśniają znaczenie oraz cel ustalania wartości majątku i wyniku jednostki, jak również zasady bilansowe, które powinny zapewnić sporządzenie bilansu zgodnie z przyjętym celem. Czynią to niezależnie od obowiązujących regulacji prawnych i otoczenia ekonomicznego [Quick i Wolz 2012, s. 3].

Za podstawowe kryterium klasyfikacji teorii bilansowych można przyjąć główny cel sporządzania bilansu. Zgodnie z obranym kryterium wyróżnia się trzy podstawowe i jednocześnie najstarsze grupy teorii bilansowych, a mianowicie [Schäfer i Lindenmayer 2005, s. 19–21; Quick i Wolz 2012, s. 3]:

- teorie bilansu statycznego,
- teorie bilansu dynamicznego,
- teorie bilansu organicznego.

Celem bilansu według teorii bilansu statycznego⁴⁶ jest odzwierciedlenie stanu majątku jednostki na dany moment, natomiast według teorii bilansu dynamicznego ustalenie wyniku finansowego za dany okres w powiązaniu z przepływami środków pieniężnych [Hońko 2007, s. 79]. Teoria bilansu organicznego⁴⁷ jest w dużym stopniu połączeniem elementów teorii bilansu statycznego i dynamicznego, a celem sprawozdania finansowego jest zarówno odzwierciedlenie stanu majątku jednostki, jak również ustalenie wyniku finansowego [Hońko 2007, s. 86].

W. Gos [2001b, s. 70] trafnie zauważa, że obecnie trudno jest jednoznacznie wskazać, które spośród teorii bilansowych zostały zaadaptowane. Niemniej, wzajemne powiązania między współczesnym podejściem do prezentacji przepływów pieniężnych jednostki w rachunkowości a teoriami bilansowymi są szczególnie widoczne w przypadku teorii bilansu dynamicznego.

Prekursorem teorii bilansu dynamicznego był E. Schmalenbach⁴⁸, który uznał, że głównym zadaniem bilansu jest zestawienie wpływów i wydatków, które pozostają niezbilansowane z przychodami i kosztami [Hońko 2007, s. 81]. Chodzi tu między innymi o poniesione wydatki, które spowodują powstanie kosztów w przyszłych okresach, czy osiągnięte wpływy, w przypadku których koszty poniesiono już w poprzednich okresach. Tym samym oprócz operacji *stricte* gotówkowych zostają ujęte w bilansie jednostki wyłącznie tzw. pozycje zawieszony (*schwebende Posten*), które odzwierciedlają fakt, że operacje gospodarcze nie są ujmowane w tym samym okresie, w którym następują związane z nimi płatności [Heno 2009, s. 20; Quick i Wolz 2012, s. 5].

Aktywa obejmują według teorii bilansu dynamicznego następujące pozycje zawieszony [Quick i Wolz 2012, s. 5]:

- wydatki, które nie są jeszcze kosztem (np. zakup podlegających amortyzacji maszyn),
- wydatki, które nie są jeszcze wpływem (np. udzielone pożyczki),
- przychody, które nie są jeszcze kosztem (np. świadczenia na własne potrzeby),
- przychody, które nie są jeszcze wpływem (np. należności z tytułu dostaw i usług).

⁴⁶ Reprezentantami teorii bilansu statycznego są m.in.: W. Le Coutre, R. Fischer, P. Gertner, I. Kovero, W. Reiger, W. Osbahr, H.V. Simon [Matuszak i Samelak 2009, s. 331].

⁴⁷ Reprezentantami teorii bilansu organicznego są m.in.: H. Grossman, A. Isaac, I. Kovero, F. Schmidt, O. Schwinger [Matuszak i Samelak 2009, s. 333].

⁴⁸ R. Mattessich i H.U. Küpper [2003] zwracają uwagę, że wybitne dzieło E. Schmalenbacha w oryginale zatytułowane „*Dynamische Bilanz*” (tłum. „Bilans dynamiczny”) zostało przetłumaczone na język angielski jako „*Dynamic Accounting*” (tłum. „Rachunkowość dynamiczna”). Potwierdza to, że termin „*Bilanz*” może czasami odnosić się do całego systemu rachunkowości lub alternatywnie bilansu, w tym oddzielnie rachunku zysków i strat lub bilansu.

Z kolei pasywa obejmują pozycje zawieszono takie jak [Quick i Wolz 2012, s. 5]:

- koszty, które nie są jeszcze wydatkiem (np. rezerwy na przyszłe zobowiązania),
- wpływy, które nie są jeszcze wydatkiem (np. otrzymane pożyczki),
- koszty, które nie są jeszcze przychodem (np. rezerwy na naprawy gwarancyjne),
- wpływy, które nie są jeszcze przychodem (np. otrzymane zaliczki od klientów).

Istotnym walorem poznawczym teorii bilansu dynamicznego jest powiązanie podejścia pieniężnego do ustalania wyniku jako różnicy wpływów i wydatków z podejściem rzeczowym do ustalania wyniku jako różnicy przychodów i kosztów. Zgodnie z teorią bilansu dynamicznego punktem wyjścia jest zestawienie wpływów i wydatków, które sporządza się po to, aby można było następnie obliczyć wynik finansowy⁴⁹. Zdaniem W. Gosa [2001b, s. 86] teoria bilansu dynamicznego prowadzi do stwierdzenia, że rachunek przepływów pieniężnych może być rozpatrywany z jednej strony jako zestawienie osiągniętych wpływów i poniesionych wydatków w przeszłości, natomiast z drugiej strony jako zestawienie wpływów i wydatków realizowanych w przyszłości (bilans *pro forma*).

Koncepcję E. Schmalenbacha rozwinął H. Sommerfeld. Teoria bilansu eudynamicznego zakłada, że zysk powstaje dopiero, gdy nastąpi wpływ środków pieniężnych [Hońko 2007, s. 83]. Podejście takie nawiązuje bezpośrednio do zasady kasowej uznawania przychodów i kosztów.

Z punktu widzenia ewolucji koncepcji przepływów pieniężnych istotne znaczenie mają prace E. Walba. Jedno z podstawowych założeń teorii E. Walba stanowi, iż na każde zdarzenie gospodarcze składają się dwie części, tj. świadczeniowa (ewidencjonowana na kontach zespołu świadczeń) i płatnicza (ewidencjonowana na kontach zespołu płatności) [Gos 2001b, s. 77–78]. Dzięki ewidencjonowaniu na odpowiednich kontach świadczeń i płatności możliwe jest dualne ustalenie wyniku finansowego, a mianowicie jednego zgodnego z zasadą memoriałową i drugiego według zasady kasowej.

Do teorii bilansu dynamicznego nawiązuje również koncepcja E. Kosiola tzw. pagatorycznego bilansu. Zakłada ona, że istota majątku, kapitału i wyniku finansowego może zostać wyjaśniona, gdy jako punkt wyjścia przyjmie się analizę rachunku wpływów i wydatków [Dobija 1997, s. 47, za: Gos 2001b, s. 78]. E. Kosiol wyróżnił bilans ruchu, będący zestawieniem brutto wszystkich zdarzeń dotyczących danego okresu i bilans zasobów, składający się z sald końcowych zasobów wpływów i wydatków bądź ich równowartości.

⁴⁹ W UoR przyjęto odwrotny sposób postępowania. W celu obliczenia różnicy między wpływami i wydatkami wychodzi się od wyniku finansowego i dokonuje się odpowiednich korekt [Gos 2001a, s. 51].

Porównując bilans ruchu z obecnie obowiązującym rachunkiem przepływów pieniężnych można dostrzec, że odpowiednikiem różnicy między [Gos 2001b, s. 85–86]:

- wpływami i wydatkami jest zmiana stanu środków pieniężnych,
- „przedwpływami” i „wydatkami umarzającymi” jest zmiana stanu należności,
- „przedwydatkami” a „wpływami umarzającymi” jest zmiana stanu zobowiązań,
- „wpływami wstecznymi” i „wydatkami po” jest zmiana stanu zapasów i rozliczeń międzyokresowych,
- „wpływami po” i „wydatkami wstecznymi” jest zmiana stanu przychodów przyszłych okresów.

Współcześnie teorię bilansu dynamicznego wykorzystał między innymi W. Gos [2001a, 2001b], opracowując koncepcję założeń modelu dla potrzeb przepływów pieniężnych i pomiaru płynności finansowej w ujęciu dynamicznym. Autor zauważył, że z perspektywy przepływów pieniężnych w jednostce można dokonać podziału aktywów na środki pieniężne i przyszłe wpływy oraz pasywów na kapitał własny (w tym wynik finansowy) i przyszłe wydatki, co można zapisać w postaci następującej formuły bilansowej:

$$\mathbf{\acute{S}P} + \mathbf{WP} = \mathbf{KW} + \mathbf{WF} + \mathbf{WY},$$

gdzie:

ŚP – środki pieniężne,

WP – przyszłe wpływy,

KW – kapitał własny (pomniejszony o wynik finansowy),

WF – wynik finansowy,

WY – przyszłe wydatki.

Dzięki wyodrębnieniu następujących kont: „środki pieniężne”, „przyszłe wpływy”, „kapitał własny”, „wynik finansowy” oraz „przyszłe wydatki” można określić strukturę modelu ewidencyjnego [Gos 2001a, 2001b]. Zdarzenia gospodarcze wpływające na zaprezentowaną formułę bilansową ujęto w tabeli 2.3. Różnica między bieżącymi wpływami i bieżącymi wydatkami umożliwia określenie wartości zrealizowanych w danym okresie przepływów pieniężnych netto. Po uwzględnieniu przyszłych wpływów powstałych w danych okresie i przyszłych wydatków otrzymuje się wartość wyniku finansowego.

Zaletą przedstawionego modelu ewidencyjnego jest ustalanie zrealizowanych w danym okresie przepływów pieniężnych netto w ujęciu dynamicznym oraz jednoczesne pokazanie, w jaki sposób bieżąca działalność oddziałuje na przepływy pieniężne przyszłych okresów [Gos 2001a; 2001b].

Zdarzenia gospodarcze a elementy bilansu

Ma \ Wn	Środki pieniężne	Przyszłe wpływy	Kapitał własny	Wynik finansowy	Przyszłe wydatki
Środki pieniężne	-	7	2	4	3
Przyszłe wpływy	1	-	2	4	3
Kapitał własny	6	6	-	-	5
Wynik finansowy	6	6, 7	5	-	5
Przyszłe wydatki	6	6	5	6	-

gdzie: 1, 2, ..., 7 – numer typu zdarzenia gospodarczego

Zdarzenia gospodarcze:

- 1 – zdarzenia angażowania środków pieniężnych,
- 2 – zdarzenia wnoszenia kapitału,
- 3 – zdarzenia finansowania obcego,
- 4 – zdarzenia tworzenia bieżących lub przyszłych wpływów,
- 5 – zdarzenia zmiany struktury źródeł finansowania,
- 6 – zdarzenia obsługi źródeł finansowania,
- 7 – zdarzenia windykacji przyszłych wpływów.

Źródło: [Gos 2001a, 2001b].

Na podstawie poczynionych rozważań teoria bilansu dynamicznego może być uznana za podstawę teoretyczną współczesnego rachunku przepływów pieniężnych. Bilans w świetle teorii bilansu dynamicznego, będący zestawieniem operacji *stricte* gotówkowych i tzw. pozycji zawieszonych, ma służyć ustaleniu wyniku finansowego. Obecnie zgodnie z ustawą o rachunkowości oraz krajowymi i międzynarodowymi standardami praktykowany jest odwrotny sposób postępowania. Istotnym walorem poznawczym teorii bilansu dynamicznego jest stworzenie podstaw do objaśnienia powiązań między podejściem pieniężnym a rzeczowym do ustalania wyniku okresu.

2.2.2. Funduszowe a pieniężne podejście do prezentacji informacji o przepływach

Ewolucja potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej sprawiła, że wypracowano dwa niezależne podejścia do prezentacji informacji o przepływach [Rzepnikowska i Śniezek 1995, s. 33]:

- funduszowe ujęcie przepływów (*funds flow*),
- pieniężne (kasowe) ujęcie przepływów (*cash flow*).

Zdaniem niektórych naukowców początki rachunku przepływu funduszy (*funds flow statement*) sięgają już połowy XIX wieku, jednakże bardzo trudne jest odnalezienie pierwotnych sprawozdań z ówczesnego okresu [Mulford i Comiskey 2005, s. 38]. Najprawdopodobniej najstarsze, zachowane sprawozdanie dotyczące przepływu funduszy, nazwane w wersji oryginalnej jako „Podsumowanie operacji finansowych” („*Summary of Financial Operations*”), stanowiło element raportu rocznego *United States Steel Corporation* za 1902 rok. Wykazano w nim wynik dodatni za dany okres i dokonano licznych jego korekt.

Przykłady rachunku przepływu funduszy można odnaleźć w pracach H.A. Finneya, który był zwolennikiem wprowadzenia dodatkowego sprawozdania objaśniającego zmiany kapitału obrotowego [Mulford i Comiskey 2005, s. 41]. Sprawozdanie ze źródeł i wykorzystania funduszy, które odzwierciedla praktykę sporządzania tego sprawozdania w latach 20-tych XX wieku i jest równocześnie zgodne z zaleceniami H.A. Finneya, prezentuje tabela 2.4.

Tabela 2.4.

Sprawozdanie ze źródeł i wykorzystania funduszy za rok kończący się 31 grudnia 1925

Fundusze pochodzące z:		
Dochodów:		
Zysk netto		\$ 700 000
(+) koszty niestanowiące przepływu funduszy:		
Amortyzacja	250 000	
Umorzenie patentów	50 000	300 000
		1 000 000
Rozporządzenie środkami trwałymi:		
Budynki	100 000	
Maszyny i wyposażenie	50 000	
Emisja akcji własnych	80 000	230 000
Fundusze pozyskane ogółem		\$ 1 230 000
Fundusze wykorzystane na:		
Nabycie środków trwałych:		
Maszyny	500 000	
Grunty	250 000	
Spłata zadłużenia długoterminowego	150 000	
Wypłata dywidend	125 000	1 025 000
Wzrost kapitału obrotowego		205 000
Fundusze wykorzystane ogółem		\$ 1 230 000

Źródło: Opracowanie na podstawie [Mulford i Comiskey 2005, s. 42].

Sprawozdanie ze źródeł i wykorzystania funduszy sporządzano z zachowaniem zasady równowagi bilansowej. Fundusze pozyskane ogółem były wartościowo równe funduszom wykorzystanym ogółem. Zmianę kapitału obrotowego ujęto w odrębnej pozycji, a w strukturze sprawozdania skoncentrowano się na korektach zysku netto między innymi z tytułu kosztów nie dotyczących kapitału obrotowego, czy też zmian w aktywach i zobowiązaniach innych niż bieżące.

W literaturze naukowej można odnaleźć liczne przykłady sprawozdań będących poprzednikami obecnego rachunku przepływów pieniężnych. Różnią się one w szczególności rozwiązaniami w zakresie prezentacji źródeł pochodzenia funduszy, kierunków ich wykorzystania i zmian w aktywach bieżących netto. Sprawozdania te funkcjonują w literaturze pod różnymi nazwami [Mulford i Comiskey 2005, s. 38]:

- sprawozdanie ze źródeł i wykorzystania kapitału obrotowego (*statement of source and use of working capital*),
- sprawozdanie ze źródeł i wykorzystania funduszy (*statement of source and application of funds*),
- sprawozdanie ze zmian kapitału obrotowego (*statement of changes in working capital*),
- sprawozdanie ze zmian sytuacji finansowej (*statement of changes in financial position*).

Warto dodać, że z przeglądu raportów rocznych za 1959 rok, dokonanego przez Amerykański Instytut Biegłych Księgowych (*American Institute of Certified Public Accountants*) w opracowaniu pt. „Trendy i techniki w rachunkowości” (*Accounting Trends and Techniques*) wynika, że 190 spośród 600 przedsiębiorstw przemysłowych USA zamieszczało rachunek przepływów funduszy [Śnieżek 1994, s. 49].

Rachunek przepływów funduszy prezentował *de facto* jedynie zmiany stanu pozycji bilansowych, nie dostarczając dodatkowych informacji niezbędnych do oceny zdolności jednostki do wywiązywania się z wymagalnych zobowiązań wobec dostawców, akcjonariuszy i innych wierzycieli [Vause 2005, s. 96]. Ponadto różnorodność i wieloznaczność interpretacji pojęcia funduszy uniemożliwiała porównywanie rachunków przepływów funduszy różnych jednostek⁵⁰. E. Śnieżek [1994, s. 70] przywołuje za Międzynarodową Księgową Grupą Badawczą (*Accountants International Study Group*) różne interpretacje pojęcia funduszy:

- aktywa bieżące netto,
- gotówka,

⁵⁰ H.Y. Hung, M. Chan i A. Yhi [1995] na podstawie rezultatów badania przeprowadzonego metodą wywiadu kwestionariuszowego potwierdzają, że rachunek przepływów funduszy jest krytykowany głównie z powodu niejednoznaczności definicji i celów, braku porównywalności prezentowanych informacji oraz niewielkiej użyteczności w ocenie płynności finansowej. Jednocześnie rachunek przepływów pieniężnych sprzyja w znacznej mierze usunięciu wskazanych wad.

- gotówka i krótkoterminowe papiery wartościowe,
- gotówka i krótkoterminowe papiery wartościowe pomniejszone o bieżące zobowiązania,
- gotówka i krótkoterminowe papiery wartościowe pomniejszone o krótkoterminowe kredyty,
- płynne aktywa pomniejszone o zobowiązania bieżące,
- suma środków akcjonariuszy,
- suma środków finansowych zaangażowanych w działalność,
- udziały w kapitale własnym przedsiębiorstwa.

Wątpliwa wartość informacyjna rachunku przepływów funduszy i niejednoznaczność interpretacji pojęcia funduszy stały się asumptem do przesunięcia punktu ciężkości na *stricte* pieniężne podejście do prezentacji przepływów. Jak podaje M. Bloemle [za: Behringer 2010, s. 59], w anglosaskiej praktyce gospodarczej pojęcie przepływów pieniężnych pojawiło się po raz pierwszy w rocznym sprawozdaniu brytyjskiego przedsiębiorstwa *Imperial Chemical Industries Ltd* za 1959 rok.

W. Gos [2004, s. 47] trafnie stwierdza, że rachunek przepływów pieniężnych jest bardziej precyzyjną i doskonalszą metodą zestawienia przepływów funduszy, które to zostały jasno zdefiniowane. Aczkolwiek, nie należy deprecjonować wagi funduszowego podejścia do prezentacji informacji o przepływach jednostki, ponieważ stanowi ono próbę poszerzenia struktury rachunkowości pod kątem kolejnych funkcji analitycznych, a nie zgodności z tradycyjnymi elementami sprawozdania finansowego [Boussard i Colasse 1992, s. 233].

Różnorodność rozwiązań w zakresie prezentacji sprawozdań poświęconych początkowo przepływowi funduszy, a później przepływowi pieniężnym stała się asumptem podjęcia już w latach 50-tych XX wieku prac nad standaryzacją rachunkowości w tym obszarze.

Amerykański Instytut Dyplomowanych Biegłych Rewidentów (*American Institute of Certified Public Accountants* – AICPA) w opublikowanej w 1963 roku Opinii Rady ds. Zasad Rachunkowości nr 3: „Sprawozdanie ze źródeł i wykorzystania funduszy” (*Accounting Principles Board Opinion No. 3: „The Statement of Sources and Application of Funds”*) zalecał, ale nie wymagał prezentowania informacji o przepływach funduszy w raportach finansowych przedsiębiorstw [Mulford i Comiskey 2005, s. 45].

W przywołanej Opinii nr 3 dozwolono na znaczną elastyczność prezentacji informacji o przepływach funduszy, co spowodowało w praktyce duże rozbieżności w zakresie formy i treści sprawozdania. Skłoniło to Radę do kontynuowania prac nad koncepcją sprawozdania poświęconego przepływowi funduszy, czego wynikiem była opublikowana w marcu 1971 roku Opinia Rady ds. Zasad Rachunkowości nr 19: „Raportowanie zmian w sytuacji finansowej” (*Accounting Principles Board Opinion No. 19: „Reporting Changes in Financial*

Position”) [Mulford i Comiskey 2005, s. 47]. Przełomową zmianą było wprowadzenie obowiązku sporządzania tzw. sprawozdania ze zmian sytuacji finansowej (*statement of changes in financial position*) jako odrębnego sprawozdania za każdy okres, dla którego sporządzano rachunek zysków i strat [Mulford i Comiskey 2005, s. 48].

Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (*International Accounting Standards Committee*) opublikował w październiku 1977 roku Międzynarodowy Standard Rachunkowości 7 „Sprawozdanie ze zmian sytuacji finansowej” (*International Accounting Standard 7 „Statement of Changes in Financial Position*”). Sprawozdanie zgodnie z postanowieniami tego standardu było oparte na funduszowym podejściu do prezentacji informacji o przepływach (*funds flow*).

Po raz pierwszy pojęcie przepływów pieniężnych do standardów rachunkowości wprowadziła amerykańska Rada Standardów Rachunkowości Finansowej (*Financial Accounting Standards Board*) w 1987 roku, wydając Oświadczenie o Standardach Rachunkowości Finansowej nr 95 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych” (*Statement of Financial Accounting Standards No. 95 „Statement of Cash Flows*”). Wskazano w nim, że głównym celem sprawozdania z przepływów pieniężnych jest dostarczenie istotnych informacji o wpływach i wydatkach środków pieniężnych przedsiębiorstwa w danym okresie [FASB 1987, § 4]. Przyjęto również ujednoczoną koncepcję pojęcia przepływów, tj. środki pieniężne i ich ekwiwalenty oraz podtrzymano obowiązek sporządzania sprawozdania z przepływów pieniężnych, dopuszczając przygotowywanie go metodą bezpośrednią (jako preferowaną) lub metodą pośrednią [FASB 1987, § 7 i § 26–31].

W grudniu 1992 roku opublikowano, obowiązujący począwszy od 1994 roku, Międzynarodowy Standard Rachunkowości 7 „Rachunek przepływów pieniężnych” (*International Accounting Standard 7 „Cash Flow Statements*”). Jego celem było wprowadzenie wymogu prezentacji informacji na temat historycznych zmian stanu środków pieniężnych i ekwiwalentów środków pieniężnych jednostki w formie rachunku przepływów pieniężnych, w którym przepływy pieniężne klasyfikuje się według działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej.

Szczególną rolę MSR 7 podkreśla fakt, iż był on pierwszym standardem rachunkowości uznanym przez Międzynarodową Organizację Komisji Papierów Wartościowych [Behringer 2010, s. 104]. MSR 7 znalazł szerokie zastosowanie w praktyce gospodarczej i w przeciwieństwie do wielu innych międzynarodowych standardów rachunkowości obowiązuje nadal z jedynie niewielkimi zmianami w stosunku do pierwotnej wersji.

W latach 90-tych XX wieku powstały również pierwsze krajowe standardy rachunkowości. W Niemczech w 1995 roku przedsiębiorstwo *Schmalenbach-Gesellschaft* –

Deutsche Gesellschaft für Betriebswirtschaft wraz z Instytutem Biegłych Rewidentów przedstawiło stanowisko HFA 1/1995 „Rachunek przepływów pieniężnych jako uzupełnienie rocznych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych” („*Die Kapitalflußrechnung als Ergänzung des Jahres- und Konzernabschlusses*”), w celu ujednoczenia sporządzanych dobrowolnie rachunków przepływów pieniężnych [Behringer 2010, s. 60–61]. Z kolei 29 października 1999 roku Niemiecka Rada ds. Standaryzacji (*Deutscher Standardisierungsrat*) zastąpiła stanowisko to Niemieckim Standardem Rachunkowości nr 2 „Rachunek przepływów pieniężnych” (*Deutscher Rechnungslegungsstandard Nr. 2 „Kapitalflußrechnung*”) [DRSC 1999].

W Polsce jeszcze w 1995 roku wydano specjalne wytyczne w sprawie sporządzania sprawozdania z przepływu środków pieniężnych [Wytyczne Ministra Finansów z 23 listopada 1995]. Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 „Rachunek przepływów pieniężnych” został opublikowany relatywnie późno, ponieważ dopiero 29 sierpnia 2003 roku.

Poczynione rozważania dowodzą, że obecna postać rachunku przepływów pieniężnych jest wynikiem procesu ewolucji poglądów i zbierania doświadczeń. Różnorodność rozwiązań w zakresie prezentacji sprawozdań poświęconych przepływowi spowodowała, że już w latach 50-tych XX wieku zainicjowano prace nad standaryzacją rachunkowości w tym obszarze. Krytyka wartości informacyjnej rachunku przepływów funduszy i wieloznaczność interpretacji pojęcia funduszy stały się asumptem do wypracowania pieniężnego podejścia do prezentacji informacji o przepływach jednostki. Należy zaznaczyć, że pojęcie przepływów pieniężnych zostało wprowadzone do standardów rachunkowości przez FASB już w 1987 roku. Następnie zostało uznane również przez IASB i wprowadzone w krajowych standardach rachunkowości, w tym również w Polsce.

2.2.3. Rachunek przepływów pieniężnych w świetle obowiązujących krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości

Procesy globalizacji i dynamiczne zmiany otoczenia ekonomicznego, społecznego, politycznego, prawnego, kulturowego przedsiębiorstw sprawiają, że oczekuje się porównywalności informacji finansowej nie w skali regionu, kraju, kontynentu, a świata. Z jednej strony w rachunkowości trudno znaleźć bardziej obiektywną kategorię ekonomiczną niż środki pieniężne. Można na tej podstawie przypuszczać, że harmonizacja i standaryzacja⁵¹

⁵¹ Bez wdawania się w szersze rozważania przyjęto na potrzeby niniejszej rozprawy za I. Olchowicz, iż harmonizacja rachunkowości jest to „proces redukowania różnic w sprawozdawczości finansowej poszczególnych krajów” [Olchowicz i Tłaczała 2008, s. 13]. Natomiast standaryzacja oznacza, że wszystkie

rachunkowości w obszarze rachunku przepływów pieniężnych nie powinna przysparzać trudności. Z drugiej strony nie pozostawia wątpliwości fakt, że systemy rachunkowości funkcjonujące w poszczególnych państwach różnią się.

W piśmiennictwie naukowym wielokrotnie podejmowano próbę zidentyfikowania czynników⁵² wpływających na zróżnicowanie systemów rachunkowości na świecie i powstało wiele klasyfikacji systemów rachunkowości [Nobes i Parker 2008, s. 52–70]. W Europie uznanie zyskała klasyfikacja, zgodnie z którą można wyróżnić dwa podstawowe systemy rachunkowości, tj. anglosaski (dominujący w państwach, w których sprawozdawczość finansowa jest regulowana przez prywatne organizacje) oraz kontynentalny (dominujący w państwach, w których sprawozdawczość finansowa jest regulowana przez organy państwowe).

W teorii rachunkowości przyjmuje się, że funkcjonowanie anglosaskiego systemu rachunkowości jest widoczne w szczególności w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych, jak również w Australii, na Filipinach, w Holandii, Indiach, Irlandii, Kanadzie, Meksyku, Nowej Zelandii, Republice Południowej Afryki, natomiast kontynentalnego systemu rachunkowości w szczególności w Niemczech, jak również w Belgii, Chinach, Francji, Grecji, Hiszpanii, Japonii, Portugalii, Szwajcarii, Szwecji, Włoszech oraz Polsce [Szmerekietta 2004, Solas i Ayhan 2008, Krasodomska 2010]. Podstawowe różnice między anglosaskim a kontynentalnym systemem rachunkowości prezentuje tabela 2.5.

Powstaje pytanie, czy systemy rachunkowości różnych państw różnią się w obszarze prezentacji informacji o przepływach pieniężnych? Uzyskaniu odpowiedzi na postawione pytanie posłuży dokonana analiza porównawcza Krajowego Standardu Rachunkowości nr 1 „Rachunek przepływów pieniężnych” z innymi krajowymi i międzynarodowymi standardami rachunkowości poświęconymi rachunkowi przepływów pieniężnych⁵³. Podstawowym

zainteresowane podmioty korzystają z identycznych lub bardzo zbliżonych praktyk rachunkowości, czego rezultatem jest ujednoczenie (zunifikowanie) zasad rachunkowości [Samelak 2013, s. 93–94].

⁵² W 1990 roku G.K. Meek i S.M. Saudagaran [za: Doupnik i Perera 2011, s. 28–31] wskazali pięć czynników wpływających na zróżnicowanie systemów rachunkowości na świecie, a mianowicie: system prawny, opodatkowanie, źródła finansowania działalności, inflacja, a także stosunki polityczne i gospodarcze. Z kolei Ch. Nobes i R. Parker [2008, s. 25–38] podają, że czynnikami wpływającymi na zróżnicowanie systemów rachunkowości są: kultura w danym kraju, system prawny, źródła finansowania działalności, opodatkowanie, inne czynniki zewnętrzne (np. sytuacja polityczna, inflacja), jak również kompetencje księgowych.

⁵³ E. Śniezek [2002, s. 142–154] w publikacji „Przewodnik po cash flow. Część I. Metodologia i techniki sporządzania według znowelizowanej ustawy o rachunkowości” dokonała porównania MSR 7 z wcześniejszymi oraz wówczas obowiązującymi w Polsce regulacjami prawnymi w zakresie rachunku przepływów pieniężnych. Wykazała, że polskie rozwiązania w zakresie rachunku przepływów pieniężnych powoli, stopniowo i konsekwentnie dążą w kierunku międzynarodowych rozwiązań, zachowując przy tym swoją specyfikę.

jej celem jest zidentyfikowanie zasadniczych podobieństw i różnic w zakresie prezentacji rachunku przepływów pieniężnych według różnych standardów rachunkowości oraz poszukiwanie wzorcowych rozwiązań, które mogłyby okazać się przydatne przy opracowaniu propozycji udoskonalenia systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych. Dokonaną analizę porównawczą wykorzystano również przy weryfikacji hipotezy badawczej niniejszej rozprawy.

Tabela 2.5.

Różnice między anglosaskim a kontynentalnym systemem rachunkowości

Anglosaski system rachunkowości	Kontynentalny system rachunkowości
Podporządkowanie potrzebom informacyjnym akcjonariuszy (ryнку kapitałowego)	Podporządkowanie potrzebom informacyjnym wierzycieli (bezpieczeństwu obrotu gospodarczego)
Orientacja na rzetelny i jasny obraz	Orientacja prawna
Odrębność prawa podatkowego	Dominacja prawa podatkowego
Tendencja do powiększania zakresu ujawnianych informacji	Relatywnie niewielki zakres ujawnianych informacji, tajność informacji finansowej
Wyższość treści ekonomicznej nad formą prawną	Wyższość formy prawnej nad treścią ekonomiczną
Otwartość na ryzyko	Dążenie do unikania ryzyka
Dominacja zasady współmierności	Dominacja zasady ostrożności
Regulacje – oparcie na standardach rachunkowości	Regulacje – oparcie na przepisach prawnych (ustawach, rozporządzeniach)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Blake i in. 1997, s. 85–91; Cuzdriorean 2010, s. 496–502; Doupnik i Perera 2011, s. 23–55].

E. Śnieżek [2002, s. 154–167] dokonała również porównania regulacji w zakresie rachunku przepływów pieniężnych obowiązujących wówczas w wybranych krajach należących do anglosaskiego modelu rachunkowości, tj. Australii, Kanady, Nowej Zelandii, USA i Wielkiej Brytanii. Autorka uwzględniła również MSR 7. Porównanie standardów w wybranych krajach zostało dokonane pod kątem: celu prezentacji i wymogu sporządzania rachunku przepływów pieniężnych, korzyści z dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych, stosowanych definicji, prezentacji rachunku przepływów pieniężnych, prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej oraz załączników do standardu.

Formułując wnioski z analizy porównawczej E. Śnieżek [2002, s. 167] wskazała, iż we wszystkich uwzględnionych standardach przyjęto, że rachunek przepływów pieniężnych powinien prezentować informacje o rzeczywistych przepływach pieniężnych, jakie miały miejsce w danym okresie, w celu optymalizacji prognoz. W standardach nie ma zgodności, co do metody prezentacji i klasyfikacji niektórych pozycji do działalności inwestycyjnej lub finansowej. Niemniej można wskazać obszary, w których nie występują istotne różnice w analizowanych standardach.

Dobór państw, a co za tym idzie odpowiednich standardów rachunkowości, do analizy porównawczej nie był przypadkowy. Wybrano po dwa państwa reprezentujące odpowiednio anglosaski i kontynentalny system rachunkowości, w tym jedno państwo z Europy i jedno spoza. Podstawy anglosaskiego systemu rachunkowości wyznaczyła Wielka Brytania, a jej wpływy zaobserwowano między innymi w Australii, stąd te dwa państwa uwzględniono w badaniu. Państwem reprezentującym kontynentalny system rachunkowości są Niemcy. Wybrano również Chiny, w których historycznie były zauważalne wpływy kontynentalnego systemu rachunkowości, jednakże obecnie można zaobserwować widoczne przemiany w systemie rachunkowości. W analizie porównawczej uwzględniono również dwa standardy o zasięgu międzynarodowym. Punktem odniesienia przy formułowaniu wniosków był Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 „Rachunek przepływów pieniężnych”.

W analizie porównawczej uwzględniono odpowiednio:

1. Polska: Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 „Rachunek przepływów pieniężnych” – KSR 1.
2. Wielka Brytania: Standard Sprawozdawczości Finansowej 1 „Rachunki przepływów pieniężnych” – FRS 1.
3. Australia: Australijski Standard Rachunkowości AASB 107 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych” – AASB 107.
4. Niemcy: Niemiecki Standard Rachunkowości nr 2 „Rachunek przepływów pieniężnych” – DSR 2.
5. Chiny: Standardy Rachunkowości dla Przedsiębiorców nr 31 „Rachunki przepływów pieniężnych” – ASE 31.
6. Międzynarodowy Standard Rachunkowości 7 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych” – MSR 7.
7. Standard Rachunkowości Finansowej nr 95 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych” – SRF 95.

Warto dodać, że w MSR 7, SRF 95 i AASB 107 obowiązuje aktualnie nazwa „sprawozdanie z przepływów pieniężnych”, podczas gdy pozostałe spośród krajowych standardów rachunkowości stosują nazwę „rachunek przepływów pieniężnych”.

Dążąc do osiągnięcia postawianego celu w pierwszej kolejności dokonano analizy porównawczej struktury wybranych krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości poświęconych rachunkowi przepływów pieniężnych, obowiązujących na 31 grudnia 2012 roku – tabela 2.6.

Tabela 2.6.

Struktura wybranych krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości poświęconych rachunkowi przepływów pieniężnych

Elementy struktury	KSR 1 (Polska)	Anglosaski system rachunkowości		Kontynentalny system rachunkowości		Standardy międzynarodowe	
		FRS 1 (Wielka Brytania)	AASB 107 (Australia)	DRS 2 (Niemcy)	ASE 31 (Chiny)	MSR 7	SRF 95 (USA)
Cel standardu	√	√	√	√	√	√	√
Zakres stosowania standardu	√	√	√	√	√	√	√
Definicje	√	√	√	√	√	√	√
Przepływy pieniężne i metody ich prezentacji	√	√	√	√	√	√	√
Przepływy działalności operacyjnej – objaśnienie	√	√ ¹⁾	√	√ ³⁾	√ ⁴⁾	√	√
Przepływy działalności inwestycyjnej – objaśnienie	√	√ ¹⁾	√	√ ³⁾	√ ⁴⁾	√	√
Przepływy działalności finansowej – objaśnienie	√	√ ¹⁾	√	√ ³⁾	√ ⁴⁾	√	√
Jednostkowy rachunek przepływów pieniężnych – objaśnienie poszczególnych pozycji	√	– ²⁾	– ²⁾	– ²⁾	–	– ²⁾	– ²⁾
Skonsolidowany rachunek przepływów pieniężnych – odrębne objaśnienie sposobu sporządzania	√	–	–	–	–	–	–
Dodatkowe ujawnienia i objaśnienia	√	√	√	√	√	√	√
Przykłady liczbowe	√	√	√	–	–	√	√

Symbol √ oznacza, że dany element występuje w standardzie.

¹⁾ W **FRS 1** objaśniono zasady prezentacji przepływów pieniężnych w przekroju ośmiu pozycji wyodrębnionych na potrzeby rachunku przepływów.

²⁾ W **FRS 1**, **AASB 107**, **DRS 2**, **MSR 7** i **SRF 95** ograniczono się do omówienia zasad prezentacji m.in.: przepływów pieniężnych wyrażonych w walutach obcych, przepływów pieniężnych związanych z odsetkami i dywidendami, podatkiem dochodowym, inwestycjami w jednostkach zależnych, stowarzyszonych i we wspólnych przedsięwzięciach, przejęciem i sprzedażą jednostek zależnych i innych części jednostki gospodarczej.

³⁾ **DRS 2** określa strukturę prezentacji według poszczególnych pozycji dla przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej zestawianych metodą bezpośrednią i metodą pośrednią, a także przepływów pieniężnych z działalności inwestycyjnej i finansowej.

⁴⁾ W **ASE 31** zamieszczono wykaz pozycji obligatoryjnie prezentowanych w rachunku przepływów pieniężnych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 2011; Accounting Standards Board 1996; Australian Accounting Standards Board 2011; DRSC 2009; Ministry of Finance 2006; IASB 2012b; FASB 1987].

Na podstawie analizy porównawczej struktury wybranych standardów rachunkowości poświęconych rachunkowi przepływów pieniężnych sformułowano kilka wstępnych wniosków:

1. We wszystkich rozpatrywanych standardach rachunkowości określono cel i zakres stosowania standardu. Zdefiniowano podstawowe pojęcia i przedstawiono metody prezentacji przepływów pieniężnych. Objąsnilo również zasady prezentacji przepływów pieniężnych w przekroju poszczególnych rodzajów działalności.
2. W KSR 1 omówiono poszczególne pozycje jednostkowego rachunku przepływów pieniężnych. Natomiast w pozostałych standardach ograniczono się do omówienia zasad prezentacji jedynie wybranych przepływów pieniężnych.
3. KSR 1 i DRS 2 są standardami, w których określono strukturę prezentacji rachunku przepływów pieniężnych według poszczególnych pozycji.
4. KSR 1 jest jedynym wśród rozpatrywanych standardów, w którym odrębnie objaśniono sposób sporządzania skonsolidowanego rachunku przepływów pieniężnych.
5. We wszystkich standardach ujęto zalecenia dotyczące prezentacji dodatkowych ujawnień i objaśnień do rachunku przepływów pieniężnych.
6. W DRS 1 i ASE 31 zrezygnowano z prezentacji przykładów liczbowych ilustrujących zasady sporządzania rachunku przepływów pieniężnych.

Sformułowane powyżej wnioski wykorzystano do określenia kryteriów analizy porównawczej zawartości merytorycznej wybranych standardów rachunkowości poświęconych rachunkowi przepływów pieniężnych. Analizy tej dokonano według następujących kryteriów:

1. Cel i zakres stosowania standardu.
2. Cel sporządzania rachunku przepływów pieniężnych i korzyści odnoszone z dysponowania informacją o przepływach pieniężnych.
3. Zdefiniowanie środków pieniężnych i przepływów pieniężnych.
4. Klasyfikacja przepływów pieniężnych według rodzajów działalności.
5. Metody prezentacji rachunku przepływów pieniężnych.
6. Przyjęte rozwiązania szczegółowe.
7. Dodatkowe ujawnienia i objaśnienia do rachunku przepływów pieniężnych.
8. Załączniki, aneksy, przykłady liczbowe.

Zgodnie z wyodrębnionymi kryteriami dokonano analizy zawartości merytorycznej poszczególnych standardów rachunkowości poświęconych rachunkowi przepływów pieniężnych według stanu na 31 grudnia 2012 roku – od tabeli 2.7 do tabeli 2.13.

Zawartość merytoryczna Krajowego Standardu Rachunkowości nr 1

„Rachunek przepływów pieniężnych”

Cel i zakres stosowania standardu	<p>Cel – określenie szczegółowych zasad sporządzania rachunku, o którym mowa w UoR.</p> <p>Zakres stosowania – jednostki, których roczne sprawozdanie finansowe podlega obowiązkowemu badaniu i ogłaszaniu, w tym również banki, zakłady ubezpieczeń i inne instytucje finansowe. Obejmuje zakresem również skonsolidowany rachunek. Zalecany również jednostkom sporządzającym rachunek dobrowolnie.</p>
Cel sporządzania rachunku* i odnoszone korzyści	<p>Nie sformułowano wprost celu sporządzania rachunku.</p> <p>Wskazano na następujące korzyści odnoszone z dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ocena źródeł pochodzenia oraz wielkości generowanych środków pieniężnych i ich ekwiwalentów, - ocena kierunków i wielkości wykorzystania środków pieniężnych i ekwiwalentów, - dostarczenie informacji o zdolności jednostki do generowania wpływów i ich racjonalnego wydatkowania, a także okresie i stopniu pewności ich wystąpienia, - ocena zmian w aktywach netto jednostki, strukturze finansowania, zdolności do oddziaływania na wysokość oraz okres wystąpienia przepływów pieniężnych, - ułatwienie porównywania informacji finansowej różnych jednostek, - prawidłowe przewidywanie wystąpienia przepływów pieniężnych w przyszłości i weryfikacja uprzednich prognoz, - analiza relacji pomiędzy zyskownością a przepływami pieniężnymi netto.
Zdefiniowanie środków pieniężnych i przepływów pieniężnych	<p>Środki pieniężne – to aktywa pieniężne w formie krajowych środków płatniczych, walut obcych oraz dewiz, będące w obrocie gotówkowym lub obrocie następującym za pośrednictwem bieżących rachunków bankowych. Obejmują gotówkę w kasie oraz płatne na żądanie depozyty.</p> <p>Zdefiniowano również pojęcie ekwiwalentów środków pieniężnych.</p> <p>Przepływy pieniężne – to wpływy i wydatki środków pieniężnych oraz ich ekwiwalentów w jednostce, jakie nastąpiły w okresie objętym rachunkiem.</p>
Rodzaje działalności	<p>Trzy rodzaje działalności – działalność operacyjna, działalność inwestycyjna (lokacyjna) i działalność finansowa.</p>
Metody prezentacji	<p>Metoda bezpośrednia lub pośrednia (korekta wyniku finansowego netto) prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej. Wyboru dokonuje kierownik.</p>
Rozwiązania szczegółowe	<p>Doprecyzowano zakres merytoryczny poszczególnych rodzajów działalności.</p> <p>Omówiono wszystkie pozycje rachunku zgodnego z załącznikiem nr 1 do UoR.</p> <p>Objaśniono zasady sporządzania skonsolidowanego rachunku.</p>
Dodatkowe ujawnienia i objaśnienia	<p>Objaśnienie zakresu środków pieniężnych, gdy różni się od przyjętego w bilansie.</p> <p>Uzgodnienie przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej ustalonych metodą bezpośrednią z ustalonymi metodą pośrednią w przypadku stosowania metody pośredniej.</p> <p>Wyjaśnienie znaczących różnic między zmianami stanu pozycji bilansowych i odpowiednimi pozycjami w rachunku.</p>
Załączniki, aneksy, przykłady liczbowe	<p>Przykłady liczbowe sporządzania jednostkowego rachunku metodą bezpośrednią i pośrednią dla jednostki innej niż bank i zakład ubezpieczeń oraz konsolidacji rachunku.</p>

* Ilekroć jest mowa w tabeli o rachunku, należy przez to rozumieć rachunek przepływów pieniężnych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 2011].

Zawartość merytoryczna Standardu Sprawozdawczości Finansowej 1
„Rachunki przepływów pieniężnych”

Cel i zakres stosowania standardu	<p>Cel – zapewnienie, aby jednostki objęte zakresem stosowania FRS 1 prezentowały informacje o generowaniu i wykorzystaniu środków pieniężnych w danym okresie według istotnych pozycji i w sposób, który ułatwi porównywanie dokonań różnych jednostek, a także dostarczały informacji pomocnych w ocenie płynności finansowej, wypłacalności i elastyczności finansowej.</p> <p>Zakres stosowania – dotyczy wszystkich sprawozdań finansowych mających na celu przedstawienie prawdziwego i rzetelnego obrazu sytuacji finansowej oraz zysku lub straty, z wyjątkiem niektórych jednostek zależnych, zakładów ubezpieczeń, funduszy emerytalnych, otwartych funduszy inwestycyjnych, przedsiębiorstw korzystających ze zwolnienia dla małych przedsiębiorstw.</p>
Cel sporządzania rachunku* i odnoszone korzyści	Nie sformułowano wprost celu sporządzania rachunku i nie wyszczególniono korzyści osiągniętych z dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych.
Zdefiniowanie środków pieniężnych i przepływów pieniężnych	<p>Środki pieniężne – to gotówka w kasie i płatne na żądanie depozyty, powierzone odpowiednim instytucjom finansowym, pomniejszone o płatne na żądanie kredyty w rachunku bieżącym udzielone przez odpowiednie instytucje finansowe.</p> <p>Przepływy pieniężne – to zwiększenie lub zmniejszenie kwoty środków pieniężnych.</p>
Rodzaje działalności	Osiem pozycji – działalność operacyjna, dywidendy od joint ventures i jednostek stowarzyszonych, zwrot z inwestycji i obsługi finansowej, opodatkowanie, wydatki inwestycyjne i inwestycje finansowe, nabycia i zbycia, wypłacane dywidendy, zarządzanie środkami obrotowymi, finansowanie.
Metody prezentacji	Metoda bezpośrednia lub pośrednia (korekta wyniku z działalności operacyjnej) prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej.
Rozwiązania szczegółowe	Doprecyzowano zakres merytoryczny rodzajów działalności. Objaśniono zasady prezentacji m.in.: przepływów pieniężnych w bankach i zakładach ubezpieczeń, przepływów pieniężnych wyrażonych w walutach obcych, a także przepływów pieniężnych z tytułu VAT, transakcji zabezpieczających, czy nabycia i zbycia jednostek zależnych.
Dodatkowe ujawnienia i objaśnienia	Wskazano zalecane noty, dotyczące np. prezentacji istotnych transakcji niepowodujących przepływów pieniężnych, czy też prezentacji przepływów pieniężnych brutto, analizy zmian zadłużenia netto, uzgodnienia wyniku operacyjnego z przepływami pieniężnymi netto z działalności operacyjnej.
Załączniki, aneksy, przykłady liczbowe	Częścią FRS 1 są tzw. Objaśnienia , mające pomóc w interpretacji rachunku. Załącznik I zawiera przykład rachunku przepływów pieniężnych przedsiębiorstwa, grupy, banku oraz zakładu ubezpieczeniowego. Załącznik II poświęcono zgodności z MSR 7. Załącznik III dotyczy rozwoju FRS.

* Ilekróć jest mowa w tabeli o rachunku, należy przez to rozumieć rachunek przepływów pieniężnych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Accounting Standards Board 1996].

Tabela 2.9.

**Zawartość merytoryczna Australijskiego Standardu Rachunkowości AASB 107
„Sprawozdanie z przepływów pieniężnych”**

Cel i zakres stosowania standardu	<p>Cel – wprowadzenie wymogu dostarczania informacji na temat zaistniałych zmian środków pieniężnych i ich ekwiwalentów za pomocą sprawozdania, które klasyfikuje przepływy pieniężne okresu wg działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej.</p> <p>Zakres stosowania – dotyczy rocznych okresów sprawozdawczych rozpoczynających się w dniu lub po dniu 1.07.2011, ale przed 1.01.2013 i obejmuje wszystkie jednostki zobowiązane do sporządzania sprawozdania finansowego zgodnie z 2M.3 „Corporations Act”, sprawozdania finansowego ogólnego przeznaczenia, jak również sprawozdania finansowego będącego lub ubiegającego się o bycie sprawozdaniem finansowym ogólnego przeznaczenia.</p>
Cel sporządzania sprawozdania* i odnoszone korzyści	<p>Nie sformułowano wprost celu sporządzania sprawozdania.</p> <p>Wskazano na następujące korzyści odnoszone z dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych (w połączeniu z innymi elementami sprawozdania finansowego):</p> <ul style="list-style-type: none"> - ocena zmian w aktywach netto jednostki, strukturze finansowania, - ocena zdolności do oddziaływania na wielkość i okres wystąpienia przepływów pieniężnych, - ocena zdolności do generowania środków pieniężnych i ich ekwiwalentów, - możliwość wypracowania metod oceny i porównywania wartości bieżącej przyszłych przepływów pieniężnych różnych jednostek, - lepsza porównywalność sprawozdań finansowych różnych jednostek, - weryfikacja dokładności uprzednich prognoz przyszłych przepływów pieniężnych, - analiza relacji między rentownością a przepływami pieniężnymi netto i konsekwencjami zmian cen.
Zdefiniowanie środków pieniężnych i przepływów pieniężnych	<p>Środki pieniężne – to gotówka w kasie oraz depozyty płatne na żądanie.</p> <p>Zdefiniowano również pojęcie ekwiwalentów środków pieniężnych.</p> <p>Przepływy środków pieniężnych – są to wpływy i wydatki środków pieniężnych i ekwiwalentów środków pieniężnych.</p>
Rodzaje działalności	<p>Trzy rodzaje działalności – działalność operacyjna, działalność inwestycyjna i działalność finansowa.</p>
Metody prezentacji	<p>Metoda bezpośrednia lub pośrednia (korekta wyniku finansowego) prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej, przy czym zachęca się jednostki do stosowania metody bezpośredniej.</p>
Rozwiązania szczegółowe	<p>Doprecyzowano zakres merytoryczny poszczególnych rodzajów działalności.</p> <p>Objaśniono zasady prezentacji przepływów pieniężnych w kwotach netto, wyrażonych w walutach obcych, odsetek i dywidend, podatku dochodowego, inwestycji w jednostkach zależnych, stowarzyszonych oraz we wspólnych przedsięwzięciach, zmian w udziale własnościowym w jednostkach zależnych oraz innych podmiotach, transakcji bezgotówkowych, a także składników środków pieniężnych i ich ekwiwalentów.</p>
Dodatkowe ujawnienia i objaśnienia	<p>Ujawnienie znaczących wielkości środków pieniężnych i ich ekwiwalentów niedostępnych do wykorzystania.</p> <p>Dodatkowe informacje mogące mieć znaczenie dla użytkowników chcących zapoznać się z sytuacją finansową i płynnością jednostki.</p> <p>Objaśnienie zakresu środków pieniężnych, gdy różni się od przyjętego w sprawozdaniu z pozycji finansowej.</p>
Załączniki, aneksy, przykłady liczbowe	<p>Przykłady liczbowe sporządzenia sprawozdania dla podmiotu innego niż instytucja finansowa oraz sprawozdania dla instytucji finansowej wraz z notami.</p>

* Ilekróć jest mowa w tabeli o sprawozdaniu, należy przez to rozumieć sprawozdanie z przepływów pieniężnych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Australian Accounting Standards Board 2011].

Tabela 2.10.

Zawartość merytoryczna Niemieckiego Standardu Rachunkowości nr 2
„Rachunek przepływów pieniężnych”

Cel i zakres stosowania standardu	<p>Cel – ustanowienie zasad dotyczących rachunku, sporządzanego przez określone jednostki.</p> <p>Zakres stosowania – jednostki sporządzające skonsolidowane sprawozdanie finansowe zgodnie z § 297, ust. 1 Kodeksu Handlowego – jednostki dominujące, wszystkie jednostki sporządzające dobrowolnie rachunek, spółki kapitałowe notowane na rynku kapitałowym, z wyłączeniem jednostek uprawnionych do stosowania MSR. Obejmuje również pozostałe jednostki sporządzające rachunek dobrowolnie.</p>
Cel sporządzania rachunku* i odnoszone korzyści	<p>Formułując cel wskazano, że rachunek powinien polepszyć wgląd w zdolność jednostki do generowania przyszłych przepływów pieniężnych, wywiązywania się z zobowiązań i wypłat dywidendy udziałowcom.</p> <p>Ponadto rachunek powinien dostarczyć informacji, w jaki sposób przedsiębiorstwo wygenerowało fundusze z działalności operacyjnej oraz jakie operacje pieniężne miały miejsce w obszarze działalności inwestycyjnej i finansowej.</p>
Zdefiniowanie środków pieniężnych i przepływów pieniężnych	<p>Środki pieniężne – to środki w formie gotówki i płatne na żądanie depozyty.</p> <p>Zdefiniowano również pojęcie ekwiwalentów środków pieniężnych.</p> <p>Przepływy pieniężne – to przepływy pieniężne netto okresu z działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej.</p>
Rodzaje działalności	<p>Trzy rodzaje działalności – działalność operacyjna, działalność inwestycyjna (w tym dezinwestycje) i działalność finansowa.</p>
Metody prezentacji	<p>Metoda bezpośrednia lub pośrednia (korekta wyniku finansowego netto) prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej.</p>
Rozwiązania szczegółowe	<p>Przedstawiono strukturę prezentacji pozycji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej według metody bezpośredniej i metody pośredniej, a także przepływów pieniężnych z działalności inwestycyjnej i finansowej.</p> <p>Objaśniono sposób prezentacji przepływów pieniężnych wyrażonych w walutach obcych, odsetek, dywidend, podatku dochodowego, wpływów i wydatków z tytułu nabycia i zbycia innej jednostki, pochodnych instrumentów finansowych, operacji bezgotówkowych, pozycji nadzwyczajnych, wpływów i wydatków na rzecz udziałowców mniejszościowych.</p>
Dodatkowe ujawnienia i objaśnienia	<p>Ujawnienie informacji o definicji środków pieniężnych i ich ekwiwalentów, skutkach zmian w tejże definicji, zakresie środków pieniężnych i ich ekwiwalentów, znaczących bezgotówkowych transakcjach inwestycyjnych i finansowych, skutkach nabycia i sprzedaży innych podmiotów, środkach pieniężnych i ich ekwiwalentach niedostępnych do wykorzystania.</p>
Załączniki, aneksy, przykłady liczbowe	<p>Załącznik – przykłady struktury obejmującej minimalny zestaw wymaganych pozycji dla rachunku sporządzanego według metody bezpośredniej i metody pośredniej.</p>

* Ilekroć jest mowa w tabeli o rachunku, należy przez to rozumieć rachunek przepływów pieniężnych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [DRSC 2009].

Tabela 2.11.

**Zawartość merytoryczna Standardów Rachunkowości dla Przedsiębiorców nr 31
„Rachunki przepływów pieniężnych”**

Cel i zakres stosowania standardu	<p>Cel – uregulowanie sporządzania i prezentacji rachunków przepływów pieniężnych.</p> <p>Zakres stosowania – nie został określony w standardzie.</p> <p>Prezentację i sporządzanie skonsolidowanych rachunków przepływów pieniężnych reguluje inny standard – Standardy Rachunkowości dla Przedsiębiorców nr 33 „Skonsolidowane sprawozdania finansowe”.</p>
Cel sporządzania rachunku* i odnoszone korzyści	Nie sformułowano wprost celu sporządzania rachunku i nie przedstawiono korzyści odnoszonych z dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych.
Zdefiniowanie środków pieniężnych i przepływów pieniężnych	<p>Środki pieniężne – to gotówka w kasie oraz depozyty, które są dostępne do wypłaty w dowolnym momencie.</p> <p>Zdefiniowano również pojęcie ekwiwalentów środków pieniężnych.</p> <p>Nie zdefiniowano odrębnie pojęcia przepływów pieniężnych.</p>
Rodzaje działalności	Trzy rodzaje działalności – działalność operacyjna, działalność inwestycyjna i działalność finansowa.
Metody prezentacji	Metoda bezpośrednia prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej.
Rozwiązania szczegółowe	<p>Doprecyzowano zakres merytoryczny poszczególnych rodzajów działalności i określono minimalny wykaz prezentowanych odrębnie pozycji w rachunku.</p> <p>Uregulowano kwestie związane z prezentacją pozycji nadzwyczajnych i operacji wyrażonych w walutach obcych.</p>
Dodatkowe ujawnienia i objaśnienia	<p>Ujawnienie w notach informacji o:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uzgodnieniu wyniku finansowego netto z przepływami pieniężnymi z działalności operacyjnej, z uwzględnieniem minimalnego wykazu prezentowanych osobno pozycji, - łącznej kwocie z tytułu nabycia lub zbycia jednostek zależnych i innych podmiotów gospodarczych w bieżącym okresie, - znaczących operacjach w obszarze działalności inwestycyjnej i finansowej, które nie wiążą się z wpływami i wydatkami w bieżącym okresie, ale wpływają na sytuację finansową jednostki lub będą mieć wpływ na przyszłe przepływy pieniężne, - zakresie środków pieniężnych i ich ekwiwalentów oraz odpowiadających im kwotach w bilansach, - dużych kwotach środków pieniężnych i ich ekwiwalentów posiadanych przez przedsiębiorstwo, które nie są dostępne do wykorzystania przez jednostkę dominującą lub przez inną spółkę zależną w grupie.
Załączniki, aneksy, przykłady liczbowe	Brak

* Ilekroć jest mowa w tabeli o rachunku, należy przez to rozumieć rachunek przepływów pieniężnych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Ministry of Finance 2006].

Zawartość merytoryczna Międzynarodowego Standardu Rachunkowości 7
„Sprawozdanie z przepływów pieniężnych”

Cel i zakres stosowania standardu	<p>Cel – wprowadzenie wymogu dostarczania informacji na temat zaistniałych zmian środków pieniężnych i ich ekwiwalentów za pomocą sprawozdania, które klasyfikuje przepływy pieniężne okresu wg działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej.</p> <p>Zakres stosowania – dotyczy wszystkich jednostek sporządzających sprawozdanie finansowe zgodnie z wymogami MSSF.</p>
Cel sporządzania sprawozdania* i odnoszone korzyści	<p>Nie sformułowano wprost celu sporządzania sprawozdania.</p> <p>Wskazano na następujące korzyści odnoszone z dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych (w połączeniu z innymi elementami sprawozdania finansowego):</p> <ul style="list-style-type: none"> - ocena zmian w aktywach netto jednostki, strukturze finansowania, - ocena zdolności do odziaływania na wielkość i okres wystąpienia przepływów pieniężnych, - ocena zdolności do generowania środków pieniężnych i ich ekwiwalentów, - możliwość wypracowania metod oceny i porównywania wartości bieżącej przyszłych przepływów pieniężnych różnych jednostek, - lepsza porównywalność sprawozdań finansowych różnych jednostek, - weryfikacja dokładności uprzednich prognoz przyszłych przepływów pieniężnych, - analiza relacji między rentownością a przepływami pieniężnymi netto i konsekwencjami zmian cen.
Zdefiniowanie środków pieniężnych i przepływów pieniężnych	<p>Środki pieniężne – to gotówka w kasie oraz depozyty płatne na żądanie.</p> <p>Zdefiniowano również pojęcie ekwiwalentów środków pieniężnych.</p> <p>Przepływy środków pieniężnych – są to wpływy i wydatki środków pieniężnych i ekwiwalentów środków pieniężnych.</p>
Rodzaje działalności	<p>Trzy rodzaje działalności – działalność operacyjna, działalność inwestycyjna i działalność finansowa.</p>
Metody prezentacji	<p>Metoda bezpośrednia lub pośrednia (korekta wyniku finansowego) prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej, przy czym zachęca się jednostki do stosowania metody bezpośredniej.</p>
Rozwiązania szczegółowe	<p>Doprecyzowano zakres merytoryczny poszczególnych rodzajów działalności.</p> <p>Objaśniono zasady prezentacji przepływów pieniężnych w kwotach netto, wyrażonych w walutach obcych, odsetek i dywidend, podatku dochodowego, inwestycji w jednostkach zależnych, stowarzyszonych oraz we wspólnych przedsięwzięciach, zmian w udziale własnościowym w jednostkach zależnych oraz innych podmiotach, transakcji bezgotówkowych, a także składników środków pieniężnych i ich ekwiwalentów.</p>
Dodatkowe ujawnienia i objaśnienia	<p>Ujawnienie znaczących wielkości środków pieniężnych i ich ekwiwalentów niedostępnych do wykorzystania.</p> <p>Dodatkowe informacje mogące mieć znaczenie dla użytkowników chcących zapoznać się z sytuacją finansową i płynnością jednostki.</p> <p>Objaśnienie zakresu środków pieniężnych, gdy różni się od przyjętego w sprawozdaniu z pozycji finansowej.</p>
Załączniki, aneksy, przykłady liczbowe	<p>Przykłady liczbowe sporządzenia sprawozdania dla podmiotu innego niż instytucja finansowa oraz sprawozdania dla instytucji finansowej wraz z notami.</p>

* Ilekroć jest mowa w tabeli o sprawozdaniu, należy przez to rozumieć sprawozdanie z przepływów pieniężnych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [IASB 2012b].

Tabela 2.13.

Zawartość merytoryczna Standardu Rachunkowości Finansowej nr 95

„Sprawozdanie z przepływów pieniężnych”

Cel i zakres stosowania standardu	<p>Cel – określenie standardów sporządzania sprawozdania z przepływów pieniężnych, będącego elementem sprawozdania finansowego ogólnego przeznaczenia.</p> <p>Zakres stosowania – jednostki gospodarcze, które sporządzają sprawozdania finansowe prezentujące sytuację finansową i wyniki działalności powinny również sporządzać sprawozdanie z przepływów pieniężnych za każdy okres, dla którego sporządzają sprawozdanie finansowe.</p>
Cel sporządzania sprawozdania* i odnoszone korzyści	<p>Podstawowym celem sprawozdania z przepływów pieniężnych jest dostarczenie istotnych informacji na temat wpływów i wydatków pieniężnych przedsiębiorstwa w danym okresie.</p> <p>Wskazano na następujące korzyści odnoszone z dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ocena zdolności jednostki do generowania dodatnich przyszłych przepływów pieniężnych netto, - ocena zdolności jednostki do wywiązywania się z zobowiązań, wypłaty dywidendy, a także potrzeb w zakresie finansowania zewnętrznego, - ocena przyczyn różnic między wynikiem netto a odpowiednimi wpływami i wydatkami, - ocena wpływu na sytuację finansową jednostki pieniężnych i niepieniężnych operacji inwestycyjnych i finansowych.
Zdefiniowanie środków pieniężnych i przepływów pieniężnych	<p>W standardzie objaśniono, co należy rozumieć pod pojęciami środków pieniężnych, ekwiwalentów środków pieniężnych i przepływów pieniężnych (bez formułowania definicji).</p>
Rodzaje działalności	<p>Trzy rodzaje działalności – działalność inwestycyjna, działalność finansowa i działalność operacyjna.</p>
Metody prezentacji	<p>Metoda bezpośrednia lub pośrednia (korekta wyniku finansowego netto) prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej, przy czym zachęca się jednostki do stosowania metody bezpośredniej. Obowiązek prezentacji uzgodnienia wyniku finansowego netto z przepływami pieniężnymi netto z działalności operacyjnej.</p>
Rozwiązania szczegółowe	<p>Doprecyzowano zakres merytoryczny poszczególnych rodzajów działalności i określono minimalny wykaz prezentowanych osobno pozycji.</p> <p>Objaśniono zasady prezentacji przepływów pieniężnych w kwotach netto i wyrażonych w walutach obcych.</p> <p>W załączniku nr 2 odniesiono się do kwestii prezentacji w sprawozdaniu odsetek, podatku dochodowego, płatności w ratach, nakładów inwestycyjnych.</p>
Dodatkowe ujawnienia i objaśnienia	<p>Ujawnienie wszystkich niepieniężnych operacji inwestycyjnych i finansowych.</p> <p>Objaśnienie zakresu środków pieniężnych i ekwiwalentów środków pieniężnych.</p>
Załączniki, aneksy, przykłady liczbowe	<p>Cztery załączniki – podstawowe informacje, podstawy dla formułowania wniosków, przykłady liczbowe (sporządzenia sprawozdania metodą bezpośrednią i pośrednią dla krajowego przedsiębiorstwa produkcyjnego, międzynarodowego przedsiębiorstwa produkcyjnego posiadającego jednostki zależne, instytucji finansowej), zmiany w obowiązujących standardach.</p>

* Ilekroć jest mowa w tabeli o sprawozdaniu, należy przez to rozumieć sprawozdanie z przepływów pieniężnych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [FASB 1987].

Na podstawie dokonanej analizy porównawczej zawartości merytorycznej wybranych krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości poświęconych rachunkowi przepływów pieniężnych można wskazać na następujące podobieństwa i różnice w zakresie prezentacji rachunku przepływów pieniężnych:

1. Cel i zakres stosowania standardu

Cel standardu został sformułowany we wszystkich krajowych i międzynarodowych standardach uwzględnionych w analizie porównawczej.

Celem KSR 1, DRS 2, ASE 31 i SRF 95 jest określenie zasad sporządzania rachunku przepływów pieniężnych. Formułując cel w FRS 1 podkreślono znaczenie porównywalności informacji finansowej i rolę rachunku przepływów pieniężnych w ocenie płynności finansowej, wypłacalności i elastyczności finansowej, natomiast w AASB 107 i MSR 7 odwołano się do klasyfikacji przepływów pieniężnych według rodzajów działalności.

W MSR 7 nie przewidziano wyłączenia jakichkolwiek jednostek z obowiązku sporządzania sprawozdania z przepływów pieniężnych, natomiast w ASE 31 nie określono zakresu stosowania standardu. W pozostałych standardach wprowadzono wyłączenia w zależności od rozmiarów prowadzonej działalności (KSR 1, FRS 1), przynależności do grupy kapitałowej (FRS 1, AASB 107, DRS 2), czy też rodzaju prowadzonej działalności (SRF 95).

2. Cel sporządzania rachunku przepływów pieniężnych i korzyści odnoszone z dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych

W SRF 95 zapisano, że celem sprawozdania z przepływów pieniężnych jest dostarczenie istotnych informacji na temat wpływów i wydatków pieniężnych przedsiębiorstwa w danym okresie, natomiast w DRS 2 podkreślono rolę rachunku przepływów pieniężnych w ocenie zdolności jednostki do generowania przyszłych przepływów pieniężnych, wywiązywania się z zobowiązań i wypłat dywidend. Pozostałe standardy nie formułują wprost celu sporządzania rachunku przepływów pieniężnych.

W KSR 1, podobnie jak w AASB 107 i standardach międzynarodowych przedstawiono szeroki katalog korzyści odnoszonych z dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych. W standardach tych podkreślono potrzebę analizowania informacji prezentowanych w rachunku przepływów pieniężnych, w połączeniu z pozostałymi elementami sprawozdania finansowego. Z kolei w FRS 1 oraz ASE 31 nie odniesiono się do kwestii osiągniętych korzyści.

3. Zdefiniowanie środków pieniężnych i przepływów pieniężnych

Zgodnie z postanowieniami KSR 1, FRS 1, AASB 107, DRS 2, ASE 31 i MSR 7 środki pieniężne obejmują gotówkę w kasie i płatne na żądanie depozyty. Tylko w SFR 95 zrezygnowano z formułowania definicji na rzecz jedynie objaśnienia zakresu środków pieniężnych, ekwiwalentów środków pieniężnych i przepływów pieniężnych.

Wszystkie spośród rozpatrywanych standardów, z wyjątkiem FRS 1, wprowadziły również kategorię ekwiwalentów środków pieniężnych.

Najczęściej definiuje się w standardach przepływy pieniężne jako wpływy i wydatki środków pieniężnych i ich ekwiwalentów, przy czym FRS 1 definiuje przepływy pieniężne jako zwiększenie lub zmniejszenie kwoty środków pieniężnych, a DSR 2 jako przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej.

4. Klasyfikacja przepływów pieniężnych według rodzajów działalności

Wszystkie rozpatrywane standardy, z wyjątkiem FRS 1, wprowadziły klasyfikację przepływów pieniężnych według trzech rodzajów działalności, tj. operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej. Jedynie w FRS 1 wyodrębniono osiem głównych pozycji.

5. Metody prezentacji rachunku przepływów pieniężnych

W rozpatrywanych standardach można wyróżnić trzy podejścia dotyczące wyboru metody prezentacji rachunku przepływów pieniężnych:

- a) swoboda wyboru metody bezpośredniej lub pośredniej (KSR 1, FRS 1, DSR 2),
- b) swoboda wyboru metody bezpośredniej lub pośredniej, z jednoczesną rekomendacją metody bezpośredniej (AASB 107, MSR 7, SRF 95),
- c) obowiązek stosowania metody bezpośredniej (ASE 31).

W KSR 1, DSR 2 i SRF 95 zaleca się w przypadku wyboru metody pośredniej korygowanie wyniku finansowego netto, natomiast w FRS 1 korygowanie wyniku z działalności operacyjnej. W AASB 107 i MSR 7 pozostawiono jednostkom swobodę wyboru w tym zakresie.

Panuje zgodność w standardach odnośnie prezentacji metodą bezpośrednią przepływów pieniężnych z działalności inwestycyjnej i finansowej.

6. Przyjęte rozwiązania szczegółowe

We wszystkich standardach doprecyzowano zakres merytoryczny poszczególnych rodzajów działalności. W DSR 2 przedstawiono również strukturę prezentacji rachunku przepływów pieniężnych w przekroju poszczególnych pozycji, natomiast w ASE 31 i SRF 95 określono minimalny zakres prezentowanych odrębnie pozycji.

KSR 1 jest jedynym spośród rozpatrywanych standardów, w którym omówiono wszystkie pozycje rachunku przepływów pieniężnych i odrębnie objaśniono zasady sporządzania skonsolidowanego rachunku przepływów pieniężnych. W pozostałych standardach ograniczono się jedynie do objaśnienia sposobu prezentacji niektórych przepływów pieniężnych, np. z tytułu odsetek, dywidend, podatku dochodowego, operacji nadzwyczajnych.

7. Dodatkowe ujawnienia i objaśnienia do rachunku przepływów pieniężnych

We wszystkich standardach zaleca się ujawnianie dodatkowych informacji do rachunku przepływów pieniężnych. Do najczęściej zalecanych dodatkowych ujawnień i objaśnień należą:

- a) zakres środków pieniężnych i ich ekwiwalentów (KSR 1, AASB 107, DSR 2, ASE 31, MSR 7, SRF 95),
- b) wykaz operacji gospodarczych niepowodujących przepływów pieniężnych (FRS 1, DSR 2, ASE 31, MSR 7, SRF 95),
- c) uzgodnienie przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej z wynikiem finansowym w przypadku stosowania metody bezpośredniej (KSR 1, FRS 1, ASE 31, SRF 95),
- d) wielkość środków pieniężnych i ich ekwiwalentów niedostępnych do wykorzystania (AASB 107, DSR 2, ASE 31),
- e) skutki nabycia i zbycia jednostek zależnych i innych podmiotów gospodarczych (DSR 2, ASE 31),
- f) wyjaśnienie różnic między zmianami stanu pozycji bilansowych i odpowiednich pozycji w rachunku przepływów pieniężnych (KSR 1).

8. Załączniki, aneksy, przykłady liczbowe

Przykłady liczbowe ilustrujące sporządzenie rachunku przepływów pieniężnych zawarto we wszystkich standardach, z wyjątkiem DSR 2 i ASE 31. W FRS 1 i SFR 95 zamieszczono dodatkowo szczegółowe objaśnienia uzasadniające przyjęte w standardzie rozwiązania. W załączniku do DSR 2 ograniczono się jedynie do prezentacji struktury rachunku przepływów pieniężnych sporządzanego metodą bezpośrednią i pośrednią. Natomiast ASE 31 jako jedyny spośród rozpatrywanych standardów nie zawiera żadnych załączników.

Z dokonanej analizy porównawczej zawartości merytorycznej wybranych krajowych i międzynarodowych standardów wynika, iż panuje pełna zgodność odnośnie zasadności pieniężnego (kasowego) podejścia do prezentacji przepływów. Tym samym nastąpiło jednoznaczne odejście od funduszowego podejścia.

Podstawowym celem standardów jest określenie zasad sporządzania rachunku przepływów pieniężnych, między innymi z tego względu, iż wśród korzyści odnoszonych z tytułu dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych wymienia się zwiększenie porównywalności informacji finansowej różnych jednostek.

W kluczowych kwestiach związanych z prezentacją przepływów pieniężnych w sprawozdaniu finansowym panuje zgodność, ale występują jednocześnie istotne różnice między rozwiązaniami przyjętymi w standardach. Przykładowo w krajowych (z wyjątkiem FRS 1) i międzynarodowych standardach przyjęto zgodnie klasyfikację przepływów pieniężnych według trzech rodzajów działalności, tj. operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej. Jednakże nie ma już jednomyślności w kwestii metody prezentacji. ASE 31 jest jedynym standardem spośród rozpatrywanych wprowadzającym obowiązek stosowania metody bezpośredniej. W pozostałych standardach pozostawiono swobodę wyboru metody, przy czym w standardach międzynarodowych i AASB 107 wskazano metodę bezpośrednią jako preferowaną. Co więcej, nie ma zgodności, czy w przypadku wyboru metody pośredniej należy korygować wynik netto, wynik z działalności operacyjnej, czy pozostawić jednostkom swobodę wyboru podstawy dokonywania korekt.

W obszarze sprawozdawczości przepływów pieniężnych istotną rolę odgrywa MSR 7. Krajowe standardy rachunkowości takie jak: KSR 1 i AASB 107 powstały w oparciu o rozwiązania przyjęte w MSR 7 i są praktycznie z nim zgodne. Zauważalna jest natomiast niezależność FRS 1 od rozwiązań międzynarodowych.

W DSR 2 i ASE 31 przyjęto kilka indywidualnych dla danego standardu rozwiązań, np. określono strukturę prezentacji pozycji przepływów pieniężnych. Należy zaznaczyć, że KSR 1 jest jedynym spośród rozpatrywanych standardów, w którym omówiono wszystkie pozycje rachunku przepływów pieniężnych w sposób ustrukturyzowany, jednolity, spójny i przejrzysty. W pozostałych standardach pozostawiono dużo większy zakres swobody w zakresie podejmowania decyzji o prezentacji przepływów pieniężnych.

Na podstawie dokonanej analizy porównawczej zawartości merytorycznej wybranych krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości poświęconych rachunkowi przepływów pieniężnych można jednoznacznie stwierdzić, iż w przypadku krajowych standardów jest zauważalna tendencja do adaptacji rozwiązań międzynarodowych. Równocześnie krajowe standardy rachunkowości zachowały swoją odrębność mającą źródło w historycznym zróżnicowaniu systemów rachunkowości, co jest szczególnie widoczne w przypadku DSR 2 i FRS 1. Problem tkwi w tym, że odrębność ta może ograniczać porównywalność informacji finansowej o przepływach pieniężnych różnych jednostek. Pomimo że trudno jest znaleźć bardziej obiektywną kategorię ekonomiczną niż środki

pieniężne, to dokonana analiza wykazuje, że harmonizacja i standaryzacja rachunkowości w obszarze rachunku przepływów pieniężnych może przysparzać problemów i wciąż stanowi wyzwanie dla rachunkowości XXI wieku.

Wyciągnięte wnioski potwierdzają postawioną we wstępie pracy hipotezę badawczą na gruncie wybranych krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości poświęconych rachunkowi przepływów pieniężnych. W toku dalszych dociekań zaprezentowane wnioski zostaną wykorzystane przy opracowaniu propozycji udoskonalenia systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych.

2.2.4. Specyfika rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych w Polsce

Informacje o przepływach pieniężnych zajmują pod kilkoma względami specyficzne miejsce w polskiej rachunkowości. Praktycznie do lat 90-tych XX wieku nie sporządzano w Polsce sprawozdania poświęconego przepływowi finansowemu lub przepływowi pieniężnym, stanowiącego element sprawozdania finansowego jednostki [Śniezek 2002, s. 142].

Obowiązek sporządzania sprawozdania z przepływu środków pieniężnych⁵⁴ wprowadzono wraz z wejściem w życie Ustawy z 29 września 1994 r. o rachunkowości. Zgodnie z art. 45, ust. 3 oraz art. 64, ust. 1 tejże ustawy obowiązek ten wprowadzono w odniesieniu do podlegających badaniu i ogłaszaniu rocznych skonsolidowanych sprawozdań finansowych grup kapitałowych, a także rocznych sprawozdań finansowych jednostek kontynuujących działalność, takich jak między innymi: banki, ubezpieczyciele, spółki akcyjne oraz pozostałe jednostki po przekroczeniu dwóch spośród trzech określonych w ustawie wielkości odnoszących się do średniorocznego zatrudnienia, sumy aktywów bilansu oraz przychodów netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych.

Zdaniem B. Dratwińskiej [1999, s. 7] uprawnione jest twierdzenie, że wprowadzenie do polskiej sprawozdawczości finansowej sprawozdania z przepływu środków pieniężnych było głównie wynikiem dążenia do dostosowania rachunkowości do międzynarodowych standardów. Z kolei J. Ostaszewski [1996, s. 40] uważa, że „rok 1995 wniósł do polskiej sprawozdawczości nową jakość w postaci jednego z najbardziej istotnych – pod względem merytorycznym – dokumentów finansowych odpowiadających gestii finansowej”.

Dokonana w listopadzie 2000 roku nowelizacja ustawy o rachunkowości, obowiązująca począwszy od 2002 roku, wprowadziła znaczne zmiany w strukturze prezentacji przepływów

⁵⁴ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości wprowadziła obowiązek sporządzania sprawozdania z przepływu środków pieniężnych metodą pośrednią i według wzoru stanowiącego załącznik nr 8 do ustawy.

pieniężnych w sprawozdaniu finansowym [Ustawa z 9 listopada 2000]. Ponadto dotychczasowa nazwa „sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych” została zastąpiona nazwą „rachunek przepływów pieniężnych”. W ustawie zdefiniowano również poszczególne rodzaje działalności dla potrzeb prezentacji rachunku przepływów pieniężnych i wprowadzono możliwość sporządzania go według metody bezpośredniej lub pośredniej⁵⁵, w zależności od decyzji kierownika jednostki.

Nowelizacja ustawy o rachunkowości z 2000 roku i trudności ze sporządzaniem rachunku przepływów pieniężnych w praktyce polskich jednostek stały się asumptem do rozpoczęcia przez Komitet Standardów Rachunkowości prac nad standardem poświęconym prezentacji rachunku przepływów pieniężnych. Wynikiem podjętych prac był opublikowany 29 sierpnia 2003 roku Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 „Rachunek przepływów pieniężnych”. Standard ten określał zasady sporządzania rachunku przepływów pieniężnych, o którym mowa w ustawie o rachunkowości, ułatwiając tym samym jego sporządzenie i zapewniając porównywalność prezentowanych informacji [Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 2003].

W 2010 roku przyjęto znowelizowany KSR 1⁵⁶, tym samym utracił moc KSR 1 z 2003 roku. Znowelizowany KSR 1 został dostosowany do kolejnych zmian w ustawie o rachunkowości. Jednocześnie doprecyzowano wiele zawartych w nim postanowień. Zmiany dotyczyły w szczególności [Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 2010]:

- a) struktury Standardu,
- b) zdefiniowania podstawowych pojęć, takich jak m.in.: środki pieniężne, ekwiwalenty środków pieniężnych, rodzaje działalności,
- c) doprecyzowania zakresu merytorycznego pozycji, takich jak m.in.: zyski (straty) z tytułu różnic kursowych, odsetki i udziały w zyskach (dywidendy), zyski (straty) z działalności inwestycyjnej, zmiany stanu zapasów, zmiany stanu należności, czy też zmiany stanu rozliczeń międzyokresowych.

W znowelizowanym KSR 1 odniesiono się również bardziej szczegółowo do kwestii zgodności z MSR 7 i wprowadzono dodatkowy rozdział poświęcony skonsolidowanemu rachunkowi przepływów pieniężnych. Walorem znowelizowanego KSR 1 jest bardziej

⁵⁵ Zakres informacji wykazywanych w rachunku przepływów pieniężnych dla jednostek innych niż banki i zakłady ubezpieczeń określono w załączniku nr 1 do ustawy o rachunkowości [Ustawa z 9 listopada 2000]. Wprowadzono wiele istotnych zmian w prezentacji przepływów pieniężnych, między innymi dokonano wyodrębnienia wpływów od wydatków w ramach przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej prezentowanych metodą bezpośrednią, a także przepływów pieniężnych z działalności inwestycyjnej i finansowej.

⁵⁶ Dla kompletności prezentowanych rozważań należy dodać, iż w 2011 roku przyjęto poprawiony KSR 1. Zmiany wynikały jedynie z konieczności dokonania korekt rachunkowych w przykładzie 2 standardu [Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 2011].

czytelne objaśnienie prezentacji przepływów pieniężnych według poszczególnych rodzajów działalności.

KSR 1 uporządkowuje wiele zagadnień związanych ze sporządzaniem rachunku przepływów pieniężnych. Zdaniem W. Gosa [2011, s. 31] porównując KSR 1 z MSR 7 można stwierdzić, iż polski standard jest bardziej uporządkowany, a zawarte w nim definicje są precyzyjniejsze. Niemniej jednak E. Śniezek [2007, s. 13] stoi na stanowisku, iż pomimo dość szczegółowego omówienia w KSR 1 zawartości merytorycznej poszczególnych pozycji rachunku przepływów pieniężnych, złożoność prowadzonej działalności gospodarczej, struktury powiązań, formy prawnej, czy też specyfika branży mogą nadal powodować w praktyce trudności z prezentacją przepływów pieniężnych w sprawozdaniu finansowym.

Specyfiką sprawozdawczości finansowej w Polsce, w tym również w przypadku rachunku przepływów pieniężnych, stało się określenie w ustawie o rachunkowości zakresu informacji w przekroju poszczególnych pozycji dla każdego elementu sprawozdania finansowego. Konsekwencją specyfiki polskich regulacji prawnych jest przedstawienie w KSR 1 zasad prezentacji przepływów pieniężnych według poszczególnych pozycji rachunku przepływów pieniężnych. Jak wykazano w części 2.2.3 pracy, w międzynarodowych, jak i innych krajowych standardach, z wyjątkiem niemieckiego i chińskiego, nie określono minimalnego zakresu wymaganych ujawnień w rachunku przepływów pieniężnych.

Jak już wcześniej wspomniano, w Polsce obowiązek sporządzania sprawozdania poświęconego informacjom o przepływach pieniężnych wprowadzono na mocy Ustawy z 29 września 1994 r. o rachunkowości, a KSR 1 opublikowano w 2003 roku. Praktyka sporządzania, jak również analizowania rachunku przepływów pieniężnych w Polsce jest relatywnie krótka. Co więcej, E. Śniezek i M. Wiatr [2011b, s. 26] wskazują, że w polskiej sprawozdawczości finansowej rachunek przepływów pieniężnych został zepchnięty na dalszy plan, ponieważ jest uznawany jedynie za sprawozdanie wtórne.

Wprowadzenie w Polsce obowiązku sporządzania sprawozdania z przepływu środków pieniężnych przez jednostki, których sprawozdanie finansowe podlega obowiązkowi badania i ogłaszania, a także publikacja w 2003 roku KSR 1 i jego nowelizacja z 2010 roku wywarły wpływ na zainteresowanie tematyką przepływów pieniężnych w polskim piśmiennictwie naukowym i popularnonaukowym.

Nieliczne publikacje poświęcone tematyce przepływów pieniężnych powstały w Polsce już przed 1994 rokiem. Jedną z najczęściej cytowanych pozycji jest „*Cash Flows – Sprawozdanie z przepływów gotówki*” M. Gottlieba i W. Lewczyńskiego [1993]. Publikacja

ta miała wówczas nowatorski charakter i powstała na podstawie obserwacji doświadczeń międzynarodowych.

Począwszy od 1994 roku ukazywały się liczne publikacje naukowe i popularnonaukowe, którym towarzyszyła dyskusja nad przyjętymi w ustawie rozwiązaniami.

Pierwszą w Polsce publikacją poświęconą w całości przepływowi finansowemu i pieniężnym w kontekście nauki rachunkowości i praktyki gospodarczej jest rozprawa doktorska E. Śnieżek [1994] pt. *„Rachunek przepływów pieniężnych w teorii i praktyce rachunkowości”*. Drugą ważną pozycją wpisującą się w nurt badań nad teorią przepływów pieniężnych jest praca habilitacyjna W. Gosa [2001b] pt. *„Przepływy pieniężne w systemie rachunkowości”*.

Obecnie na polskim rynku wydawniczym pojawia się coraz więcej kompleksowych opracowań poświęconych przepływowi pieniężnym w rachunkowości, w tym przede wszystkim prezentacji rachunku przepływów pieniężnych. Niemniej jednak opracowania te mają wyraźne ukierunkowanie praktyczno-techniczne⁵⁷.

Problematyce prezentacji przepływów pieniężnych w sprawozdaniu finansowym oraz przedstawieniu autorskiego modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych jest poświęcona książka pt. *„Raportowanie przepływów pieniężnych w kontekście zmian we współczesnej sprawozdawczości finansowej”* autorstwa E. Śnieżek i M. Wiatra [2011c]. Jak zaznaczają autorzy publikacja ta jest pierwszym w polskiej literaturze przedmiotu kompleksowym opracowaniem z zakresu teorii i praktyki raportowania informacji o przepływach pieniężnych.

W pozycjach artykułowych relatywnie najwięcej uwagi poświęca się praktycznym aspektom sporządzania rachunku przepływów pieniężnych⁵⁸. Porusza się liczne zagadnienia szczegółowe, takie jak kwestia prezentacji podatków⁵⁹, czy transakcji leasingowych⁶⁰ w rachunku przepływów pieniężnych. Pozycjami artykułowymi wpisującymi się w nurt naukowych rozważań nad problematyką przepływów pieniężnych w rachunkowości są prace

⁵⁷ Wskazać tu można na publikacje m.in.: M. Rzepnikowskiej i E. Śnieżek [1995]; E. Śnieżek [2002]; W. Gosa [2004]; J. Felińskiego [2007]; E. Śnieżek [2007]; J. Turyny [2008a]; W. Gosa [2011a]; P. Sałdyki [2011]; E. Śnieżek i M. Wiatra [2011c]; M. Lachmirowicza [2012]; K. Wajszczuka [2013]. Należy podkreślić, że pozycja M. Rzepnikowskiej i E. Śnieżek [1995] była pierwszą w Polsce publikacją poświęconą metodologii oraz technice sporządzania sprawozdania z przepływu środków pieniężnych.

⁵⁸ Można odwołać się w tym miejscu przykładowo do następujących pozycji artykułowych: J. Kobiela-Pionnier [2006]; E. Walińska i E. Śnieżek [2006]; E. Szczepankiewicz [2008]; W. Gos [2010]; A. Tłaczała [2010a].

⁵⁹ Na temat prezentacji podatków w rachunku przepływów pieniężnych pisze m.in. A. Tłaczała [2010b].

⁶⁰ O wykazywaniu transakcji leasingowych w rachunku przepływów pieniężnych pisze m.in. J. Kobiela-Pionnier [2007].

m.in.: B. Dratwińskiej [1999], W. Gosa [2001a], E. Śnieżek [2005] oraz E. Śnieżek i M. Wiatra [2009].

Można wyodrębnić również publikacje zwarte⁶¹, jak i artykułowe⁶² poświęcone analizie i interpretacji informacji o przepływach pieniężnych, czy też szeroko rozumianym kwestiom zarządzania środkami pieniężnymi. Należy zaznaczyć, że większość z tych publikacji mieści się w obszarze analizy finansowej lub zarządzania finansami i co najwyżej jedynie pośrednio nawiązuje do rachunkowości.

Podsumowując, specyfika polskich rozwiązań dotyczących sprawozdawczości finansowej w obszarze przepływów pieniężnych stała się asumptem do powstania wielu publikacji naukowych i popularnonaukowych poświęconych przepływowi pieniężnym w rachunkowości. Jednakże znakomita ich większość, jak wykazano powyżej, dotyczy praktyczno-technicznych aspektów sporządzania rachunku przepływów pieniężnych. Niewiele uwagi poświęca się systemowi informacyjnemu rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych i użyteczności informacji przez ten system generowanych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych z punktu widzenia potrzeb informacyjnych zarówno odbiorców zewnętrznych, jak również wewnętrznych informacji finansowej. Tym samym uwidacznia się wyraźna luka badawcza, którą autorka pracy stara się wypełnić.

2.3. Przegląd autorskich koncepcji na temat prezentacji przepływów pieniężnych w rachunkowości XXI wieku

2.3.1. Strategiczny rachunek przepływów pieniężnych

W kolejnym kroku badawczym dokonano przeglądu autorskich koncepcji poświęconych prezentacji przepływów pieniężnych w rachunkowości na miarę XXI wieku. Jak zaznaczono we wstępie pracy, koncepcje te są nie tylko rezultatem prowadzonych badań naukowych, ale również wyrazem działań podejmowanych w kierunku harmonizacji i standaryzacji rachunkowości oraz odpowiedzią na problemy zgłaszane przez praktykę gospodarczą.

⁶¹ Można przywołać w tym miejscu przykładowo następujące pozycje zwarte: J. Ostaszewski [1996]; W. Gabrusewicz [2007]; M. Maślanka [2008]; E. Śnieżek i M. Wiatr [2011a].

⁶² Warto odwołać się w tym miejscu do artykułu E. I. Dudek-Szczepankiewicz [2004], w którym autorka stwierdza, że obiektywna ocena sytuacji finansowej przedsiębiorstwa wymaga uzupełnienia o analizę opartą na przepływach pieniężnych. D. Wędzki [2010b] w swoim artykule podkreśla walory poznawcze analizy znaków przepływów pieniężnych.

Celem przeglądu autorskich koncepcji jest z jednej strony przedstawienie rezultatów najnowszych – krajowych i zagranicznych – badań poświęconych prezentacji przepływów pieniężnych w rachunkowości, a z drugiej strony zidentyfikowanie wzorcowych rozwiązań, które mogłyby okazać się przydatne przy opracowaniu propozycji udoskonalenia systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych.

Na podstawie badań literaturowych do najważniejszych autorskich koncepcji – ze względu na kryterium innowacyjności i kompleksowości ujęcia – zaliczono kolejno: koncepcję strategicznego rachunku przepływów pieniężnych autorstwa W. Schmidta [Schmidt 2004], badania poświęcone raportowaniu informacji o zrównoważonych przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej prowadzone przez Ch.W. Mulforda i E.E. Comiskey [Mulford i Comiskey 2005], model sprawozdawczości przepływów pieniężnych według E. Śnieżek [Śnieżek 2009; Śnieżek i Wiatr 2011c] oraz projekt prezentacji sprawozdania z przepływów pieniężnych będący rezultatem wspólnych prac IASB i FASB [IASB 2008; FASB 2010; IASB 2010a]. Każdej z wyróżnionych koncepcji poświęcono odrębną część podrozdziału 2.3. W niniejszej części dokonano przeglądu koncepcji autorstwa W. Schmidta.

W. Schmidt [2004] zaproponował prezentowane informacji o przepływach pieniężnych przedsiębiorstwa w postaci strategicznego rachunku przepływów pieniężnych (*die strategische Cashflow-Rechnung*). Pierwszym krokiem podczas jego sporządzania jest zestawienie potencjału sprzedaży i jego wykorzystania. Następnie wpływom od klientów powiększonym o pozostałe wpływy przeciwstawia się cztery grupy wydatków [Schmidt 2004, s. 10]:

1. Produktowe przepływy pieniężne – wydatki „zmienne” związane bezpośrednio z wytworzeniem wyrobów gotowych i świadczeniem usług.
2. Strukturalne przepływy pieniężne – wydatki „stałe” związane bezpośrednio z działalnością operacyjną jednostki, m.in.: wydatki z tytułu wynagrodzeń, opłat czynszowych, ogrzewania, zużycia wody, zużycia materiałów biurowych, usług prawnych, doradztwa podatkowego, itp.
3. Kapitałowe przepływy pieniężne – wydatki związane ze spłatą i obsługą źródeł finansowania, m.in.: wydatki z tytułu odsetek, rat kredytowych, wypłat dywidend.
4. Strategiczne przepływy pieniężne – wydatki służące zabezpieczeniu przyszłej rentowności, m.in.: wydatki z tytułu działalności marketingowej, działalności badawczo-rozwojowej, rozwoju kadr, budowania i utrzymywania relacji z partnerami

biznesowymi, jak również wszystkie wydatki o charakterze inwestycyjnym w tradycyjnym rozumieniu.

W ostatnich pozycjach strategicznego rachunku przepływów pieniężnych dokonuje się uzgodnienia stanu środków pieniężnych na koniec okresu. Zdaniem W. Schmidta [2004, s. 10] sporządzenie strategicznego rachunku przepływów pieniężnych nie sprawia większych trudności, a potrzebne dane można wygenerować z systemu rachunkowości dzięki odpowiedniej strukturze kont.

W. Schmidt [2004, s. 11] wykazał pełną świadomość tego, iż zaproponowana struktura strategicznego rachunku przepływów pieniężnych istotnie odbiega od rozwiązań przyjętych w MSR 7, z dwóch powodów:

1. Przejrzystości prezentacji – struktura strategicznego rachunku przepływów pieniężnych pokazuje możliwości pozyskania środków pieniężnych i sposoby ich rozdysponowania, odzwierciedlając skalę działalności podstawowej, zmiany w strukturze operacyjnej jednostki, zmiany w strukturze finansowania i wydatki związane z realizacją działań strategicznych.
2. Orientacji na przyszłość – pierwsze trzy grupy wydatków pokazują wykorzystanie potencjału przedsiębiorstwa, a czwarta jest zorientowana na jego rozwój.

Opracowaną przez W. Schmidta strukturę strategicznego rachunku przepływów pieniężnych zaprezentowano w tabeli 2.14.

Strategiczny rachunek przepływów pieniężnych konfrontuje potencjał sprzedaży (wielkość rynku) z osiąganymi przez przedsiębiorstwo wpływami. Bez konieczności dokonywania dodatkowych obliczeń pokazuje nie tylko strukturę wydatków działalności operacyjnej, ale również wartość marży na pokrycie wydatków stałych przedsiębiorstwa i wartość nadwyżki operacyjnej, co ułatwia szybkie podejmowanie działań zapobiegających odchyleniom od planowanych wartości przepływów pieniężnych. Ponadto w strategicznym rachunku przepływów pieniężnych rozróżnia się sferę działań operacyjnych przedsiębiorstwa od działań strategicznych. Co istotne, nadwyżka strategiczna występuje jedynie wówczas, gdy wydatki działalności operacyjnej przedsiębiorstwa oraz wydatki z tytułu spłaty i obsługi źródeł finansowania zostały pokryte. W przypadku wystąpienia niedoboru środków pieniężnych w strategicznym rachunku przepływów pieniężnych wykazuje się źródła pozyskania dodatkowych środków pieniężnych.

Tabela 2.14.

Struktura strategicznego rachunku przepływów pieniężnych według W. Schmidta

		20XX	...	20XX+k
	Wielkość rynku (potencjał sprzedaży)	150,0	...	180,0
*	Wykorzystanie potencjału rynkowego [%]	67%	...	60%
=	Wpływy od klientów	100,0	...	108,0
	Pozostałe wpływy	–	...	7,0
	Wpływy ogółem	100,0	...	115,0
CZTERY GRUPY WYDATKÓW				
	Wydatki z tytułu sprzedaży produktów	-5,0	...	-6,0
	Wydatki z tytułu zużycia materiałów	-45,0	...	-49,0
I	Produktowe przepływy pieniężne	-50,0	...	-55,0
	Marża na pokrycie wydatków stałych	50,0	...	60,0
	Wydatki osobowe	-18,0	...	-22,0
	Pozostałe wydatki strukturalne	-9,0	...	-9,0
II	Strukturalne przepływy pieniężne	-27,0	...	-31,0
	Nadwyżka operacyjna	23,0	...	29,0
	Wypłata dywidend	–	...	-7,0
	Odsetki	-3,0	...	-0,2
	Splata rat kredytowych	-6,0	...	-6,0
III	Kapitałowe przepływy pieniężne	-9,0	...	-13,2
	Nadwyżka strategiczna	14,0	...	15,8
	Marketing, budowanie relacji z partnerami	-4,5	...	-5,0
	Badania i rozwój	-2,0	...	-2,5
	Rozwój kadr	-2,5	...	-2,0
	Inwestycje	-17,0	...	–
	Inwestycje w środki trwałe	-38,0	...	-5,0
IV	Strategiczne przepływy pieniężne	-64,0	...	-14,5
	Nadwyżka wpływów/wydatków	-50,0	...	1,3
	Zmiana stanu należności z tytułu dostaw i usług oraz innych należności	-10,0	...	5,0
	Zmiana stanu zobowiązań z tytułu dostaw i usług oraz innych zobowiązań	10,0	...	-5,0
	Zapotrzebowanie na środki pieniężne	-50,0	...	–
	Wolne środki pieniężne	–	...	1,3
	Wyrównanie stanu środków pieniężnych	50,0	...	–
	Pozyskanie kapitału obcego	30,0	...	–
	Wpłaty na rzecz kapitału własnego	20,0	...	–

Źródło: Opracowanie na podstawie [Schmidt 2004, s. 10].

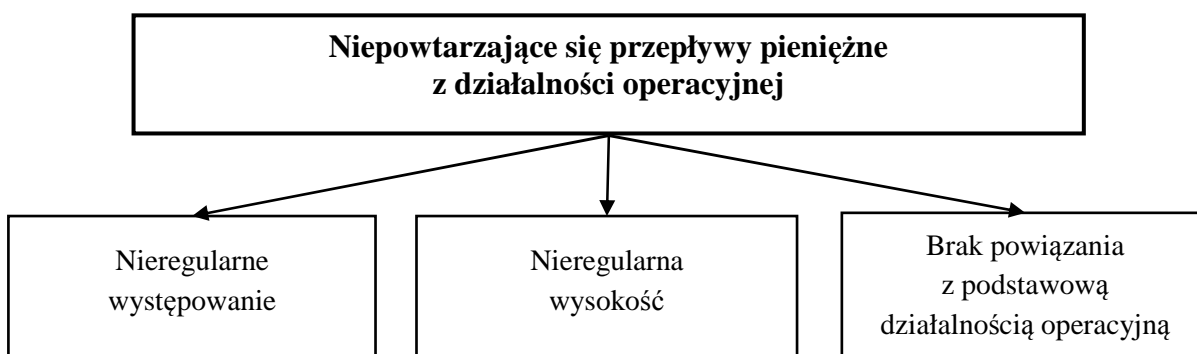
2.3.2. Raportowanie informacji o zrównoważonych przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej

Ch.W. Mulford i E.E. Comiskey [2005] wprowadzili do literatury rachunkowości nowe pojęcie „*sustainable operating cash flows*” (tłum. pol. „zrównoważone przepływy pieniężne z działalności operacyjnej”⁶³), określając w ten sposób powtarzające się przepływy pieniężne, które są wynikiem rentownych operacji gospodarczych, mających odnawialne źródło. Przepływy te są związane z działalnością operacyjną przedsiębiorstwa.

Chcąc dokonać pomiaru zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej należy rozpocząć od zidentyfikowania źródeł niepowtarzających się przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej (*nonrecurring operating cash flows*). Trudno jest jednoznacznie zdefiniować niepowtarzające się przepływy pieniężne z działalności operacyjnej, aczkolwiek można wskazać pewne ich cechy wspólne – rysunek 2.3.

Rysunek 2.3.

Cechy niepowtarzających się przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Mulford i Comiskey 2005, s. 209–239].

Można stwierdzić, że niepowtarzające się przepływy pieniężne z działalności operacyjnej charakteryzują się co najmniej jedną spośród wskazanych cech, a mianowicie obejmują one przepływy pieniężne z działalności operacyjnej niepojawiające się z jakąkolwiek regularnością lub pojawiające się z pewną regularnością, ale w bardzo różnej wysokości lub *de facto* niewywodzące się z podstawowej działalności operacyjnej jednostki [Mulford i Comiskey 2005, s. 211].

⁶³ Chcąc uniknąć posługiwania się angielskim określeniem „*sustainable operating cash flows*”, w niniejszej rozprawie będzie konsekwentnie stosowane tłumaczenie „zrównoważone przepływy pieniężne z działalności operacyjnej”. Jednakże przyjęte tłumaczenie jest jedynie pewnym kompromisem i próbą możliwie najbardziej wiernego odzwierciedlenia istoty prezentowanego zagadnienia.

Znaczna część niepowtarzających się przepływów pieniężnych może być zidentyfikowana poprzez sekwencyjne weryfikowanie pozycji rachunku zysków i strat, rachunku przepływów pieniężnych oraz odpowiednich dodatkowych informacji i objaśnień do sprawozdania finansowego. Proces identyfikacji niepowtarzających się przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej można ująć w trzech etapach [Mulford i Comiskey 2005, s. 209–239]:

- I. Zidentyfikowanie potencjalnych pozycji niepowtarzających się przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej poprzez sekwencyjne weryfikowanie pozycji rachunku zysków i strat⁶⁴, a także gdy wystąpi taka potrzeba również dodatkowych informacji i objaśnień do sprawozdania finansowego oraz sprawozdania z działalności jednostki⁶⁵.
- II. Weryfikacja zidentyfikowanych w etapie I pozycji pod kątem ich powiązania z przepływami pieniężnymi z działalności operacyjnej. Powiązania te mogą dotyczyć zarówno przeszłych, teraźniejszych, jak i przyszłych wpływów i wydatków. Weryfikacja ta może również wskazać, że dana pozycja nie jest powiązana z bieżącymi przepływami pieniężnymi lub (i) nie jest elementem przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej.
- III. Weryfikacja powiązania zidentyfikowanych w etapie I pozycji z dodatkowymi informacjami i objaśnieniami dotyczącymi podatku dochodowego, w celu ustalenia, czy występują aktywa lub rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego, które są związane z pozycjami niepowtarzających się przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej.

Ustalenie wartości zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej wymaga poza usunięciem pozycji, które zostały w rachunku przepływów pieniężnych uwzględnione w ramach działalności operacyjnej, a zidentyfikowano je jako niepowtarzające się, również dokonania ewentualnych dalszych korekt. W niektórych przypadkach konieczne jest przeklasyfikowanie przepływów pieniężnych prezentowanych zgodnie z obowiązującymi standardami rachunkowości w obszarze działalności inwestycyjnej lub finansowej, a dotyczących *de facto* działalności operacyjnej jednostki i *vice versa* [Mulford i Comiskey 2005, s. 241–268].

⁶⁴ W pierwszej kolejności dokonuje się wyodrębnienia niepowtarzających się przychodów i kosztów oraz zysków i strat, wychodząc z założenia, że znakomita większość przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej, którym można przypisać cechę niepowtarzalności ma swój memoriałowy odpowiednik.

⁶⁵ Ch.W. Mulford i E.E. Comiskey odwołują się do *Management's Discussion and Analysis* (MD&A). MD&A jest integralnym elementem rocznego sprawozdania finansowego sporządzanego według US GAAP.

Ch.W. Mulford i E.E. Comiskey [2005, s. 244–252] zwracają uwagę, że proces pomiaru zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej wymaga wprowadzenia pewnego rodzaju cechowania (*calibration*). Ma ono na celu przypisanie poszczególnych pozycji korygujących do jednej spośród trzech warstw, w zależności od stopnia pewności o prawidłowości oceny niepowtarzającego się lub pozaoperacyjnego charakteru pozycji przepływów pieniężnych.

Pierwsza spośród trzech warstw obejmuje pozycje, których ocena jako korekty jest najbardziej przekonująca i w zasadzie nie do podważania. Druga warstwa dotyczy pozycji, których ocena jest jeszcze silnie rozstrzygająca, ale już nie tak bardzo oczywista. Z kolei trzecia warstwa składa się z korekt, które mogą być uwzględnione, ale ich uznanie za właściwe jest bardziej problematyczne (dyskusyjne) niż w przypadku pierwszym i drugim [Mulford i Comiskey 2005, s. 244]. Zestawienie najważniejszych cech charakteryzujących poszczególne warstwy przedstawia tabela 2.15.

Tabela 2.15.

Cechowanie korekt przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej według warstw

Warstwa I	Jednoznaczna ocena pozaoperacyjnego lub niepowtarzającego się charakteru pozycji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej
Korekty o pozycje, których niepowtarzający się lub pozaoperacyjny charakter jest najbardziej przekonujący, czyli: <ul style="list-style-type: none"> - wpływ lub wydatek występuje wyjątkowo, - wartość wpływu lub wydatku znacznie różni się od normy, - przepływ pieniężny jest klasyfikowany zgodnie ze standardami do działalności operacyjnej, podczas gdy w rzeczywistości znacznie odbiega od istoty podstawowej działalności jednostki. 	
Warstwa II	Mniej jednoznaczna ocena pozaoperacyjnego lub niepowtarzającego się charakteru pozycji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej
Korekty o pozycje, których niepowtarzający się lub pozaoperacyjny charakter jest mniej przekonujący, ale wciąż uzasadniony, czyli: <ul style="list-style-type: none"> - określony wpływ lub wydatek nie może być zaliczony do warstwy I, - przepływ pieniężny może być związany z podstawową działalnością operacyjną jednostki, - przepływ pieniężny występuje w pewnych odstępach czasu, ale nie należy do rzadkości. 	
Warstwa III	Problematyczna (dyskusyjna) ocena pozaoperacyjnego lub niepowtarzającego się charakteru pozycji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej
Korekty o pozycje, których niepowtarzający się lub pozaoperacyjny charakter jest najmniej przekonujący, czyli: <ul style="list-style-type: none"> - wpływ lub wydatek występuje od czasu do czasu i jego powiązanie z działalnością operacyjną jednostki może być również bardzo odległe, - przepływ pieniężny wykazuje jednocześnie cechy charakterystyczne dla działalności operacyjnej i inwestycyjnej lub finansowej. 	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Mulford i Comiskey 2005, s. 246].

Nie ulega wątpliwości, że zarówno proces identyfikacji korekt przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej, jak i ich cechowania według warstw jest dokonywany w znacznym stopniu na podstawie indywidualnej opinii. O ile przypisanie niektórych korekt, w szczególności ujmowanych w warstwie I, jest zazwyczaj całkowicie bezsporne, to w przypadku warstw II i III często wymagana jest rozważna analiza nie tylko samej pozycji, ale również konkretnego kontekstu i okoliczności towarzyszących danemu przepływowi pieniężnemu [Mulford i Comiskey 2005, s. 246].

Jako przykład można podać wypłaty odpraw emerytalnych. Wymagają one różnego cechowania w zależności od okoliczności im towarzyszących. Ujęcie w warstwie I korekty z tytułu odpraw emerytalnych będzie miało miejsce wówczas, gdy nietypowa wielkość przepływu pieniężnego ma charakter jednorazowy i z dodatkowych informacji wynika, że w kolejnych latach powróci do przeciętnego dla danej jednostki poziomu. Jeżeli przepływ pieniężny znacznie odbiegający od przeciętnego poziomu wystąpi w ciągu dwóch lub trzech lat, to bardziej zasadne jest ujęcie go w ramach warstwy II, natomiast w sytuacji powtarzalności w ciągu kolejnych kilku lat należy rozważyć ujęcie go w warstwie III, a nawet rezygnację z dokonywania korekty [Mulford i Comiskey 2005, s. 246–247].

Podobnie jak w przypadku wypłat odpraw emerytalnych, szczegółowej analizy wymagają również między innymi przepływy pieniężne [Mulford i Comiskey 2005, s. 247–252]:

- związane z restrukturyzacją przedsiębiorstwa,
- wynikające ze sporów prawnych, w tym zawartych ugód sądowych i pozasądowych,
- z tytułu podatku dochodowego, w tym powstałe w związku ze stwierdzeniem nadpłaty lub zaleganiem z zapłatą za okresy wcześniejsze, rozstrzygnięciami sporów podatkowych, rozliczaniem straty poniesionej w okresach poprzednich,
- dotyczące nietypowych lub odwrotnych w stosunku do oczekiwanych zmian w kapitale obrotowym.

Każda korekta przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej musi zostać przypisana do odpowiednio jednej spośród trzech warstw. Ch.W. Mulford i E.E. Comiskey [2005, s. 252–257] proponują wykorzystanie specjalnego arkusza, służącego ostatecznemu ustaleniu wartości zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej – tabela 2.16. Arkusz ten prezentuje jednocześnie poszczególne etapy pomiaru zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej. Należy podkreślić, że proponowany przez autorów arkusz zawiera jedynie najczęściej występujące korekty, a wykaz pozycji korygujących, z uwagi na często różny kontekst i okoliczności towarzyszące operacjom gospodarczym, nie stanowi zamkniętego, uniwersalnego katalogu możliwych korekt.

Tabela 2.16.

Arkusz pomiaru zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej

Wyszczególnienie	Rok X	Rok X+1	Rok X+2
<i>Przepływy pieniężne z działalności operacyjnej</i>	_____	_____	_____
WARSTWA I			
- Pozycje wymagające korekty podatku dochodowego			
Wpływy i wydatki dochodzone na drodze sądowej
Ponadwymiarowe wypłaty odpraw emerytalnych
Wydatki z tytułu restrukturyzacji
Wpływy i wydatki z tytułu działalności zaniechanej
Pozostałe korekty
Suma pośrednia korekt
Suma pośrednia korekt x (1 – stopa podatku dochodowego)
Suma korekt z uwzględnieniem opodatkowania
- Pozycje niewymagające korekty podatku dochodowego			
Jednorazowe zmiany w kapitale obrotowym
Wpływy z tytułu nadpłaty podatku dochodowego w roku poprzednim
Wydatki z tytułu opodatkowania pozaoperacyjnych zysków i strat
Wpływy i wydatki z tytułu działalności zaniechanej
Zmiany stanu kredytów zaciąganych w rachunku bieżącym – zaliczanych do działalności operacyjnej
Wpływy i wydatki z tytułu sekurytyzacji należności
Skapitalizowane koszty operacyjne dot. działalności inwestycyjnej
Skapitalizowane odsetki
Pozostałe korekty
Suma pośrednia korekt
Korekty warstwy I razem
<i>Zrównoważone przepływy pieniężne warstwy I</i>	_____	_____	_____
WARSTWA II			
- Pozycje wymagające korekty podatku dochodowego			
Wpływy i wydatki dochodzone na drodze sądowej
Ponadwymiarowe wypłaty odpraw emerytalnych
Wydatki z tytułu restrukturyzacji
Pozostałe korekty
Suma pośrednia korekt
Suma pośrednia korekt x (1 – stopa podatku dochodowego)
Suma korekt z uwzględnieniem opodatkowania
- Pozycje niewymagające korekty podatku dochodowego			
Pozostałe zmiany w kapitale obrotowym
Wpływy z tytułu nadpłaty podatku dochodowego w roku poprzednim
Wydatki z tytułu opodatkowania pozaoperacyjnych zysków i strat
Wpływy i wydatki z tytułu działalności zaniechanej
Zmiany stanu kredytów zaciąganych w rachunku bieżącym – zaliczanych do działalności operacyjnej
Pozostałe korekty
Suma pośrednia korekt
Korekty warstwy II razem
<i>Zrównoważone przepływy pieniężne warstwy II</i>	_____	_____	_____

Tabela 2.16. c.d.

Wyszczególnienie	Rok X+1	Rok X+1	Rok X+2
WARSTWA III			
- Pozycje wymagające korekty podatku dochodowego			
Wpływy i wydatki dochodzone na drodze sądowej
Ponadwymiarowe wypłaty odpraw emerytalnych
Wydatki z tytułu restrukturyzacji
Pozostałe korekty
Suma pośrednia korekt
Suma pośrednia korekt x (1 – stopa podatku dochodowego)
Suma korekt z uwzględnieniem opodatkowania
- Pozycje niewymagające korekty podatku dochodowego			
Pozostałe zmiany w kapitale obrotowym
Wydatki z tytułu opodatkowania pozaoperacyjnych zysków i strat
Wpływy i wydatki z tytułu działalności zaniechanej
Zmiany stanu kredytów zaciąganych w rachunku bieżącym – zaliczanych do działalności operacyjnej
Pozostałe korekty
Suma pośrednia korekt
Korekty warstwy III razem
Zrównoważone przepływy pieniężne warstwy III

Źródło: Opracowanie na podstawie [Mulford i Comiskey 2005, s. 255–256].

W celu zwiększenia wartości poznawczej prezentowanego arkusza wyróżniono w nim nie tylko poszczególne sumy pośrednie korekt, ale również wartości zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej w przekroju warstw. Ustalanie wartości zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej w przekroju warstw następuje sekwencyjnie [Mulford i Comiskey 2005, s. 254]:

- I. Zrównoważone przepływy pieniężne z działalności operacyjnej warstwy I są obliczane poprzez zsumowanie wykazywanej w rachunku przepływów pieniężnych wartości przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej z łączną wartością korekt przypisanych do warstwy I.
- II. Zrównoważone przepływy pieniężne z działalności operacyjnej warstwy II są sumą zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej warstwy I oraz odpowiednio łącznej wartości korekt przypisanych do warstwy II.
- III. Zrównoważone przepływy pieniężne z działalności operacyjnej warstwy III są analogicznie sumą zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej warstwy II oraz odpowiednio łącznej wartości korekt przypisanych do warstwy III.

Zrównoważone przepływy pieniężne z działalności operacyjnej warstwy III uwzględniają największą liczbę korekt, stąd są miernikiem najbardziej kompleksowym. Ch.W. Mulford i E.E. Comiskey [2005, s. 257] zaznaczają, że obliczanie skorygowanego miernika przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej nie ma na celu zakwestionowania wartości poznawczej informacji o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej pochodzących z rocznego sprawozdania finansowego jednostki. Autorzy dostrzegają, że zaletą informacji o przepływach pieniężnych zawartych w sprawozdaniu finansowym jest niewątpliwie spójność oraz określona struktura prezentowania informacji, co jest szczególnie pomocne przy porównywaniu różnych jednostek. Pomiar zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej ma na celu poszerzenie, a nie zastępowanie informacji finansowej prezentowanej w sprawozdaniu finansowym.

Ch.W. Mulford i M. Ely [2003] przeprowadzili dla spółek giełdowych tworzących indeks S&P 100 badanie empiryczne mające na celu ustalenie wartości zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej za lata 2000–2002. Otrzymane wyniki przedstawia tabela 2.17, zestawiając informacje o średniej wartości poszczególnych korekt w spółkach, jak i średniej różnicy między wartością przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej według sprawozdania finansowego a zrównoważonymi przepływami pieniężnymi z działalności operacyjnej.

Na wartość zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej w największym stopniu wpłynęły korekty z tytułu opodatkowania pozaoperacyjnych zysków i strat oraz niepowtarzających się pozycji działalności operacyjnej po opodatkowaniu, a także korzyści podatkowe z opcji na akcje. Średnio zrównoważone przepływy pieniężne z działalności operacyjnej były mniejsze o 3,2% w 2000 roku i 0,8% w 2001 roku niż przepływy pieniężne z działalności operacyjnej wykazywane w sprawozdaniach finansowych spółek. Z kolei w 2002 roku były one o 2,1% większe. Średni wpływ korekt może wydawać się niewielki, jednakże w przypadku poszczególnych spółek wchodzących w skład indeksu S&P 100 był on zdecydowanie bardziej istotny.

Wyniki zestawione w tabeli 2.18 pokazują, że w 2000 roku w przypadku 26 spółek uwzględnienie korekt spowodowało zmianę przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej o 20% lub więcej. Zmiana ta dotyczyła 17 i 12 spółek odpowiednio w 2001 i 2002 roku. Z kolei w przypadku 49 spółek w 2000 i 2001 roku zanotowano zmianę o 5% lub więcej. Wyniki badań dla spółek wchodzących w skład indeksu S&P 100 za lata 2000–2002 wielokrotnie wskazały na istotny wpływ dokonanych korekt na kształtowanie się zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej.

Tabela 2.17.

Średnia wartość korekt dokonanych przy obliczaniu zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej spółek indeksu S&P 100 (w mln USD) za lata 2000–2002

Pozycje korygujące	2000	2001	2002
Przepływy pieniężne z działalności operacyjnej	3 693	3 751	4 106
Korekty:			
(Wpływy)/wydatki z tytułu działalności zaniechanej	(8)	(4)	(10)
(Korzyści podatkowe z opcji na akcje)	(157)	(95)	(45)
Opodatkowanie pozaoperacyjnych zysków/(strat)	180	90	36
Sekurytyzacja należności – (wzrost)/spadek	(32)	(24)	8
(Ponadwymiarowy faktoring należności)	(72)	(62)	(49)
Niepowtarzające się pozycje działalności operacyjnej po opodatkowaniu – (zysk)/strata	68	114	104
Wzrost/(spadek) netto krótkoterminowych aktywów finansowych	(70)	(21)	67
Wzrost/(spadek) stanu kredytów w rachunku bieżącym	0	1	0
(Skapitalizowane koszty operacyjne) dotyczące działalności inwestycyjnej	(7)	(8)	(7)
(Skapitalizowane odsetki)	(20)	(21)	(18)
Średnia wartość korekt przypadająca na spółkę	(118)	(30)	86
Zrównoważone przepływy pieniężne z działalności operacyjnej	3 575	3 721	4 192

Źródło: Opracowanie na podstawie [Mulford i Ely 2003, s. 1, za: Mulford i Comiskey 2005, s. 263].

Tabela 2.18.

Procentowa zmiana przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej wykazywanych w sprawozdaniach finansowych spółek indeksu S&P 100 (liczba spółek) za lata 2000–2002

Procentowa zmiana przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej	2000	2001	2002
Zmiana o 5% lub więcej	49	49	40
Zmiana o 20% lub więcej	26	17	12

Źródło: Opracowanie na podstawie [Mulford i Ely 2003, s. 1, za: Mulford i Comiskey 2005, s. 264].

Poszczególne korekty przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej i przypisane im częstotliwości występowania w poszczególnych latach przedstawia tabela 2.19.

Tabela 2.19.

**Częstotliwość występowania poszczególnych korekt dokonanych przy obliczaniu
zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej spółek indeksu
S&P 100 (liczba spółek) za lata 2000–2002**

Pozycje korygujące	2000	2001	2002
Niepowtarzające się pozycje działalności operacyjnej po opodatkowaniu	60	72	72
Opodatkowanie pozaoperacyjnych zysków i strat	65	48	40
Skapitalizowane odsetki	58	57	52
Korzyści podatkowe z opcji na akcje	38	40	34
Sekurytyzacja należności	9	14	14
Wpływy i wydatki z tytułu działalności zaniechanej	9	10	11
Ponadwymiarowy faktoring należności	9	5	12
Skapitalizowane koszty operacyjne	5	5	5
Wzrost lub spadek netto krótkoterminowych aktywów finansowych	3	3	3
Wzrost lub spadek stanu kredytów w rachunku bieżącym	2	2	1
Korekty razem	258	256	244

Źródło: Opracowanie na podstawie [Mulford i Ely 2003, s. 2, za: Mulford i Comiskey 2005, s. 265].

Najczęściej występującymi korektami dokonywanymi przy obliczaniu zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej były korekty z tytułu niepowtarzających się pozycji działalności operacyjnej po opodatkowaniu, opodatkowania pozaoperacyjnych zysków i strat oraz skapitalizowanych odsetek. Należy zwrócić uwagę, że pierwsze dwie korekty są również jednymi z największych wartościowo korekt.

Niewątpliwie raportowanie zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej według zaproponowanej koncepcji wiąże się z dokonywaniem licznych osądów. W wielu przypadkach nie jest możliwe wskazanie obiektywnych kryteriów identyfikacji poszczególnych korekt. Pomimo powyższych ograniczeń, zdaniem Ch.W. Mulforda i E.E. Comiskey [2005, s. 242], informacje o zrównoważonych przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej przedsiębiorstwa powinny być lepszym miernikiem służącym ocenie działalności operacyjnej jednostki, a także powinny stanowić rzetelną podstawę do predykcji przyszłych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej. Dążąc do dostarczenia informacji o odpowiednich walorach jakościowych ważne jest, aby proces pomiaru zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej przebiegał w sposób usystematyzowany i kompleksowy.

2.3.3. Model sprawozdawczości przepływów pieniężnych według E. Śnieżek

E. Śnieżek i M. Wiatr [2009, s. 243] formułują bardzo krytyczne uwagi wobec rachunku przepływów pieniężnych, stwierdzając, że obecnie nie zaspokaja on potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej i uniemożliwia przyporządkowanie w sposób spójny, jednolity oraz zgodny z treścią ekonomiczną poszczególnych wpływów i wydatków do odpowiednich rodzajów działalności. Ponadto, sposób prezentacji informacji o dokonaniach jednostki w ujęciu kasowym w rachunku przepływów pieniężnych nie jest spójny z ujęciem memoriałowym w rachunku zysków i strat. Zauważalny jest również brak informacji o powtarzalności przepływów pieniężnych.

Model sprawozdawczości przepływów pieniężnych opracowany przez E. Śnieżek nawiązuje do prac E. Schmalenbacha i rozważań na temat powiązań między ujęciem memoriałowym i kasowym operacji gospodarczych. Głównym jego celem jest „prezentacja pieniężnej jakości wyniku finansowego danego okresu oraz wzbogacenie ujęcia sprawozdawczego strumieni przepływów pieniężnych o dodatkowe informacje, istotne w ocenie sytuacji finansowej podmiotu, a także perspektyw jego rozwoju” [Śnieżek i Wiatr 2011c, s. 194].

Na potrzeby modelu przyjęto klasyfikację działalności jednostki według trzech rodzajów działalności, tj. operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej, nie tylko w odniesieniu do rachunku przepływów pieniężnych, ale również rachunku zysków i strat [Śnieżek i Wiatr 2009, s. 243].

Model sprawozdawczości przepływów pieniężnych powstał z uwzględnieniem poniżej wskazanych złożań dotyczących zasad prezentacji przepływów pieniężnych [Śnieżek i Wiatr 2009, s. 244]:

1. Wyodrębnianie metody bezpośredniej i pośredniej nie jest konieczne.
2. Model jest oparty na metodzie bezpośredniej, aczkolwiek opiera się częściowo na dokonywaniu korekt, ale zawsze mających charakter kasowy.
3. Przepływy pieniężne dotyczące działalności zaniechanej oraz przepływy pieniężne z tytułu podatku dochodowego są wykazywane odrębnie.
4. Przyjęcie licznych założeń szczegółowych dotyczących między innymi zasad przyporządkowywania wpływów i wydatków do odpowiednich pozycji jest konieczne w sytuacji, gdy sposób ujęcia nie jest jednoznaczny.
5. Informacje o przepływach pieniężnych są prezentowane z podziałem na trzy grupy informacji: podstawowe, dodatkowe i objaśniające.
6. W modelu zrezygnowano z opracowywania szczegółowego zakresu i struktury informacji o przepływach pieniężnych prezentowanych w rachunku przepływów pieniężnych.

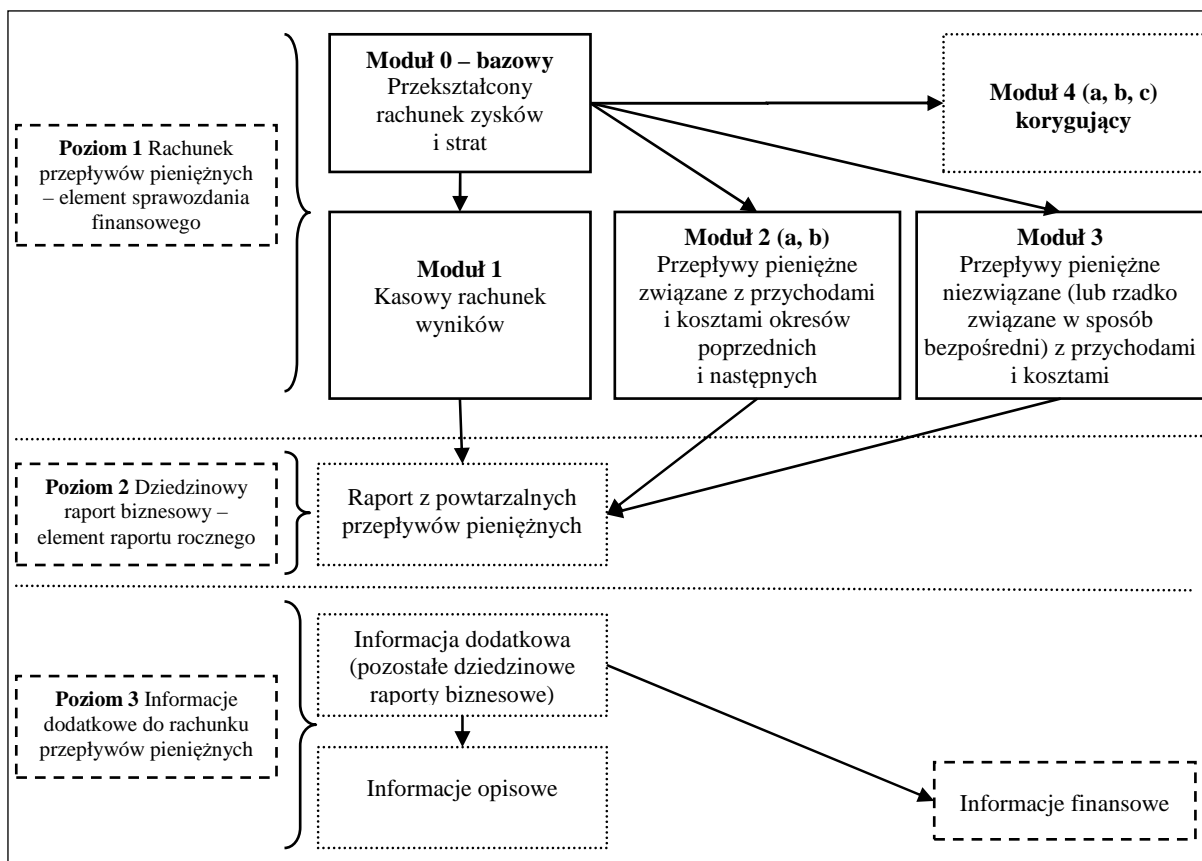
W modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych opracowanym przez E. Śnieżek [2009, s. 43] wyszczególniono trzy poziomy ujawnień:

- poziom I – dotyczy podstawowych informacji o kierunkach oraz charakterze przepływów pieniężnych i odpowiada rachunkowi przepływów pieniężnych,
- poziom II – przedstawia dziedzinowy raport biznesowy poświęcony powtarzalnym przepływom pieniężnym i stanowi element raportu biznesowego jednostki,
- poziom III – prezentuje dodatkowe informacje do rachunku przepływów pieniężnych, obejmujące zarówno objaśnienia kwot zawartych w raporcie na poprzednich poziomach, jak również dobrowolne ujawnienia.

Ogólną strukturę modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych z wyodrębnieniem trzech poziomów ujawnień prezentuje rysunek 2.4⁶⁶.

Rysunek 2.4.

Ogólna struktura modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych jako elementu raportu biznesowego przedsiębiorstwa

Źródło: [Śnieżek i Wiatr 2009, s. 245].

⁶⁶ Strukturę modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych przedstawiono na podstawie przywołanych publikacji E. Śnieżek, tj. E. Śnieżek i M. Wiatr [2009, s. 246–251] oraz E. Śnieżek i M. Wiatr [2011c, s. 201–225].

W opracowanym przez E. Śnieżek modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych moduł 0 obejmuje rachunek zysków i strat, przekształcony w taki sposób, aby wykazać poszczególne jego pozycje według rodzajów działalności, czyli zgodnie ze strukturą rachunku przepływów pieniężnych. Informacje o obowiązkowych obciążeniach wyniku finansowego oraz przychodach i kosztach związanych z działalnością zaniechaną podlegają wydzieleniu podczas przekształcenia rachunku zysków i strat.

W oparciu o przekształcony rachunek zysków i strat powstaje kasowy rachunek wyników – moduł 1 – prezentujący w ramach odrębnych pozycji wpływy i wydatki z tytułu odpowiednio bieżących przychodów i kosztów operacyjnych, inwestycyjnych i finansowych.

Moduł 2 poszerza wartość poznawczą kasowego rachunku wyników, prezentując w przekroju rodzajów działalności informacje o przepływach pieniężnych bieżącego okresu, ale związanych odpowiednio z przychodami lub kosztami ujmowanymi w rachunku zysków i strat w okresach poprzednich lub następnych.

Uzupełnieniem kasowego rachunku wyników jest również moduł 3, prezentujący informacje o przepływach pieniężnych niezwiązanych (lub rzadko związanych w sposób bezpośredni) z przychodami i kosztami. Tym samym w ramach modułu 3 prezentowane są informacje o pozostałych wpływach i wydatkach odpowiednio operacyjnych, inwestycyjnych i finansowych.

W module korygującym 4a zestawiane są informacje o korektach kasowego wyniku finansowego spowodowanych pozycjami związanymi z wpływami działalności inwestycyjnej i finansowej, np. z tytułu sprzedaży składników działalności inwestycyjnej, otrzymanych dotacji. Z kolei w module korygującym 4b ujmuje się informacje o przepływach pieniężnych z tytułu działalności zaniechanej. W ramach ostatniego modułu 4c poziomu I wykazywane są wpływy i wydatki z tytułu podatku dochodowego.

Poziom II modelu obejmuje tzw. raport z powtarzalnych przepływów pieniężnych⁶⁷. Raport ten bezpośrednio nawiązuje do prac Ch.W. Mulforda i E.E. Comiskey, poświęconych tzw. *sustainable operating cash flows*, które stanowią przedmiot szczegółowych rozważań w ramach części drugiej podrozdziału 2.3 rozprawy. Bez wdawania się w szczegóły, można jedynie dodać, iż E. Śnieżek nie przedstawia struktury raportu z powtarzalnych przepływów pieniężnych w przekroju poszczególnych pozycji, jednakże wyróżnia cztery grupy korekt przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej, a mianowicie korekty z tytułu:

⁶⁷ E. Śnieżek w opracowanym modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych posługuje się określeniem „powtarzalne przepływy pieniężne”. W niniejszej rozprawie w części drugiej podrozdziału 2.3 przyjęto określenie „równoważone przepływy pieniężne z działalności operacyjnej”, ponieważ zdaniem autorki rozprawy najwierniej odzwierciedla ono istotę prezentowanego zagadnienia.

1. Niepowtarzalnych (nietypowych) przepływów pieniężnych.
2. Powtarzalnych (typowych) przepływów pieniężnych, których wartość znacząco odbiega od normy.
3. Powtarzalnych (typowych) przepływów pieniężnych w określonym przedziale czasowym.
4. Innych korekt.

Informacja dodatkowa prezentowana w ramach ostatniego poziomu modelu obejmuje zarówno dodatkowe objaśnienia do modułów powstałych na poziomach I i II, jak i dodatkowe informacje istotne dla oceny dokonań jednostki, w tym między innymi wskaźniki finansowe i prognozy. Zakres informacji dodatkowej przedstawia tabela 2.20.

Tabela 2.20.

Zakres informacji dodatkowej w modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych według E. Śnieżek

Obowiązkowe dodatkowe objaśnienia do modułów poziomu I i II	Dobrowolne dodatkowe informacje prezentowane na poziomie III
<ul style="list-style-type: none"> - ogólna struktura rachunku przepływów pieniężnych, - struktura środków pieniężnych oraz wartość i zakres ekwiwalentów środków pieniężnych, - zdefiniowanie rodzajów działalności wraz z wyszczególnieniem specyficznych operacji gospodarczych, - wartość środków pieniężnych o ograniczonej możliwości dysponowania wraz z podaniem przyczyn i okresu trwania, - zmiana stanu środków pieniężnych z tytułu wyceny bilansowej, - objaśnienia do poszczególnych pozycji wpływów i wydatków (przede wszystkim modułu 2a i 2b), - wykaz pozycji prezentowanych w ujęciu netto wraz z podaniem przyczyny, - wykaz istotnych zdarzeń niepieniężnych, - inne informacje mające istotny wpływ na różnice między wartościami memoriałowymi a kasowymi lub nieujęte bezpośrednio i odpowiednio szczegółowo w rachunku przepływów pieniężnych. 	<ul style="list-style-type: none"> - dodatkowe informacje dotyczące działalności bieżącej, - prospektywne informacje o przepływach pieniężnych wraz z komentarzem i wskazaniem kierunków oraz sposobów ulokowania wolnych środków pieniężnych, - syntetyczne wskaźniki finansowe oparte na przepływach pieniężnych wraz z analizą, - nowoczesne mierniki oceny dokonań jednostki oparte na przepływach pieniężnych wraz z komentarzem, - opisowa synteza dokonań jednostki dotycząca m.in.: zarządzania środkami pieniężnymi, uruchomionych linii faktoringowych, <i>cash pooling</i>.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Śnieżek i Wiatr 2011c, s. 221–222].

Główną zaletą modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych według E. Śnieżek jest wielopoziomowe i wielopłaszczyznowe prezentowanie informacji o przepływach pieniężnych jednostki. Jednakże, praktyczne wykorzystanie modelu wymaga opracowania metod generowania potrzebnych danych i doprecyzowania struktury prezentowanych informacji w zasadzie dla każdego modułu modelu, co przy zakładanej złożoności modelu może wiązać się z dużymi kosztami wdrożenia proponowanych rozwiązań.

Należy zwrócić uwagę na jeszcze jedną kwestię. W zaproponowanym modelu punktem wyjścia jest przekształcony rachunek zysków i strat (moduł 0), co z punktu widzenia celu modelu jest zasadne. Niemniej jednak podejście takie sprawia, że prezentacja rachunku przepływów pieniężnych pozostaje wtórną wobec rachunku zysków i strat. Należy podkreślić, że opracowany przez E. Śnieżek model sprawozdawczości przepływów pieniężnych jest pierwszym tego typu opracowaniem naukowym w Polsce, a jak sama autorka stwierdza, dalsze modyfikacje modelu będą zależały między innymi od rezultatów prac IASB i FASB w obszarze prezentacji sprawozdania finansowego [Śnieżek i Wiatr 2011c, s. 239–240].

2.3.4. Sprawozdanie z przepływów pieniężnych w świetle prac IASB i FASB

Rozwój funkcji rachunkowości sprawia, że coraz wyraźniej uwidacznia się potrzeba przebudowy systemu rachunkowości, w tym podsystemu sprawozdawczości finansowej. Krytyka MSSF przede wszystkim ze względu na dopuszczenie zbyt wielu alternatywnych podejść, niekonsekwencję w zakresie prezentacji sprawozdania finansowego, a także zbyt dużą agregację informacji przyczyniła się do rozpoczęcia wspólnych prac przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (*International Accounting Standards Board – IASB*) oraz Radę Standardów Rachunkowości Finansowej (*Financial Accounting Standards Board – FASB*) nad prezentacją sprawozdania finansowego⁶⁸ [IASB 2008, s. 13].

Prace podzielono na trzy fazy [IASB 2011a i IASB 2011b]. W ramach fazy pierwszej ustalono elementy składające się na sprawozdanie finansowe, a także zakres prezentowania informacji porównawczych. Zwieńczeniem prac było opublikowanie we wrześniu 2007 roku aktualizacji MSR 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych”. Fazę drugą można uznać za najistotniejszą, ponieważ jej celem było wypracowanie zasad prezentacji sprawozdania finansowego. Ostatnią z faz poświęcono śródrocznej sprawozdawczości finansowej.

⁶⁸ E. Śnieżek trafnie zauważa, że podjęcie wspólnych prac przez IASB i FASB nad prezentacją sprawozdania finansowego jest niepowtarzalnym i niezwykle doniosłym momentem w historii rachunkowości, ponieważ świadczy o zakończeniu ery rywalizacji między radami i zapoczątkowaniu nowego etapu opartego na współpracy [Śnieżek i Wiatr 2011b, s. 357].

Pierwszy materiał dyskusyjny – „*Preliminary Views on Financial Statement Presentation. Discussion Paper*” – opublikowano w październiku 2008 roku [IASB 2008]. Propozycje w nim zawarte dotyczyły między innymi zapewnienia spójności (*cohesiveness*) prezentacji sprawozdania finansowego w odniesieniu do wszystkich trzech jego podstawowych elementów, tj. sprawozdania z pozycji finansowej (*statement of financial position*), sprawozdania z całkowitych dochodów (*statement of comprehensive income*), a także sprawozdania z przepływów pieniężnych (*statement of cash flows*). W związku z powyższym postulowano dezagregację informacji według tzw. sekcji (*sections*) i kategorii (*categories*) w zależności od sposobu wykorzystania poszczególnych aktywów i zobowiązań w jednostce. Zaproponowano również wprowadzenie wymogu ujawniania wielu pozycji analitycznych, w tym między innymi uzgodnienia przepływów pieniężnych z całkowitymi dochodami.

Przedstawioną przez IASB i FASB w materiale dyskusyjnym strukturę sprawozdania finansowego przedstawia tabela 2.21⁶⁹.

Tabela 2.21.

Struktura sprawozdania finansowego według „*Preliminary Views on Financial Statement Presentation – Discussion Paper*”

Sprawozdanie z pozycji finansowej	Sprawozdanie z całkowitych dochodów	Sprawozdanie z przepływów pieniężnych
Sekcja gospodarcza - aktywa i zobowiązania kategorii operacyjnej - aktywa i zobowiązania kategorii inwestycyjnej	Sekcja gospodarcza - przychody i koszty kategorii operacyjnej - przychody i koszty kategorii inwestycyjnej	Sekcja gospodarcza - przepływy pieniężne kategorii operacyjnej - przepływy pieniężne kategorii inwestycyjnej
Sekcja finansująca - aktywa finansujące - zobowiązania finansujące	Sekcja finansująca - przychody z aktywów finansujących - koszty zobowiązań finansujących	Sekcja finansująca - przepływy pieniężne z aktywów finansujących - przepływy pieniężne ze zobowiązań finansujących
Podatki dochodowe	Podatki dochodowe z działalności kontynuowanej (gospodarczej i finansującej)	Podatki dochodowe
Działalność zaniechana	Działalność zaniechana po opodatkowaniu	Działalność zaniechana
	Pozostałe całkowite dochody po opodatkowaniu	
Kapitał własny		Kapitał własny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [IASB 2008, s. 34–39].

⁶⁹ Strukturę sprawozdania finansowego w świetle prac IASB i FASB omówiono w artykule pt. „*Perspektywy rozwoju sprawozdawczości przepływów pieniężnych wobec wyzwań współczesnej gospodarki*” [Szczepańska 2011].

W przypadku sprawozdania z przepływów pieniężnych zaproponowana struktura jest podobna do obecnie obowiązującej, jednakże przyjęto nieco inne kryteria klasyfikacji niż obecnie praktykowane [IASB 2008, s. 74]. Przykładowo przepływy pieniężne związane ze środkiem trwałym, stanowiącym składnik działalności operacyjnej jednostki, byłyby prezentowane w ramach tejże działalności, a nie działalności inwestycyjnej.

W lipcu 2010 roku opublikowano wstępną wersję projektu MSSF „Prezentacja sprawozdania finansowego” („*Staff Draft of Exposure Draft IFRS Financial Statement Presentation*”) [IASB 2010b], podtrzymując większość postulowanych w materiale dyskusyjnym rozwiązań, jednakże wprowadzając również kilka istotnych modyfikacji.

Według wstępnej wersji projektu sprawozdanie z pozycji finansowej, sprawozdanie z całkowitych dochodów i sprawozdanie z przepływów pieniężnych ma być prezentowane według sekcji (*sections*), kategorii (*categories*) oraz podkategorii (*subcategory*). Zaproponowaną przez IASB i FASB we wstępnej wersji projektu segmentację elementów sprawozdania finansowego przedstawia tabela 2.22⁷⁰.

Tabela 2.22.

Segmentacja elementów sprawozdania finansowego według „*Staff Draft of Exposure Draft IFRS Financial Statement Presentation*”

SPRAWOZDANIE FINANSOWE
<p>Sekcja gospodarcza (<i>business section</i>), w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kategoria operacyjna (<i>operating category</i>) <ul style="list-style-type: none"> - podkategoria dotycząca finansowania działalności operacyjnej (<i>operating finance subcategory</i>) - kategoria inwestycyjna (<i>investing category</i>)
<p>Sekcja finansująca (<i>financing section</i>), w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kategoria kapitału obcego (<i>debt category</i>) - kategoria kapitału własnego (<i>equity category</i>)
<p>Sekcja podatku dochodowego (<i>income tax section</i>)</p>
<p>Sekcja działalności zaniechanej (<i>discontinued operation section</i>)</p>
<p>Sekcja obejmująca transakcje rozpoznawane w ramach więcej niż jednej sekcji lub kategorii (<i>multi-category transaction section</i>)</p>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [IASB 2010b, s. 16–27].

⁷⁰ Proponowane przez IASB i FASB zmiany w zakresie prezentacji sprawozdania finansowego, ze szczególnym uwzględnieniem sprawozdania z przepływów pieniężnych, przedstawiono w artykule naukowym pt. „*Koncepcja sprawozdawczości przepływów pieniężnych w świetle projektu IASB i FASB*” [Szczepańska 2012a]. Tabele 2.22 i 2.23 zostały zaprezentowane w przywołanym artykule.

Porównując materiał dyskusyjny [IASB 2008] oraz wstępną wersję projektu [IASB 2010b] można dostrzec kilka najistotniejszych różnic. We wstępnej wersji projektu wprowadzono dodatkowo w ramach sekcji gospodarczej podkategorię dotyczącą finansowania działalności operacyjnej. Zrezygnowano z wyodrębniania sekcji kapitału własnego. Konsekwencją tego jest podział sekcji finansującej na kategorię kapitału obcego i kategorię kapitału własnego. Aby rozwiązać problem ujmowania transakcji rozpoznawanych w ramach więcej niż jednej sekcji lub kategorii, wprowadzoną dodatkową sekcję tzw. *multi-category transaction section*.

Przykład sprawozdania z przepływów pieniężnych dla przedsiębiorstwa produkcyjnego, ilustrujący zastosowanie modelu prezentacji sprawozdania finansowego proponowanego przez IASB i FASB we wstępnej wersji projektu, przedstawia tabela 2.23. W sprawozdaniu tym wyodrębniono wszystkie wymagane sekcje, kategorie i podkategorie. Obowiązkowo wykazywane w sprawozdaniu sumy częściowe oznaczono pogrubioną czcionką.

Zgodnie z założeniami IASB i FASB poszczególne wpływy i wydatki w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych byłyby prezentowane według sekcji, kategorii i podkategorii w zależności od ujęcia powiązanych z nimi składników aktywów, zobowiązań lub kapitału własnego w sprawozdaniu z pozycji finansowej, a także przychodów i kosztów w sprawozdaniu z całkowitych dochodów [IASB 2010b, s. 39–45]. We wstępnej wersji projektu podtrzymano wprowadzenie obowiązku prezentowania wpływów i wydatków metodą bezpośrednią. Niemniej jednak, uzgodnienie (*reconciliation*) zysku (straty) z działalności operacyjnej z przepływami pieniężnymi netto z działalności operacyjnej stanowiłoby integralną część sprawozdania z przepływów pieniężnych. Warto dodać, że dokonano również istotnej zmiany w zdefiniowaniu środków pieniężnych. Decyzją Rad nie obejmowałyby one już żadnych inwestycji krótkoterminowych, bez względu na stopień płynności oraz termin zapadalności [IASB 2010, s. 28].

Wielu teoretyków i praktyków rachunkowości podjęło się oceny proponowanych przez IASB i FASB zmian w prezentacji sprawozdania finansowego. Przeprowadzono również liczne badania empiryczne. Poniżej przytoczono wybrane opinie i wyniki badań, zwracając szczególną uwagę na kwestie związane z prezentacją sprawozdania z przepływów pieniężnych.

Tabela 2.23.

**Sprawozdanie z przepływów pieniężnych* – przykład zgodny z „Staff Draft
of an Exposure Draft on Financial Statement Presentation”**

	20X1	20X0
SEKCJA GOSPODARCZA		
Kategoria operacyjna		
Środki pieniężne otrzymane od klientów	2 812 741	2 572 073
Wydatki na rzecz pracowników	(810 000)	(845 000)
Wydatki na nabycie materiałów	(935 554)	(785 000)
Wydatki z tytułu planów emerytalnych	(340 200)	(315 000)
Pozostałe wydatki operacyjne	(260 928)	(242 535)
Wydatki z tytułu leasingu	(50 000)	-
Nakłady inwestycyjne	(54 000)	(50 000)
Zbycie rzeczowych aktywów trwałych	37 650	-
Sprzedaż należności	8 000	10 000
Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej	407 709	344 538
Kategoria inwestycyjna		
Zmiana stanu inwestycji krótkoterminowych	(300 000)	(800 000)
Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych	-	(120 000)
Otrzymane dywidendy i odsetki	62 619	55 500
Nabycie instrumentów zabezpieczających	-	(130 000)
Sprzedaż instrumentów zabezpieczających	56 100	51 000
Przepływy pieniężne netto z działalności inwestycyjnej	(181 281)	(943 500)
PRZEPIŁYWKY PIENIĘŻNE NETTO Z DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ	226 428	(598 962)
SEKCJA FINANSUJĄCA		
Wypłacone dywidendy	(86 400)	(80 000)
Zapłacone odsetki	(83 514)	(82 688)
Wpływy z emisji akcji (wydania udziałów)	84 240	78 000
Wpływy z emisji papierów dłużnych krótkoterminowych	162 000	150 000
Wpływy z emisji papierów dłużnych długoterminowych	-	250 000
PRZEPIŁYWKY PIENIĘŻNE NETTO Z DZIAŁALNOŚCI FINANSUJĄCEJ	76 326	315 312
Przepływy pieniężne netto z działalności kontynuowanej przed opodatkowaniem	302 754	(283 650)
PODATEK DOCHODOWY		
Zapłacony podatek dochodowy	(281 221)	(193 786)
Zmiana stanu środków pieniężnych przed uwzględnieniem przepływów pieniężnych z działalności zaniechanej i różnic kursowych	21 533	(477 436)
DZIAŁALNOŚĆ ZANIECHANA		
Przepływy pieniężne netto z działalności zaniechanej	(12 582)	(11,650)
Wpływ różnic kursowych	3 210	1 027
Zmiana stanu środków pieniężnych	12 161	(488 059)
Środki pieniężne na początek okresu	61 941	550 000
Środki pieniężne na koniec okresu	74 102	61 941

* Polskie tłumaczenie niektórych pozycji zawartych w prezentowanym sprawozdaniu z przepływów pieniężnych nie jest powszechnie uzgodnione. W związku z tym autorka dopuszcza ewentualne zmiany dokonanego tłumaczenia.

Źródło: Opracowanie na podstawie [FASB 2010, s. 134].

J. Wagoner [2011, s. 17] zwraca uwagę, że zaproponowane przez IASB i FASB zmiany w prezentacji sprawozdania finansowego mogą okazać się bardziej kontrowersyjne, niż księgowi obecnie zdają sobie z tego sprawę. Z kolei K. Benzacar [2009, s. 33] zauważa, że w niektórych przypadkach nowy format prezentacji sprawozdania finansowego może wywołać zamieszanie i wymagać poniesienia dodatkowych kosztów przez jego użytkowników. Jako przykład autorka podaje, że wiele wskaźników wykorzystywanych przez bankowców czy analityków giełdowych opiera się na wielkościach, które przestaną być ujawniane. Spowoduje to konieczność zmiany dotychczasowego procesu przeglądu sprawozdań finansowych. Z kolei przedsiębiorstwa mogą ponosić dodatkowe koszty generowania informacji.

B. Pounder [2008, s. 19] stwierdza, że tzw. podejście zarządcze może potencjalnie zmniejszyć porównywalność informacji finansowej pomiędzy jednostkami i zachęcać kierownictwo jednostki do manipulowania informacjami prezentowanymi w sprawozdaniu finansowym. Autor dostrzega jednocześnie, że umożliwienie kierownictwu jednostki decydowania o kluczowych kwestiach związanych ze sprawozdawczością finansową nie jest nowym zjawiskiem ani w przypadku US GAAP ani MSSF, jednakże wciąż wzbudza kontrowersje.

Badanie empiryczne poświęcone ocenie zmian zaproponowanych przez IASB i FASB w materiale dyskusyjnym przeprowadził S. Shough – na próbie 605 amerykańskich dyplomowanych biegłych rewidentów. Na podstawie otrzymanych odpowiedzi S. Shough [za: Giacomino i Akers 2009, s. 63] stwierdził, że amerykańscy dyplomowani biegli rewidenci nie sądzą, aby cele proponowanej formuły prezentacji sprawozdania finansowego poprawiały użyteczność informacji prezentowanych w sprawozdaniu finansowym jednostki i pomagały użytkownikom w podejmowaniu lepszych decyzji.

A. Howell jest zdania, że większy nacisk powinien być położony na zmianę sprawozdania z przepływów pieniężnych w taki sposób, aby lepiej odróżniać środki pieniężne generowane z działalności gospodarczej, reinwestowane z zamiarem utrzymania i rozwoju przedsiębiorstwa oraz środki pieniężne dostępne dla wierzycieli i właścicieli [DiFabio 2009, s. 45].

Zawartość informacyjną przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej i finansowej ustalonych według SRF 95 z propozycją IASB i FASB przedstawioną w materiale dyskusyjnym porównał – za pomocą testu Siegela i Biddle – R.N. Francis [2010]. Wyniki wskazują, że zaproponowana przez IASB i FASB formuła ustalania przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej ma mniejszą zawartość informacyjną niż obecnie praktykowana,

co sugeruje, że inwestorzy preferują obecną formułę. Z kolei w przypadku przepływów pieniężnych z działalności finansowej nie wykazano istotnych różnic w zawartości informacyjnej obecnej i proponowanej formuły.

Wiele kontrowersji wzbudza zasadność nałożenia na jednostki obowiązku prezentowania przepływów pieniężnych metodą bezpośrednią. W badaniu przeprowadzonym przez S. Shough, 59% respondentów zadeklarowało, że metoda bezpośrednia jest bardziej przydatna przy prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej [za: Giacomino i Akers 2009, s. 66]. Podobnie 58% respondentów uznało, że metoda bezpośrednia jest bardziej zgodna z proponowanymi postulatami zachowania spójności prezentacji i dezagregacji informacji. Jednocześnie zdaniem 51% respondentów uzgodnienie wyniku z działalności operacyjnej z przepływami pieniężnymi netto z działalności operacyjnej umożliwi lepsze zrozumienie przyszłych przepływów pieniężnych.

Z kolei wyniki przeprowadzonych na zlecenie IASB i FASB badań ankietowych⁷¹ wśród członków CFA Institute [2009] pokazują, iż za bardzo istotne respondenci uznają przede wszystkim informacje o wielkości wpływów z podstawowej działalności operacyjnej (odpowiednio 69% odpowiedzi), zmianach w kapitale obrotowym (53%), operacyjnych przepływach pieniężnych generowanych przez segmenty i jednostki powiązane (41%), a także wydatkach z tytułu dostaw, prezentowanych niezależnie od pozostałych wydatków działalności operacyjnej (38%). 63% respondentów zgadza się ze stwierdzeniem (w tym 29% zdecydowanie), że informacje o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej prezentowane metodą bezpośrednią umożliwiłyby lepsze prognozowanie przyszłych przepływów pieniężnych w porównaniu z metodą pośrednią. Podobnie 63% respondentów (w tym 28% zdecydowanie) jest zdania, że informacje te byłyby bardziej użyteczne w ocenie jakości wyniku finansowego przedsiębiorstwa. Z drugiej strony zdaniem 58% respondentów (w tym 10% zdecydowanie) informacje o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej prezentowane metodą pośrednią umożliwiają dokonanie oceny jakości wyniku finansowego, a 53% respondentów (w tym 10% zdecydowanie) jest zdania, że informacje te umożliwiają prognozowanie przyszłych przepływów pieniężnych.

Z raportu Europejskiej Grupy Doradczej ds. Sprawozdań Finansowych (*The European Financial Reporting Advisory Group*) przedstawiającego wnioski z konsultacji poświęconych wstępnej wersji projektu wynika, iż powszechność sporządzania sprawozdania z przepływów

⁷¹ Badanie zostało przeprowadzone z wykorzystaniem poczty elektronicznej na próbie 12 050 członków CFA Institute. Wskaźnik zwrotności ankiet wyniósł 4,5%. Celem badania było przede wszystkim poznanie opinii na temat użyteczności informacji o przepływach pieniężnych prezentowanych metodą bezpośrednią [CFA Institute 2009].

pieniężnych metodą pośrednią oraz wysokie koszty zmian w systemie sprawozdawczości przepływów pieniężnych są dominującymi argumentami podnoszonymi przeciw metodzie bezpośredniej [EFRAG 2011].

Zarówno na podstawie wyników badania przeprowadzonego przez S. Shough, jak również badania⁷² przeprowadzonego wśród członków CFA Institute i raportu EFRAG nie można wskazać jednoznacznych preferencji respondentów w zakresie postulowanej metody prezentacji przepływów pieniężnych w sprawozdaniu finansowym. Co więcej badania te wskazują, iż nie ma jednoznacznego poparcia dla pozostałych propozycji IASB i FASB.

Również w polskiej literaturze przedmiotu można odnaleźć uwagi formułowane wobec projektu IASB i FASB.

M. Remlein [2011, s. 133] na podstawie własnych rozważań zauważa, że proponowana przez IASB i FASB koncepcja sprawozdania finansowego jest rozwiązaniem oryginalnym, a także spójnym wewnątrznie. W. Szczuka [za: Pokojaska 2010] ocenia proponowane zmiany jako rewolucyjne. Podobnie wśród respondentów opiniujących propozycje IASB i FASB pojawiło się zaniepokojenie „całkowitą zmianą filozofii sporządzania sprawozdań” [Jurewicz i Walińska 2011, s. 362]. A. Sirocka [za: Pokojaska 2010] zwraca uwagę, że przygotowanie sprawozdania finansowego zgodnego z przedstawionymi przez IASB i FASB propozycjami może wymagać zmian w strukturze kont oraz sposobie gromadzenia danych. Z kolei zdaniem E. Jakubczyk-Cały [za: Pokojaska 2010] proponowane zmiany w prezentacji sprawozdania finansowego mogą spowodować, że sprawozdania finansowe staną się zrozumiałe jedynie dla wybitnych analityków.

J. Gierusz [2010, s. 56] stwierdził, że trzeba zdawać sobie sprawę z poważnych trudności przy podziale aktywów i zobowiązań, przychodów i kosztów, a także wpływów i wydatków pomiędzy poszczególnymi sekcjami oraz kategoriami⁷³. Trudności te mogą spowodować, że o sposobie podziału będą rozstrzygały zapisy zawarte w polityce rachunkowości, co może doprowadzić do istotnego ograniczenia porównywalności sprawozdań finansowych różnych jednostek.

W kontekście postulatu prezentowania informacji według tzw. sekcji, kategorii i podkategorii A. Jurewicz i E. Walińska [2011, s. 356] zauważają, że zmiana podejścia

⁷² Szczegółowe wyniki badania ankietowego przywołano za CFA Institute [2009] w artykule naukowym – M. Szczepańska [2012a].

⁷³ Wyniki testów technicznych zleconych przez IASB i FASB potwierdzają, że sekcja finansująca i kategoria inwestycyjna nie są właściwie zdefiniowane, a prawie 40% respondentów napotkało trudności z podziałem przychodów i kosztów lub przepływów pieniężnych według zdefiniowanych sekcji i kategorii [Giacomino i Akers 2010, s. 61–62].

do dezagregacji informacji pod kątem prognozowania przepływów pieniężnych nie oznacza w żaden sposób odrzucenia zasady memoriałowej. Odmienność nowego podejścia do prezentacji sprawozdania finansowego polega jedynie na zmianie sposobu dezagregacji informacji zestawianych w ujęciu memoriałowym.

Pierwotnie przyjęto założenie, że projekt standardu ma ukazać się w pierwszym kwartale 2011 roku [IASB 2011a]. Terminu tego nie dotrzymano. W konsekwencji zmiany w prezentacji sprawozdania finansowego pozostają nadal przedmiotem rozważań. Bez wątpienia pośrednią zaletą opublikowanych przez IASB i FASB opracowań jest zainicjowanie zarówno wśród pracowników naukowych, jak również praktyków dyskusji nad prezentacją sprawozdania finansowego. Jedną z najbardziej kontrowersyjnych zmian pozostaje postulat wprowadzenia obowiązku sporządzania sprawozdania z przepływów pieniężnych metodą bezpośrednią.

Z dokonanego przeglądu autorskich koncepcji poświęconych prezentacji przepływów pieniężnych w rachunkowości na miarę XXI wieku wynika, że są one przede wszystkim odpowiedzią na potrzeby informacyjne odbiorców zewnętrznych informacji finansowej i koncentrują się wokół podsystemu sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstwa. Nie odnoszą się one do systemu informacyjnego rachunkowości jako całości. Niemniej jednak przeprowadzone badanie pozwoliło na zidentyfikowanie wzorcowych rozwiązań – aczkolwiek w ograniczonym zakresie – co jest istotne z punktu widzenia celu głównego pracy.

Na podstawie wyników badań literaturowych i rozważań przedstawionych w części teoretycznej pracy należy stwierdzić, że obecny dorobek naukowy rachunkowości w zakresie przedmiotowym pracy nie odpowiada w pełni wyzwaniom, jakie stoją przed rachunkowością jako systemem informacyjnym jednostki gospodarczej wspomagającym podejmowanie decyzji gospodarczych. Jednocześnie rezultaty dociekań stanowią potwierdzenie – na gruncie rozważań teoretycznych – postawionej we wstępie pracy hipotezy badawczej.

Rozdział III

FUNKCJONOWANIE SYSTEMU INFORMACYJNEGO RACHUNKOWOŚCI W OBSZARZE PRZEPLYWÓW PIENIĘŻNYCH – BADANIE EMPIRYCZNE

3.1. Charakterystyka przeprowadzonego badania

3.1.1. Cel, metoda badawcza i organizacja badania

Rozdział trzeci jest poświęcony opracowanemu i przeprowadzonemu badaniu empirycznemu, które stanowi kontynuację badań i rozważań przedstawionych w pierwszych dwóch rozdziałach pracy.

Celem głównym badania empirycznego jest dokonanie identyfikacji i analizy funkcjonowania systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych w praktyce polskich przedsiębiorstw, pod kątem jego dostosowania do potrzeb informacyjnych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych, a także rozpoznanie potrzeb i kierunków zmian w tym zakresie. Badanie służy również zweryfikowaniu – na gruncie praktyki gospodarczej – hipotezy badawczej niniejszej pracy, którą określono we wstępie.

Problem badawczy niniejszej pracy wymaga udzielania odpowiedzi, na podstawie wyników badania empirycznego, na następujące pytania:

1. Czy obecna forma i zakres informacyjny rachunku przepływów pieniężnych odpowiadają potrzebom informacyjnym odbiorców informacji finansowej?
2. Czy metoda prezentacji informacji o przepływach pieniężnych wpływa na wartość poznawczą sprawozdania finansowego?
3. Czy system informacyjny rachunkowości dostarcza informacji o przepływach pieniężnych dostosowanych do potrzeb informacyjnych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych?

4. Jak powinien kształtować się docelowo system informacyjny rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, aby odpowiadał potrzebom informacyjnym odbiorców informacji finansowej?

Wykorzystaną przez autorkę badania metodą badawczą jest metoda wywiadu kwestionariuszowego. Natomiast wybraną techniką pozyskania danych jest kwestionariusz ankietowy zestandaryzowany.

Badanie ukierunkowano na rozpoznanie nie tylko faktów, ale również opinii na temat funkcjonowania systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych oraz użyteczności informacji o przepływach pieniężnych przez ten system generowanych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych.

Jak wskazano we wstępie, podmiotem niniejszej pracy są jednostki gospodarcze – przedsiębiorstwa – prowadzące księgi rachunkowe i sporządzające rachunek przepływów pieniężnych. Jednostki gospodarcze zaliczane do sektora finansowego⁷⁴ zostały wyłączone ze względu na specyfikę prowadzonej działalności, a co za tym idzie odmiennosc sprawozdań finansowych.

Wybór docelowego podmiotu badawczego w części empirycznej pracy nie jest przypadkowy. Autorka dokonała wyboru podmiotu badawczego, którego funkcjonowanie najlepiej odzwierciedla problematykę badawczą pracy.

Określając podmiot badawczy ograniczono się do jednostek gospodarczych – przedsiębiorstw – kontynuujących działalność, zorganizowanych w formie spółki akcyjnej⁷⁵ i posiadających siedzibę w województwie wielkopolskim.

Na podstawie danych zakupionych z rejestru REGON⁷⁶ sporządzono wykaz spółek akcyjnych mających siedzibę w województwie wielkopolskim według stanu na dzień 30 kwietnia 2013 roku. Wykaz ten obejmował łącznie 867 jednostek, z czego 692 stanowiły podmioty aktywne. Po wyeliminowaniu jednostek należących do sektora finansowego według kryterium rodzaju przeważającej działalności nastąpiło zmniejszenie liczby spółek do 655. Wyeliminowano również w sumie 18 jednostek będących w stanie upadłości, likwidacji

⁷⁴ Do sektora finansowego zaliczono jednostki gospodarcze będące bankami, zakładami ubezpieczeń, zakładami reasekuracji, spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi, jednostkami działającymi na podstawie przepisów o obrocie papierami wartościowymi i przepisów o funduszach inwestycyjnych lub jednostkami działającymi na podstawie przepisów o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych.

⁷⁵ Roczne sprawozdania finansowe wszystkich spółek akcyjnych, z wyjątkiem spółek będących na dzień bilansowy w organizacji, podlegają badaniu, a tym samym jednostki te sporządzają obligatoryjnie rachunek przepływów pieniężnych [Ustawa z 29 września 1994 ze zm., art. 45, ust. 1 i art. 64, ust. 1].

⁷⁶ Dane z rejestru REGON zakupiono w Urzędzie Statystycznym w Poznaniu.

lub organizacji oraz 5 jednostek, które rozpoczęły działalność w 2013 roku (ze względu na brak rocznego sprawozdania finansowego).

Zdając sobie sprawę z ograniczonej aktualności rejestru REGON dokonano dalszej weryfikacji bazy danych. Na podstawie danych pochodzących z Krajowego Rejestru Sądowego oraz Monitora Sądowego i Gospodarczego ustalono, że 14 jednostek zakończyło działalność, 4 jednostki zostały przejęte przez inny podmiot, a 28 jednostek zmieniło formę prawną. Fakty te nie zostały zaewidencjonowane w rejestrze REGON.

Ostatecznie otrzymano populację generalną obejmującą 586 jednostek, tj. spółek akcyjnych posiadających siedzibę w województwie wielkopolskim, nienależących do sektora finansowego i kontynuujących działalność.

Załączony do niniejszej pracy kwestionariusz wraz z listem przewodnim przesłano drogą pocztową⁷⁷ w dniu 24 maja 2013 roku do 300 wylosowanych spółek. W korespondencji wskazano, iż jest ona adresowana odpowiednio do działu księgowego lub działu finansowo-księgowego spółki. Termin odsyłania wypełnionych kwestionariuszy wyznaczono do 30 czerwca 2013 roku.

Spółki do próby wybrano metodą prostego doboru losowego z wykorzystaniem funkcji liczb losowych, zwracającej liczbę losową o równomiernym rozkładzie. Po wysortowaniu jednostek populacji generalnej w malejącym porządku liczb losowych do próby wybrano ostatecznie 300 pierwszych jednostek.

Wnioski sformułowane na podstawie wyników badania empirycznego, wraz z rezultatami przedstawionych w rozdziałach pierwszym i drugim rozważań teoretycznych, stanowią podstawę do opracowania wzorcowej koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości.

3.1.2. Charakterystyka narzędzia badawczego i sposobu przetwarzania danych

Opracowany na potrzeby przeprowadzonego badania empirycznego kwestionariusz ankietowy, będący narzędziem badawczym, poprzedzono załączonym do korespondencji listem przewodnim. Zawarto w nim uprzejmą prośbę o wypełnienie kwestionariusza ankietowego i odesłanie go na wskazany adres. Przedstawiono cel badania i zapewniono

⁷⁷ Kwestionariusz przesłano wraz z kopertą zwrotną opatrzoną etykietą adresową i znaczkiem pocztowym. Udział respondentów w badaniu nie wiązał się z ponoszeniem kosztów zwrotu wypełnionych kwestionariuszy. Całkowity koszt wysyłki został poniesiony przez autorkę badania. W piśmie przewodnim do kwestionariusza podano również adres e-mail badacza, umożliwiającą przesłanie wersji elektronicznej wypełnionego kwestionariusza, w zależności od preferencji respondenta.

o braku konieczności ujawniania jakichkolwiek informacji finansowych dotyczących spółki. Zapewniono również o poufności prowadzonego badania.

W krótkim wprowadzeniu do kwestionariusza zawarto instrukcję objaśniającą sposób udzielania odpowiedzi.

Główną część kwestionariusza, obejmującą ogółem 30 pytań, podzielono na cztery grupy tematyczne (części) obejmujące określone wcześniej problemy badawcze:

1. Praktyka sporządzania rachunku przepływów pieniężnych w jednostce.
2. Ocena systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych.
3. Wykorzystywanie informacji o przepływach pieniężnych generowanych przez system rachunkowości w podejmowaniu decyzji gospodarczych.
4. Identyfikacja potrzeb informacyjnych w obszarze prezentacji informacji o przepływach pieniężnych w rachunkowości.

W pierwszej części kwestionariusza zawarto 10 pytań ukierunkowanych na rozpoznanie stanu obecnego w zakresie praktyki sporządzania rachunku przepływów pieniężnych w przedsiębiorstwach. Pytania dotyczyły przede wszystkim metody sporządzania, formy i zakresu informacyjnego rachunku przepływów pieniężnych, a także wdrożenia postanowień zawartych w standardach rachunkowości dotyczących rachunku przepływów pieniężnych.

W drugiej części wprowadzono 6 pytań mających na celu poznanie faktów i opinii na temat stanu w przedsiębiorstwach systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych. Wprowadzono między innymi pytania oceniające trudność przetwarzania informacji o przepływach pieniężnych, a także ich wiarygodność w kontekście kreatywnych i agresywnych praktyk rachunkowości.

W trzeciej części, obejmującej 6 pytań, podjęto próbę poznania faktów i opinii respondentów na temat możliwości wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych generowanych przez system rachunkowości w procesie podejmowania decyzji gospodarczych. Pytania te dotyczyły nie tylko aspektów sprawozdawczych, ale i decyzyjnych. Zbadano wykorzystywanie systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych w różnych obszarach zarządzania finansami przedsiębiorstwa.

W czwartej części zawarto 8 pytań ukierunkowanych na poznanie faktów i opinii respondentów na temat potrzeb informacyjnych w obszarze prezentacji informacji o przepływach pieniężnych w rachunkowości i zasadności zmian w systemie informacyjnym rachunkowości. Zbadano opinie respondentów na temat zasadności stosowania metody bezpośredniej sporządzania rachunku przepływów pieniężnych. Poproszono o ocenę

istotności różnych informacji o przepływach pieniężnych. Wprowadzono również pytania oceniające postulowane w literaturze przedmiotu zmiany w obszarze prezentacji przepływów pieniężnych w rachunkowości.

Na końcu kwestionariusza ankietowego zawarto metryczkę obejmującą osiem pytań.

W kwestionariuszu ankietowym zastosowano przede wszystkim pytania zamknięte z jednym wariantem odpowiedzi. Wprowadzono 1 pytanie zamknięte bez ograniczenia liczby wskazanych odpowiedzi i 5 pytań półotwartych (kafeteryjnych z ostatnim wariantem odpowiedzi otwartym) bez ograniczenia liczby wskazanych odpowiedzi.

Jak zaznaczono w części pierwszej niniejszego podrozdziału, przeprowadzone badanie empiryczne zostało ukierunkowane na rozpoznanie nie tylko faktów, ale również opinii. W związku z powyższym przy formułowaniu pytań odwołujących się do opinii respondenta wykorzystano pięciostopniową skalę Likerta oraz skalę ważności.

Pytania sformułowano w taki sposób, aby udzielenie odpowiedzi było możliwe *ad hoc* i nie wymagało poszukiwania danych w sprawozdaniach finansowych, polityce rachunkowości, dokumentach wewnętrznych spółki, itp.

Przyjęto założenie, iż niewypełnienie 10% kwestionariusza ankietowego powoduje jego odrzucenie.

Ogółem liczba zwróconych kwestionariuszy wyniosła 84, z czego 36 kwestionariuszy zostało odesłanych pocztą tradycyjną, 40 przesłano pocztą elektroniczną, a 8 zwrócono autorce badania bezpośrednio. 2 kwestionariusze zostały odrzucone ze względu na niekompletne ich wypełnienie. Do dalszej analizy wykorzystano ostatecznie 82 kwestionariusze, co stanowi 14,0% populacji generalnej oraz 27,3% próby.

Wyniki badania zgromadzono, opracowano i przedstawiono w formie graficznej z wykorzystaniem arkusza kalkulacyjnego *Excel*.

3.1.3. Ograniczenia możliwości wnioskowania na podstawie badania

Autorka pragnie zwrócić uwagę na kilka kwestii istotnych przy opracowywaniu wyników badania i formułowaniu wniosków.

Dzięki zakupieniu danych pochodzących z rejestru REGON możliwe było dokonanie losowego doboru próby spośród określonej grupy podmiotów wybranych na potrzeby badania empirycznego. Analizując wyniki badania należy mieć na uwadze, iż przy określaniu podmiotu badawczego dokonano w pierwszej kolejności doboru celowego. Ze statystycznego punktu widzenia formułowane wnioski na podstawie przeprowadzonego badania nie powinny być uogólniane na wszystkie jednostki będące podmiotem niniejszej pracy.

Ustalając populację generalną wykorzystano dane pochodzące z rejestru REGON według stanu na dzień 30 kwietnia 2013 roku. Wadą rejestru REGON jest uwzględnianie w nim danych jednostek pomimo nieprowadzenia w rzeczywistości działalności oraz ograniczona aktualność w szczególności w sytuacji zmiany formy prawnej. W celu uaktualnienia danych pochodzących z rejestru REGON dokonano dalszej weryfikacji bazy danych, wykorzystując Krajowy Rejestr Sądowy oraz Monitor Sądowy i Gospodarczy. Pomimo podjętych działań pełne wyeliminowanie wad rejestru REGON nie jest możliwe.

Konsekwencją opisanych ograniczeń powstających przy ustalaniu populacji generalnej na potrzeby badania jest brak możliwości dokładnego obliczenia wskaźnika zwrotu kwestionariuszy ankietowych. Rzeczywisty wskaźnik zwrotu kwestionariuszy jest najprawdopodobniej wyższy od otrzymanego.

Wskazane ograniczenia dotyczące zakresu podmiotowego nie deprecjonują wartości poznawczej rezultatów przeprowadzonego badania.

3.1.4. Zakres badania na tle dotychczasowych badań poświęconych przepływowi pieniężnym w rachunkowości

Przedmiotem szczególnego zainteresowania w niniejszej pracy jest funkcjonowanie systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych. Badania zostały ukierunkowane nie tylko na kwestie związane ze sprawozdawczością finansową, a konkretnie prezentacją rachunku przepływów pieniężnych. Szczególną uwagę poświęcono prezentacji przepływów pieniężnych w ramach systemu informacyjnego rachunkowości z punktu widzenia potrzeb informacyjnych zarówno odbiorców zewnętrznych, jak również wewnętrznych informacji finansowej.

Wyszczególnione w części pierwszej podrozdziału problemy badawcze nie zostały kompleksowo rozpoznane w polskiej literaturze przedmiotu. Dotychczasowe badania koncentrowały się na zagadnieniach związanych głównie z praktyką sporządzania rachunku przepływów pieniężnych.

Z punktu widzenia problemów badawczych warto przywołać wyniki pilotażowych badań ankietowych przeprowadzonych w latach 2003 i 2005 przez E. Śnieżek i E. Walińską. Badania te poświęcono ocenie trudności sporządzania i użyteczności rachunku przepływów pieniężnych w polskiej praktyce gospodarczej. Ich celem było z jednej strony zidentyfikowanie przesłanek wskazujących na rosnące zainteresowanie informacjami o przepływach pieniężnych wśród użytkowników sprawozdań finansowych, a z drugiej

rozpoznanie trudności i barier w sporządzaniu rachunku przepływów pieniężnych w Polsce [Śnieżek i Wiatr 2011c, s. 177].

Poniżej przytoczono najważniejsze wnioski sformułowane przez E. Śnieżek i M. Wiatra [2011c, s. 178–180] na podstawie wyników przywołanego badania ankietowego:

1. Najwięcej ankietowanych oceniło stopień trudności sporządzania rachunku przepływów pieniężnych jako średni. Co więcej, rozkład opinii w 2005 roku był bardzo podobny do uzyskanego w 2003 roku. Świadczy to o tym, iż w ocenie ankietowanych stopień trudności nie zmienia się.
2. Jedynie niewielki odsetek ankietowanych dokonał zmian w planie kont w celu dostosowania go do potrzeb sporządzania rachunku przepływów pieniężnych. Zdaniem autorów dowodzi to o pracochłonności takich zmian i niejednokrotnie o potrzebie poniesienia dodatkowych kosztów.
3. Respondenci stwierdzili, iż informacje o przepływach pieniężnych są najczęściej potrzebne użytkownikom zewnętrznym i analitykom finansowym.
4. Większość ankietowanych wskazała na małą użyteczność zmiany podstawy dokonywania korekt przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej.
5. Zdaniem respondentów w ocenie sytuacji finansowej przedsiębiorstwa istotne są informacje o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej i inwestycyjnej.
6. Prawie wszystkie jednostki sporządzały rachunek przepływów pieniężnych według metody pośredniej, tj. odpowiednio 92,50% jednostek za 2002 rok i 94,94% za 2004 rok. Co więcej badania wykazały, że respondenci nie są skłonni do wprowadzenia metody bezpośredniej.

E. Śnieżek i M. Wiatr [2011c] prezentują również wyniki badania raportów finansowych polskich spółek publicznych za lata 2005 i 2009 w zakresie sposobów sporządzania, metodologii oraz jakości informacyjnej rachunku przepływów pieniężnych przygotowywanego zgodnie z MSR 7.

Główne wnioski sformułowane przez E. Śnieżek i M. Wiatra [2011c, s. 181–185] sprowadzają się do stwierdzenia, iż:

1. Większość spółek przyjęła własną strukturę prezentacji informacji o przepływach pieniężnych. Jednakże tylko niektóre jednostki zdecydowały się na odzwierciedlenie specyfiki branży w przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej.
2. Jedynie 10 spośród 142 podmiotów w 2005 i 162 podmiotów w 2009 roku sporządzało rachunek przepływów pieniężnych według metody bezpośredniej, jednakże nie wiązało się to najczęściej z ujawnianiem struktury wpływów i wydatków z działalności operacyjnej.

3. W przypadku wyboru metody pośredniej część spółek poddawała korektom wynik finansowy netto, inne wynik finansowy brutto, a jeszcze inne wynik finansowy z działalności gospodarczej lub operacyjnej. Konsekwencją tego było zróżnicowanie korekt w poszczególnych spółkach.
4. Większość spółek ujawniła informacje o zapłaconym podatku dochodowym w ramach działalności operacyjnej. Natomiast jedynie nieliczne jednostki wyodrębniły wartość środków pieniężnych o ograniczonej możliwości dysponowania.
5. Niektóre pozycje w ramach działalności inwestycyjnej i finansowej były niepotrzebnie prezentowane per saldo.
6. Wielokrotnie nie zachowano konsekwencji w stosowanym nazewnictwie.
7. Noty objaśniające występowały rzadko i zdaniem autorów wydawały się niewystarczające.

Warto dodać, że wnioski sformułowane przez E. Śnieżek i M. Wiatra uwidocznily również ważny problem, a mianowicie utratę porównywalności informacji o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej prezentowanych w rachunku przepływów pieniężnych.

Niektóre spośród zagadnień uwzględnionych w przytoczonych powyżej badaniach, ze względu na istotność dla realizacji celów niniejszej pracy, zostały podjęte również w badaniu empirycznym przeprowadzonym przez autorkę. Chodzi tu przede wszystkim o zagadnienia związane z metodą sporządzania rachunku przepływów pieniężnych, identyfikacją odbiorców i oceną użyteczności informacji o przepływach pieniężnych prezentowanych w rachunku przepływów pieniężnych, a także oceną stopnia trudności i dostosowania systemu rachunkowości do potrzeb jego sporządzania.

Dzięki odniesieniu się do wyników przytoczonych badań, dodatkowym walorem poznawczym badań przeprowadzonych przez autorkę niniejszej pracy jest możliwość obserwacji w czasie zmian zachodzących w sprawozdawczości finansowej w obszarze prezentacji przepływów pieniężnych.

Reasumując, przeprowadzone przez autorkę niniejszej pracy badanie empiryczne stanowi z jednej strony uzupełnienie i rozwinięcie dotychczasowych badań poświęconych prezentacji rachunku przepływów pieniężnych w polskiej praktyce gospodarczej. Jednakże, z drugiej strony jest według wiedzy autorki pierwszym w Polsce badaniem w pełni poświęconym funkcjonowaniu systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, a tym samym wykraczającym poza obszar *sensu stricto* sprawozdawczości finansowej.

3.2. Funkcjonowanie systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych w praktyce polskich przedsiębiorstw – zestawienie wyników

3.2.1. Praktyka sporządzania rachunku przepływów pieniężnych

Przedstawienie wyników badania poświęconego identyfikacji i analizie funkcjonowania systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, pod kątem jego dostosowania do potrzeb informacyjnych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych, poprzedzono ogólną charakterystyką badanej próby⁷⁸.

Charakterystyki badanych przedsiębiorstw dokonano w pierwszej kolejności według czterech podstawowych kryteriów: branży, zasięgu działania, liczby zatrudnionych oraz pochodzenia kapitału zakładowego. W tabelach 3.1–3.4 zaprezentowano strukturę próby ze względu na powyżej wskazane kryteria.

Tabela 3.1.

Struktura próby ze względu na branżę

Wyszczególnienie	Liczba przedsiębiorstw	Odsetek przedsiębiorstw [%]
Przemysł (produkcja)	32	39,1
Przemysł (produkcja) i handel	7	8,5
Przemysł (produkcja) i usługi komercyjne	6	7,3
Handel	12	14,6
Transport, łączność	3	3,7
Budownictwo	12	14,6
Usługi komercyjne	8	9,8
Usługi niekomercyjne (nauka, kultura)	2	2,4
Razem	82	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Z tabeli 3.1 wynika, że wśród ankietowanych najczęściej (39,1%⁷⁹) było przedsiębiorstw działających w przemyśle (produkcji). Drugą pozycję (14,6%) zajęły *ex aequo*

⁷⁸ Charakterystyki dokonano na podstawie informacji zebranych z metryczek zamieszczonych w kwestionariuszu ankietowym.

⁷⁹ W ujęciu procentowym prezentowany jest udział w ogólnej liczbie przedsiębiorstw wynikającej z kwestionariuszy ankietowych zwróconych i zakwalifikowanych dalszej analizie.

przedsiębiorstwa zajmujące się handlem lub budownictwem. Natomiast najmniejszą grupę (2,4%) stanowiły przedsiębiorstwa działające w branży usług niekomercyjnych.

Tabela 3.2.

Struktura próby ze względu na zasięg działania

Wyszczególnienie	Liczba przedsiębiorstw	Odsetek przedsiębiorstw [%]
Regionalny (lokalny)	13	15,9
Krajowy	24	29,3
Międzynarodowy	45	54,8
Razem	82	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Ponad połowa przedsiębiorstw (54,8%) prowadziła działalność na rynku międzynarodowym. 24 spośród 82 przedsiębiorstw działało na rynku krajowym. Najmniejszą grupę (15,9%) stanowiły przedsiębiorstwa o regionalnym (lokalnym) zasięgu działania.

Tabela 3.3.

Struktura próby ze względu na liczbę zatrudnionych

Wyszczególnienie	Liczba przedsiębiorstw	Odsetek przedsiębiorstw [%]
0-9 osób	5	6,1
10-20	9	11,0
21-50	10	12,2
51-100	11	13,4
101-500	35	42,7
powyżej 500	12	14,6
Razem	82	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Respondenci wywodzili się głównie (42,7%) z przedsiębiorstw zatrudniających od 101 do 500 osób. 12 spośród 82 przedsiębiorstw zatrudniało powyżej 500 osób. Przedsiębiorstwa zatrudniające do 9 osób stanowiły najmniejszą grupę (6,1%).

Tabela 3.4.**Struktura próby ze względu na pochodzenie kapitału zakładowego**

Wyszczególnienie	Liczba przedsiębiorstw	Odsetek przedsiębiorstw [%]
Kapitał polski	43	52,4
Kapitał mieszany	32	39,1
Kapitał zagraniczny	7	8,5
Razem	82	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Ponad połowę (52,4%) stanowiły przedsiębiorstwa ze 100% udziałem kapitału polskiego. 32 spośród 82 przedsiębiorstw posiadało mieszaną strukturę kapitału. Pozostałe (8,5%) to przedsiębiorstwa ze 100% udziałem kapitału zagranicznego.

Kolejne trzy pytania z metryczki dotyczyły ogólnej sytuacji finansowej przedsiębiorstw.

Dodatknie przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej za 2012 rok wykazało 2/3 ankietowanych przedsiębiorstw. W przypadku co trzeciego przedsiębiorstwa przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej były ujemne.

Wynik finansowy netto za 2012 rok był w przypadku większości przedsiębiorstw (86,6%) dodatni. Pozostałe przedsiębiorstwa (13,4%) odnotowały ujemny wynik finansowy netto.

Tabela 3.5.**Struktura próby ze względu na subiektywną ocenę sytuacji finansowej w 2012 roku**

Wyszczególnienie	Liczba przedsiębiorstw	Odsetek przedsiębiorstw [%]
Bardzo dobra	10	12,2
Dobra	27	32,9
Zadowolająca	35	42,7
Trudna	8	9,8
Bardzo trudna	2	2,4
Razem	82	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Na podstawie subiektywnej oceny respondentów można stwierdzić, że sytuacja finansowa przedsiębiorstw w 2012 roku była najczęściej (42,7%) zadowolająca. Dobrą sytuację finansową przedsiębiorstwa zadeklarował co trzeci respondent, a bardzo dobrą co ósmy.

Przedsiębiorstwa o trudnej i bardzo trudnej sytuacji finansowej stanowiły najmniejszą grupę (odpowiednio 9,8% i 2,4%).

Na podstawie powyższych faktów można stwierdzić, że przedsiębiorstwa, które wzięły udział w badaniu są zróżnicowane ze względu na branżę, zasięg działania, liczbę zatrudnionych oraz pochodzenie kapitału zakładowego. Ponadto badane przedsiębiorstwa charakteryzowały się również zróżnicowaną sytuacją finansową.

W ostatnim pytaniu z metryczki respondenci zostali poproszeni o wskazanie zajmowanego stanowiska w przedsiębiorstwie⁸⁰. Wśród respondentów byli:

- główni księgowi (31 osób⁸¹, 37,8%),
- kierownicy działu księgowości (2 osoby, 2,4%),
- księgowi (7 osób, 8,6%),
- dyrektorzy finansowi (28 osób, 34,1%),
- specjaliści ds. controlingu, analiz finansowych, zarządzania ryzykiem, HR (9 osób, 11,0%),
- biura rachunkowe (5 osób, 6,1%).

Celem pierwszej części kwestionariusza ankietowego było rozpoznanie stanu obecnego w zakresie praktyki sporządzania rachunku przepływów pieniężnych w przedsiębiorstwach. Pytania dotyczyły przede wszystkim metody sporządzania, formy i zakresu informacyjnego rachunku przepływów pieniężnych, a także wdrożenia postanowień zawartych w standardach rachunkowości dotyczących rachunku przepływów pieniężnych.

82,9% respondentów (68 przedsiębiorstw) wskazało, że sprawozdanie finansowe za 2012 rok zostało sporządzone na podstawie ustawy o rachunkowości. Odpowiedź przeciwną zaznaczyło 17,1% respondentów (14 przedsiębiorstw).

Wszystkie przedsiębiorstwa sporządzające sprawozdanie finansowe za 2012 rok na podstawie ustawy o rachunkowości przyjęły strukturę pozycji rachunku przepływów pieniężnych według załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości. Strukturę pozycji według załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości przyjęły również dwa przedsiębiorstwa spośród 14, pomimo że nie sporządzały sprawozdania finansowego zgodnie z regulacjami ustawy o rachunkowości.

Kształtowanie się odpowiedzi respondentów wskazuje, że co piąte przedsiębiorstwo sporządzające sprawozdanie finansowe za 2012 rok na podstawie ustawy o rachunkowości odzwierciedliło w strukturze pozycji rachunku przepływów pieniężnych specyfikę branży.

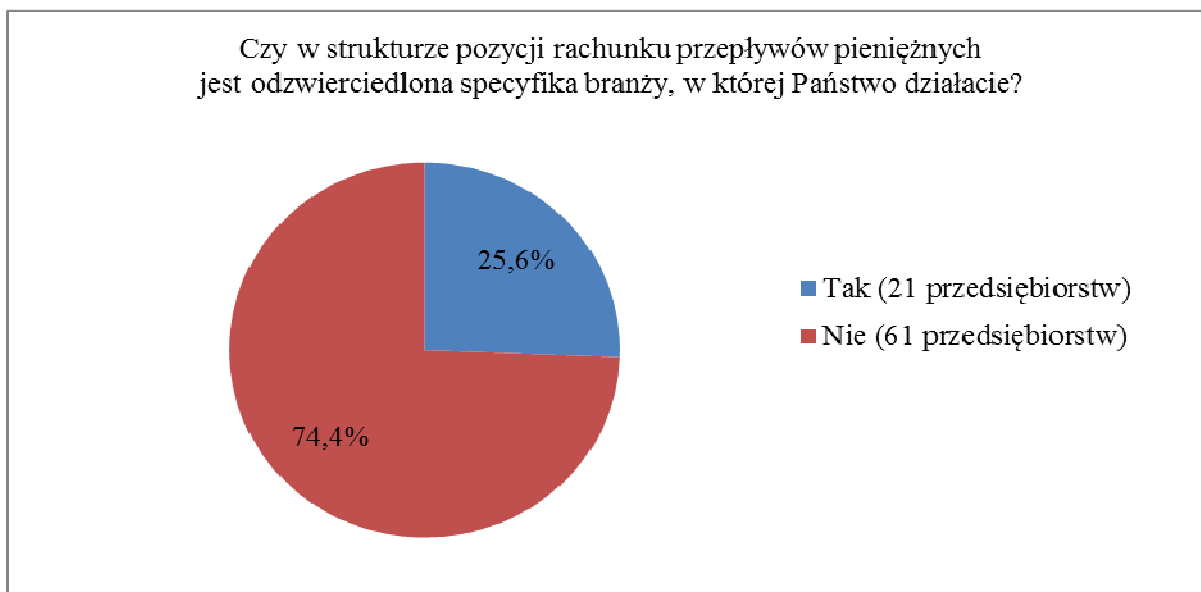
⁸⁰ W przypadku zatrudnienia w biurze rachunkowym poproszono respondentów o wpisanie „biuro rachunkowe”.

⁸¹ Pięcioro głównych księgowych (6,1%) zadeklarowało pełnienie jednocześnie funkcji członka zarządu.

W przypadku przedsiębiorstw niesporządzających sprawozdania finansowego zgodnie z regulacjami ustawy o rachunkowości specyfika branży, zdaniem respondentów, została odzwierciedlona w ponad połowie z nich. Rozkład odpowiedzi dla ogółu badanych przedsiębiorstw prezentuje wykres 3.1.

Wykres 3.1.

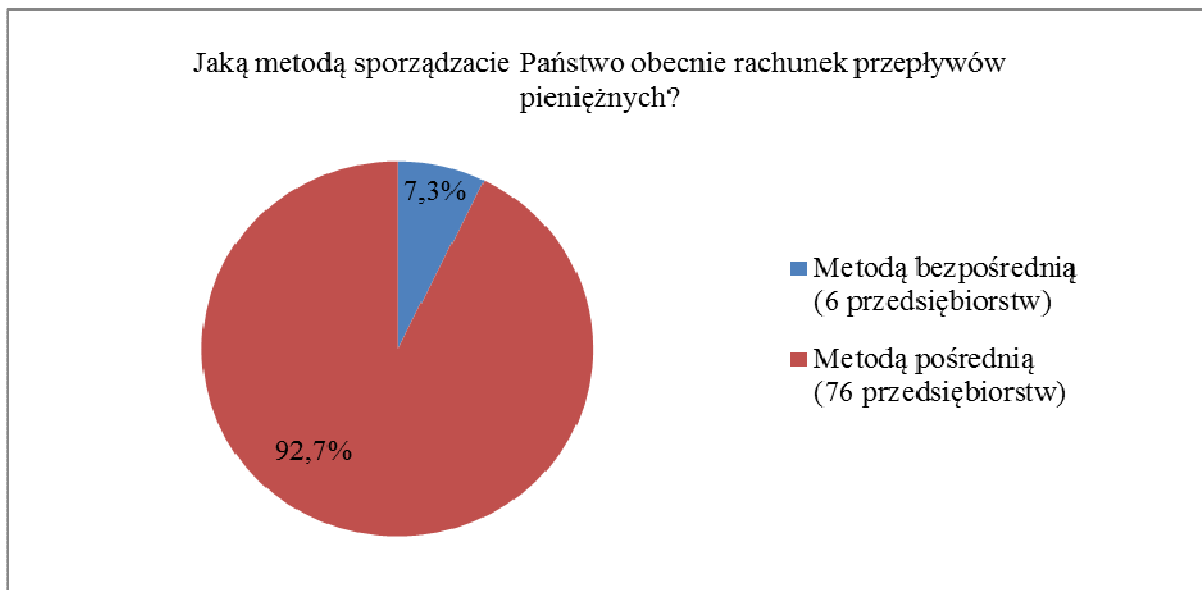
**Odzwierciedlenie specyfiki branży w strukturze pozycji rachunku przepływów
pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Metodę bezpośrednią sporządzania rachunku przepływów pieniężnych stosowały jedynie 4 spośród 68 przedsiębiorstw sporządzających sprawozdanie finansowe za 2012 rok na podstawie ustawy o rachunkowości, co stanowi 5,9%. Pozostałe 64 przedsiębiorstwa stosowały metodę pośrednią. W przypadku przedsiębiorstw niesporządzających sprawozdania finansowego zgodnie z regulacjami ustawy o rachunkowości metodę bezpośrednią stosowały 2 spośród 14 przedsiębiorstw, co stanowi 14,3%. Pozostałe 12 przedsiębiorstw stosowało metodę pośrednią. Rozkład odpowiedzi dla ogółu przedsiębiorstw prezentuje wykres 3.2.

Metoda sporządzania rachunku przepływów pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Dla 91,2% przedsiębiorstw sporządzających sprawozdanie finansowe zgodnie z regulacjami ustawy o rachunkowości podstawą dokonywania korekt w przypadku stosowania metody pośredniej ustalania przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej był wynik finansowy netto. Pozostałe 8,8% przedsiębiorstw dokonywało korekt wyniku finansowego z działalności operacyjnej lub wyniku finansowego brutto – odpowiednio 7,3% i 1,5% przedsiębiorstw⁸². Wśród przedsiębiorstw niesporządzających sprawozdania finansowego zgodnie z regulacjami ustawy o rachunkowości dominowało korygowanie wyniku finansowego brutto (71,4%). Pozostałe przedsiębiorstwa dokonywały korekt wyniku finansowego z działalności operacyjnej (14,3%) lub wyniku finansowego netto (14,3%). Żadne z przedsiębiorstw nie dokonywało korekt wyniku finansowego z działalności gospodarczej.

Z otrzymanych odpowiedzi wynika, że przedsiębiorstwa prezentują w dodatkowych informacjach i objaśnieniach sprawozdania finansowego następujące informacje:

⁸² Wydawałoby się, że powstaje niespójność w odpowiedziach respondentów. Z jednej strony wskazano na przyjęcie struktury pozycji rachunku przepływów pieniężnych według załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości, a z drugiej strony obrano inną podstawę dokonywania korekt. Można przypuszczać, że respondenci deklarują korzystanie z załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości, wprowadzając w nim zmiany. Możliwy jest też wariant, zgodnie z którym respondenci deklarują korygowanie wyniku finansowego brutto, a w gruncie rzeczy jest to wynik finansowy netto ze względu na brak obciążeń wyniku finansowego brutto.

- objaśnienie struktury środków pieniężnych przyjętych do rachunku przepływów pieniężnych – 33 przedsiębiorstwa spośród 82 przedsiębiorstw (40,2%),
- wyjaśnienie przyczyny różnic pomiędzy zmianą stanu zobowiązań według bilansu i rachunku przepływów pieniężnych – 32 przedsiębiorstwa (39,0%),
- wyjaśnienie przyczyny różnic pomiędzy zmianą stanu zapasów według bilansu i rachunku przepływów pieniężnych – 30 przedsiębiorstw (36,6%),
- wyjaśnienie przyczyny różnic pomiędzy zmianą stanu należności według bilansu i rachunku przepływów pieniężnych – 27 przedsiębiorstw (32,9%),
- wyjaśnienie przyczyny różnic pomiędzy zmianą stanu rezerw według bilansu i rachunku przepływów pieniężnych – 23 przedsiębiorstwa (28,0%),
- uzgodnienie przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej sporządzone metodą pośrednią – 11 przedsiębiorstw (13,4%),
- objaśnienie różnic pomiędzy kwotą podatku dochodowego w rachunku zysków i strat oraz rachunku przepływów pieniężnych – 9 przedsiębiorstw (11,0%).

Prezentowanie innych od wymienionych powyżej dodatkowych informacji i objaśnień zadeklarowano w przypadku 7 przedsiębiorstw (8,5%). Respondenci wskazali na:

- objaśnienie struktury wpływów i wydatków z tytułu różnic kursowych i odsetek – 4 przedsiębiorstwa (4,9%),
- dodatkowe wyjaśnienia dotyczące przepływów pieniężnych z działalności inwestycyjnej i finansowej – 2 przedsiębiorstwa (2,4%),
- objaśnienie różnic pomiędzy wynikiem finansowym a przepływami pieniężnymi netto z działalności inwestycyjnej – 2 przedsiębiorstwa (2,4%),
- objaśnienie struktury wydatków z tytułu nabycia wartości niematerialnych i prawnych, rzeczowych aktywów trwałych, innych wydatków inwestycyjnych – 1 przedsiębiorstwo (1,2%).

W badanej próbie znalazło się 15 przedsiębiorstw (18,3%), które nie prezentują żadnych dodatkowych informacji i objaśnień do rachunku przepływów pieniężnych.

W kolejnym pytaniu respondenci zostali poproszeni o wskazanie, w ramach jakiego rodzaju działalności prezentują w rachunku przepływów pieniężnych określone informacje. Rozkład otrzymanych odpowiedzi przedstawia tabela 3.6.

Tabela 3.6.

Prezentacja wybranych informacji w przekroju rodzajów działalności w rachunku przepływów pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach*

Wyszczególnienie	Działalność operacyjna	Działalność inwestycyjna	Działalność finansowa	Nie dotyczy
Kredyt w rachunku bieżącym i w linii kredytowej	2 (2,9%) 4 (28,6%)	5 (7,4%) –	40 (58,8%) 6 (42,8%)	21 (30,9%) 4 (28,6%)
Wydatki z tytułu podatku dochodowego lub wpływy z tytułu zwrotu podatku dochodowego	47 (69,1%) 12 (85,7%)	– –	3 (4,4%) –	18 (26,5%) 2 (14,3%)
Wpływy z tytułu odsetek od lokat dokonywanych na okres dłuższy niż 3 miesiące	2 (2,9%) 3 (21,4%)	25 (36,8%) 5 (35,7%)	17 (25,0%) 2 (14,3%)	24 (35,3%) 4 (28,6%)
Otrzymane dywidendy	– –	23 (33,9%) 5 (35,7%)	9 (13,2%) 2 (14,3%)	36 (52,9%) 7 (50,0%)
Wypłacone dywidendy	– –	1 (1,5%) –	38 (55,9%) 10 (71,4%)	29 (42,6%) 4 (28,6%)

* Dla każdego wariantu odpowiedzi podano odpowiednio liczbę i odsetek przedsiębiorstw, przy czym w pierwszym wierszu zestawiono wyniki dla przedsiębiorstw, które zadeklarowały sporządzanie sprawozdania finansowego za 2012 rok na podstawie ustawy o rachunkowości. Natomiast w drugim wierszu zestawiono wyniki dla przedsiębiorstw, które zadeklarowały odpowiedź przeciwną.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Wyniki badania wśród przedsiębiorstw sporządzających sprawozdanie finansowe za 2012 rok na podstawie ustawy o rachunkowości pokazują, że w przedsiębiorstwach tych najczęściej prezentuje się przepływy pieniężne z tytułu kredytu w rachunku bieżącym i w linii kredytowej w ramach działalności finansowej. Wykazywanie ich w ramach działalności operacyjnej zadeklarowały jedynie 2 spośród 64 przedsiębiorstw. W zdecydowanej większości przedsiębiorstw wydatki z tytułu podatku dochodowego lub wpływy z tytułu zwrotu podatku dochodowego prezentuje się w ramach działalności operacyjnej. Nie ma zgodności wśród respondentów odnośnie prezentacji wpływów z tytułu odsetek od lokat dokonywanych na okres dłuższy niż 3 miesiące. Ponad 1/3 respondentów wskazała na działalność inwestycyjną, a 1/4 na działalność finansową. Otrzymane dywidendy prezentuje się przede wszystkim w ramach działalności inwestycyjnej, aczkolwiek 9 respondentów wskazało na działalność finansową. Z kolei wypłacone dywidendy prezentuje się konsekwentnie w ramach działalności finansowej. Jedynie jeden z respondentów wskazał na działalność inwestycyjną.

W przedsiębiorstwach niesporządzających sprawozdania finansowego za 2012 rok na podstawie ustawy o rachunkowości nie ma zgodności odnośnie prezentacji przepływów

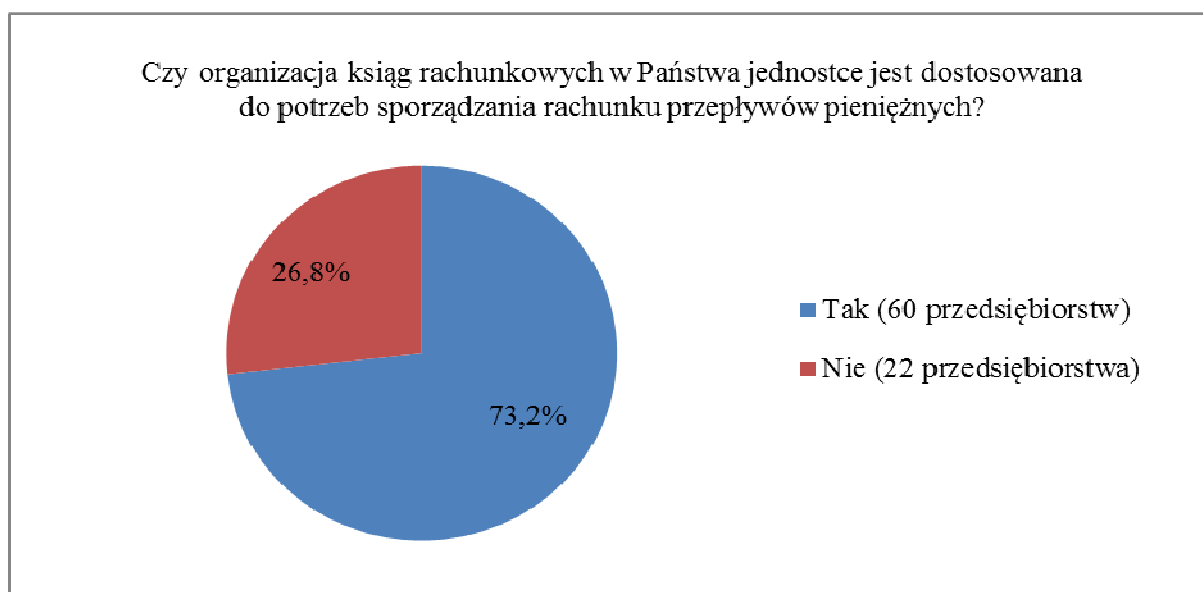
pieniężnych z tytułu kredytu w rachunku bieżącym i w linii kredytowej. Na działalność operacyjną w tym przypadku wskazało 4 respondentów (28,6%), a na działalność finansową 6 respondentów (42,8%). Jeśli występują wydatki z tytułu podatku dochodowego lub wpływy z tytułu zwrotu podatku dochodowego, to prezentuje się je w ramach działalności operacyjnej. Wpływy z tytułu odsetek od lokat dokonywanych na okres dłuższy niż 3 miesiące prezentuje się najczęściej w ramach działalności inwestycyjnej, aczkolwiek 3 spośród 14 respondentów wskazało na działalność operacyjną, a 2 na działalność finansową. Otrzymane dywidendy prezentuje się najczęściej w ramach działalności inwestycyjnej. W badanej próbie znalazły się 2 przedsiębiorstwa, w których zadeklarowano prezentowanie otrzymanych dywidend w ramach działalności finansowej. Wszystkie przedsiębiorstwa dokonujące wypłaty dywidend, wskazały na prezentowanie tej operacji w ramach działalności finansowej.

Dwa kolejne pytania pierwszej części kwestionariusza ankietowego poświęcono organizacji ksiąg rachunkowych na potrzeby sporządzania rachunku przepływów pieniężnych.

Większość respondentów (73,2%) wskazała, że organizacja ksiąg rachunkowych w ich przedsiębiorstwach jest dostosowana do potrzeb sporządzania rachunku przepływów pieniężnych – wykres 3.3.

Wykres 3.3.

Dostosowanie organizacji ksiąg rachunkowych do potrzeb sporządzania rachunku przepływów pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach

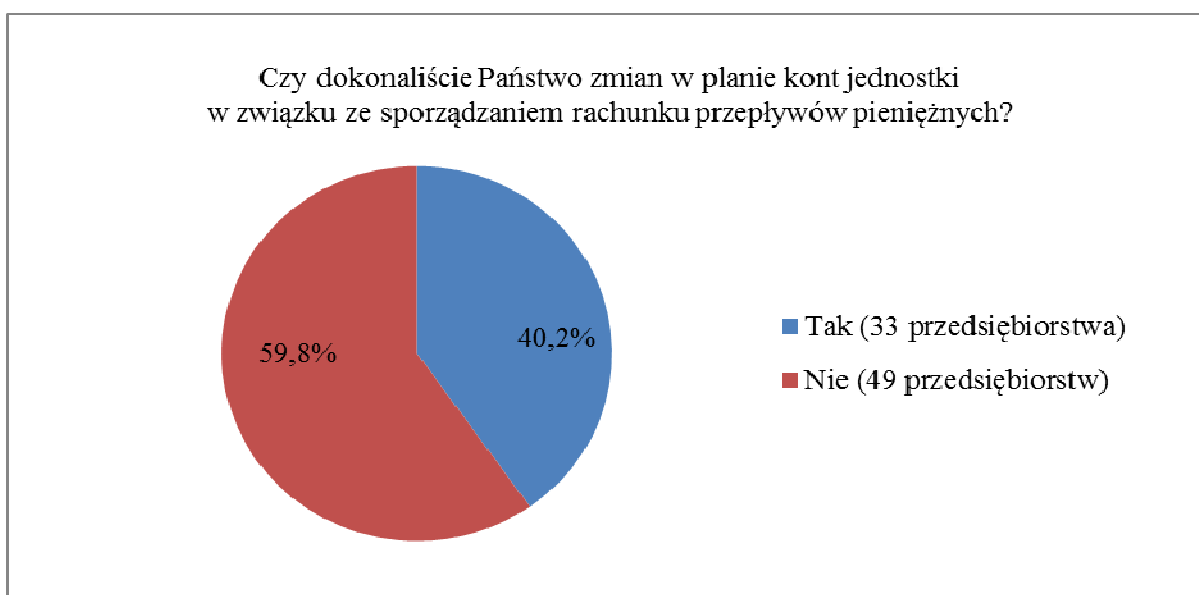
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Należy dodać, że spośród 22 przedsiębiorstw, dla których respondenci wskazali, że organizacja ksiąg rachunkowych nie jest dostosowana do potrzeb sporządzania rachunku przepływów, aż 21 przedsiębiorstw sporządzało sprawozdanie finansowe za 2012 rok na podstawie ustawy o rachunkowości.

Respondenci zostali również zapytani, czy dokonali zmian w planie kont przedsiębiorstwa w związku ze sporządzaniem rachunku przepływów pieniężnych. Odpowiedź twierdzącą uzyskano w 33 przypadkach (40,2%) – wykres 3.4. Nie wystąpiły różnice w rozkładzie odpowiedzi na powyższe pytanie wśród przedsiębiorstw sporządzających lub niesporządzających sprawozdania finansowego za 2012 rok na podstawie ustawy o rachunkowości.

Wykres 3.4.

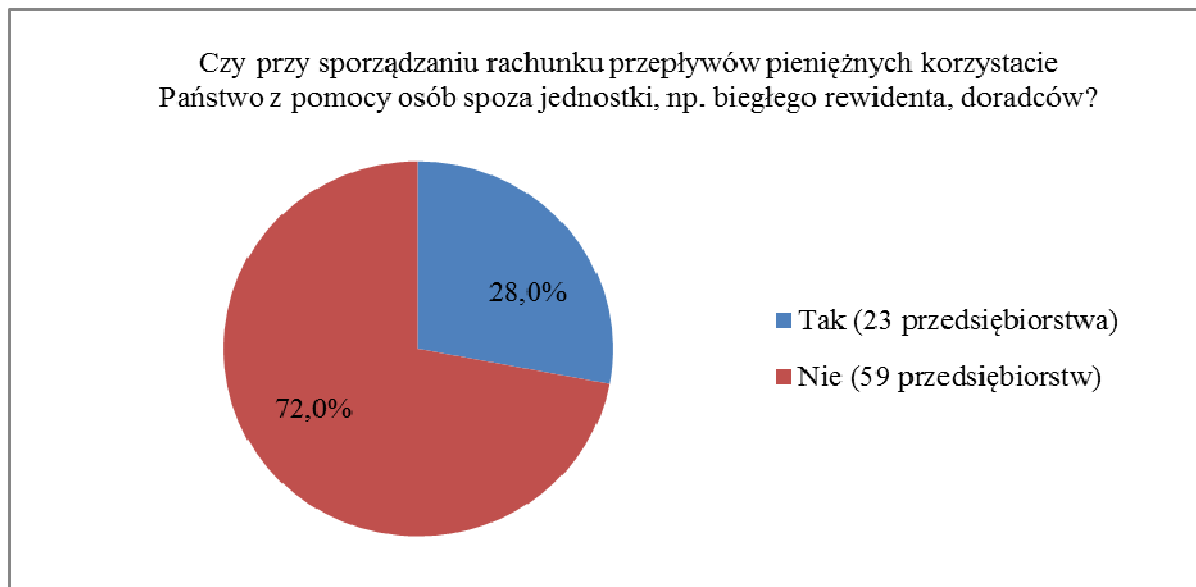
Zmiany w planie kont a sporządzanie rachunku przepływów pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

W ostatnim punkcie pierwszej części kwestionariusza ankietowego zdiagnozowano samodzielność sporządzania rachunku przepływów pieniężnych. Ponad 1/4 respondentów zadeklarowała, że przy sporządzaniu rachunku przepływów pieniężnych korzysta z pomocy osób spoza przedsiębiorstwa – wykres 3.5.

**Korzystanie z pomocy osób spoza jednostki przy sporządzaniu rachunku przepływów
pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

W przypadku wszystkich przedsiębiorstw korzystających przy sporządzaniu rachunku przepływów pieniężnych z pomocy osób spoza jednostki zadeklarowano korzystanie z pomocy biegłego rewidenta. Przy czym trzy przedsiębiorstwa spośród nich korzystały jednocześnie z pomocy biegłego rewidenta i doradców. Nie wystąpiły różnice w rozkładzie odpowiedzi na powyższe pytanie wśród przedsiębiorstw sporządzających lub niesporządzających sprawozdania finansowego za 2012 rok na podstawie ustawy o rachunkowości.

3.2.2. Ocena systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych

Celem drugiej części kwestionariusza ankietowego było rozpoznanie faktów i opinii na temat stanu w przedsiębiorstwach systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych. Pytania dotyczyły między innymi oceny trudności przetwarzania informacji o przepływach pieniężnych, a także ich wiarygodności w kontekście kreatywnych i agresywnych praktyk rachunkowości.

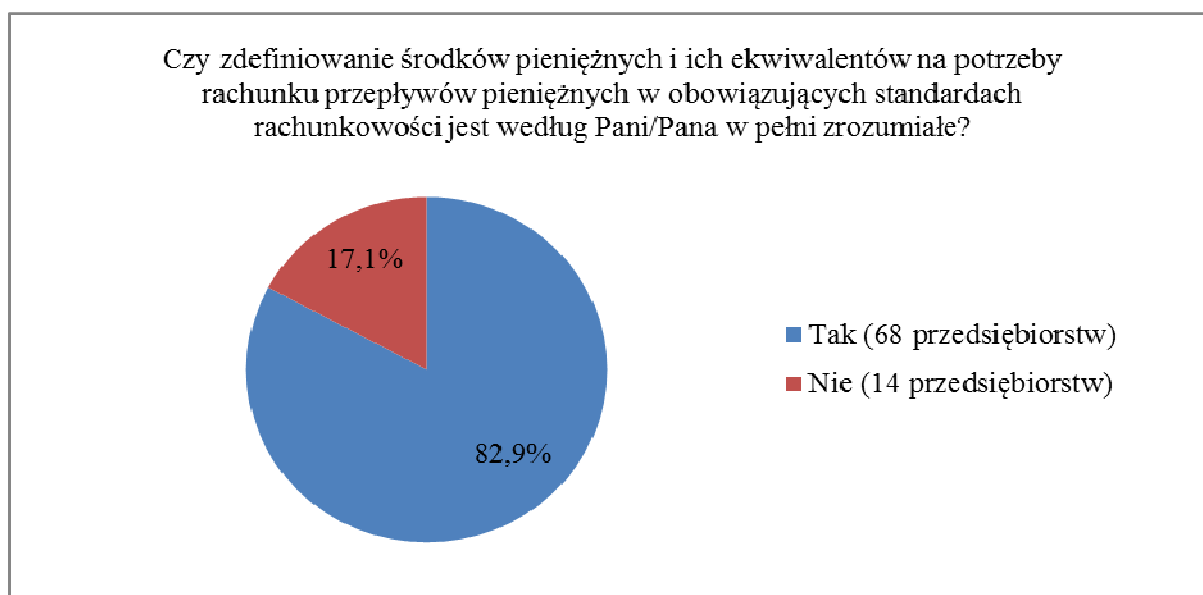
Pierwsze dwa pytania miały na celu wysondowanie respondentów odnośnie użyteczności standardów rachunkowości poświęconych rachunkowi przepływów pieniężnych w praktyce generowania informacji o przepływach pieniężnych. W pytaniach odniesiono się do dwóch

kluczowych aspektów, istotnych przy prezentacji przepływów pieniężnych jednostki – zdefiniowania środków pieniężnych i ich ekwiwalentów oraz zdefiniowania i objaśnienia rodzajów działalności na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych.

Nieco ponad 4/5 respondentów uznało definicję środków pieniężnych i ich ekwiwalentów zawartą w obowiązujących standardach rachunkowości za w pełni zrozumiałą – wykres 3.6.

Wykres 3.6.

Zdefiniowanie środków pieniężnych i ich ekwiwalentów w standardach rachunkowości w opinii respondentów

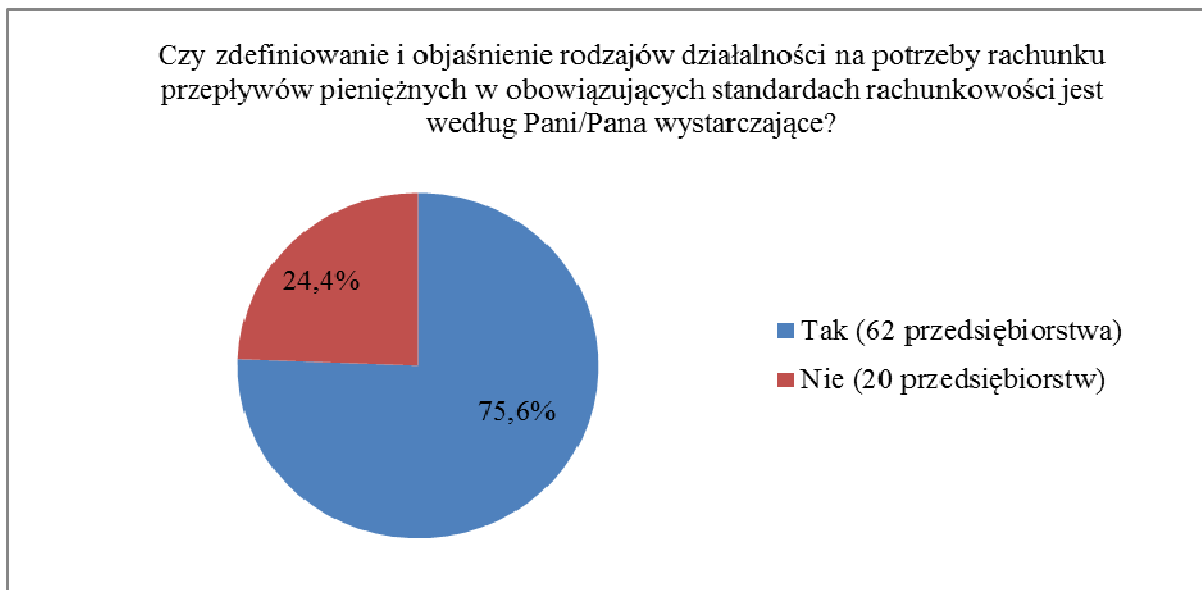

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Połowa respondentów będących przeciwnego zdania podała przyczynę uznania definicji środków pieniężnych i ich ekwiwalentów za nie w pełni zrozumiałą. Jako główną przyczynę czworo respondentów wskazało specyfikę branży/przedsiębiorstwa. Dodatkowo dwoje spośród nich podkreśliło problem z prezentacją bonów handlowych i płatności dokonywanych kartami płatniczymi. Troje respondentów jest zdania, że w standardach rachunkowości powinno być podanych więcej przykładów.

Zdaniem 3/4 respondentów zdefiniowanie i objaśnienie rodzajów działalności na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych w obowiązujących standardach rachunkowości jest wystarczające – wykres 3.7.

Zdefiniowanie i objaśnienie rodzajów działalności na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych w standardach rachunkowości w opinii respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

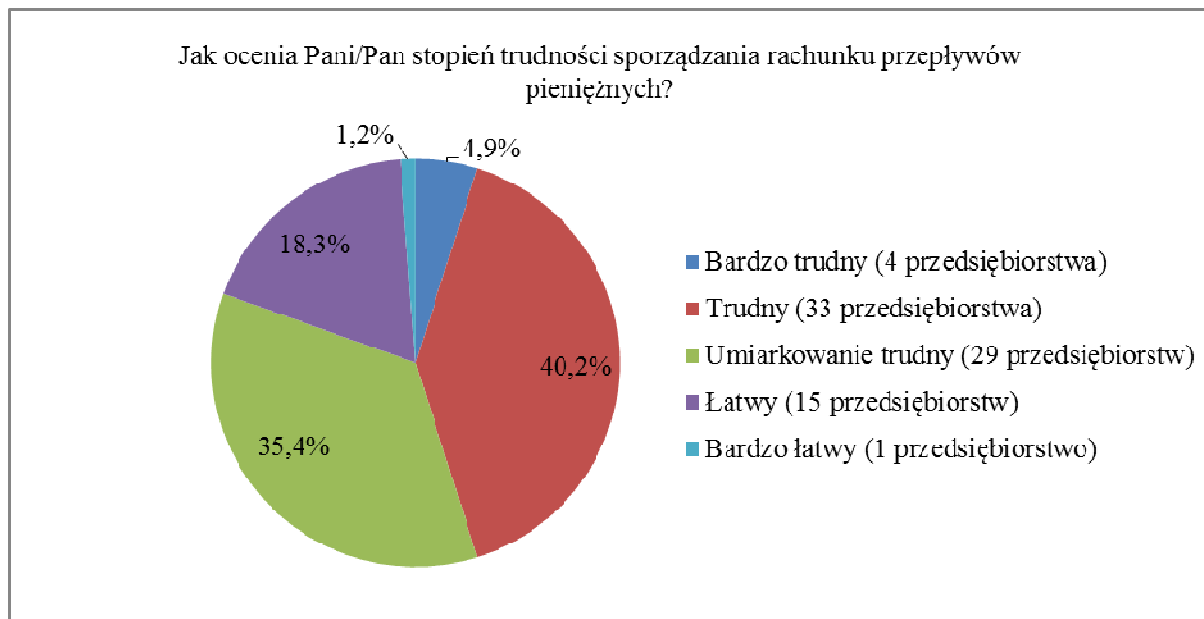
Respondenci, którzy udzielili odpowiedzi negatywnej, wskazali na dwa powody. Zdaniem 12 respondentów podział na działalność inwestycyjną i finansową nie zawsze jest jednoznaczny. Pozostałych 8 respondentów wskazało na niewystarczającą szczegółowość zdefiniowania i objaśnienia rodzajów działalności, co w konsekwencji prowadzi do trudności w zakwalifikowaniu operacji gospodarczych do poszczególnych rodzajów działalności.

Istotne dla dalszych rozważań wydaje się dodanie, że odpowiedzi negatywne na powyższe dwa pytania zostały udzielone wyłącznie przez respondentów, którzy zadeklarowali sporządzanie sprawozdania finansowego za 2012 rok na podstawie ustawy o rachunkowości.

Kwestionariusz ankietowy miał również na celu ocenę stopnia trudności sporządzania rachunku przepływów pieniężnych. Okazuje się, że w ocenie większości respondentów sporządzanie rachunku przepływów pieniężnych jest trudne (40,2%) lub umiarkowanie trudne (35,4%). Znaczenie mniejsza grupa respondentów (18,3%) oceniała stopień trudności jako łatwy. Rozkład odpowiedzi dla ogółu respondentów prezentuje wykres 3.8⁸³.

⁸³ Nie wystąpiły różnice w rozkładzie odpowiedzi na powyższe pytanie wśród przedsiębiorstw sporządzających lub niesporządzających sprawozdania finansowego za 2012 rok na podstawie ustawy o rachunkowości.

Stopień trudności sporządzania rachunku przepływów pieniężnych w opinii respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

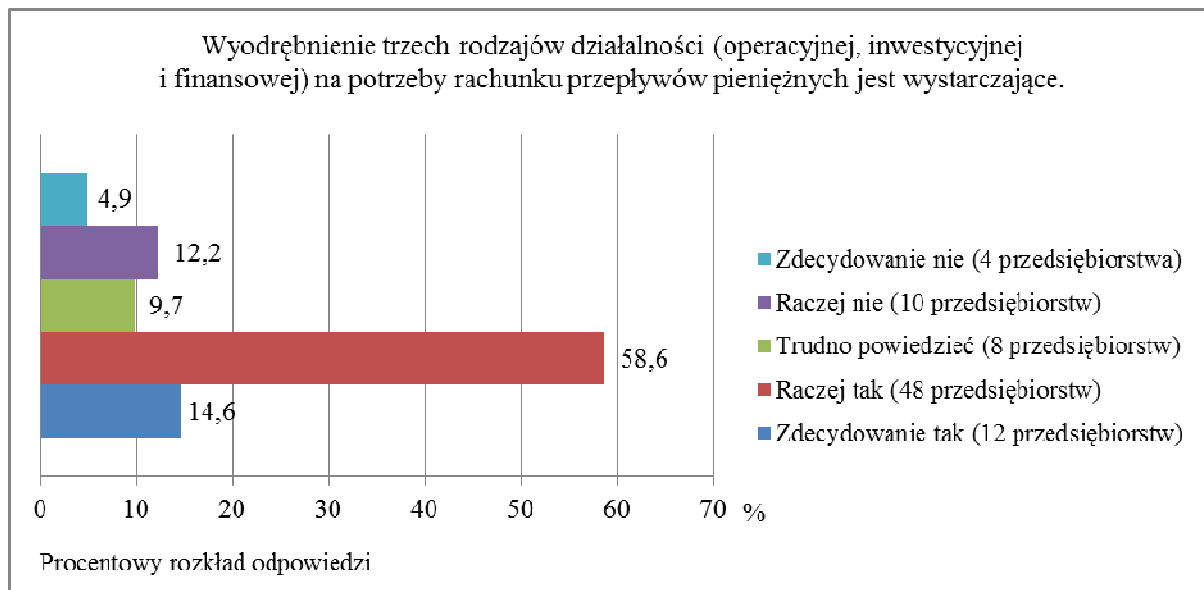
Dla dalszych rozważań szczególnie istotne znaczenie ma kolejne pytanie, w którym poproszono respondentów o ustosunkowanie się do następujących stwierdzeń dotyczących obecnego systemu rachunkowości w ich przedsiębiorstwach.

Ponad połowa respondentów zadeklarowała, że wyodrębnienie trzech rodzajów działalności (operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej) na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych jest raczej wystarczające, a zdaniem 14,6% respondentów jest zdecydowanie wystarczające – wykres 3.9. Przeciwnego zdania było ogółem 17,1% respondentów.

Z odpowiedzi ponad połowy respondentów wynika, że system rachunkowości w ich przedsiębiorstwach raczej umożliwia generowanie informacji o przepływach pieniężnych dostosowanych do potrzeb odbiorców zewnętrznych i wewnętrznych informacji finansowej. Zdaniem 1/4 respondentów jest to raczej niemożliwe. Szczegółowy rozkład odpowiedzi pozytywnych i negatywnych prezentuje wykres 3.10.

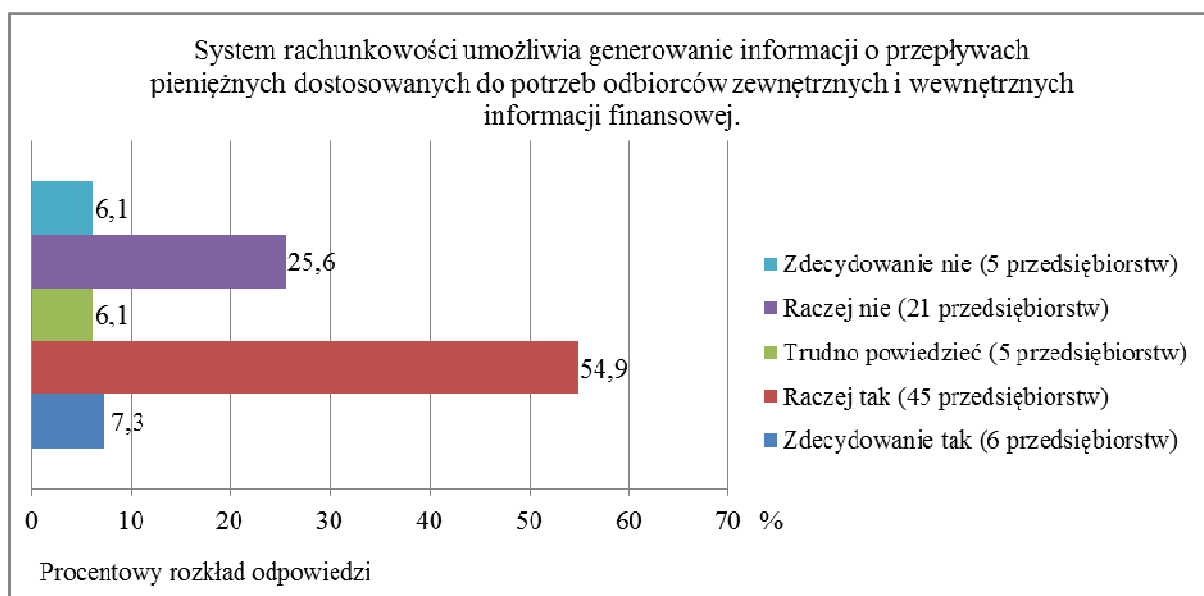
Według oceny respondentów, w 41,5% przedsiębiorstwach system rachunkowości umożliwia generowanie informacji o historycznych i przyszłych przepływach pieniężnych. Jednocześnie 47,5% respondentów zadeklarowało, że generowanie przez system rachunkowości informacji o historycznych i przyszłych przepływach pieniężnych w ich przedsiębiorstwach nie jest możliwe, przy czym w 17,1% zdecydowanie nie ma takiej możliwości – wykres 3.11.

**Podział według trzech rodzajów działalności na potrzeby rachunku przepływów
pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach**

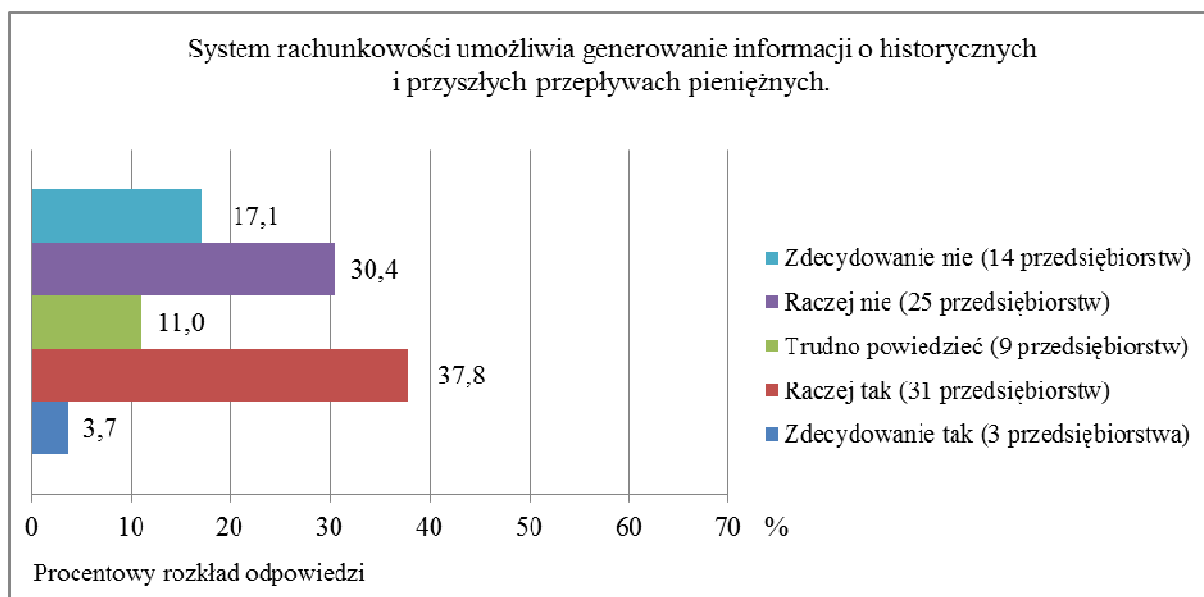
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

**Generowanie przez system rachunkowości informacji o przepływach pieniężnych
dostosowanych do potrzeb odbiorców zewnętrznych i wewnętrznych informacji
finansowej w badanych przedsiębiorstwach**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Generowanie przez system rachunkowości informacji o historycznych i przyszłych przepływach pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

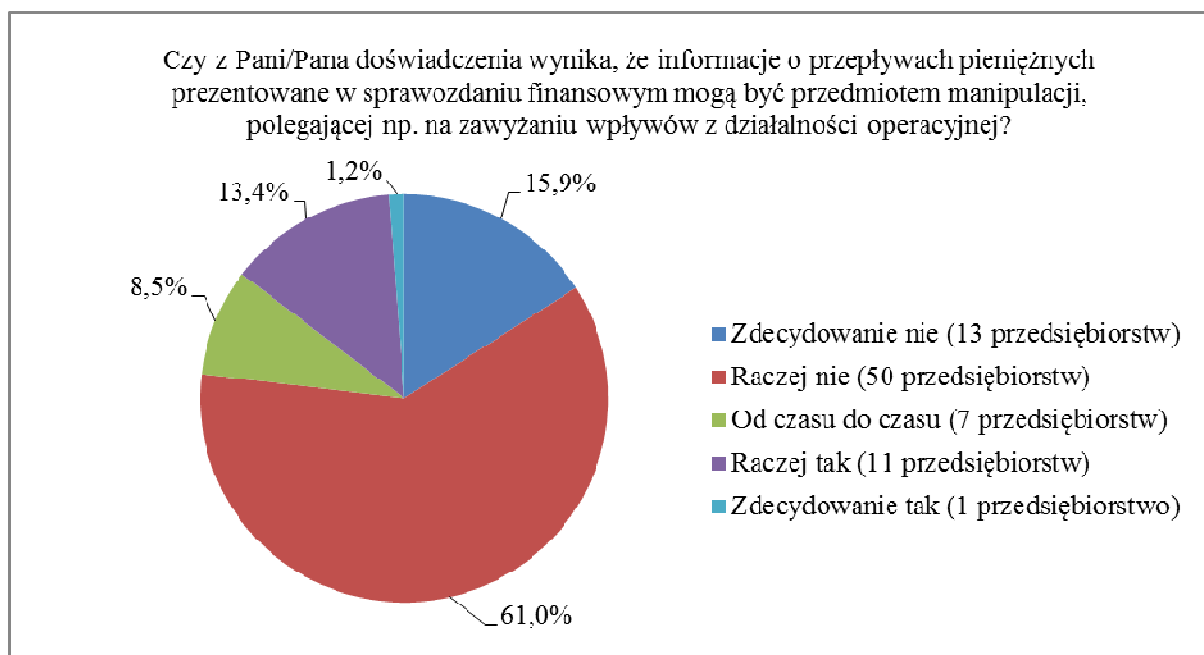
W kolejnym kroku badawczym rozpoznano, co jest zdaniem respondentów największą przeszkodą w rozpowszechnieniu metody bezpośredniej sporządzania rachunku przepływów pieniężnych. Uzyskano następującą strukturę odpowiedzi na postawione pytanie⁸⁴:

- wyższe nakłady czasu pracy – 43 przedsiębiorstwa (52,4 %),
- niedostosowanie systemów finansowo-księgowych – 35 przedsiębiorstw (42,7%),
- brak doświadczenia/umiejętności – 32 przedsiębiorstwa (39,0%),
- wyższe koszty generowania informacji – 17 przedsiębiorstw (20,7%),
- brak takiej potrzeby – 14 przedsiębiorstw (17,1%),
- obowiązujące regulacje prawne – 4 przedsiębiorstwa (4,9%),
- inna przeszkoda – 0 przedsiębiorstw (0,0%).

Ważnym elementem drugiej części kwestionariusza ankietowego było zdiagnozowanie, jak respondenci oceniają wiarygodność informacji o przepływach pieniężnych w kontekście kreatywnych i agresywnych praktyk rachunkowości. Rozkład odpowiedzi na postawione w kwestionariuszu ankietowym pytanie prezentuje wykres 3.12.

⁸⁴ Respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź, tym samym warianty odpowiedzi nie sumują się do 100%. Spośród wymienionych wariantów odpowiedzi respondenci wskazali najczęściej jedną odpowiedź, aczkolwiek maksymalna ilość zaznaczonych wariantów wyniosła cztery.

Wiarygodność informacji o przepływach pieniężnych w kontekście kreatywnych i agresywnych praktyk rachunkowości w opinii respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Jedynie 15,9% respondentów na podstawie własnego doświadczenia zdecydowanie zaprzeczyło, że informacje o przepływach pieniężnych prezentowane w sprawozdaniu finansowym mogą być przedmiotem manipulacji, polegającej np. na zawyżaniu wpływów z działalności operacyjnej. Zdaniem 61,0% respondentów tego typu manipulacje nie mają miejsca. Natomiast, z doświadczenia pozostałych 23,1% respondentów wynika, że informacje o przepływach pieniężnych prezentowane w sprawozdaniu finansowym mogą być przedmiotem manipulacji.

3.2.3. Obszary wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych

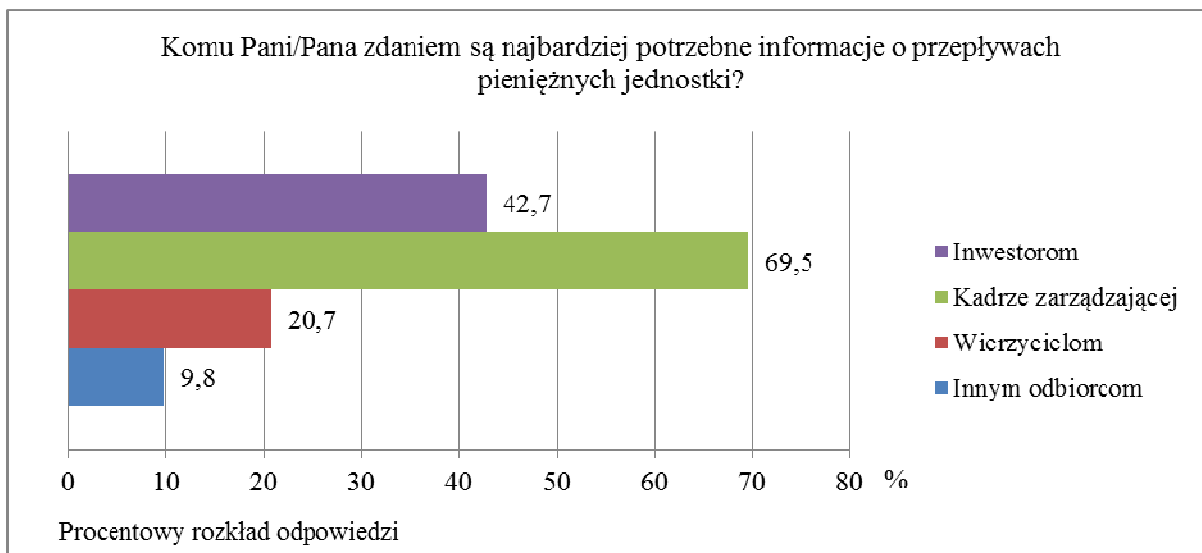
W dalszym toku postępowania badawczego podjęto próbę poznania faktów i opinii respondentów na temat możliwości wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych generowanych przez system rachunkowości w procesie podejmowania decyzji gospodarczych.

W pierwszej kolejności poruszono kwestię odbiorców informacji o przepływach pieniężnych. Wyniki przeprowadzonego badania pokazują, że zdaniem największej grupy respondentów (69,5%) informacje o przepływach pieniężnych przedsiębiorstwa są najbardziej

potrzebne kadry zarządzającej – wykres 3.13. Znaczna część respondentów (42,7%) wskazała na inwestorów, a jedynie co piąty z respondentów na wierzycieli.

Wykres 3.13.

Odbiorcy informacji o przepływach pieniężnych w opinii respondentów*

* Respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź, tym samym warianty odpowiedzi nie sumują się do 100%. Spośród wymienionych wariantów odpowiedzi respondenci wskazali najczęściej jedną odpowiedź, a jedynie dwóch respondentów zaznaczyło wszystkie cztery warianty odpowiedzi.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Respondenci, którzy zadeklarowali, że informacje o przepływach pieniężnych przedsiębiorstwa są najbardziej potrzebne innym odbiorcom, wskazali konkretnie na ubezpieczycieli wiarytelności/gwarancji oraz na instytucje finansowe, w tym przede wszystkim banki.

W kolejnym pytaniu respondenci zostali poproszeni o wskazanie, w jakiej sferze są najczęściej wykorzystywane w ich przedsiębiorstwach informacje o przepływach pieniężnych. Otrzymane odpowiedzi pokazują, że informacje o przepływach pieniężnych są najczęściej wykorzystywane w przedsiębiorstwach przy podejmowaniu decyzji w sferze⁸⁵:

- finansów – 50 przedsiębiorstw (61,0%),
- zarządzania jednostką – 44 przedsiębiorstwa (53,7%),
- zarządzania strategicznego – 11 przedsiębiorstw (13,4%),
- sprzedaży – 3 przedsiębiorstwa (3,7%),
- marketingu – 3 przedsiębiorstwa (3,7%),

⁸⁵ Respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź, tym samym warianty odpowiedzi nie sumują się do 100%. Spośród wymienionych wariantów odpowiedzi respondenci wskazali najczęściej jedną odpowiedź, aczkolwiek maksymalna ilość zaznaczonych wariantów wyniosła trzy.

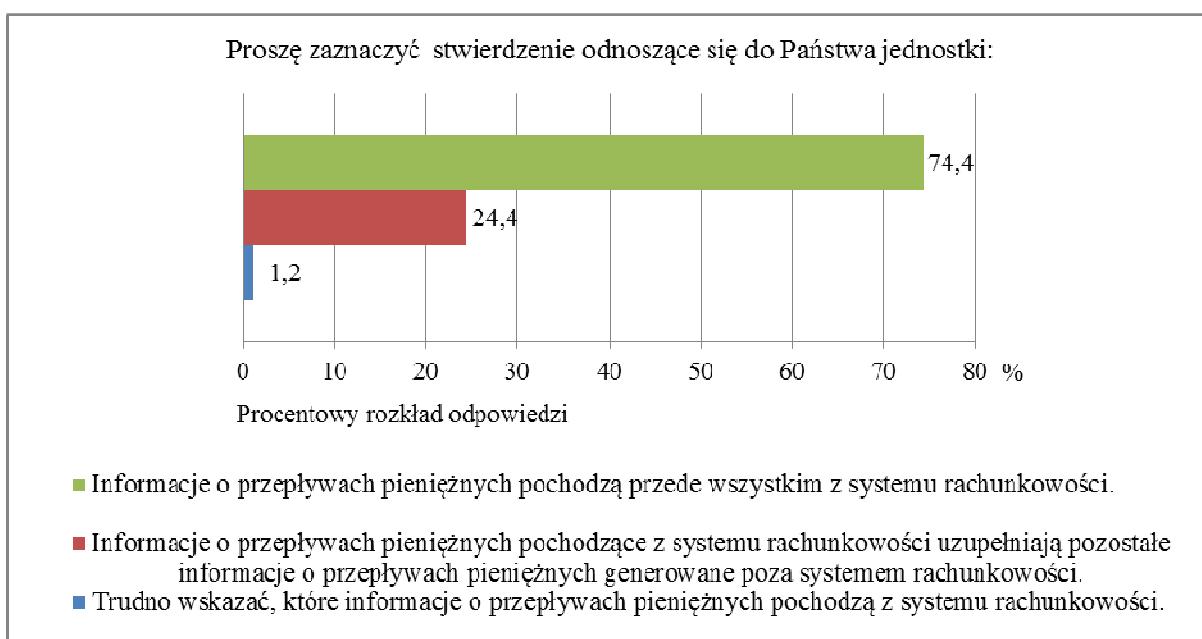
- zarządzania personelem – 0 przedsiębiorstw (0,0%).

W dwóch przypadkach zadeklarowano, że informacje o przepływach pieniężnych w przedsiębiorstwie są najczęściej wykorzystywane w innej sferze niż powyżej wymienione, wskazując na inwestycje. Niestety, w próbie znalazło się również jedno przedsiębiorstwo, w którym nie wykorzystuje się informacji o przepływach pieniężnych przy podejmowaniu decyzji.

W zdecydowanej większości przedsiębiorstw (74,4%) informacje o przepływach pieniężnych pochodzą przede wszystkim z systemu rachunkowości – wykres 3.14.

Wykres 3.14.

System rachunkowości a inne źródła informacji o przepływach pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

W co czwartym przedsiębiorstwie informacje o przepływach pieniężnych pochodzące z systemu rachunkowości uzupełniają pozostałe informacje o przepływach pieniężnych generowane poza systemem rachunkowości. Tylko jeden respondent odpowiedział, że trudno wskazać, które informacje o przepływach pieniężnych pochodzą z systemu rachunkowości.

Istotna jest odpowiedź na pytanie, które spośród informacji o przepływach pieniężnych są według respondentów najistotniejsze w ocenie kondycji finansowej przedsiębiorstwa. Respondenci wskazali⁸⁶ na informacje o przepływach pieniężnych z działalności:

⁸⁶ Respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź, tym samym warianty odpowiedzi nie sumują się do 100%. Spośród wymienionych wariantów odpowiedzi respondenci wskazali najczęściej jedną odpowiedź, a jedynie trzech respondentów zaznaczyło jednocześnie trzy warianty odpowiedzi.

- operacyjnej prezentowane metodą pośrednią – 48 przedsiębiorstw (58,5%),
- operacyjnej prezentowane metodą bezpośrednią – 25 przedsiębiorstw (30,5%),
- inwestycyjnej – 16 przedsiębiorstw (19,5%),
- finansowej – 13 przedsiębiorstw (15,9%),
- żadne z powyższych – 2 przedsiębiorstwa (2,4%).

Kolejnym aspektem, poruszonym w trzeciej części kwestionariusza ankietowego, była ocena użyteczności informacji o przepływach pieniężnych – wykres 3.15.

Wykres 3.15.

Użyteczność informacji o przepływach pieniężnych w opinii respondentów

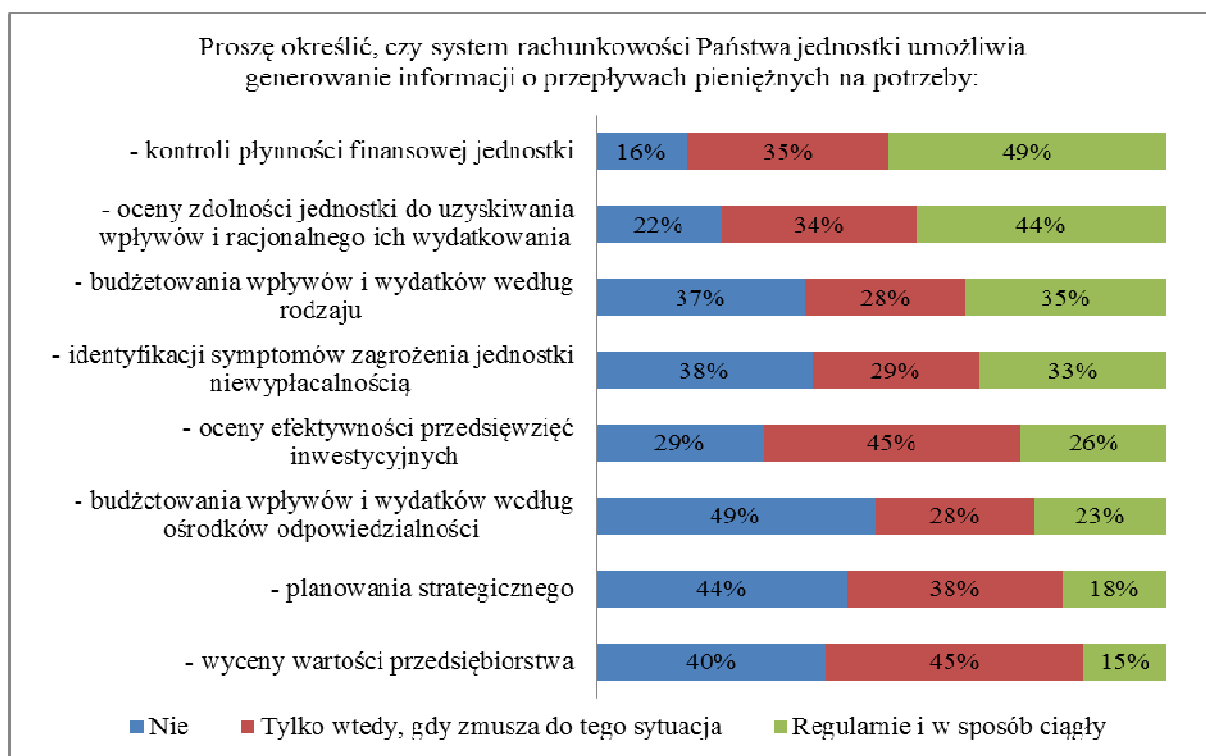
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Zdaniem największej grupy respondentów (81,7%) informacje o przepływach pieniężnych są użyteczne w ocenie płynności i wypłacalności jednostki. Relatywnie mniej respondentów zadeklarowało, że rachunek przepływów pieniężnych ułatwia porównywanie informacji finansowych przedstawianych przez różne jednostki, a informacje o przepływach pieniężnych generowane przez system rachunkowości umożliwiają określenie zdolności jednostki do uzyskiwania wpływów i racjonalnego ich wydatkowania – odpowiednio 72,0% i 67,1% respondentów. Nieco mniej niż połowa respondentów zgodziła się ze stwierdzeniem, że informacje zawarte w rachunku przepływów pieniężnych ułatwiają prognozowanie przyszłych przepływów pieniężnych i sprawdzenie dokładności uprzednich prognoz, a jednocześnie aż 29,3% respondentów zaprzeczyło temu stwierdzeniu.

Najważniejszym elementem trzeciej części kwestionariusza ankietowego było zbadanie zakresu i częstotliwości wykorzystywania systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych w zarządzaniu finansami przedsiębiorstwa. Szczegółowy rozkład otrzymanych odpowiedzi przedstawia wykres 3.16.

Wykres 3.16.

Zakres i częstotliwość wykorzystywania systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych w zarządzaniu finansami w badanych przedsiębiorstwach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Regularne i w sposób ciągły generowanie przez system rachunkowości informacji o przepływach pieniężnych zadeklarowało najwięcej respondentów (48,8%) na potrzeby kontroli płynności finansowej jednostki. Z drugiej strony w 15,9% przedsiębiorstw nie ma takiej możliwości. Relatywnie w wielu przedsiębiorstwach system rachunkowości umożliwia regularne i w sposób ciągły generowanie informacji o przepływach pieniężnych na potrzeby oceny zdolności jednostki do uzyskiwania wpływów i racjonalnego ich wydatkowania (43,9%), budżetowania wpływów i wydatków według rodzaju (35,4%) oraz identyfikacji symptomów zagrożenia jednostki niewypłacalnością (32,9%).

Tylko wtedy, gdy zmusza do tego sytuacja są generowane przez system rachunkowości informacje o przepływach pieniężnych najczęściej na potrzeby oceny efektywności przedsięwzięć inwestycyjnych (45,1%) oraz wyceny wartości przedsiębiorstwa (45,1%).

Najwięcej, bo w co drugim przedsiębiorstwie system rachunkowości nie umożliwia generowania informacji o przepływach pieniężnych na potrzeby budżetowania wpływów i wydatków według ośrodków odpowiedzialności. Na drugim miejscu pod względem braku możliwości wykorzystywania systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych znalazły się potrzeby planowania strategicznego (43,9%), a na trzecim miejscu potrzeby wyceny wartości przedsiębiorstwa (40,2%).

3.2.4. Identyfikacja potrzeb informacyjnych w obszarze prezentacji informacji o przepływach pieniężnych w rachunkowości

Na podstawie pytań z czwartej części kwestionariusza ankietowego podjęto próbę zidentyfikowania potrzeb informacyjnych w obszarze prezentacji informacji o przepływach pieniężnych w rachunkowości oraz rozpoznania zasadności zmian w systemie informacyjnym rachunkowości.

Zdaniem większości respondentów (61,0%) informacje o przepływach pieniężnych generowane przez dotychczasowy system rachunkowości w ich przedsiębiorstwach nie są wystarczające do podejmowania decyzji gospodarczych – wykres 3.17.

Interesujący wydaje się fakt, że występują istotne różnice w ocenie dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych dokonywanej przez respondentów będących głównymi księgowymi, kierownikami działu księgowości, księgowymi, pracownikami biur rachunkowych (grupa I), a dyrektorami finansowymi, specjalistami ds. controllingu, analiz finansowych, zarządzania ryzykiem lub HR (grupa II) – wykres 3.18.

Wykres 3.17.

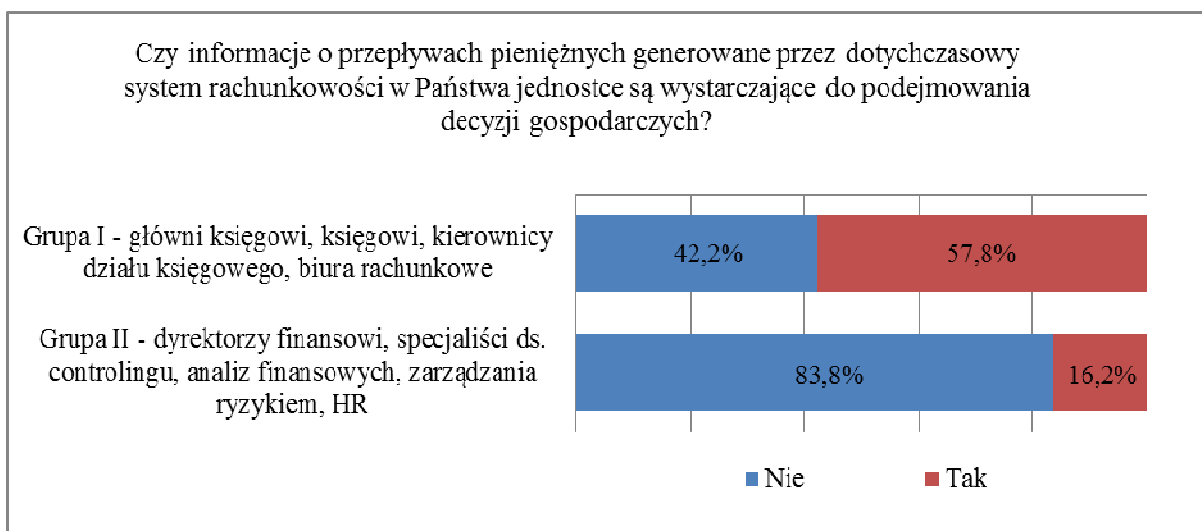
Ocena dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach w opinii ogółu respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Wykres 3.18.

Ocena dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach w opinii dwóch grup respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

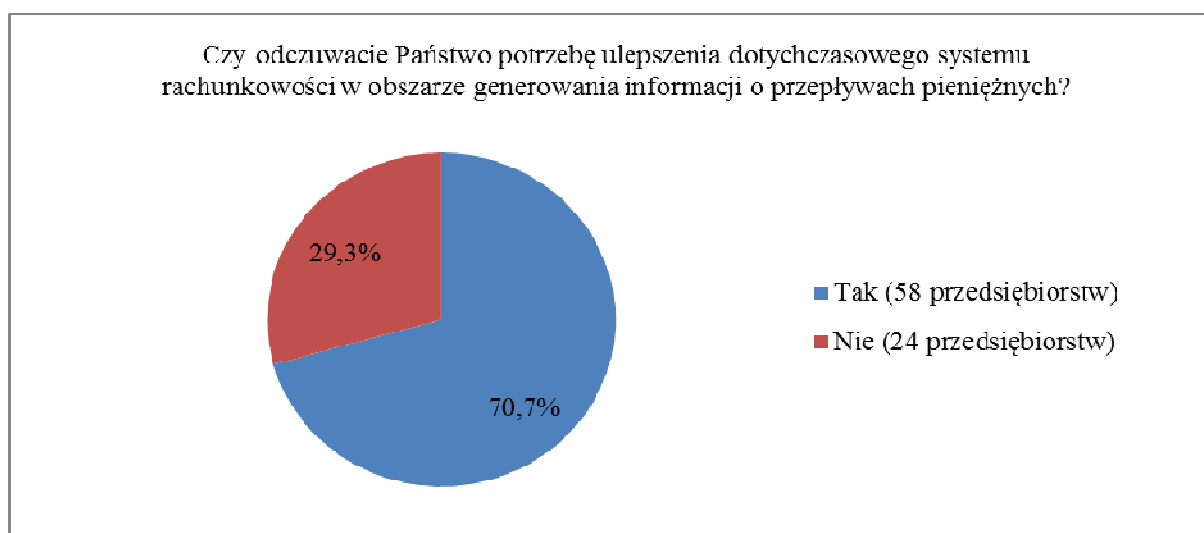
Wyniki przeprowadzonego badania pokazują, że zdaniem zdecydowanej większości respondentów należących do II grupy (83,8%) informacje o przepływach pieniężnych generowane przez dotychczasowy system rachunkowości nie są wystarczające do podejmowania decyzji gospodarczych. Jednocześnie ponad połowa respondentów

zajmujących stanowiska bezpośrednio związane z księgowością (rachunkowością finansową) zadeklarowała, że dotychczas generowane informacje są wystarczające.

Celem drugiego pytania było zbadanie, czy przedsiębiorstwa odczuwają potrzebę dokonania zmian w dotychczasowym systemie rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych. Większość respondentów (70,7%) wskazała, że odczuwa potrzebę ulepszenia dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych – wykres 3.19.

Wykres 3.19.

Potrzeba ulepszenia dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach w opinii ogółu respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Jednocześnie należy dodać, że potrzebę ulepszenia dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych zadeklarowało aż 33 spośród 37 (89,2%) respondentów zaliczonych do II grupy⁸⁷. Z kolei 25 spośród 45 (55,6%) respondentów zajmujących stanowiska bezpośrednio związane z księgowością (rachunkowością finansową) również odczuwa potrzebę ulepszenia dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych.

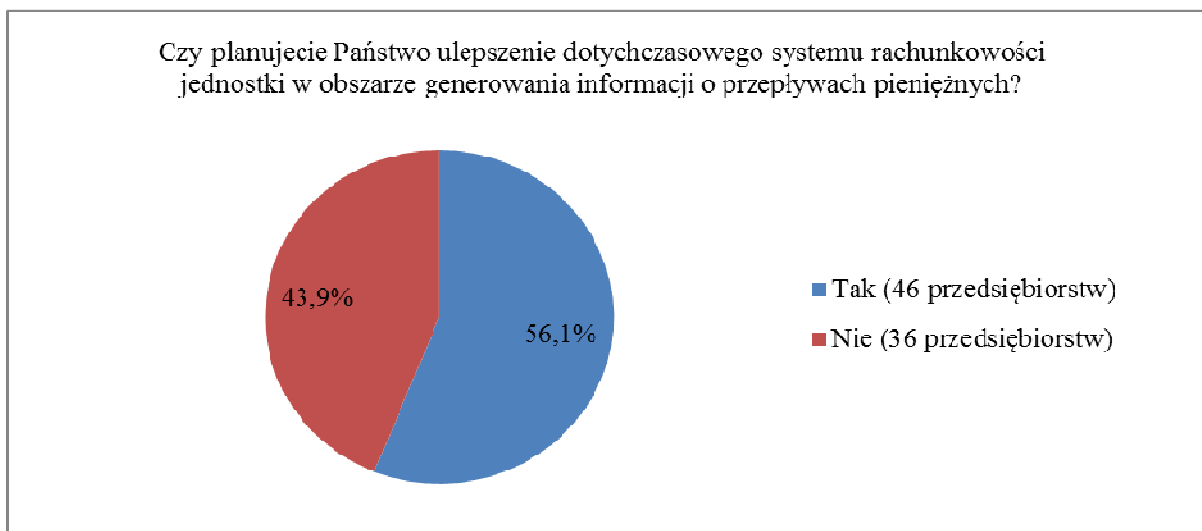
W czwartej części kwestionariusza ankietowego zapytano respondentów nie tylko o to, czy odczuwają potrzebę ulepszenia dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze

⁸⁷ Tj. dyrektorzy finansowi oraz specjaliści ds. controllingu, analiz finansowych, zarządzania ryzykiem lub HR.

generowania informacji o przepływach pieniężnych, ale również, czy planują zmiany w tym obszarze, a jeśli tak, to w jakim zakresie. Z otrzymanych odpowiedzi wynika, że w ponad połowie przedsiębiorstw planowane jest ulepszenie dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych – wykres 3.20.

Wykres 3.20.

Plany badanych przedsiębiorstw odnośnie ulepszenia dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Wszyscy spośród 46 respondentów wskazali na co najmniej jeden element systemu rachunkowości wymagający ulepszenia. Zakres planowanych ulepszeń systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych przedstawia wykres 3.21.

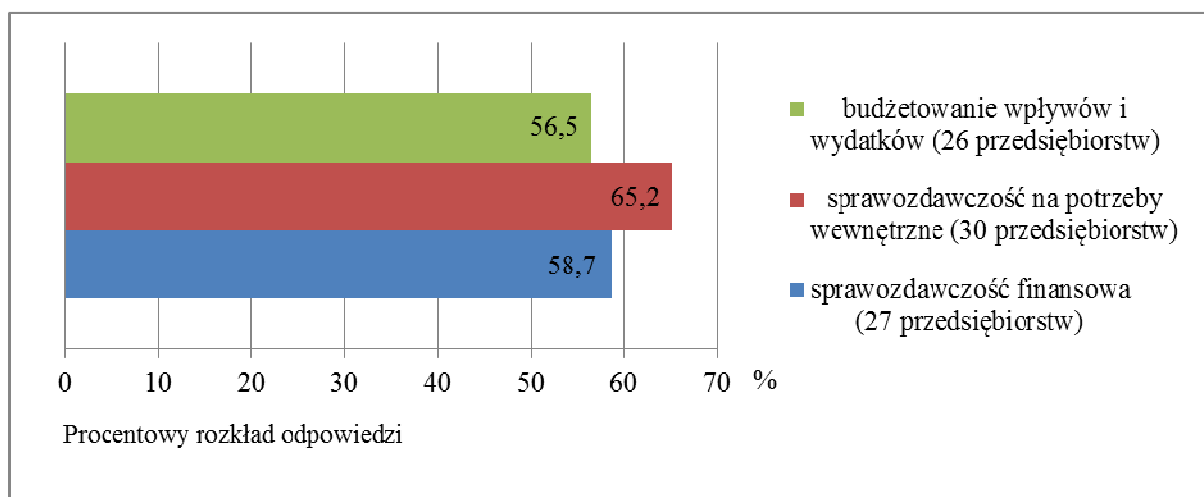
Najwięcej przedsiębiorstw, tj. 30 spośród 46 przedsiębiorstw planujących ulepszenie dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych, planuje podjęcie działań wdrożeniowych w zakresie sprawozdawczości na potrzeby wewnętrzne. Nieco mniej przedsiębiorstw wskazało na planowane dokonanie ulepszeń w zakresie sprawozdawczości finansowej oraz budżetowania wpływów i wydatków – odpowiednio 27 i 26 przedsiębiorstw.

W celu uzupełnienia należy dodać, że 34,8% przedsiębiorstw planujących ulepszenie dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych, planuje podjęcie działań wdrożeniowych w zakresie zarówno sprawozdawczości na potrzeby wewnętrzne, jak również sprawozdawczości finansowej oraz budżetowania wpływów i wydatków. Z kolei 10,9% przedsiębiorstw wskazało na planowane dokonanie

ulepszeń jednocześnie w zakresie sprawozdawczości na potrzeby wewnętrzne oraz budżetowania wpływów i wydatków.

Wykres 3.21.

Zakres planowanych ulepszeń dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach planujących ulepszenie*

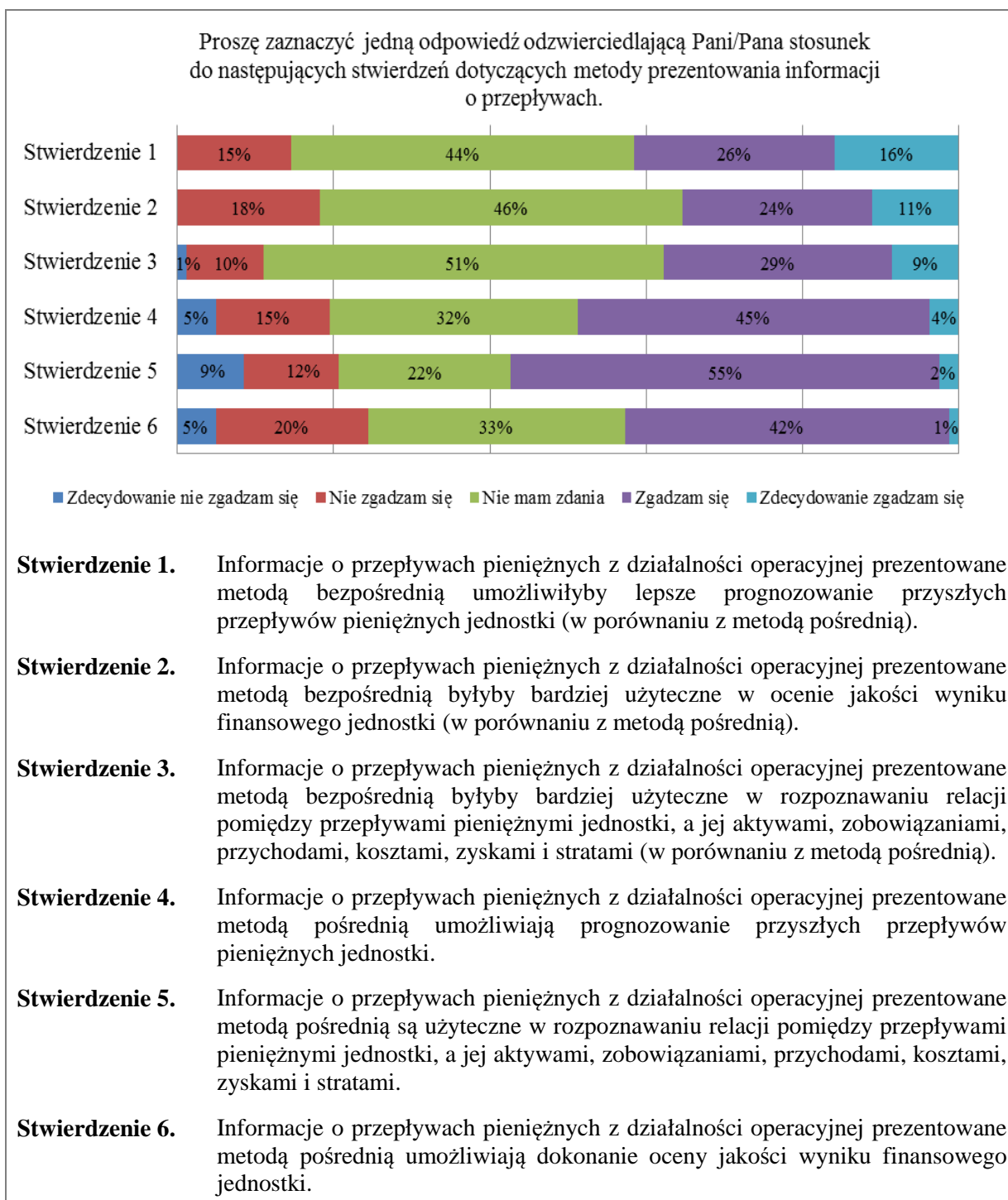
* Respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź, tym samym warianty odpowiedzi nie sumują się do 100%. Spośród wymienionych wariantów odpowiedzi ponad połowa respondentów wskazała jedną odpowiedź, a 16 spośród 46 respondentów zaznaczyło jednocześnie wszystkie trzy warianty odpowiedzi.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych.

Ważne dla dalszych rozważań było również zdiagnozowanie, czy przedsiębiorstwa rozważają zmianę metody sporządzania rachunku przepływów pieniężnych. Z otrzymanych odpowiedzi wynika, że 7 spośród 82 przedsiębiorstw rozważa zmianę metody, co stanowi 8,5% próby. Należy dodać, że 2 spośród 7 przedsiębiorstw rozważają zmianę metody bezpośredniej na pośrednią, a pozostałe 5 przedsiębiorstw rozpatruje wdrożenie metody bezpośredniej.

Z punktu widzenia problemu badawczego niniejszej pracy istotnym zagadnieniem było wysondowanie opinii respondentów na temat użyteczności informacji o przepływach pieniężnych prezentowanych metodą bezpośrednią w porównaniu z prezentowanymi metodą pośrednią. Respondenci zostali poproszeni o ustosunkowanie się do kilku stwierdzeń dotyczących metody prezentacji informacji o przepływach pieniężnych. Rozkład otrzymanych odpowiedzi przedstawia wykres 3.22.

Użyteczność informacji o przepływach pieniężnych prezentowanych metodą bezpośrednią w porównaniu z metodą pośrednią w opinii respondentów*

* Stwierdzenia od 1 do 6 zaczerpnięto z badania ankietowego przeprowadzonego na zlecenie IASB i FASB wśród członków CFA Institute [2009].

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych oraz [CFA Institute 2009].

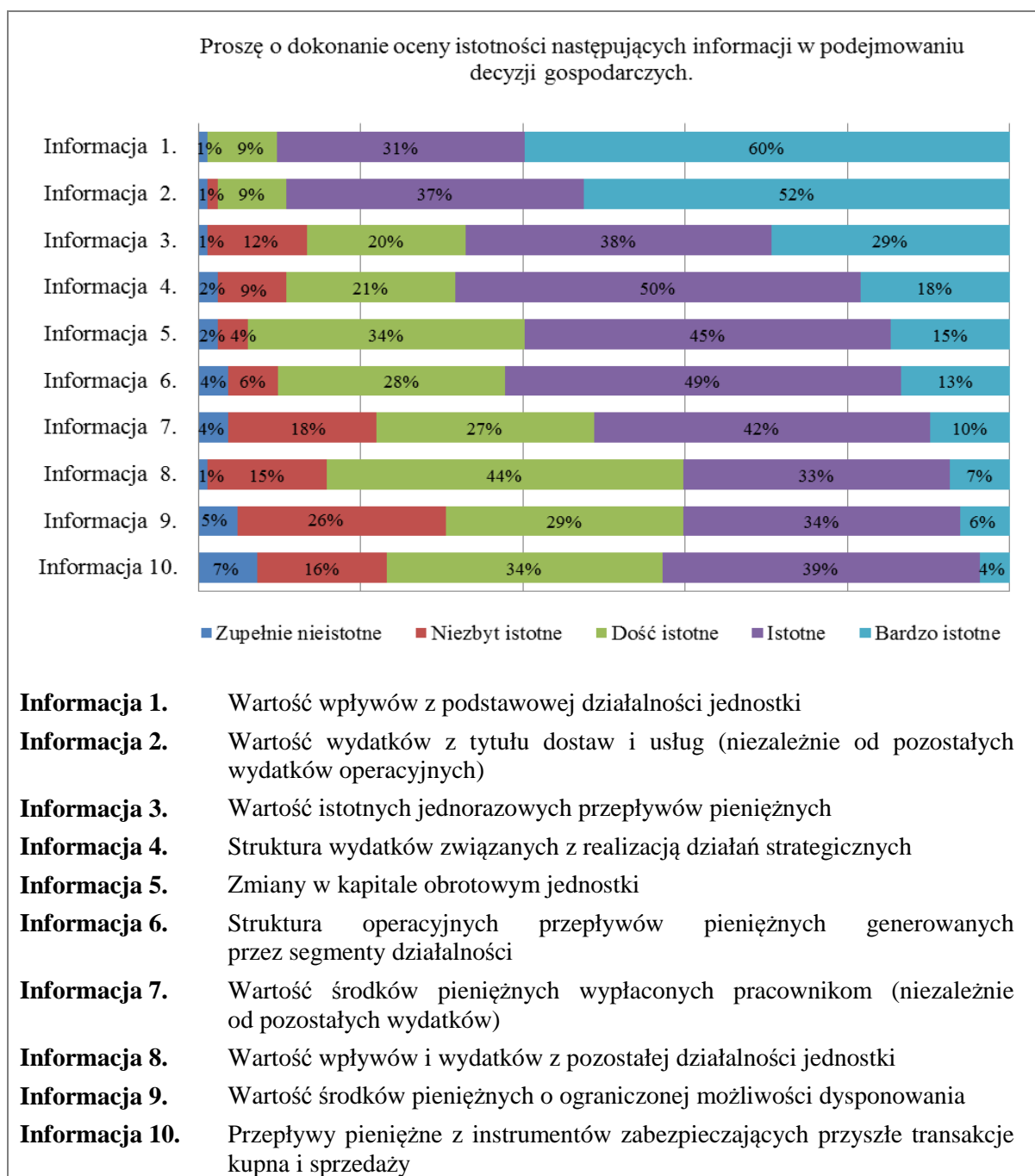
Jeśli chodzi o metodę bezpośrednią, to najwięcej respondentów (41,5%) zgadza się ze stwierdzeniem (w tym 15,9% zdecydowanie), że informacje o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej prezentowane metodą bezpośrednią umożliwiłyby lepsze prognozowanie przyszłych przepływów pieniężnych jednostki w porównaniu z metodą pośrednią. Z kolei w odniesieniu do metody pośredniej najwięcej respondentów (57,3%, w tym jedynie 2,4% zdecydowanie) stwierdziło, że informacje o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej prezentowane metodą pośrednią są użyteczne w rozpoznawaniu relacji pomiędzy przepływami pieniężnymi jednostki, a jej aktywami, zobowiązaniami, przychodami, kosztami, zyskami i stratami. Uwagę zwraca duży odsetek respondentów, którzy nie ustosunkowali się do przedstawionych stwierdzeń. Jest to szczególnie widoczne w przypadku stwierdzeń 1–3 dotyczących metody bezpośredniej, gdzie aż od 43,9% do 51,2% respondentów zadeklarowało, że nie ma zdania.

Respondenci zostali również poproszeni o dokonanie oceny istotności informacji o przepływach pieniężnych w podejmowaniu decyzji gospodarczych. Rozkład otrzymanych odpowiedzi przedstawia wykres 3.23.

Z danych przedstawionych na wykresie 3.23 wynika, że za bardzo istotne w podejmowaniu decyzji gospodarczych respondenci uznali kolejno informacje o wartości wpływów z podstawowej działalności jednostki (59,8%), wydatków z tytułu dostaw i usług, prezentowanych niezależnie od pozostałych wydatków operacyjnych (52,4%) oraz istotnych jednorazowych przepływów pieniężnych (29,3%). Połowa respondentów oceniła jako istotne informacje o strukturze wydatków związanych z realizacją działań strategicznych oraz strukturze operacyjnych przepływów pieniężnych generowanych przez segmenty działalności. Ogółem można stwierdzić, że poszczególne rodzaje informacji o przepływach pieniężnych od 69,5% do 98,8% respondentów ocenia jako istotne w podejmowaniu decyzji gospodarczych.

Jako niezbyt istotne lub zupełnie nieistotne największy odsetek respondentów uznał informacje o wartości środków pieniężnych o ograniczonej możliwości dysponowania (30,5%), przepływów pieniężnych z instrumentów zabezpieczających przyszłe transakcje kupna i sprzedaży (23,2%) oraz środków pieniężnych wypłaconych pracownikom, prezentowanych niezależnie od pozostałych wydatków (22,0%).

**Istotność informacji o przepływach pieniężnych w podejmowaniu decyzji gospodarczych
w opinii respondentów***

* Pytanie nawiązuje do badania ankietowego przeprowadzonego na zlecenie IASB i FASB wśród członków CFA Institute [2009].

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z kwestionariuszy ankietowych oraz [CFA Institute 2009].

W ostatnim kroku badawczym wprowadzono pytanie mające na celu wysondowanie opinii respondentów na temat postulowanych w literaturze przedmiotu zmian w zakresie prezentacji przepływów pieniężnych w rachunkowości.

Najwięcej respondentów (72,0%, w tym 18,3% zdecydowanie) stwierdziło, że system rachunkowości powinien dostarczać informacji o prognozowanych wpływach i wydatkach. 15,9% respondentów nie wypowiedziało się w tej sprawie, a pozostałe 12,2% zadeklarowało, że raczej nie zgadza się z powyższym stwierdzeniem. Jednocześnie jedynie co trzeci respondent jest zdania, że jednostki powinny prezentować informacje o prognozowanych wpływach i wydatkach w sprawozdaniu z działalności. Ponad połowa respondentów, w tym 8,5% zdecydowanie nie zgadza się z tym.

Połowa respondentów zgadza się ze stwierdzeniem, że odzwierciedlenie specyfiki przepływów pieniężnych danej jednostki (branży) jest ważniejsze od porównywalności prezentowanych informacji. Żaden z respondentów nie zanegował zdecydowanie powyższego stwierdzenia, aczkolwiek co piąty stwierdził, że nie zgadza się z nim. Identycznie respondenci wypowiedzieli się w kwestii odrębnej prezentacji przepływów pieniężnych z działalności zaniechanej w rachunku przepływów pieniężnych.

Niemal połowa respondentów (47,6%, w tym 15,9% zdecydowanie) zadeklarowała, że przepływy pieniężne powinny być definiowane jako wpływy i wydatki środków pieniężnych (bez ekwiwalentów środków pieniężnych). Co trzeci respondent nie miał zdania w tej sprawie, a pozostali respondenci (19,5%, w tym 2,4% zdecydowanie) zaprzeczyli takiemu rozwiązaniu.

Respondenci nie byli zgodni w kwestii odrębnej prezentacji przepływów pieniężnych dotyczących podatku dochodowego w rachunku przepływów pieniężnych. 42,7% respondentów opowiedziało się za (w tym 13,4% zdecydowanie), a 36,5% respondentów było przeciw (w tym 2,4% zdecydowanie).

Ponad połowa respondentów (51,2%, w tym 7,3% zdecydowanie) jest przeciw rozszerzeniu obowiązku sporządzania rachunku przepływów pieniężnych na wszystkie jednostki prowadzące księgi rachunkowe. Co czwarty respondent był odmiennego zdania.

3.3. Przepływy pieniężne w systemie informacyjnym rachunkowości – wnioski z badania

3.3.1. Problemy w funkcjonowaniu systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych

Na wstępie należy przypomnieć, że wnioski sformułowane na podstawie wyników badania przeprowadzonego metodą wywiadu kwestionariuszowego są rozwinięciem

i uzupełnieniem rozważań teoretycznych prezentowanych w pierwszych dwóch rozdziałach niniejszej pracy oraz stanowią podstawę do opracowania wzorcowej koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości, którą przedstawiono w rozdziale czwartym.

Wyniki przeprowadzonego badania empirycznego pozwoliły na sformułowanie przedstawionych poniżej wniosków⁸⁸ – zarówno o charakterze ogólnym, jak i szczegółowym – dotyczących funkcjonowania systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, ze szczególnym wskazaniem na zidentyfikowane w tym obszarze problemy.

1. Przedsiębiorstwa sporządzające sprawozdanie finansowe na podstawie ustawy o rachunkowości przyjmują strukturę pozycji rachunku przepływów pieniężnych według załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości. Co ciekawe, korzystanie z załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości deklarują również niektóre przedsiębiorstwa niesporządzające sprawozdania finansowego zgodnie z regulacjami ustawy o rachunkowości.
2. Niepokojącym może wydawać się fakt, że jedynie co piąte przedsiębiorstwo sporządzające sprawozdanie finansowe na podstawie ustawy o rachunkowości deklaruje odzwierciedlenie specyfiki branży w strukturze pozycji rachunku przepływów pieniężnych. Zdaniem autorki może świadczyć to o tym, że przedsiębiorstwa uznają załącznik nr 1 do ustawy o rachunkowości nie jako minimalny zakres informacji, a „schemat do uzupełnienia”. Należy zwrócić uwagę, że ponad połowa przedsiębiorstw niesporządzających sprawozdania finansowego zgodnie z regulacjami ustawy o rachunkowości potwierdza odzwierciedlenie specyfiki branży w strukturze pozycji rachunku przepływów pieniężnych.
3. Wyniki badania dowodzą, że nadal⁸⁹ zdecydowana większość przedsiębiorstw sporządza rachunek przepływów pieniężnych metodą pośrednią. Metodę bezpośrednią stosuje jedynie 7,3% badanych przedsiębiorstw. Przedsiębiorstwa sporządzające sprawozdanie finansowe zgodnie z regulacjami ustawy o rachunkowości obierają najczęściej wynik finansowy netto jako podstawę dokonywania korekt w przypadku stosowania metody

⁸⁸ Dokonując interpretacji sformułowanych wniosków należy mieć na uwadze opisane w części 3.1.3 ograniczenia możliwości wnioskowania na podstawie wyników badania.

⁸⁹ Sytuacja w zakresie stosowanej metody sporządzania rachunku przepływów pieniężnych nie zmienia się od kilkunastu lat. Nie można zaobserwować tendencji wprowadzania metody bezpośredniej. W wyniku badania otrzymano identyczny rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące stosowanej metody sporządzania rachunku przepływów pieniężnych jak E. Śniezek i E. Walińska w 2002 roku [Śniezek i Wiatr 2011c, s. 179].

pośredniej ustalania przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej. Stanowi to potwierdzenie dla stosowania załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości oraz zaleceń KSR 1. Niemniej jednak, w badanej próbie znalazło się również kilka przedsiębiorstw, dla których zadeklarowano dokonywanie korekt wyniku finansowego z działalności operacyjnej lub wyniku finansowego brutto. Inaczej sytuacja przedstawia się w przypadku przedsiębiorstw niesporządzających sprawozdania finansowego zgodnie z regulacjami ustawy o rachunkowości. Dominuje w nich korygowanie wyniku finansowego brutto. Praktykuje się również korygowanie wyniku finansowego z działalności operacyjnej lub wyniku finansowego netto. Należy zaznaczyć, że zaobserwowana różnorodność podstawy dokonywania korekt ma zarówno pozytywne, jak i negatywne konsekwencje. Z jednej strony przedsiębiorstwa mają możliwość dokonania autonomicznego wyboru podstawy dokonywania korekt, ale z drugiej strony ogranicza się porównywalność informacji o przepływach pieniężnych prezentowanych przez różne przedsiębiorstwa.

4. Szczególnie istotne z punktu widzenia poprawności sporządzania rachunku przepływów pieniężnych jest zdefiniowanie środków pieniężnych i ich ekwiwalentów oraz rodzajów działalności. Pomocne w tym zakresie są standardy rachunkowości – przede wszystkim KSR 1 i MSR 7. Pozytywnym zjawiskiem jest fakt, że zdecydowana większość respondentów uznaje definicję środków pieniężnych i ich ekwiwalentów zawartą w obowiązujących standardach rachunkowości za w pełni zrozumiałą. Problemy ze zdefiniowaniem środków pieniężnych i ich ekwiwalentów pojawiają się przede wszystkim ze względu na specyfikę branży/przedsiębiorstwa lub brak użytecznego w danej sytuacji przykładu objaśniającego. Warto jednocześnie dodać, że niemal połowa badanych popiera propozycję zdefiniowania przepływów pieniężnych jako wpływów i wydatków środków pieniężnych (bez ekwiwalentów środków pieniężnych). Zdaniem autorki zadziwiająca jest obojętność co trzeciego respondenta w tej kwestii, ponieważ problem zdefiniowania przepływów pieniężnych jest fundamentalny dla wartości poznawczej rachunku przepływów pieniężnych.

Relatywnie więcej problemów przysparza zdefiniowanie i objaśnienie rodzajów działalności. Aż 1/4 respondentów biorących udział w badaniu ocenia zdefiniowanie i objaśnienie rodzajów działalności na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych w obowiązujących standardach rachunkowości za niewystarczające. Powodów negatywnej oceny należy szukać w niejednoznaczności podziału na działalność inwestycyjną i finansową oraz niewystarczającej szczegółowości zdefiniowania i objaśnienia rodzajów działalności. Istotnym, a jednocześnie zaskakującym wydaje

się być fakt, że na problemy ze zdefiniowaniem środków pieniężnych i ich ekwiwalentów oraz rodzajów działalności wskazano wyłącznie w przedsiębiorstwach sporządzających sprawozdanie finansowe na podstawie ustawy o rachunkowości. Jest to zastanawiające z tego względu, że w KSR 1 określono bardziej szczegółowo zasady ujmowania poszczególnych pozycji w rachunku przepływów pieniężnych niż w przypadku MSR 7. W kontekście zasadności podziału według rodzajów działalności należy dodać, że wyodrębnienie trzech rodzajów działalności (operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej) na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych jest oceniane przez większość przedsiębiorstw za wystarczające.

5. Analiza wyników badania uwidacznia brak jednoznaczności odnośnie prezentacji niektórych informacji o przepływach pieniężnych w rachunku przepływów pieniężnych. W przedsiębiorstwach nie ma jednomyślności odnośnie rodzaju działalności, w ramach którego prezentuje się informacje między innymi o kredycie w rachunku bieżącym i w linii kredytowej, wpływach z tytułu odsetek od lokat dokonywanych na okres dłuższy niż 3 miesiące, czy też otrzymanych dywidendach. Należy zauważyć, że prezentowanie informacji o przepływach pieniężnych z tytułu tych samych operacji gospodarczych w ramach różnych rodzajów działalności przez różne przedsiębiorstwa, przy braku dodatkowej informacji we wprowadzeniu do sprawozdania finansowego lub w dodatkowych informacjach i objaśnieniach, wiąże się z ryzykiem wprowadzenia w błąd użytkowników sprawozdania finansowego i ogranicza porównywalność rachunków przepływów pieniężnych sporządzanych przez różne przedsiębiorstwa. W tym miejscu należy podkreślić, że formułując pytanie odniesiono się wyłącznie do informacji o przepływach pieniężnych, których zalecany sposób prezentacji określono w KSR 1 i MSR 7. Można przypuszczać, że problem braku jednoznaczności w prezentacji przepływów pieniężnych w przekroju rodzajów działalności jest jeszcze większy niż pokazują wyniki przeprowadzonego badania. Co więcej, wyniki badania podważają w pewnym sensie wdrożenie postanowień zawartych w standardach rachunkowości.
6. Zakres dodatkowych informacji i objaśnień do rachunku przepływów pieniężnych ogranicza się do niewielkiej ilości informacji wymaganych przez obowiązujące regulacje prawne. Jak pokazuje zestawienie wyników badania, mniej niż połowa przedsiębiorstw objaśnia strukturę środków pieniężnych przyjętych do rachunku przepływów pieniężnych, a jedynie co trzecie przedsiębiorstwo wyjaśnia przyczyny różnic pomiędzy zmianami stanu niektórych pozycji w bilansie a rachunku przepływów pieniężnych. Mało

optymistyczny jest fakt, że w co piątym przedsiębiorstwie nie prezentuje się żadnych dodatkowych informacji i objaśnień do rachunku przepływów pieniężnych. Prezentowanie innych niż wymagane przez regulacje prawne dodatkowych informacji i objaśnień zadeklarowano jedynie 8,5% przedsiębiorstw. W przedsiębiorstwach tych uznano, że dodatkowych informacji i objaśnień wymagają przede wszystkim przepływy pieniężne z tytułu różnic kursowych i odsetek oraz przepływy pieniężne dotyczące działalności inwestycyjnej i finansowej. Niewielki zakres dodatkowych informacji i objaśnień do rachunku przepływów pieniężnych wydaje się niewystarczający⁹⁰ i może zmniejszać przydatność decyzyjną sprawozdania finansowego jako źródła informacji o przepływach pieniężnych przedsiębiorstwa.

7. Z odpowiedzi respondentów wynika, że w większości przedsiębiorstw organizacja ksiąg rachunkowych jest dostosowana do potrzeb sporządzania rachunku przepływów pieniężnych. Niemniej jednak, relatywnie mało przedsiębiorstw dokonało zmian w planie kont w związku ze sporządzaniem rachunku przepływów pieniężnych. W pewnym stopniu uzasadnia to fakt, że sporządzenie rachunku przepływów pieniężnych metodą pośrednią, szczególnie w przypadku małych lub średnich przedsiębiorstw, jest możliwe bez dodatkowej rozbudowy dotychczasowej ewidencji księgowej.
8. Ważne jest również podkreślenie faktu, że w co czwartym przedsiębiorstwie korzysta się z pomocy biegłego rewidenta przy sporządzaniu rachunku przepływów pieniężnych. W niektórych spośród tych przedsiębiorstw korzysta się również z pomocy doradców spoza przedsiębiorstwa. Daje to asumpt do twierdzenia, że sporządzanie rachunku przepływów pieniężnych przysparza trudności. Na podstawie uzyskanych odpowiedzi można stwierdzić, że w ocenie większości respondentów sporządzanie rachunku przepływów pieniężnych jest trudne. Jedynie co piąty respondent ocenia stopień trudności jako łatwy. Dla porównania należy dodać, że w badaniach ankietowych przeprowadzonych w latach 2003 i 2005 przez E. Śnieżek i E. Walińską najwięcej ankietowanych oceniło stopień trudności sporządzania rachunku przepływów pieniężnych jako średni [Śnieżek i Wiatr 2011c, s. 178]. Może wynikać z tego, że nie występuje efekt doświadczenia, a trudności ze sporządzaniem rachunku przepływów pieniężnych utrzymują się, a nawet pogłębiają.

⁹⁰ Podobnie E. Śnieżek i M. Wiatr [2011c, s. 183] uznali na podstawie wyników analizy skonsolidowanych rachunków przepływów pieniężnych sporządzanych przez polskie spółki publiczne zgodnie z MSR/MSSF, że zamieszczane noty objaśniające do rachunku przepływów pieniężnych są niewystarczające do zrozumienia specyfiki przepływów pieniężnych.

9. Jak już wcześniej zaznaczono w punkcie trzecim, nadal zdecydowana większość przedsiębiorstw sporządza rachunek przepływów pieniężnych metodą pośrednią. Powstaje pytanie, co jest największą przeszkodą w rozpowszechnieniu metody bezpośredniej sporządzania rachunku przepływów pieniężnych. Biorąc pod uwagę wyniki przeprowadzonego badania można stwierdzić, że największymi przeszkodami są wyższe nakłady czasu pracy, niedostosowanie systemów finansowo-księgowych oraz brak doświadczenia/umiejętności. Są to przede wszystkim przeszkody leżące po stronie organizacji systemu rachunkowości w przedsiębiorstwach. Co zastanawiające, zdecydowanie mniej respondentów zwróciło uwagę na barierę finansową, podczas gdy w literaturze przedmiotu często powtarzonym argumentem przeciw stosowaniu metody bezpośredniej są wyższe koszty generowania informacji. Ostrożnie można stwierdzić, że rezultaty badania w pewnym sensie podważają ten argument. Relatywnie mniej respondentów uznało, że przeszkodą jest po prostu brak potrzeby sporządzania rachunku przepływów pieniężnych metodą bezpośrednią. Co warto podkreślić, wyniki badania zaprzeczają, aby przeszkodą były obowiązujące regulacje prawne.
10. Nadal w wielu przedsiębiorstwach system rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych nie jest dostosowany do potrzeb odbiorców informacji finansowej i nie pozwala na generowanie informacji o historycznych i przyszłych przepływach pieniężnych. Szczegółowe wyniki badania pokazują, że w co trzecim przedsiębiorstwie system rachunkowości nie umożliwia generowania informacji o przepływach pieniężnych dostosowanych do potrzeb odbiorców zewnętrznych i wewnętrznych informacji finansowej. Tylko w 6 spośród 82 badanych przedsiębiorstw jest to na pewno możliwe, a w połowie przedsiębiorstw raczej możliwe. Gorzej sytuacja przedstawia się, jeśli chodzi o generowanie przez system rachunkowości informacji o historycznych i przyszłych przepływach pieniężnych. W co drugim przedsiębiorstwie system rachunkowości nie umożliwia generowania informacji o historycznych i przyszłych przepływach pieniężnych. Jedynie w 3 spośród 82 badanych przedsiębiorstw jest to na pewno możliwe, a w co trzecim przedsiębiorstwie raczej możliwe.
11. Zestawienie wyników badania pokazuje, że w przedsiębiorstwach powszechne jest generowanie przez system rachunkowości informacji o przepływach pieniężnych na potrzeby kontroli płynności finansowej. Połowa przedsiębiorstw decyduje się na generowanie tego typu informacji regularnie i w sposób ciągły, a co trzecie przedsiębiorstwo wtedy, gdy zmusza do tego sytuacja. Praktycznie równie często przedsiębiorstwa wykorzystują system rachunkowości na potrzeby oceny zdolności

przedsiębiorstwa do uzyskiwania wpływów i racjonalnego ich wydatkowania. Relatywnie częściej praktykuje się budżetowanie wpływów i wydatków według rodzaju niż według ośrodków odpowiedzialności. Co trzecie przedsiębiorstwo deklaruje regularne i sposób ciągły generowanie informacji o przepływach pieniężnych w związku z potrzebą identyfikacji symptomów zagrożenia niewypłacalnością. W co drugim przedsiębiorstwie możliwe jest pozyskanie informacji o przepływach pieniężnych z systemu rachunkowości, gdy należy dokonać oceny efektywności przedsięwzięć inwestycyjnych lub wyceny wartości przedsiębiorstwa. Warto dodać, że system rachunkowości w przypadku 12,2% przedsiębiorstw umożliwia regularne i w sposób ciągły generowanie informacji o przepływach pieniężnych na potrzeby wszystkich uwzględnionych w badaniu obszarów zarządzania finansami. Z drugiej strony aż w 15,9% przedsiębiorstw system rachunkowości nie umożliwia generowania informacji o przepływach pieniężnych w żadnym z wymienionych obszarów. Brak możliwości generowania informacji o przepływach pieniężnych przez system rachunkowości dotyczy najczęściej budżetowania wpływów i wydatków według ośrodków odpowiedzialności, planowania strategicznego oraz wyceny wartości przedsiębiorstwa. Na podstawie zastawienia wyników badania można stwierdzić, że informacje o przepływach pieniężnych dostosowane do różnych problemów decyzyjnych są generowane przez system rachunkowości przedsiębiorstw z różną częstotliwością i w różnym zakresie. Zdaniem autorki badania nie zachodzą przesłanki uprawniające do formułowania ocen wartościujących system rachunkowości przedsiębiorstw w obszarze przepływów pieniężnych, pod kątem zakresu i częstotliwości jego wykorzystywania.

12. Jedną z istotniejszych kwestii przeprowadzonego badania było zdiagnozowanie, jak respondenci oceniają wiarygodność informacji o przepływach pieniężnych w kontekście kreatywnych i agresywnych praktyk rachunkowości. W polskim piśmiennictwie naukowym często prezentowane są poglądy uprawniające do stwierdzenia, iż rachunek przepływów pieniężnych jest relatywnie najtrudniejszym do sfalszowania elementem sprawozdania finansowego [Gos 2004, s. 121; Śnieżek 2005, s. 121; Wąsowski 2005, s. 38; Gos 2010, s. 60]. Zebrane odpowiedzi na postawione pytanie wskazują, że co prawda 61,0% respondentów na podstawie własnego doświadczenia raczej zaprzecza jakoby informacje o przepływach pieniężnych prezentowane w sprawozdaniu finansowym mogły być przedmiotem manipulacji, polegającej np. na zawyżaniu wpływów z działalności operacyjnej, jednakże jedynie 15,9% respondentów zaprzecza zdecydowanie. Aż co czwarty z respondentów przyznał na podstawie własnego doświadczenia, że informacje o przepływach pieniężnych

prezentowane w sprawozdaniu finansowym mogą być przedmiotem manipulacji. Powyższe wyniki wraz z prezentowanymi w niniejszej pracy rozważaniami teoretycznymi potwierdzają tezę, że problematyka kreatywnych i agresywnych praktyk rachunkowości dotyczy również rachunku przepływów pieniężnych.

Podsumowując, autorka pragnie zaznaczyć, że walorem przeprowadzonego badania empirycznego jest zdiagnozowanie obecnego stanu w zakresie funkcjonowania systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych. Badanie umożliwiło również zidentyfikowanie problemów w generowaniu informacji o przepływach pieniężnych w ramach systemu informacyjnego rachunkowości. Na najważniejsze problemy zwrócono uwagę przedstawiając wnioski w punktach 1–12.

Stwierdzono w szczególności, że obecna forma i zakres informacyjny rachunku przepływów pieniężnych wraz z często niewystarczającym zakresem dodatkowych informacji i objaśnień może zmniejszać przydatność decyzyjną sprawozdania finansowego jako źródła informacji o przepływach pieniężnych przedsiębiorstwa. Brak jednoznaczności w prezentacji przepływów pieniężnych w przekroju rodzajów działalności może istotnie ograniczyć porównywalność informacji o przepływach pieniężnych prezentowanych przez różne przedsiębiorstwa. Wyniki badania potwierdzają, że problematyka kreatywnych i agresywnych praktyk rachunkowości dotyczy rachunku przepływów pieniężnych. Zarówno zakres, jak i częstotliwość wykorzystywania systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych na potrzeby zarządzania finansami przedsiębiorstwa są zróżnicowane. W wielu przedsiębiorstwach występuje problem z dostosowaniem systemu rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych do potrzeb odbiorców informacji finansowej.

3.3.2. Niezaspokojone zapotrzebowanie na informacje o przepływach pieniężnych generowane przez system informacyjny rachunkowości

Na podstawie wyników przeprowadzonego badania empirycznego sformułowano również przedstawione poniżej wnioski – zarówno o charakterze ogólnym, jak i szczegółowym – odnośnie zapotrzebowania na informacje o przepływach pieniężnych generowane przez system informacyjny rachunkowości.

1. Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące odbiorców informacji o przepływach pieniężnych wskazuje, że informacje o przepływach pieniężnych przedsiębiorstwa są zdaniem respondentów najbardziej potrzebne kadrze zarządzającej. Na drugim miejscu

znalazły się potrzeby informacyjne inwestorów, a na trzecim wierzycieli. Tym samym nie potwierdziły się wyniki badań ankietowych przeprowadzonych przez E. Śnieżek i E. Walińską w 2003 i 2005 roku, w których to respondenci uznali, że informacje o przepływach pieniężnych są najbardziej potrzebne użytkownikom zewnętrznym i analitykom finansowym [Śnieżek i Wiatr 2011c, s. 178]. Jest to niezwykle cenna informacja świadcząca o uznaniu wagi informacji o przepływach pieniężnych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych przez kadre zarządzającą przedsiębiorstwem.

2. Informacje o przepływach pieniężnych są najczęściej wykorzystywane w przedsiębiorstwach przy podejmowaniu decyzji w sferze finansów. Równie często wykorzystuje się je w sferze zarządzania przedsiębiorstwem. Przedsiębiorstwa dostrzegają również potrzebę sięgnięcia po informacje o przepływach pieniężnych przy podejmowaniu decyzji w sferze zarządzania strategicznego. Rezultaty przeprowadzonego badania pozwalają wysnuć wniosek, iż informacje o przepływach pieniężnych są najczęściej wykorzystywane w sferach bezpośrednio związanych z kondycją finansową przedsiębiorstwa.
3. Respondenci nie wykazali się pełną zgodnością w kwestii istotności informacji o przepływach pieniężnych z poszczególnych rodzajów działalności w ocenie kondycji finansowej przedsiębiorstwa. Najwięcej respondentów (58,5%) uznało informacje o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej prezentowane metodą pośrednią za najistotniejsze w ocenie kondycji finansowej przedsiębiorstwa. Prawie co trzeci respondent wskazał na informacje o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej prezentowane metodą bezpośrednią. Relatywnie mniej respondentów przywiązuje dużą wagę do informacji o przepływach pieniężnych z działalności inwestycyjnej i działalności finansowej. Co prawda odpowiedzi respondentów nie rozstrzygają dylematu wyboru metody sporządzania rachunku przepływów pieniężnych, ale stanowią argument potwierdzający największą istotność informacji o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej w ocenie kondycji finansowej przedsiębiorstwa. Co ciekawe, na dominację istotności informacji o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej nie wskazują wyniki badań z 2003 i 2005 roku, przywołane w części 3.1.4 pracy. Może to świadczyć zarówno o tym, że w aktualnych uwarunkowaniach gospodarczych przedsiębiorstwa przywiązują szczególną wagę do sfery działalności operacyjnej w kontekście zachowania płynności finansowej, jak i o tym, że informacje o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej trudnej jest pozyskać z pozostałych elementów sprawozdania finansowego.

4. Zarówno w literaturze naukowej, jak również w KSR 1 i MSR 7 wymienia się korzyści odnoszone z dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych generowanymi przez system rachunkowości i prezentowanymi w postaci rachunku przepływów pieniężnych. Powstaje pytanie, czy wymieniane korzyści znajdują potwierdzenie w praktyce polskich przedsiębiorstw? Opinie respondentów były zróżnicowane, aczkolwiek przeważały odpowiedzi wyrażające aprobatę dla użyteczności informacji o przepływach pieniężnych. Z otrzymanego rozkładu odpowiedzi wynika, że najwięcej respondentów (81,7%) potwierdziło, że informacje o przepływach pieniężnych są użyteczne w ocenie płynności i wypłacalności jednostki. Nieco mniej uczestników badania zadeklarowało, że rachunek przepływów pieniężnych ułatwia porównywanie informacji finansowych przedstawianych przez różne jednostki, a informacje o przepływach pieniężnych generowane przez system rachunkowości umożliwiają określenie zdolności jednostki do uzyskiwania wpływów i racjonalnego ich wydatkowania. Ponad połowa respondentów uznała, że informacje o przepływach pieniężnych są użyteczne w ocenie zmian w aktywach netto jednostki. Najmniej zgodni byli respondenci w kwestii użyteczności informacji zawartych w rachunku przepływów pieniężnych w prognozowaniu przyszłych przepływów pieniężnych i sprawdzeniu dokładności uprzednich prognoz. W przypadku dwóch ostatnich kwestii zanotowano relatywnie duży udział odpowiedzi „nie mam zdania”, co wskazuje, że respondenci nie są przekonani, czy rachunek przepływów pieniężnych dostarcza oczekiwanych korzyści. Niemniej jednak rezultaty badania pozwalają wysnuć wniosek, iż przedsiębiorstwa mogą odnosić realne korzyści z dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych generowanymi przez system rachunkowości i prezentowanymi w postaci rachunku przepływów pieniężnych.
5. W zdecydowanej większości przedsiębiorstw informacje o przepływach pieniężnych pochodzą przede wszystkim z systemu rachunkowości. Jedynie w co czwartym przedsiębiorstwie informacje o przepływach pieniężnych pochodzące z systemu rachunkowości uzupełniają pozostałe informacje o przepływach pieniężnych generowane poza systemem rachunkowości. Uprawnia to do stwierdzenia, że system rachunkowości przedsiębiorstwa jest dominującym źródłem informacji o przepływach pieniężnych.
6. W większości badanych przedsiębiorstw nie wypracowano jeszcze systemu rachunkowości umożliwiającego generowanie informacji o przepływach pieniężnych wystarczających do podejmowania decyzji gospodarczych. Interesujący wydaje się być

fakt, iż zdecydowanie częściej osoby zajmujące stanowiska dyrektora finansowego lub specjalisty ds. finansów niż osoby bezpośrednio związane z księgowością (rachunkowością finansową) wskazują, że informacje o przepływach pieniężnych generowane przez system rachunkowości w ich przedsiębiorstwach nie są wystarczające do podejmowania decyzji gospodarczych. Wyniki badania pokazują, że nie ma akceptacji dla obecnego stanu. Aż 70,7% przedsiębiorstw odczuwa potrzebę ulepszenia dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych.

7. Ponad połowa przedsiębiorstw planuje ulepszenie dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych. Plany dotyczą co najmniej jednego z elementów systemu rachunkowości. Najczęściej wskazuje się na sprawozdawczość na potrzeby wewnętrzne, ale tylko nieco mniej przedsiębiorstw planuje ulepszenie w zakresie sprawozdawczości finansowej oraz budżetowania wpływów i wydatków. O potrzebie zmian w systemie rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych świadczy również fakt, że co piąte przedsiębiorstwo planuje ulepszenie systemu rachunkowości w zakresie wszystkich trzech elementów – sprawozdawczości finansowej, sprawozdawczości na potrzeby wewnętrzne oraz budżetowania wpływów i wydatków. Warto zauważyć, że potrzeba ulepszenia dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych zazwyczaj nie wiąże się ze zmianą metody sporządzania rachunku przepływów pieniężnych. Jedynie 6,1% przedsiębiorstw rozważa wdrożenie metody bezpośredniej, a 2,4% przedsiębiorstw przejście na metodę pośrednią.
8. Wśród badanych nie ma jednogłośności odnośnie większej użyteczności informacji o przepływach pieniężnych prezentowanych metodą bezpośrednią w porównaniu z metodą pośrednią. Część respondentów potwierdza, że informacje o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej prezentowane metodą bezpośrednią umożliwiłyby lepsze prognozowanie przyszłych przepływów pieniężnych jednostki i byłyby bardziej użyteczne w ocenie jakości wyniku finansowego jednostki oraz rozpoznawaniu relacji pomiędzy przepływami pieniężnymi jednostki, a jej aktywami, zobowiązaniami, przychodami, kosztami, zyskami i stratami (w porównaniu z metodą pośrednią). Jednocześnie ponad połowa respondentów deklaruje, że informacje o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej prezentowane metodą pośrednią są użyteczne w rozpoznawaniu relacji pomiędzy przepływami pieniężnymi jednostki, a jej aktywami,

zobowiązaniami, przychodami, kosztami, zyskami i stratami. Nieco mniej respondentów potwierdza, że informacje te umożliwiają również prognozowanie przyszłych przepływów pieniężnych jednostki i dokonanie oceny jakości wyniku finansowego jednostki. Należy zaznaczyć, że duży odsetek badanych nie był w stanie ustosunkować się do przywołanych stwierdzeń⁹¹ dotyczących użyteczności metod sporządzania rachunku przepływów pieniężnych. Jest to szczególnie widoczne w przypadku stwierdzeń dotyczących metody bezpośredniej, gdzie odsetek odpowiedzi „nie mam zdania” jest zdecydowanie większy i wyniósł nawet 51,2%. Może to świadczyć zarówno o braku doświadczenia w sporządzaniu i czytaniu informacji o przepływach pieniężnych prezentowanych metodą bezpośrednią, jak i o małym zrozumieniu problemu lub niechęci wobec zmian. Wyniki badania wśród polskich przedsiębiorstw potwierdzają, że nie można wskazać jednoznacznych preferencji w zakresie postulowanej metody prezentacji informacji o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej. Z drugiej strony otrzymane wyniki świadczą o tym, że metoda prezentacji informacji o przepływach pieniężnych wpływa na wartość poznawczą sprawozdania finansowego. Część respondentów (aczkolwiek mniejsza niż w przypadku badania przeprowadzonego wśród członków CFA Institute) dostrzega korzyści z zastosowania metody bezpośredniej, których nie daje metoda pośrednia.

9. Na podstawie analizy priorytetów nadanych przez respondentów ustalono, że do najistotniejszych w podejmowaniu decyzji gospodarczych informacji o przepływach pieniężnych należą informacje o wartości wpływów z podstawowej działalności przedsiębiorstwa, wydatków z tytułu dostaw i usług, prezentowanych niezależnie od pozostałych wydatków operacyjnych oraz istotnych jednorazowych przepływów pieniężnych⁹². Prowadzi to do interesujących spostrzeżeń. Informacje o wartości wpływów z podstawowej działalności przedsiębiorstwa oraz wydatków z tytułu dostaw i usług są dostępne w rachunku przepływów pieniężnych, gdy jest on sporządzany metodą bezpośrednią. Co więcej, brak tego typu informacji może oznaczać, że decyzje gospodarcze będą podejmowane na podstawie niepełnych danych. Wysokie miejsce informacji o istotnych jednorazowych przepływach pieniężnych jest

⁹¹ Stwierdzenia zaczerpnięto z badania ankietowego przeprowadzonego na zlecenie IASB i FASB wśród członków CFA Institute [2009].

⁹² Dla porównania, wyniki badania wśród członków CFA Institute [2009] pokazują, iż za najbardziej istotne respondenci uznali przede wszystkim informacje o wielkości wpływów z podstawowej działalności operacyjnej, zmianach w kapitale obrotowym oraz operacyjnych przepływach pieniężnych generowanych przez segmenty i jednostki powiązane.

szczególnie ważne na tle prezentowanych w części 2.3.2 pracy rozważań o raportowaniu informacji o zrównoważonych przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej. Znaczna część badanych wysoko oceniła również istotność informacji o strukturze wydatków związanych z realizacją działań strategicznych. Jest to niezwykle ważne z punktu widzenia rozwiązań proponowanych przez W. Schmidta [2004]. Z przeprowadzonego badania wynika, że informacje o przepływach pieniężnych oceniane jako bardzo istotne lub istotne często wykraczają poza zakres informacji standardowo generowanych przez system rachunkowości na potrzeby sprawozdawcze. Kształtowanie się odpowiedzi respondentów wskazuje, w jakim kierunku należy udoskonalić system informacyjny rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, aby odpowiadał potrzebom informacyjnym odbiorców informacji finansowej.

10. Rezultaty badania wskazują, iż oczekuje się od systemu rachunkowości dostarczania informacji o prognozowanych wpływach i wydatkach. Jednakże informacje te nie powinny być zdaniem badanych ujawniane w sprawozdaniu z działalności⁹³. Ostrożnie można stwierdzić, że ważne jest odzwierciedlenie specyfiki przepływów pieniężnych danego przedsiębiorstwa/branży, nawet kosztem zmniejszenia porównywalności prezentowanych informacji. Spostrzeżenie to jest szczególnie cenne z punktu widzenia celu niniejszej pracy. Ponadto nawiązuje do wyjątkowo aktualnego problemu rachunkowości⁹⁴, jakim jest ryzyko zmniejszenia porównywalności informacji finansowej pomiędzy jednostkami, w związku z postulatem wdrożenia podejścia zarządczego w prezentacji sprawozdania finansowego. Wśród badanych można dostrzec poparcie dla odrębnej prezentacji przepływów pieniężnych z działalności zaniechanej w rachunku przepływów pieniężnych, ale nie ma zgodności w kwestii odrębnej prezentacji przepływów pieniężnych dotyczących podatku dochodowego. Można wysnuć również wniosek, iż nie ma obecnie potrzeby rozszerzania obowiązku sporządzania rachunku przepływów pieniężnych na wszystkie jednostki prowadzące księgi rachunkowe.

⁹³ Dla porównania warto przywołać wyniki badania przeprowadzonego przez T.A. Lee pod koniec lat 70-tych XX wieku wśród członków Stowarzyszenia Dyplomowanych Księgowych w Szkocji. Wówczas również jedynie 42% respondentów opowiedziało się za włączeniem informacji o prognozowanych przepływach pieniężnych do systemu zewnętrznej sprawozdawczości finansowej, a 55% było odmiennego zdania, podając jako powód zbyt dużą niepewność prognoz, zbędną ingerencję w sferę zarządzania jednostką i możliwość wprowadzenia w błąd użytkowników informacji [Lee 1981, s. 140–141].

⁹⁴ Na problem ten zwraca uwagę m.in. B. Pounder [2008] w odniesieniu do proponowanych przez IASB i FASB zmian w prezentacji sprawozdania finansowego.

Podsumowując, należy podkreślić, że dzięki przeprowadzonemu badaniu metodą wywiadu kwestionariuszowego było możliwe pozyskanie wielu istotnych dla niniejszej pracy informacji. Zaletą badania empirycznego jest, oprócz zdiagnozowania obecnego stanu w zakresie funkcjonowania systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, określenie zapotrzebowania na informacje o przepływach pieniężnych generowane przez system rachunkowości.

Na podstawie wyników badania wykazano, że informacje o przepływach pieniężnych są szczególnie potrzebne przy podejmowaniu decyzji w sferze finansów przez kadrę zarządzającą przedsiębiorstwem. Co warto podkreślić, największą istotność w ocenie kondycji finansowej przedsiębiorstwa przypisuje się informacjom o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej. Aczkolwiek wśród respondentów nie ma jednomyślności odnośnie większej użyteczności informacji o przepływach pieniężnych prezentowanych metodą bezpośrednią w porównaniu z metodą pośrednią. Mimo to badanie dowodzi, że w procesie podejmowania decyzji gospodarczych do najistotniejszych informacji o przepływach pieniężnych należą kolejno informacje o wartości wpływów z podstawowej działalności przedsiębiorstwa, wydatków z tytułu dostaw i usług, prezentowane niezależnie od pozostałych wydatków operacyjnych oraz istotnych jednorazowych przepływów pieniężnych. Ponadto oczekuje się od systemu rachunkowości dostarczania informacji o prognozowanych wpływach i wydatkach. Są to szczególnie cenne wnioski z punktu widzenia dalszych prac nad prezentacją przepływów pieniężnych w ramach systemu informacyjnego rachunkowości.

Analiza wyników badania potwierdza, że w większości badanych przedsiębiorstw nie wypracowano jeszcze systemu rachunkowości umożliwiającego generowanie informacji o przepływach pieniężnych wystarczających do podejmowania decyzji gospodarczych. Plany przedsiębiorstw dotyczące ulepszenia systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych koncentrują się na sprawozdawczości na potrzeby wewnętrzne. Aczkolwiek tylko nieco mniej przedsiębiorstw planuje ulepszenie w zakresie sprawozdawczości finansowej oraz budżetowania wpływów i wydatków.

Przedstawione w niniejszym podrozdziale wnioski z badania empirycznego stanowią potwierdzenie hipotezy badawczej na gruncie praktyki gospodarczej, że obecnie funkcjonujący system informacyjny rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, zarówno w zakresie sprawozdawczym, jak i decyzyjnym, nie odpowiada w pełni potrzebom informacyjnym odbiorców informacji finansowej, a poprzez to może wpływać negatywnie na racjonalność podejmowanych decyzji gospodarczych.

Problemy w funkcjonowaniu systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych wraz z niezaspokojonym zapotrzebowaniem na informacje o przepływach pieniężnych przez ten system generowane, stwierdzone na podstawie rozważań teoretycznych i wyników badania empirycznego, stały się asumptem do podjęcia próby udoskonalenia systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych. Rezultaty podjętych działań przedstawiono w rozdziale czwartym.

Rozdział IV

KONCEPCJA PREZENTACJI PRZEPIYWÓW PIENIĘŻNYCH W UJĘCIU SPRAWOZDAWCZYM I DECYZYJNYM

4.1. Krytyczna analiza obecnego stanu systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych

Reasumpcja przeprowadzonych w pracy badań i rozważań na gruncie teorii, regulacji oraz praktyki gospodarczej pozwala stwierdzić, że wyzwaniem dla przedsiębiorstw jest udoskonalenie systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych w taki sposób, aby odpowiadał potrzebom informacyjnym odbiorców informacji finansowej i poprzez to wspomagał w podejmowaniu decyzji gospodarczych.

Definiując system informacyjny rachunkowości przyjęto, że jest to system generujący zorientowane na sferę finansową informacje wspomagające procesy podejmowania decyzji gospodarczych przez odbiorców zewnętrznych i wewnętrznych. W XXI wieku oczekuje się od systemu informacyjnego rachunkowości nadążania za rosnącymi, wielopoziomowymi i różnorodnymi wymaganiami odbiorców informacji finansowej, zarówno pod kątem zakresu, szczegółowości, jak również treści prezentowanych informacji.

Poczynione w pracy rozważania dowodzą, że specyficzne miejsce w systemie informacyjnym rachunkowości zajmują przepływy pieniężne. Historycznie wcześniejsze podejście funduszowe do prezentacji informacji o przepływach zostało wyparte przez podejście pieniężne, powszechnie uznane za lepsze. Oprócz tego czynnikami przyczyniającymi się do pojawienia się potrzeby sporządzania sprawozdania poświęconego przepływowi pieniężnym były ograniczenia wynikające z obowiązującej w rachunkowości zasady memoriałowej i przydatność informacji o przepływach pieniężnych w podejmowaniu decyzji gospodarczych.

Jak już zaznaczono we wstępie pracy, pomimo licznych korzyści odnoszonych z dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych, niedostosowanie systemów

ewidencyjnych do potrzeb generowania informacji o strukturze wpływów i wydatków sprawia, że rachunek przepływów pieniężnych powstaje najczęściej jako sprawozdanie wtórne wobec bilansu oraz rachunku zysków i strat. Wyniki własnego badania empirycznego potwierdziły, że jedynie niewielki odsetek przedsiębiorstw wybiera metodę bezpośrednią, prezentującą strukturę wpływów i wydatków konsekwentnie ze wszystkich rodzajów działalności.

Dotychczasowa praktyka sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych w przedsiębiorstwach ogranicza się w głównej mierze do sporządzenia rachunku przepływów pieniężnych i ewentualnego przygotowania dodatkowych informacji i objaśnień do niego, w co najwyżej minimalnym zakresie, wymaganym przez obowiązujące regulacje prawne. Jak wykazano, niewielki zakres dodatkowych informacji i objaśnień może zmniejszać przydatność decyzyjną rachunku przepływów pieniężnych.

O randze przepływów pieniężnych świadczy przede wszystkim to, że są miarą twardą i obiektywną, a zdaniem wielu autorów polityka rachunkowości praktycznie nie ma wpływu na ich wartość. Niemniej jednak, zarówno rezultaty rozważań teoretycznych, jak i wyniki badania empirycznego uwiarygodniły problem niejednoznaczności odnośnie prezentacji niektórych informacji o przepływach pieniężnych w rachunku przepływów pieniężnych, co wiąże się z ryzykiem wprowadzenia w błąd użytkowników sprawozdania finansowego i ogranicza porównywalność informacji finansowej.

IASB i FASB wprost przyznają, że dopuszczenie zbyt wielu alternatywnych podejść, niekonsekwencja w zakresie prezentacji sprawozdania finansowego, w tym również sprawozdania z przepływów pieniężnych, a także zbyt duża agregacja informacji wymagają podjęcia działań ukierunkowanych na stworzenie nowego modelu sprawozdawczości finansowej [IASB 2008, s. 13]. Pomimo że dotychczasowe prace IASB i FASB pozostały na etapie materiałów dyskusyjnych i wstępnych projektów, to wskazują one kierunek, w jakim będą podążały MSSF. Z punktu widzenia praktyki sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych nie jest to bez znaczenia, ponieważ z analizy porównawczej zawartości merytorycznej wybranych krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości poświęconych rachunkowi przepływów pieniężnych wynika, iż w przypadku krajowych standardów jest zauważalna tendencja do adaptacji rozwiązań międzynarodowych.

W niniejszej pracy wykazano, że podejmowanie decyzji wymaga dysponowania niezbędnymi informacjami, ponieważ decyzja jest *de facto* wynikiem procesu przetworzenia określonej ilości danych i wykorzystania potrzebnych informacji. Należy zdawać sobie sprawę, jak trafnie zauważa W. Gabrusewicz [2007b, s. 9], że zminimalizowanie wpływu ryzyka na podejmowane decyzje wymaga zarówno szybkiego dostępu do informacji,

jak i umiejętności ich przetwarzania i oceniania. E. Walińska dodaje [za: Gad 2011a, s. 120], iż obecnie wyzwaniem dla rachunkowości nie jest zwiększanie ilości ujawnianych informacji, lecz dostarczanie ważnych i użytecznych informacji, które będą przedstawiane w zrozumiałej formie.

Wyniki przeprowadzonego badania empirycznego dowodzą, że system rachunkowości przedsiębiorstw jest dominującym źródłem informacji o przepływach pieniężnych. Jednakże, w większości badanych przedsiębiorstw nie wypracowano jeszcze w jego ramach takich rozwiązań, które umożliwiałyby generowanie informacji o przepływach pieniężnych wystarczających do podejmowania decyzji gospodarczych. Przedsiębiorstwa odczuwają potrzebę ulepszenia systemu rachunkowości, i to nie tylko w zakresie sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych, ale również sprawozdawczości na potrzeby wewnętrzne oraz budżetowania.

Z przeprowadzonych rozważań wynika, że system informacyjny rachunkowości bazujący na ewidencji księgowej, prowadzonej w oparciu o konta bilansowe i wynikowe w ujęciu retrospektywnym, nie jest w stanie spełnić oczekiwań odbiorców informacji finansowej. Zdaniem autorki wskazuje to na konieczność poszukania rozwiązania opartego na koncepcji zintegrowanego ujęcia sprawozdawczego i decyzyjnego informacji o przepływach pieniężnych w ramach systemu informacyjnego rachunkowości⁹⁵.

Jak zauważono w toku dociekań, przedstawiane w piśmiennictwie naukowym propozycje dotyczące udoskonalenia systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych koncentrują się najczęściej na aspektach mieszczących się w zakresie sprawozdawczości finansowej⁹⁶, nie stanowiąc całościowej i spójnej koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych jednostki. Normatywne postulaty w tym zakresie powinny wyprzedzać rozwój praktyki, podczas gdy istnieje ryzyko, że jest na odwrót. W związku z tym, przed nauką rachunkowości jawi się nowe wyzwanie w postaci opracowania

⁹⁵ Już pod koniec lat 90-tych XX wieku H. Stolowy i P. Touron [1998] zwracali uwagę na problem „odłączenia” w przedsiębiorstwach kontroli przepływów pieniężnych od rachunkowości finansowej. H.M. Courtney, R.A. Jones i D. O'Bryan [2005, s. 32] są zdania, że spójny system budżetowania przepływów pieniężnych w ramach systemu informacyjnego rachunkowości może w istotny sposób przyczynić się do bardziej skutecznej kontroli środków pieniężnych.

⁹⁶ W piśmiennictwie naukowym potrzebę zintegrowania systemu rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych z systemem zarządzania dostrzegł W. Gos [2001b]. W pracy pt. „Przepływy pieniężne w systemie rachunkowości” przedstawił koncepcję założeń modelu dla potrzeb przepływów pieniężnych i pomiaru płynności finansowej w ujęciu dynamicznym. Opracowując model autor wykorzystał dorobek teorii bilansu dynamicznego. Podstawowym elementem w modelu zaproponowanym przez W. Gosa jest bilans stanowiący zestawienie przyszłych wpływów i wydatków. Powiązania zdarzeń gospodarczych z tak rozumianym bilansem przywołano w części 2.2.1 niniejszej pracy.

wzorcowych rozwiązań dotyczących prezentacji przepływów pieniężnych w ramach systemu informacyjnego rachunkowości.

Potrzeba udoskonalenia systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, potwierdzona na podstawie krytycznej oceny jego obecnego stanu, stała się asumptem do opracowania wzorcowej koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości wraz z przedstawieniem istotnych z punktu widzenia potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej rekomendacji odnoszących się do sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych.

4.2. Propozycja koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym

4.2.1. Teoretyczne podstawy⁹⁷ kształtowania systemu informacyjnego rachunkowości dla potrzeb prezentacji przepływów pieniężnych

W toku przeprowadzonych badań ustalono, iż konieczność udoskonalenia systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych jest spowodowana przede wszystkim jego niedostosowaniem do potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej, co może wpływać negatywnie na racjonalność podejmowanych decyzji gospodarczych. Realizacja zapotrzebowania na informacje o przepływach pieniężnych wymaga od systemu informacyjnego rachunkowości generowania informacji o przepływach pieniężnych zorientowanych nie tylko na wywiązywanie się z obowiązków sprawozdawczych, ale również wspomaganie procesu podejmowania decyzji gospodarczych. Zdaniem autorki odpowiedzią na to zapotrzebowanie może być docelowo zaproponowana koncepcja prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości.

Przygotowanie wzorcowej koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości wymagało kolejno:

⁹⁷ Poprzez „teoretyczne podstawy” autorka rozumie założenia określające ogólny kształt systemu informacyjnego rachunkowości dla potrzeb prezentacji przepływów pieniężnych, tj. istotę systemu, cel prezentacji informacji, zakres podmiotowy, potrzeby informacyjne i zakres przedmiotowy.

1. Przyjęcia założeń i sformułowania celu koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości.
2. Wskazania zakresu podmiotowego.
3. Zidentyfikowania szczególnie istotnych z punktu widzenia procesu podejmowania decyzji gospodarczych obszarów wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych.
4. Określenia potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej odnoszących się do systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych.
5. Określenia zakresu przedmiotowego, tj. oczekiwanego zakresu prezentacji informacji o przepływach pieniężnych w ramach systemu informacyjnego rachunkowości.
6. Opracowania wzorcowej struktury prezentacji przepływów pieniężnych⁹⁸.
7. Sformułowania istotnych z punktu widzenia potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej rekomendacji odnoszących się do sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych.
8. Wskazania uwarunkowań związanych z wdrożeniem opracowanej koncepcji.

Na potrzeby wzorcowej koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości przyjęto następujące założenia:

1. Przedstawioną w niniejszym podrozdziale koncepcję, w tym w szczególności strukturę prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości oraz zaproponowany sposób kształtowania kluczowych jej elementów, opracowano na podstawie rezultatów badań literaturowych oraz wyników własnego badania empirycznego.
2. Koncepcja ma charakter ogólny. Wskazuje sposób udoskonalenia systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, ujawniając niedostatki dotychczasowych rozwiązań. Określa między innymi obszary i potrzeby informacyjne oraz strukturę prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości.
3. Proponowane rozwiązania w zakresie sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych są próbą udoskonalenia rozwiązań przyjętych w regulacjach prawnych

⁹⁸ Opracowując koncepcję skoncentrowano się na prezentacji przepływów pieniężnych w ramach systemu informacyjnego rachunkowości, czyli na tzw. „produkcie finalnym” – wyjściu systemu (zgodnie z cybernetycznym ujęciem systemu informacyjnego rachunkowości, które przywołano w części 1.2.2 niniejszej pracy). Szczególną uwagę zwrócono również na potrzeby informacyjne odbiorców oraz cechy jakościowe i zakres informacji, czyli na granice systemu. W opracowanej koncepcji uwzględniono mechanizm sprzężenia zwrotnego. Do pozostałych elementów systemu nawiązano jedynie pośrednio.

oraz krajowych i międzynarodowych standardach rachunkowości. Bezpośrednio do zapisów ustawy o rachunkowości oraz KSR 1 i MSR 7 odwołano się w części trzeciej niniejszego podrozdziału, przedstawiając rekomendacje.

4. Nośnikami informacji o przepływach pieniężnych (elementami) w ramach opracowanej koncepcji są raporty rozumiane jako określone co do rodzaju i treści zbiory informacji. Dla każdego z raportów wprowadzono nazwę jednoznacznie go identyfikującą. W przypadku sprawozdawczości finansowej informacje o przepływach pieniężnych są prezentowane w formie raportu zwanego „sprawozdaniem z przepływów pieniężnych”, odchodząc tym samym od dotychczasowej nazwy „rachunek przepływów pieniężnych”. Przepływy pieniężne są rozumiane jako wpływy i wydatki środków pieniężnych w przedsiębiorstwie, jakie wystąpią/wystąpiły w rozpatrywanym okresie.
5. Informacje o przepływach pieniężnych są konsekwentnie prezentowane metodą bezpośrednią. Przesłanką skłaniającą do wyboru metody bezpośredniej stał się fakt, że metoda ta daje możliwość bieżącego śledzenia przepływów pieniężnych, a nie jedynie ich zestawiania. Poza tym stwierdzono, że przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej i ich komponentów (np. wpływów ze sprzedaży, wydatków z tytułu dostaw) nie można wiarygodnie oszacować na podstawie informacji zawartych w pozostałych elementach sprawozdania finansowego, a prawdopodobieństwo popełnienia błędu zwiększa się, gdy w przedsiębiorstwie zachodzą zdarzenia specyficzne (np. przejęcia, zaniechanie działalności, wzrost aktywów) [Brandbury 2011, s. 125–126]. Co więcej, najnowsze badania naukowe poświęcone prezentacji przepływów pieniężnych wskazują, że metoda bezpośrednia jest najwłaściwszą – sprzyja poprawie przejrzystości prezentowanych informacji oraz pomaga w podejmowaniu lepszych decyzji gospodarczych [Sabău 2012; Hales i Orpurt 2013]. Uzasadniając wybór metody należy przywołać jeszcze wyniki własnego badania empirycznego wskazujące, że do najistotniejszych w podejmowaniu decyzji gospodarczych informacji o przepływach pieniężnych należą informacje o wpływach i wydatkach dotyczących podstawowej działalności przedsiębiorstwa.
6. W sprawozdaniu z przepływów pieniężnych zachowano dotychczasową klasyfikację przepływów pieniężnych według trzech rodzajów działalności⁹⁹ – operacyjnej, inwestycyjnej oraz finansowej. Jednakże przepływy pieniężne dotyczące podatku dochodowego i działalności zaniechanej są prezentowane odrębnie.

⁹⁹ Klasyfikacja według trzech rodzajów działalności odpowiada podstawowym obszarom wyborów w procesie decyzyjnym oraz odzwierciedla efektywność i ryzyko operacyjne, inwestycyjne i finansowe – rysunek 1.12.

Rachunkowość, jak trafnie zauważa A. Karmańska [2009, s. 9], jest zarówno źródłem informacji finansowej niezbędnej do zarządzania działalnością gospodarczą, jak i systemem komunikowania się kierownictwa danego przedsiębiorstwa z szerokim gronem interesariuszy. W piśmiennictwie naukowym podkreśla się, że w XXI wieku rachunkowość przestaje być systemem ewidencyjnym zorientowanym na prezentowanie informacji jedynie w ujęciu *ex post*. Staje się systemem informacyjnym wspomagającym podejmowanie decyzji gospodarczych, a tym samym zorientowanym na prezentowanie informacji również w ujęciu *ex ante*.

W toku przeprowadzonych badań ustalono, iż podstawowym zadaniem systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych jest dostarczenie informacji, służących kadrze zarządzającej przedsiębiorstwem, obecnym i potencjalnym inwestorom oraz innym odbiorcom informacji finansowej w procesie podejmowania decyzji gospodarczych. Wypełnienie tego zadania wymaga generowania informacji o przepływach pieniężnych umożliwiających z jednej strony sporządzanie sprawozdania z przepływów pieniężnych stanowiącego element sprawozdania finansowego, a z drugiej strony wspieranie działalności przedsiębiorstwa oraz procesu decyzyjnego na wszystkich poziomach organizacji, w tym na etapach planowania i kontroli.

System informacyjny rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych powinien umożliwiać pozyskiwanie informacji dostosowanych do szerokiego spectrum potrzeb informacyjnych, dotyczących nie tylko zagadnień bezpośrednio związanych z finansami przedsiębiorstwa, ale również z logistyką, produkcją, marketingiem, sprzedażą, działalnością badawczo-rozwojową, zarządzaniem zasobami ludzkimi, planowaniem strategicznym.

Mając powyższe na uwadze, celem opracowanej koncepcji jest z jednej strony wskazanie zakresu prezentacji informacji o przepływach pieniężnych w ramach systemu informacyjnego rachunkowości oczekiwanego przez odbiorców informacji finansowej podejmujących decyzje gospodarcze, a z drugiej strony opracowanie narzędzia – w postaci zestawu raportów pochodzących z systemu informacyjnego rachunkowości – umożliwiającego prezentowanie informacji o przepływach pieniężnych służących celom sprawozdawczym i wspomagających proces podejmowania decyzji gospodarczych.

Zakres podmiotowy opracowanej koncepcji jest zgodny z zakresem podmiotowym niniejszej pracy, określonym we wstępie pracy. Koncepcja jest przewidziana do zastosowania przede wszystkim w przedsiębiorstwach sporządzających obligatoryjnie rachunek przepływów pieniężnych (sprawozdanie z przepływów pieniężnych). Niemniej jednak, jej elastyczny i uniwersalny charakter sprawia, że może być ona również zastosowana opcjonalnie w przypadku pozostałych przedsiębiorstw niezobligowanych do sporządzania

rachunku przepływów pieniężnych (sprawozdania z przepływów pieniężnych) i każdorazowo dostosowana do specyficznych warunków działania przedsiębiorstwa.

Opracowanie koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości, odpowiadającej potrzebom informacyjnym odbiorców informacji finansowej, wymagało najpierw zidentyfikowania szczególnie istotnych z punktu widzenia podejmowania decyzji gospodarczych obszarów wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych.

Na podstawie rezultatów badań literaturowych i wyników badania empirycznego stwierdzono, że informacje o przepływach pieniężnych są szeroko wykorzystywane przez kadrę zarządzającą w sferze zarządzania finansami przedsiębiorstwa. Ustalono, że priorytetowe znaczenie należy przypisać kontroli płynności finansowej przedsiębiorstwa. Ponadto w przedsiębiorstwach informacje o przepływach pieniężnych są wykorzystywane do identyfikacji symptomów zagrożenia przedsiębiorstwa niewypłacalnością oraz oceny efektywności przedsięwzięć inwestycyjnych i wyceny wartości przedsiębiorstwa. Zauważalna jest potrzeba sięgnięcia po informacje o przepływach pieniężnych przy podejmowaniu decyzji w sferze zarządzania strategicznego, w tym przede wszystkim w ramach planowania strategicznego.

Z punktu widzenia zewnętrznych odbiorców informacji finansowej (przede wszystkim inwestorów oraz wierzycieli) informacje o przepływach pieniężnych są najczęściej wykorzystywane w analizie finansowej przedsiębiorstwa, w szczególności pod kątem oceny płynności finansowej i wypłacalności przedsiębiorstwa. Ponadto służą do porównywania informacji finansowych przedstawianych przez różne jednostki i oceny zmian w aktywach netto przedsiębiorstwa. Ważnym obszarem, który również należy wymienić jest prognozowanie przyszłych przepływów pieniężnych i sprawdzanie dokładności uprzednich prognoz¹⁰⁰.

Jak już wskazywano w niniejszej pracy, niezwykle trudno jest opracować kompletny wykaz potrzeb informacyjnych dla poszczególnych grup odbiorców informacji finansowej podejmujących różnorodne decyzje gospodarcze. Jest to spowodowane przede wszystkim tym, że potrzeby informacyjne odbiorców informacji finansowej są zazwyczaj pochodną problemów decyzyjnych i obejmują bardzo różne obszary decyzyjne.

W toku postępowania badawczego ustalono, że potrzeby informacyjne odbiorców informacji finansowej relatywnie często koncentrują się wokół płynności finansowej

¹⁰⁰ Należy dodać, że wyniki badania empirycznego wskazują, że w przedsiębiorstwach nie ma przekonania, czy obecnie rachunek przepływów pieniężnych dostarcza oczekiwanych korzyści pod kątem prognozowania przyszłych przepływów pieniężnych i sprawdzania dokładności uprzednich prognoz.

i wypłacalności, szeroko rozumianej oceny sytuacji finansowej, w tym również kontynuacji działania. Co więcej, zakres oczekiwanej informacji finansowej obejmuje nie tylko informacje historyczne pochodzące z ksiąg rachunkowych, ale również informacje przyszłościowe, subiektywnie szacowane, trudno mierzalne lub nawet niemierzalne [Luty 2010, s. 128–130].

Podjętą próbę określenia potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej w kontekście systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych ustalono, że odbiorcy informacji finansowej oczekują informacji odpowiadających zakresowi problemów decyzyjnych. Wymaga to dostarczenia informacji umożliwiających ocenę zdolności przedsiębiorstwa do uzyskiwania wpływów i racjonalnego ich wydatkowania, a także określenia okresu i stopnia pewności wystąpienia przepływów pieniężnych. Od systemu informacyjnego rachunkowości oczekuje się dostarczania informacji zarówno o zrealizowanych, jak i planowanych wpływach i wydatkach.

Należy dodać, że w przypadku zapotrzebowania na informacje o przepływach pieniężnych zauważalne jest wzajemne oddziaływanie rachunkowości z analizą finansową i zarządzaniem finansami przedsiębiorstwa¹⁰¹. Sprawia to, że potrzeby informacyjne odbiorców informacji finansowej są ściśle powiązane ze wskazanymi obszarami wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych. Konkludując, system informacyjny rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, aby możliwie najlepiej odpowiadał potrzebom informacyjnym odbiorców informacji finansowej, powinien być dostosowany do obszarów wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych.

Mając powyższe na uwadze i idąc krok dalej, należy doprecyzować zakres przedmiotowy, czyli oczekiwany zakres prezentacji informacji o przepływach pieniężnych w ramach systemu informacyjnego rachunkowości. Autorka stoi na stanowisku, że zakres przedmiotowy wynika z potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej. W toku przeprowadzonych badań ustalono, że zauważalna jest potrzeba zintegrowania podejścia sprawozdawczego i zarządczego do prezentacji przepływów pieniężnych. Współcześnie oczekuje się, iż system informacyjny rachunkowości będzie z jednej strony umożliwiał wywiązywanie się z obowiązków sprawozdawczych,

¹⁰¹ Na powiązanie rachunkowości z analizą finansową wskazuje B. Micherda [2011b, s. 10–11], a J.J. Glynn, J. Perrin i M.P. Murphy [2003, s. 34–35] opisują wzajemne oddziaływanie rachunkowości i zarządzania finansami. Zdaniem M. Walczaka [2007, s. 48–49] „informacja dostarczana przez rachunkowość powinna być zawsze przed wykorzystaniem jej do podejmowania decyzji i wyboru najlepszego rozwiązania, poddana odpowiedniemu przetwarzaniu i interpretacji w ramach analizy ekonomicznej”.

a z drugiej strony będzie dostarczał informacji do opracowywania różnorodnych modeli decyzyjnych.

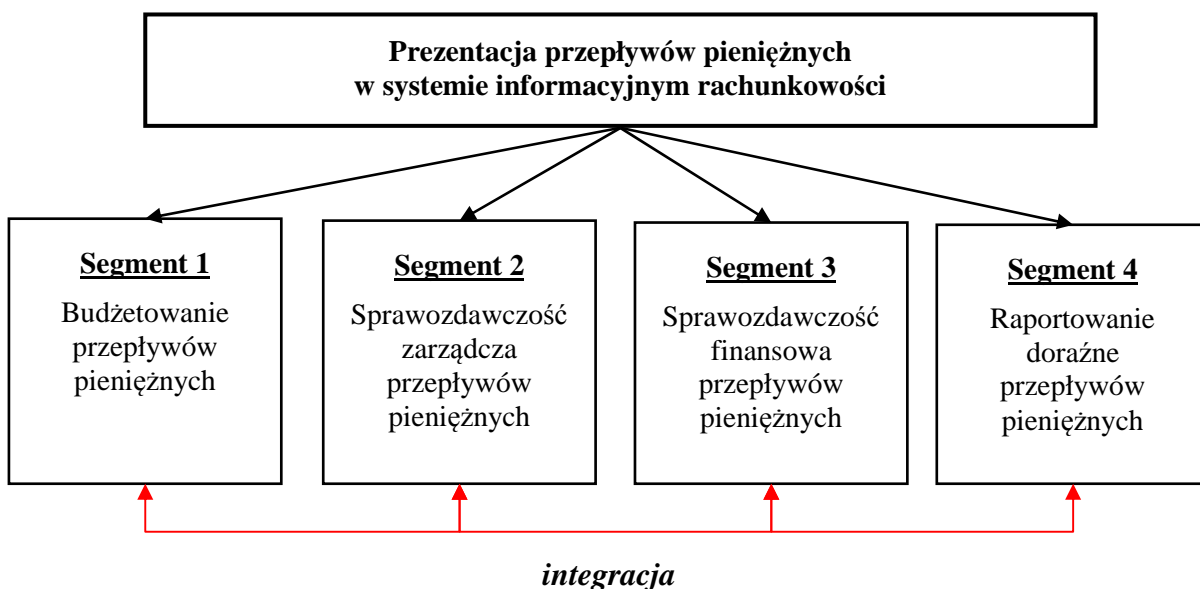
Aby tak się stało prezentacja przepływów pieniężnych powinna być następstwem kolejno po sobie następujących działań w ramach systemu informacyjnego rachunkowości¹⁰²:

1. Sformalizowania oczekiwań dotyczących przepływów pieniężnych przedsiębiorstwa.
2. Opracowania budżetów wraz z informacjami dodatkowymi.
3. Zgromadzenia wyników.
4. Sporządzenia sprawozdań z wykonania, tj. sprawozdań na potrzeby wewnętrzne oraz finalnie sprawozdawania finansowego i ewentualnych innych raportów na potrzeby zewnętrzne.

Schematyczne ujęcie oczekiwanego zakresu prezentacji informacji o przepływach pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości przedstawia rysunek 4.1.

Rysunek 4.1.

Schematyczne ujęcie zakresu przedmiotowego koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości

Źródło: Opracowanie własne.

¹⁰² Przywołane ujęcie działań rachunkowości zaprezentowali J.J. Glynn, J. Perrin i M.P. Murphy [2003, s. 237].

Zgodnie z rysunkiem 4.1, ogólny zakres przedmiotowy zaproponowanej koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości obejmuje cztery zintegrowane ze sobą segmenty¹⁰³:

- Segment 1 – *Budżetowanie przepływów pieniężnych*,
- Segment 2 – *Sprawozdawczość zarządcza przepływów pieniężnych*,
- Segment 3 – *Sprawozdawczość finansowa przepływów pieniężnych*,
- Segment 4 – *Raportowanie doraźne przepływów pieniężnych*.

Fundamentalne znaczenie w systemie informacyjnym rachunkowości przypisano ujęciu decyzyjnemu informacji o przepływach pieniężnych, przyjmując użyteczność decyzyjną informacji jako jedną z głównych przesłanek opracowania prezentowanej koncepcji. Oznacza to, że system informacyjny rachunkowości ma docelowo umożliwić przygotowywanie różnorodnych raportów systematycznych, celowych i tematycznych w zależności od potrzeb informacyjnych, wspierając proces podejmowania decyzji gospodarczych na wszystkich szczeblach zarządzania. Jednocześnie zaobserwowano potrzebę zintegrowania ujęcia decyzyjnego informacji o przepływach pieniężnych ze sprawozdawczym, proponując tym samym udoskonalenie systemu informacyjnego rachunkowości w zakresie sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych.

W opracowaną koncepcję wpisana jest asymetria informacji na poziomie odbiorców wewnętrznych i odbiorców zewnętrznych. Nawet w przypadku wdrożenia rachunkowości otwartych ksiąg, o której była mowa w części 1.2.2 pracy, nie można oczekiwać, że różni decydenci będą dysponowali jednakowymi, pełnymi i pozyskiwanymi równocześnie informacjami. W tym kontekście uwidaczniają się różnice w szczególności między sprawozdawczością finansową, a sprawozdawczością zarządczą. Należy przyjąć racjonalne założenie, że jedynie określona część prezentowanych w ramach systemu informacyjnego rachunkowości informacji o przepływach pieniężnych jest udostępniana odbiorcom zewnętrznym.

Prezentacja przepływów pieniężnych w systemie informacyjnym rachunkowości, zgodnie z zaproponowaną koncepcją, wymaga przestrzegania kilku zasad, warunkujących integrację wszystkich segmentów:

¹⁰³ W ogólnym znaczeniu słowo „segment” oznacza wyodrębniony element, stanowiący z pewnego względu odrębną całość [Słownik Języka Polskiego 1996b, s. 178]. W opracowanej koncepcji „segment” jest rozumiany jako wyodrębniony ze względu na określone cechy charakterystyczne element systemu informacyjnego rachunkowości.

1. Zasada jedności wymaga, aby prezentowane informacje o przepływach pieniężnych w ramach segmentów 1–4 stanowiły wzajemnie powiązaną całość.
2. Zgodnie z zasadą ciągłości generowanie informacji o przepływach pieniężnych w ramach systemu informacyjnego rachunkowości jest procesem ciągłym.
3. Zasada okresowości wymaga, aby prezentacja przepływów pieniężnych w ramach segmentów 1–3 następowała systematycznie z określoną częstotliwością. Przyjęta rozpiętość czasowa (interwał) dla budżetowania przepływów pieniężnych przekłada się na rozpiętość czasową (interwał) sprawozdawczości zarządczej przepływów pieniężnych. Niezależnie od przyjętej w przedsiębiorstwie rozpiętości czasowej (interwału) prezentuje się informacje na najbliższe 12 miesięcy.
4. Z punktu widzenia podmiotowości, integracja segmentów 1–4 następuje na poziomie całego przedsiębiorstwa, co nie wyklucza wyodrębnienia ośrodków odpowiedzialności.
5. Każdorazowo postuluje się dostosowanie szczegółowości prezentacji informacji o przepływach pieniężnych do potrzeb informacyjnych jej odbiorców oraz w drugiej kolejności do nakładu pracy związanego z jej dostarczeniem. Jednocześnie wymagane jest zapewnienie dezagregacji informacji o różnej treści ekonomicznej.
6. Zasada jawności oznacza, że prezentowane informacje o przepływach pieniężnych są jawne dla uprawnionych podmiotów, będących ich odbiorcami.

Przestrzeganie powyższych zasad ma umożliwić udoskonalenie systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych w taki sposób, aby stanowił wsparcie w procesie podejmowania decyzji gospodarczych, zarówno rutynowych, jak i nietypowych.

Co warte podkreślenia, wyniki badania empirycznego potwierdziły, że przedsiębiorstwa uznają za najistotniejsze ulepszenie dotychczasowego systemu rachunkowości w trzech kluczowych obszarach, na których położono punkt ciężkości opracowując koncepcję, tj.:

- budżetowania przepływów pieniężnych,
- sprawozdawczości zarządczej przepływów pieniężnych,
- sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych.

Uszczegółowieniem schematycznego ujęcia zakresu przedmiotowego jest przedstawiona w kolejnej części pracy struktura prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości.

4.2.2. Struktura prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym

Przedstawienie struktury prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości, poprzedzono określeniem istoty poszczególnych segmentów 1–4 i krótką ich charakterystyką.

Segmenty 1–4 różnią się ze względu na: główny cel segmentu, odbiorców informacji, zakres i częstotliwość prezentowanych informacji, ich szczegółowość, orientację czasową, obiekt, którego dotyczą informacje i ich cechy jakościowe.

Segment 1 – Budżetowanie przepływów pieniężnych

Budżetowanie, a konkretniej budżetowanie finansowe, polega na przełożeniu – z uwzględnieniem istniejących ograniczeń – rzeczowych planów przedsiębiorstwa w danym okresie na finansowe plany działania [Nowak M. 2010, s. 17]. Można stwierdzić, że budżetowanie „jest systematycznym przewidywaniem przyszłego stanu rzeczy przedstawionym w kategoriach wartościowych” [Naruc 2013, s. 71]. Co więcej, budżetowanie można uznać za metodę zarządzania przedsiębiorstwem, pozwalającą na usprawnienie działalności oraz minimalizowanie ryzyka gospodarczego [Gabrusewicz 2007a, s. 296]. W związku z powyższym budżetowanie jest rozumiane nie tylko jako czynności związane z opracowaniem budżetów, ale również ich wykonaniem (realizacją) i sterowaniem (kontrolą i podejmowaniem działań korygujących), co sprawia, że budżetowanie wspiera proces podejmowania decyzji gospodarczych realizując wszystkie funkcje zarządzania.

Celem budżetowania przepływów pieniężnych jest określenie zapotrzebowania na środki pieniężne oraz zapewnienie kontroli płynności finansowej i zapobieganie potencjalnym trudnościom płatniczym.

Budżetowanie przepływów pieniężnych obejmuje sporządzanie dwóch podstawowych rodzajów raportów¹⁰⁴ – budżetu wpływów i wydatków oraz sprawozdania z przepływów pieniężnych *pro forma*. Budżet wpływów i wydatków charakteryzuje się najwyższym stopniem szczegółowości, natomiast sprawozdanie z przepływów pieniężnych *pro forma*

¹⁰⁴ M. Chmielowiec-Lewczuk [2010, s. 114–115] wyróżnia w ramach budżetowania finansowego sporządzanie czterech budżetów, tj. budżetu wpływów i wydatków, rachunku zysków i strat *pro forma*, bilansu *pro forma* oraz rachunku przepływów pieniężnych *pro forma*. Autorka pracy podobnie jak M. Chmielowiec-Lewczuk stoi na stanowisku, że budżetu wpływów i wydatków nie należy utożsamiać z rachunkiem przepływów pieniężnych *pro forma*.

relatywnie niższym ze względu na dłuższy horyzont czasowy. Należy zaznaczyć, że odbiorcami prezentowanych informacji są odbiorcy będący wewnątrz przedsiębiorstwa.

Częstotliwość prezentacji przepływów pieniężnych w ramach segmentu 1 powinna być dostosowana do wewnętrznych potrzeb informacyjnych. Można wprowadzić budżetowanie z częstotliwością miesięczną, kwartalną, półroczną lub roczną. Zawsze należy rozważyć, czy nie będzie potrzebna większa częstotliwość, np. dzienna, tygodniowa lub dekadowa. Niemniej jednak kluczową kwestią jest, aby budżetowanie przebiegało regularnie i w sposób ciągły, przy czym zaleca się, aby częstotliwość sporządzania budżetu wpływów i wydatków była co najmniej kwartalna. Jednocześnie należy rekomendować, aby docelowe wartości przepływów pieniężnych na najbliższe 3–5 lat były poddawane przeglądowi w każdym kwartale i korygowane w razie potrzeby [Jung i in. 2010].

Budżetowanie przepływów pieniężnych obejmuje swoim zakresem informacje dotyczące całego przedsiębiorstwa. Niemniej jednak zaleca się sporządzanie cząstkowych budżetów wpływów i wydatków dla poszczególnych obszarów działalności przedsiębiorstwa – wewnętrznych jednostek organizacyjnych.

Segment 2 – Sprawozdawczość zarządcza przepływów pieniężnych

Podstawowym zadaniem sprawozdawczości zarządczej¹⁰⁵ przepływów pieniężnych, lokującym ją w racjonalnym modelu podejmowania decyzji, jest nie tylko dostarczenie informacji służących analizie obecnej sytuacji finansowej przedsiębiorstwa, ale również dostarczenie informacji umożliwiających śledzenie konsekwencji podjętych decyzji i wprowadzanie odpowiednich korekt, celem wspierania procesu podejmowania decyzji dotyczących funkcjonowania przedsiębiorstwa. Prezentowane w ramach segmentu 2 informacje o przepływach pieniężnych mają zaspokajać potrzeby informacyjne odbiorców będących wewnątrz przedsiębiorstwa, w tym przede wszystkim kadry zarządzającej na wszystkich szczeblach zarządzania.

Sprawozdawczość zarządcza przepływów pieniężnych obejmuje sporządzanie trzech podstawowych rodzajów raportów – raportu ze zrealizowanych wpływów i wydatków, sprawozdania zarządczego z przepływów pieniężnych oraz raportu ze zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej.

Raport ze zrealizowanych wpływów i wydatków charakteryzuje się najwyższym stopniem szczegółowości, natomiast sprawozdanie zarządcze z przepływów pieniężnych

¹⁰⁵ Zwanej w literaturze przedmiotu również jako raportowanie zarządcze, sprawozdawczość bieżąca, sprawozdawczość na potrzeby wewnętrzne, sprawozdawczość operatywna, sprawozdawczość przedsiębiorstwa, sprawozdawczość wewnętrzna [Sierpińska 2007; Nita 2009, 2010].

oraz raport ze zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej relatywnie niższym.

Nadrzędną zasadą w przypadku sprawozdawczości zarządczej jest generowanie raportów z częstotliwością niezbędną do podejmowania decyzji [Nita 2009, s. 302]. Częstotliwość sporządzania raportów ze zrealizowanych wpływów i wydatków powinna odpowiadać częstotliwości budżetowania wpływów i wydatków. W przypadku pozostałych dwóch elementów przewiduje się częstotliwość co najmniej roczną. Podobnie jak w przypadku segmentu 1, kluczową kwestią jest, aby raportowanie przebiegało regularnie i w sposób ciągły.

Sprawozdawczość zarządcza przepływów pieniężnych obejmuje swoim zakresem informacje dotyczące całego przedsiębiorstwa. W zależności od wewnętrznych potrzeb informacyjnych należy rozważyć raportowanie dla poszczególnych obszarów działalności przedsiębiorstwa – wewnętrznych jednostek organizacyjnych.

Segment 3 – Sprawozdawczość finansowa przepływów pieniężnych

Podstawowym zadaniem sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych jest dostarczenie informacji o zrealizowanych przepływach pieniężnych, celem wspierania procesu podejmowania decyzji wymagających określenia zdolności przedsiębiorstwa do uzyskiwania wpływów oraz racjonalnego ich wydatkowania, a także okresu i stopnia pewności ich wystąpienia¹⁰⁶. Prezentowane w ramach segmentu 3 informacje o przepływach pieniężnych mają być odpowiedzią na potrzeby informacyjne przede wszystkim odbiorców z otoczenia przedsiębiorstwa. Jednocześnie segment ten jest ukierunkowany na wywiązywanie się przedsiębiorstwa z obowiązków sprawozdawczych.

Sprawozdawczość finansowa przepływów pieniężnych koncertuje się na prezentacji sprawozdania z przepływów pieniężnych wraz z dodatkowymi informacjami i objaśnieniami do niego. Sprawozdanie z przepływów pieniężnych jest sprawozdaniem ogólnego przeznaczenia, sporządzanym co najmniej z roczną częstotliwością. Prezentowane są w nim informacje o zrealizowanych wpływach i wydatkach dla całego przedsiębiorstwa.

Segmenty 1–3 służą zaspokojeniu stałych potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej i cechują się systematycznością (regularnym cyklem sporządzania, ujednoliconym zakresem treści i sposobem prezentacji informacji) – w przeciwieństwie do segmentu 4.

¹⁰⁶ Formułując główny cel segmentu 3 nawiązano do zapisów KSR 1 [2011] i MSR 7 [IASB 2012b].

Segment 4 – Raportowanie dorażne przepływów pieniężnych

Segment 4 jest poświęcony raportowaniu dorażnemu przepływów pieniężnych. Znajduje zastosowanie, gdy zachodzi potrzeba dostarczenia określonych informacji o przepływach pieniężnych, dostosowanych do szczególnego problemu decyzyjnego – jednorazowo lub okresowo. Tym samym podstawowym zadaniem raportowania dorażnego przepływów pieniężnych jest dostarczenie informacji przepływach pieniężnych, celem ułatwienia decydującym rozwiązaniu konkretnego problemu decyzyjnego.

Segment ten jest odpowiedzią na dorażne zapotrzebowanie konkretnego odbiorcy wewnętrznego z przedsiębiorstwa lub zewnętrznego z jego otoczenia. Wymaga tym samym sporządzania niestandardowych, dorażnych raportów celowych lub na żądanie, zawierających precyzyjnie dobrane informacje o przepływach pieniężnych *ex post* lub *ex ante*. Częstotliwość prezentacji informacji, jak również stopień jej szczegółowości zależą od dorażnych potrzeb informacyjnych.

Raportowanie dorażne przepływów pieniężnych może obejmować swoim zakresem informacje dotyczące całego przedsiębiorstwa lub poszczególnych obszarów działalności (wewnętrznych jednostek organizacyjnych). Co więcej, segment 4 powinien umożliwiać pozyskiwanie informacji o przepływach pieniężnych dostosowanych do szerokiego spectrum potrzeb informacyjnych dotyczących również logistyki, produkcji, marketingu, sprzedaży, działalności badawczo-rozwojowej, zarządzania zasobami ludzkimi, czy też planowania strategicznego.

Ważną kwestią, którą również należy podnieść są cechy jakościowe prezentowanych informacji o przepływach pieniężnych. Należy oczekiwać, że informacje o przepływach pieniężnych prezentowane w ramach wszystkich 4 segmentów będą cechować się fundamentalnymi cechami jakościowymi, do których należą: przydatność i wierność odzwierciedlenia¹⁰⁷. Dodatkowymi cechami jakościowymi wzmacniającymi użyteczność prezentowanych informacji o przepływach pieniężnych są: porównywalność, sprawdzalność, terminowość oraz zrozumiałość.

Cechy charakterystyczne poszczególnych segmentów w ramach opracowanej koncepcji zestawiono w tabeli 4.1.

¹⁰⁷ Określając cechy jakościowe informacji o przepływach pieniężnych prezentowanych w ramach segmentów 1–4 posłużono się „Załoženiami koncepcyjnymi sprawozdawczości finansowej” [IASB 2010c], których zapisy przywołano w części 1.1.3 pracy.

Tabela 4.1.

Charakterystyka poszczególnych segmentów w ramach opracowanej koncepcji

Kryteria	Segment 1 Budżetowanie przepływów pieniężnych	Segment 2 Sprawozdawczość zarządcza przepływów pieniężnych	Segment 3 Sprawozdawczość finansowa przepływów pieniężnych	Segment 4 Raportowanie doraźne przepływów pieniężnych
Główny cel segmentu	określenie zapotrzebowania na środki pieniężne, zapewnienie kontroli płynności finansowej i zapobieganie potencjalnym trudnościom płatniczym	wspieranie procesu podejmowania decyzji dotyczących funkcjonowania przedsiębiorstwa	wspieranie procesu podejmowania decyzji wymagających określenia zdolności przedsiębiorstwa do uzyskiwania wpływów oraz racjonalnego ich wydatkowania, a także okresu i stopnia pewności ich wystąpienia	ułatwienie decydentom rozwiązywania konkretnego problemu decyzyjnego
Odbiorcy informacji	odbiorcy wewnętrzni z przedsiębiorstwa	odbiorcy wewnętrzni z przedsiębiorstwa (głównie kadra zarządzająca)	odbiorcy zewnętrzni z otoczenia przedsiębiorstwa	konkretny odbiorca zewnętrzny lub wewnętrzny
Zakres informacji (podstawowe raporty)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet wpływów i wydatków ▪ sprawozdanie z przepływów pieniężnych <i>pro forma</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ raport ze zrealizowanych wpływów i wydatków ▪ sprawozdanie zarządcze z przepływów pieniężnych ▪ raport ze zrównoważonych przepływów pieniężnych 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprawozdanie z przepływów pieniężnych 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niestandardowe, doraźne raporty celowe lub na żądanie
Orientacja czasowa	informacje <i>ex ante</i>	informacje <i>ex post</i> i <i>ex ante</i>	informacje <i>ex post</i>	informacje <i>ex post</i> lub <i>ex ante</i>
Stopień szczegółowości	szczegółowy lub umiarkowanie szczegółowy	szczegółowy lub umiarkowanie szczegółowy	ogólny	ogólny lub szczegółowy
Częstotliwość prezentacji informacji	dostosowana do potrzeb – miesięczna, kwartalna, półroczna i roczna lub częściej	dostosowana do potrzeb – miesięczna, kwartalna, półroczna i roczna lub częściej	roczna lub częściej	wtedy, gdy zmusza do tego sytuacja, <i>ad hoc</i> , jednorazowo lub okresowo
Obiekt, którego dotyczą informacje	informacje dotyczące całego przedsiębiorstwa i wewnętrznych jednostek organizacyjnych	informacje dotyczące całego przedsiębiorstwa i wewnętrznych jednostek organizacyjnych	informacje dotyczące całego przedsiębiorstwa	informacje dotyczące całego przedsiębiorstwa lub określonego obszaru/rodzaju działalności
Cechy jakościowe informacji	przydatność i wierność odzwierciedlenia oraz porównywalność, sprawdzalność, terminowość i zrozumiałość	przydatność i wierność odzwierciedlenia oraz porównywalność, sprawdzalność, terminowość i zrozumiałość	przydatność i wierność odzwierciedlenia oraz porównywalność, sprawdzalność, terminowość i zrozumiałość	przydatność i wierność odzwierciedlenia oraz porównywalność, sprawdzalność, terminowość i zrozumiałość

Źródło: Opracowanie własne.

Kształtując strukturę prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości dużą wagę przywiązano do szeroko rozumianego sterowania przepływami pieniężnymi w przedsiębiorstwie, którego celem jest wspomaganie procesu podejmowania decyzji gospodarczych poprzez dostarczenie oczekiwanych informacji oraz działanie sprzężeń zwrotnych i wyprzedzających. Powiązania między segmentami i ich podstawowymi elementami w ramach opracowanej koncepcji prezentuje rysunek 4.2.

Pomiędzy segmentami 1–3 występują sprzężenia dwojakiego rodzaju. Celem sprzężeń wyprzedzających jest przewidywanie zapotrzebowania na środki pieniężne i poprzez to zapewnienie kontroli płynności finansowej oraz zapobieganie potencjalnym trudnościom płatniczym. Sprzężenia zwrotne mają umożliwić odbiorcom informacji finansowej oddziaływanie na dane wejściowe poprzez porównywanie zrealizowanych wpływów i wydatków z planowanymi, ustalanie odchyleń, przyczyn ich powstania i podejmowanie właściwych działań korygujących.

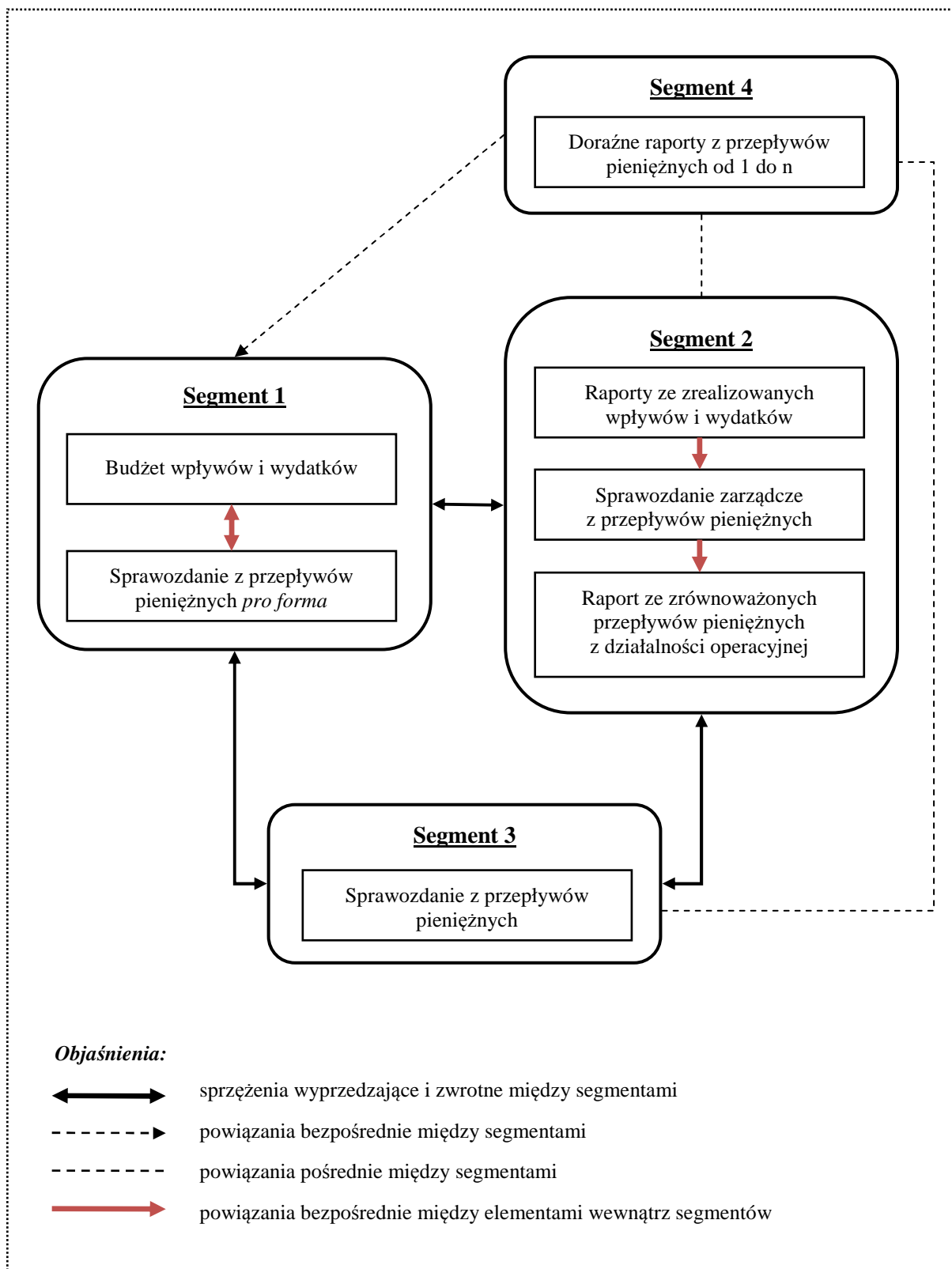
Powiązanie segmentu 4 z pozostałymi segmentami ma charakter najczęściej pośredni – szczegółowy, tzn. informacje prezentowane w ramach segmentów 1–3 mogą być dodatkowo uszczegółowione w zależności od kształtowania się potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej. Wykorzystanie segmentu 4 do oceny efektywności przedsięwzięć inwestycyjnych sprawia, że w przypadku podjęcia decyzji o wdrożeniu inwestycji wystąpi bezpośrednie powiązanie segmentu 4 z 1¹⁰⁸. Powiązania bezpośrednie występują również między wyodrębnionymi elementami wewnątrz segmentów.

Wzajemne powiązanie segmentów i ich elementów sprawia, że prezentacja przepływów pieniężnych w ramach systemu informacyjnego rachunkowości stanowi spójną całość wynikającą z integracji ujęcia sprawozdawczego i decyzyjnego. Ponadto daje możliwość udoskonalenia systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych w taki sposób, aby zaspokajał on potrzeby informacyjne odbiorców wynikające z wszystkich czterech podstawowych funkcji zarządzania (planowania, organizowania, motywowania i kontroli) realizowanych na poziomie operacyjnym i strategicznym.

Modelowe ujęcie konstrukcji raportów prezentowanych w ramach segmentów 1–3 opracowanej koncepcji przedstawia rysunek 4.3.

¹⁰⁸ Zmiany przepływów pieniężnych spowodowane wdrożeniem inwestycji należy uwzględnić w budżecie wpływów i wydatków oraz sprawozdaniu z przepływów pieniężnych *pro forma*. W. Szczęsny [2010, s. 139–142] zwraca również uwagę między innymi na potrzebę uwzględnienia zazwyczaj wzrostu zapotrzebowania na kapitał obrotowy netto z powodu zwiększenia rozmiarów działalności w wyniku wdrożenia inwestycji.

**Powiązania między poszczególnymi segmentami i ich podstawowymi elementami
w ramach opracowanej koncepcji**

Źródło: Opracowanie własne.

Modelowe ujęcie konstrukcji podstawowych raportów prezentowanych w ramach segmentów 1–3 opracowanej koncepcji

Budżet wpływów i wydatków w przekroju kwartalnym						
Przeływy pieniężne zrealizowane	Przeływy pieniężne planowane					
IV kwartał roku n_{1s}	I kw. roku n_{0p}	II kw. roku n_{0p}	III kw. roku n_{0p}	IV kw. roku n_{0p}	rok n_{0p} razem	Uwagi

Sprawozdanie z przepływów pieniężnych <i>pro forma</i>						
Przeływy pieniężne zrealizowane	Przeływy pieniężne planowane					
rok n_{1s}	rok n_{0p}	rok n_{1p}	rok n_{2p}	rok n_{3p}	rok n_{4p}	Uwagi

Raport ze zrealizowanych wpływów i wydatków dla kwartału I						
Przeływy pieniężne zrealizowane		Przeływy pieniężne planowane		Odchylenie		Komentarz
IV kwartał roku n_{1s}	I kwartał roku n_{0s}	I kwartał roku n_{0p}		wartościowe	procentowe	

Roczne sprawozdanie zarządcze z przepływów pieniężnych											
Przeływy pieniężne zrealizowane					Przeływy pieniężne planowane					Odchylenie	Komentarz
rok n_{4s}	rok n_{3s}	rok n_{2s}	rok n_{1s}	rok n_{0s}	rok n_{0p}	rok n_{1p}	rok n_{2p}	rok n_{3p}	rok n_{4p}	rok $n_{0s}-n_{0p}$	

oraz:

Roczny raport ze zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej		
Zrównoważone przepływy pieniężne		Komentarz
rok n_{1s}	rok n_{0s}	

Roczne sprawozdanie z przepływów pieniężnych				
Przeływy pieniężne ogółem		Zrównoważone przepływy pieniężne		Dodatkowe informacje i objaśnienia
rok n_{1s}		rok n_{0s}		

Oznaczenia:

n – oznaczenie okresu

s – wielkości sprawozdawcze (przeływy pieniężne zrealizowane)

p – wielkości planowane (przeływy pieniężne planowane)

Źródło: Opracowanie własne.

Uszczegółowieniem przedstawionego na rysunku 4.3 modelowego ujęcia konstrukcji podstawowych raportów prezentowanych w ramach segmentów 1–3 opracowanej koncepcji jest zaproponowana ich struktura¹⁰⁹.

Przy opracowywaniu struktury poszczególnych raportów uwzględniono w szczególności fakt, że w procesie podejmowania decyzji gospodarczych przywiązuje się wagę przede wszystkim do informacji o wpływach i wydatkach mających znaczący udział w całkowitej sumie wpływów i wydatków. Jest to uzasadnione faktem, że z punktu widzenia potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej istotność informacji jest przedkładana nad szczegółowość informacji.

Dążąc do zachowania przejrzystości prezentowanych informacji zaleca się, aby wszelkie uwagi, komentarze oraz dodatkowe informacje i objaśnienia do poszczególnych raportów były prezentowane w formie ponumerowanych not, zamieszczanych poniżej każdego z raportów. Tym samym proponuje się umieszczanie w ostatniej kolumnie poszczególnych raportów jedynie numeru odpowiedniej noty.

Zgodnie z rysunkiem 4.3, pierwszym z podstawowych raportów prezentowanych w ramach segmentu 1 opracowanej koncepcji jest ***budżet wpływów i wydatków***, w którym zestawia się wpływy i wydatki przedsiębiorstwa w przekroju co najmniej kwartalnym, dla okresu najbliższego roku. Budżet ten ma przede wszystkim pełnić rolę instrumentu umożliwiającego sterowanie bieżącymi wpływami i wydatkami przedsiębiorstwa oraz zachowanie płynności finansowej [Łukasik 2009b, s. 106]. Poza tym powinien dostarczać informacji wspomagających podejmowanie decyzji dotyczących kształtowania polityki pozyskiwania dostawców, magazynowania zapasów, sprzedaży, windykacji należności, tworzenia rezerw [Chmielowiec-Lewczuk 2010, s. 119].

Budżet wpływów i wydatków powinien być sporządzany z możliwie krótkim krokiem czasowym i odpowiednio wysokim stopniem szczegółowości [Wajszczyk 2013, s. 202]. Należy zaznaczyć, że w przypadku budżetu wpływów i wydatków punkt ciężkości kładzie się na przepływy pieniężne z działalności operacyjnej, aby określić, czy przedsiębiorstwo osiągnie nadwyżkę środków pieniężnych, którą będzie mogło przeznaczyć na inne cele, czy też powstanie niedobór środków pieniężnych, który będzie wymagał pozyskania dodatkowych źródeł finansowania [Chmielowiec-Lewczuk 2010, s. 138].

Zaproponowaną strukturę budżetu wpływów i wydatków¹¹⁰ przedstawia tabela 4.2.

¹⁰⁹ Autorka używa słowa „struktura” dla określenia układu i wzajemnego powiązania pozycji stanowiących pewną całość [Słownik Języka Polskiego 1996b, s. 327].

¹¹⁰ Opracowując wzorcową strukturę budżetu wpływów i wydatków nawiązano do koncepcji strategicznego rachunku przepływów pieniężnych autorstwa W. Schmidta [2004]. Koncepcję tę przedstawiono w części 2.3.1.

Tabela 4.2.

Wzorcowa struktura budżetu wpływów i wydatków*

Lp.	Wyszczególnienie
A.	Wpływy
I.	Wpływy ze sprzedaży, w tym: <ol style="list-style-type: none"> 1. Wyroby gotowe 2. Usługi 3. Towary 4. Materiały
II.	Pozostałe wpływy, w tym: <ol style="list-style-type: none"> 1. Rzeczowe aktywa trwałe 2. Aktywa finansowe 3. Dywidendy 4. Kredyty i pożyczki 5. (...) 6. Pozostałe
III.	Wpływy ogółem (A.I+A.II)
B.	Wydatki
I.	Wydatki operacyjne zmienne, w tym: <ol style="list-style-type: none"> 1. Materiały bezpośrednie i energia 2. Towary 3. Usługi transportowe, załadunku i rozładunku 4. Wynagrodzenia netto pracowników bezpośrednio produkcyjnych 5. Ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia pracowników bezpośrednio produkcyjnych 6. (...) 7. Pozostałe
	Nadwyżka (niedobór) środków pieniężnych I stopnia (A.III–B.I)
II.	Wydatki operacyjne stałe, w tym: <ol style="list-style-type: none"> 1. Materiały pomocnicze i biurowe 2. Najem pomieszczeń 3. Usługi telekomunikacyjne 4. Usługi doradcze 5. Podatki i opłaty 6. Wynagrodzenia netto pracowników nieprodukcyjnych 7. Ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia pracowników nieprodukcyjnych 8. Podróże służbowe 9. (...) 10. Pozostałe
	Nadwyżka (niedobór) środków pieniężnych II stopnia (A.III–B.I–B.II)
III.	Wydatki z tytułu spłaty i obsługi źródeł finansowania, w tym: <ol style="list-style-type: none"> 1. Dywidendy 2. Raty kredytów i pożyczek 3. Odsetki 4. Leasing finansowy 5. (...) 6. Pozostałe
	Nadwyżka (niedobór) środków pieniężnych III stopnia (A.III–B.I–B.II–B.III)

Tabela 4.2. c.d.

IV.	Wydatki strategiczne, w tym: 1. Marketing 2. Badania i rozwój 3. Rozwój kadr 4. Rzeczowe aktywa trwałe 5. Aktywa finansowe 6. (...) 7. Pozostałe
	Nadwyżka (niedobór) środków pieniężnych ogółem (A.III–B.I–B.II–B.III–B.IV)
C.	Rozdysponowanie (sfinansowanie) nadwyżki (niedoboru) środków pieniężnych
I.	Środki pieniężne na początek okresu
II.	Środki pieniężne na koniec okresu (A–B+C.I)
III.	Wymagane minimalne saldo środków pieniężnych
IV.	Sfinansowanie niedoboru środków pieniężnych, w tym: 1. Dopłata do kapitału 2. Kredyt 3. Pożyczka 4. Lokata bankowa 5. (...)
V.	Rozdysponowanie nadwyżki środków pieniężnych, w tym: 1. Lokata bankowa 2. Papiery wartościowe 3. (...)
VI.	Wolne środki pieniężne na koniec okresu (C.II+C.IV–C.V)

* Pozycje zaznaczone pogrubioną czcionką są pozycjami obligatoryjnymi, natomiast pozostałe pozycje powinny być dostosowane do wewnętrznych potrzeb informacyjnych przedsiębiorstwa zgodnie z zasadą istotności, w tym specyfiki prowadzonej działalności (branży), zapewniając jednocześnie dezagregację informacji o różnej treści ekonomicznej.

Źródło: Opracowanie własne.

Budżet wpływów i wydatków składa się z trzech głównych części – zestawienia wpływów, zestawienia wydatków oraz informacji o rozdysponowaniu (sfinansowaniu) nadwyżki (niedoboru) środków pieniężnych. Sporządzenie budżetu przebiega według następujących etapów:

1. Kalkulacja wpływów ze sprzedaży oraz pozostałych wpływów dla danego okresu.
2. Kalkulacja wydatków operacyjnych zmiennych związanych bezpośrednio z działalnością podstawową przedsiębiorstwa.
3. Obliczenie nadwyżki (niedoboru) środków pieniężnych I stopnia na pokrycie wydatków operacyjnych stałych, spłatę i obsługę źródeł finansowania oraz pokrycie wydatków strategicznych.
4. Kalkulacja wydatków operacyjnych stałych.

5. Obliczenie nadwyżki (niedoboru) środków pieniężnych II stopnia na spłatę i obsługę źródeł finansowania oraz pokrycie wydatków strategicznych.
6. Kalkulacja wydatków z tytułu spłaty i obsługi źródeł finansowania.
7. Obliczenie nadwyżki (niedoboru) środków pieniężnych III stopnia na pokrycie wydatków strategicznych.
8. Kalkulacja wydatków strategicznych, służących zabezpieczeniu przyszłej rentowności, mających potencjał zwiększenia przyszłych wpływów osiągniętych z działalności podstawowej przedsiębiorstwa i przedsięwzięć inwestycyjnych lub ograniczenia przyszłych wydatków operacyjnych.
9. Obliczenie nadwyżki (niedoboru) środków pieniężnych ogółem oraz ustalenie wymaganego minimalnego salda środków pieniężnych na pokrycie doraźnych wydatków.
10. Ustalenie źródeł sfinansowania niedoboru środków pieniężnych bądź kierunków rozdysponowania nadwyżki środków pieniężnych i obliczenie pozostałych wolnych środków pieniężnych na koniec okresu.

Przedstawiony w tabeli 4.2 budżet wpływów i wydatków obejmuje swoim zakresem informacje dotyczące całego przedsiębiorstwa. Gdy przedsiębiorstwo uzna za zasadne wprowadzenie budżetowania według ośrodków odpowiedzialności, budżet wpływów i wydatków może powstawać z zestawienia budżetów cząstkowych sporządzanych dla poszczególnych ośrodków odpowiedzialności. Wówczas kluczową kwestią w przypadku nie tylko segmentu 1, ale również segmentu 2 jest powiązanie procesu budżetowania i sprawozdawczości zarządczej przepływów pieniężnych ze strukturą organizacyjną przedsiębiorstwa. W ujęciu teoretycznym można wyróżnić siedem kryteriów wyodrębniania ośrodków odpowiedzialności, które można zastosować w zależności od potrzeb informacyjnych w przedsiębiorstwie [Nowak M. 2010, s. 23–28]:

- organizacyjne – ośrodki odpowiedzialności odpowiadają jednostkom określonym w strukturze organizacyjnej przedsiębiorstwa,
- przestrzenne – ośrodki odpowiedzialności zostają wydzielone w zależności od położenia geograficznego lub zajmowanego obszaru na terenie przedsiębiorstwa,
- funkcjonalne – ośrodki odpowiedzialności zostają wyodrębnione na podstawie funkcji przedsiębiorstwa,
- procesowe – ośrodki odpowiedzialności odpowiadają procesom gospodarczym realizowanym w przedsiębiorstwie,
- produktowe – ośrodki odpowiedzialności zostają wydzielone według określonych wyrobów gotowych, towarów, usług lub grup asortymentowych,

- zadaniowe – ośrodki odpowiedzialności tworzy się na podstawie zadań, projektów, zleceń realizowanych w przedsiębiorstwie,
- dystrybucyjne – ośrodki odpowiedzialności zostają wyodrębnione na podstawie segmentów dystrybucji produktów i towarów lub kanałów dystrybucji.

Wyodrębnienie ośrodków odpowiedzialności powinno sprzyjać zwiększeniu efektywności generowania i przepływu informacji oraz decentralizacji procesu decyzyjnego.

Należy również zaznaczyć, że budżetowanie przepływów pieniężnych wymaga przyjęcia określonych metod budżetowania¹¹¹. Niemniej jednak, jak trafnie stwierdza W. Gos [2001b, s. 166] „budżetowanie jest metodą doświadczalną”. Co oznacza, że jego wdrożenie następuje stopniowo w miarę nabywania doświadczenia.

Drugim raportem sporządzanym w ramach segmentu 1 jest *sprawozdanie z przepływów pieniężnych pro forma*. Sprawozdanie to powinno być sporządzane w przekroju rocznym, w formie i układzie zgodnym z rocznym sprawozdaniem z przepływów pieniężnych¹¹². Zadaniem sprawozdania z przepływów pieniężnych *pro forma* jest zaprezentowanie informacji o planowanych przepływach pieniężnych w przekroju rodzajów działalności, pod kątem zachowania długookresowej płynności finansowej, determinującej pozycję przedsiębiorstwa na rynku, możliwości pozyskania kapitałów oraz realność spłaty przyszłych zobowiązań. Dążąc do zapewnienia oczekiwanej szczegółowości i wiarygodności planów dotyczących przyszłych przepływów pieniężnych należy rekomendować sporządzanie sprawozdania z przepływów pieniężnych *pro forma* dla okresu nie dłuższego niż 5 lat [IASB 2010a, s. 7]. Niemniej jednak kadra zarządzająca przedsiębiorstwem może podjąć decyzję o wydłużeniu horyzontu planowania, jeżeli jest przekonana, iż zaprezentowany plan będzie wiarygodny.

W ramach segmentu 1 wprowadzono dodatkową pozycję *uwagi*, służącą przede wszystkim do zamieszczenia informacji o istotnych wartościach przepływów pieniężnych poza horyzontem planowania.

Dokonując charakterystyki poszczególnych segmentów ustalono, iż atrybutem segmentu 2 ma być dostarczenie użytecznych raportów zarządczych prezentujących informacje o planowanych i zrealizowanych przepływach pieniężnych. Produktem końcowym tego segmentu powinny być trzy raporty, opatrzone stosownymi komentarzami.

¹¹¹ Do najistotniejszych metod budżetowania zalicza się: budżetowanie przyrostowe lub od zera, budżetowanie kroczące lub statyczne, budżetowanie odgórne lub oddolne, budżetowanie elastyczne lub sztywne [Naruc 2013, s. 79].

¹¹² Wzorcową strukturę rocznego sprawozdania z przepływów pieniężnych przedstawiono w tabeli 4.4.

Pierwszym z raportów jest *raport ze zrealizowanych wpływów i wydatków*, zestawiający bieżące informacje o zaplanowanych wcześniej oraz zrealizowanych w danym okresie wpływach i wydatkach. Raport ten powstaje z częstotliwością, w formie i układzie zgodnym z budżetem wpływów i wydatków. Tym samym, jeżeli budżet wpływów i wydatków jest sporządzany w przekroju kwartalnym, to przedsiębiorstwo sporządza na bieżąco, po zakończeniu każdego z kwartałów raport ze zrealizowanych wpływów i wydatków w danym kwartale.

Sporządzenie raportu ze zrealizowanych wpływów i wydatków jest uzasadnione przede wszystkim tym, iż ważnym kryterium oceny realizacji budżetu jest ustalenie odchyleń i ich analiza, obejmująca pomiar powstałych różnic, ustalenie ich przyczyn oraz konsekwencji dla bieżącego funkcjonowania przedsiębiorstwa. W analizie tej wymagane jest określenie rodzaju powstałych odchyleń [Gabrusewicz 2007a, s. 319–320]. W pierwszej kolejności wyróżnia się odchylenia istotne i odchylenia nieistotne w zależności od możliwej do zaakceptowania granicy odchylenia. Dalszej analizie poddaje się odchylenia istotne. Rozpatruje się je pod kątem zależności od decyzji przedsiębiorstwa, wyróżniając odchylenia zależne i niezależne od przedsiębiorstwa. Dokonując analizy odchyleń należy również określić, czy odchylenia są korzystne, czy też niekorzystne dla przedsiębiorstwa.

W celu zwiększenia komunikatywności prezentowanych informacji o odchyleniach zaleca się wykorzystanie grafiki w raportach zarządczych w formie symboliki sygnalizacji świetlnej, przyjmując oznaczenia zgodnie z rysunkiem 4.4 [Niedbała 2007, s. 97–98]:

- kolor czerwony – odchylenie istotne, budżet nie zostanie zrealizowany,
- kolor żółty – odchylenie istotne i wymagające skompensowania w przyszłości, ale niezagrażające realizacji budżetu,
- kolor zielony – brak odchylenia lub odchylenie nieistotne i tym samym praca przebiega planowo.

Rysunek 4.4.

Przykład wykorzystania symboliki sygnalizacji świetlnej w prezentacji odchyleń

Symbol	Odchylenie
	poza planem
	krytyczne
	brak lub nieistotne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Niedbała 2007, s. 97–98].

Jeżeli przedsiębiorstwo wprowadzi budżetowanie według ośrodków odpowiedzialności, to wówczas sporządza również raporty ze zrealizowanych wpływów i wydatków dla poszczególnych ośrodków odpowiedzialności.

Do oceny zrealizowanych przepływów pieniężnych można rekomendować model oceny przepływów pieniężnych w ujęciu retrospektywnym autorstwa G. Łukasik [2009b], przywołany w części 1.3.2 pracy.

Drugim raportem sporządzanym w ramach segmentu 2 jest *sprawozdanie zarządcze z przepływów pieniężnych*. Sprawozdanie to powinno być sporządzane w przekroju rocznym, w formie i układzie zgodnym ze sprawozdaniem z przepływów pieniężnych *pro forma*. Sprawozdanie zarządcze z przepływów pieniężnych, w przeciwieństwie do raportu ze zrealizowanych wpływów i wydatków, jest ukierunkowane na wspomaganie procesu podejmowania decyzji strategicznych. W związku z tym, w strukturze tego sprawozdania punkt ciężkości położono na zaprezentowanie informacji na temat zrealizowanych oraz planowanych wpływów i wydatków w ujęciu długookresowym – rysunek 4.3. Powiązanie sprawozdawczości zarządczej przepływów pieniężnych z budżetowaniem wpływów i wydatków sprzyja odzwierciedleniu skuteczności podejmowanych działań.

Rekomenduje się, aby wraz ze sprawozdaniem zarządczym z przepływów pieniężnych sporządzany był w ramach segmentu 2 roczny *raport ze zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej*, definiowanych jako powtarzające się przepływy pieniężne, które są wynikiem rentownych operacji gospodarczych, mających odnawialne źródło¹¹³. W raporcie tym prezentowane są informacje o zrealizowanych przepływach pieniężnych w danym roku sprawozdawczym i w roku poprzednim.

Raport ze zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej składa się z dwóch części A i B.

W części A wykazuje się wartości poszczególnych pozycji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej w układzie zgodnym ze sprawozdaniem zarządczym z przepływów pieniężnych. Dla każdej pozycji kalkulowana jest wartość korekty przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej do postaci zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej. Poszczególne korekty oznaczane są cechami A–E w zależności

¹¹³ Istotę zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej i proces ich identyfikacji przedstawiono w części 2.3.2 niniejszej pracy na podstawie publikacji Ch.W. Mulforda i E.E. Comiskey [2005].

od przyczyny ich dokonania¹¹⁴. W zaproponowanym raporcie wprowadzono następujące cechowanie:

- Cecha A – korekta z tytułu przepływów pieniężnych jednorazowych, występujących wyjątkowo,
- Cecha B – korekta z tytułu przepływów pieniężnych znacznie różniących się od normy,
- Cecha C – korekta z tytułu przepływów pieniężnych zaliczanych umownie do działalności operacyjnej, lecz znaczenie odbiegających od istoty podstawowej działalności przedsiębiorstwa,
- Cecha D – korekta z tytułu przepływów pieniężnych występujących jedynie w pewnych odstępach czasu,
- Cecha E – korekta, dla której ocena jej niepowtarzającego się lub pozaoperacyjnego charakteru jest problematyczna (dyskusyjna).

W części B dokonuje się podsumowania, zestawiając sumy wartości korekt dla poszczególnych cech A–E. Sumując wartość przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej i ich korekt ogółem otrzymuje się wartość zrównoważonych przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej.

W przypadku korekt mniej jednoznacznych lub problematycznych (dyskusyjnych), gdy konieczne jest rozważenie konkretnego kontekstu i okoliczności towarzyszących danemu przepływowi pieniężnemu, należy zamieścić stosowne objaśnienie w pozycji **komentarz**.

Zaproponowaną wzorcową strukturę raportu ze zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej przedstawia tabela 4.3.

Wzbogaceniu informacji finansowej, prezentowanej w ramach poszczególnych elementów segmentu 2, służy dodatkowa pozycja **komentarz**, obejmująca przede wszystkim informacje niefinansowe, których zadaniem jest ułatwienie zinterpretowania zaobserwowanych zależności oraz ustalenie przyczyn ich występowania. Komentarz może obejmować również dodatkowe informacje i objaśnienia¹¹⁵ do poszczególnych pozycji raportów, a także wstępne wnioski, rekomendacje i zalecenia.

¹¹⁴ Ch.W. Mulford i E.E. Comiskey [2005, s. 244–252] wprowadzają cechowanie według warstw w zależności od stopnia pewności o prawidłowości oceny niepowtarzającego się lub pozaoperacyjnego charakteru pozycji przepływów pieniężnych.

¹¹⁵ Wzorcowy zakres dodatkowych informacji i objaśnień przedstawiono przy okazji omawiania struktury sprawozdania z przepływów pieniężnych.

Tabela 4.3.

**Wzorcowa struktura raportu ze zrównoważonych przepływów pieniężnych
z działalności operacyjnej**

Lp.	Przepływy pieniężne z działalności operacyjnej		Korekta	Cechowanie* (A/B/C/D/E)	Zrównoważone przepływy pieniężne z działalności operacyjnej	Komentarz
A.	<i>Poszczególne pozycje przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej zgodnie ze sprawozdaniem zarządczym z przepływów pieniężnych</i>
B.	Podsumowanie					
I.	Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej				 PLN
II.	Korekty ogółem, w tym:				 PLN
	1. Korekty A ogółem				 PLN
	2. Korekty B ogółem				 PLN
	3. Korekty C ogółem				 PLN
	4. Korekty D ogółem				 PLN
	5. Korekty E ogółem				 PLN
III.	Zrównoważone przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej (B.I+B.II)				 PLN

* *Objaśnienie:*

A – korekta z tytułu przepływów pieniężnych jednorazowych, występujących wyjątkowo

B – korekta z tytułu przepływów pieniężnych znacznie różniących się od normy

C – korekta z tytułu przepływów pieniężnych zaliczanych umownie do działalności operacyjnej, lecz znaczenie odbiegających od istoty podstawowej działalności przedsiębiorstwa

D – korekta z tytułu przepływów pieniężnych występujących jedynie w pewnych odstępach czasu

E – ocena niepowtarzającego się lub pozaoperacyjnego charakteru korekty jest problematyczna (dyskusyjna)

Źródło: Opracowanie własne.

Sprawozdanie z przepływów pieniężnych sporządzone w ramach segmentu 3 jest z jednej strony jedynie jednym z zestawów informacji tworzonych w ramach systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, jednakże z drugiej strony najważniejszym spośród nich, stanowiąc instrument komunikowania się kierownictwa przedsiębiorstwa z różnymi odbiorcami z otoczenia przedsiębiorstwa. Jednocześnie należy zaznaczyć, że struktura sprawozdania z przepływów pieniężnych determinuje strukturę

sprawozdania z przepływów pieniężnych *pro forma* i sprawozdania zarządczego z przepływów pieniężnych.

W toku przeprowadzonych badań wykazano, że poważnym i złożonym wyzwaniem w przypadku prezentacji sprawozdania z przepływów pieniężnych jest zachowanie porównywalności informacji przy jednoczesnym zapewnieniu o odzwierciedleniu specyfiki branży/przedsiębiorstwa¹¹⁶. Od sprawozdania z przepływów pieniężnych oczekuje się, iż ułatwi on porównywanie informacji finansowej przedstawianej przez różne jednostki z tego względu, iż eliminuje on skutki przyjmowania różnych zasad i metod wyceny przy ujmowaniu operacji gospodarczych tego samego rodzaju. Można by oczekiwać określenia identycznego zakresu sprawozdania i układu pozycji w nim prezentowanych, stałego i jednolitego w skali świata, co postulują między innymi E. Śnieżek i M. Wiatr [2011c, s. 184]. Niemniej jednak dokonana w ramach części 2.2.3 pracy analiza porównawcza zawartości merytorycznej wybranych krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości poświęconych rachunkowi przepływów pieniężnych dowodzi, że choć jest zauważalna tendencja do adaptacji rozwiązań międzynarodowych, to krajowe standardy rachunkowości zachowały swoją odrębność mającą źródło w historycznym zróżnicowaniu systemów rachunkowości.

Podjętą próbę udoskonalenia dotychczasowej praktyki prezentacji sprawozdania z przepływów pieniężnych przyjęto rozwiązanie kompromisowe, a jednocześnie oceniane jako najwłaściwsze z punktu widzenia rezultatów przeprowadzonych badań.

Mając powyższe na uwadze, zaproponowano wzorcową strukturę prezentacji sprawozdania z przepływów pieniężnych. Przy jej opracowywaniu wykorzystano dorobek ustawy o rachunkowości. Niemniej jednak w toku przeprowadzonych badań stwierdzono, iż wzorcowa struktura prezentacji sprawozdania z przepływów pieniężnych powinna mieć charakter otwarty, czyli określać podstawowy zakres informacji (pozycji), który przedsiębiorstwo mogłoby w zależności od potrzeb poszerzyć o dodatkowe informacje (pozycje szczegółowe). Jednocześnie przywiązano większą wagę do istotności¹¹⁷ prezentowanych informacji o przepływach pieniężnych. Uznano, iż w strukturze sprawozdania z przepływów pieniężnych należy wyodrębnić informacje o najważniejszych wpływach i wydatkach mających znaczący udział w całkowitej sumie wpływów i wydatków.

¹¹⁶ Warto w tym miejscu przytoczyć wyniki własnego badania empirycznego, które pokazują, że połowa respondentów zgadza się ze stwierdzeniem, że odzwierciedlenie specyfiki przepływów pieniężnych danej jednostki (branży) jest ważniejsze od porównywalności prezentowanych informacji.

¹¹⁷ Za możliwością prezentowania najważniejszych tytułów wpływów oraz wydatków, bez wyodrębniania pozycji drobiazgowych, zgodnie z zasadą istotności opowiada się W. Gos [2011b, s. 565].

Prezentowanie wielu pozycji szczegółowych, niewpływających na wartość poznawczą sprawozdania jest nieracjonalne i utrudnia zrozumienie istotnych informacji¹¹⁸.

Na podstawie przeprowadzonych badań ustalono również, iż oczekuje się od systemu informacyjnego rachunkowości dostarczania informacji o prognozowanych wpływach i wydatkach. Jednocześnie w przedsiębiorstwach nie ma poparcia dla ujawniania tego typu informacji odbiorcom zewnętrznym. Biorąc to pod uwagę i jednocześnie uznając istotność informacji o stabilnych, powtarzających się przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej w procesie podejmowania decyzji gospodarczych, zaproponowano w niniejszej koncepcji ujęcie w strukturze sprawozdania z przepływów pieniężnych informacji o zrównoważonych przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej – rysunek 4.3.

Zaproponowaną wzorcową strukturę sprawozdania z przepływów pieniężnych przedstawia tabela 4.4¹¹⁹.

Tabela 4.4.

Wzorcową strukturę rocznego sprawozdania z przepływów pieniężnych*

Lp.	Wyszczególnienie
A.	Przepływy środków pieniężnych z działalności operacyjnej
I.	Wpływy, w tym:
1.	Sprzedaż produktów
2.	Sprzedaż towarów i materiałów
3.	Otrzymane dotacje**
4.	(...)
5.	Pozostałe wpływy z działalności operacyjnej
II.	Wydatki, w tym:
1.	Dostawa materiałów i energii
2.	Dostawa towarów
3.	Usługi obce
4.	Podatki i opłaty o charakterze publicznoprawnym***
5.	Wynagrodzenia netto
6.	Ubezpieczenia społeczne i zdrowotne oraz inne świadczenia
7.	(...)
8.	Pozostałe wydatki działalności operacyjnej
III.	Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej (I–II)

¹¹⁸ Z. Fedak i M. Karniewska-Mazur [2013, s. 3] jednoznacznie stwierdzają, że „z punktu widzenia użytkownika jeszcze gorsza jest sytuacja, gdy wzory składające się na sprawozdanie finansowe zawierają liczne niewypełnione pozycje (wiersze), a dane liczbowe jak rodzinyki figurują tylko w nielicznych miejscach”.

¹¹⁹ Rekomendacje odnoszące się do sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych, zarówno w kontekście ustawy o rachunkowości, KSR 1, jak również MSR 7, a wynikające z zaproponowanych zmian w prezentacji sprawozdania z przepływów pieniężnych, przedstawiono w kolejnej części niniejszej pracy – 4.2.3.

Tabela 4.4. c.d.

B.	Przepływy środków pieniężnych z działalności inwestycyjnej
I.	Wpływy, w tym:
1.	Zbycie rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych
2.	Zbycie inwestycji w nieruchomości oraz wartości niematerialne i prawne
3.	Zbycie aktywów finansowych i spłata udzielonych pożyczek wraz z odsetkami (w tym w jednostkach powiązanych)
4.	Otrzymane dywidendy i udziały w zyskach (w tym w jednostkach powiązanych)
5.	(...)
6.	Pozostałe wpływy z działalności inwestycyjnej
II.	Wydatki, w tym:
1.	Nabycie rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych
2.	Inwestycje w nieruchomości oraz wartości niematerialne i prawne
3.	Nabycie aktywów finansowych i udzielenie pożyczek (w tym w jednostkach powiązanych)
4.	(...)
5.	Pozostałe wydatki działalności inwestycyjnej
III.	Przepływy pieniężne netto z działalności inwestycyjnej (I–II)
C.	Przepływy środków pieniężnych z działalności finansowej
I.	Wpływy, w tym:
1.	Zwiększenia kapitału własnego
2.	Kredyty i pożyczki
3.	Emisja dłużnych papierów wartościowych
4.	(...)
5.	Pozostałe wpływy z działalności finansowej
II.	Wydatki, w tym:
1.	Zmniejszenia kapitału własnego
2.	Spłata kredytów i pożyczek wraz z odsetkami
3.	Wykup i obsługa dłużnych papierów wartościowych
4.	Spłata zobowiązań z tytułu leasingu finansowego wraz z odsetkami
5.	(...)
6.	Pozostałe wydatki działalności finansowej
III.	Przepływy pieniężne netto z działalności finansowej (I–II)
D.	Przepływy pieniężne netto z tytułu podatku dochodowego
E.	Przepływy pieniężne netto z tytułu działalności zaniechanej
F.	Przepływy pieniężne netto razem (A.III+B.III+C.III+D+E)
G.	Środki pieniężne na początek okresu
H.	Środki pieniężne na koniec okresu (G+F)

* Pozycje zaznaczone pogrubioną czcionką są pozycjami obligatoryjnymi. Pozostałe pozycje powinny być dostosowane do specyfiki prowadzonej przez przedsiębiorstwo działalności (branży), zgodnie z zasadą istotności. Tym samym, jeżeli dana pozycja w przedsiębiorstwie nie występuje, to należy ją pominąć. Jeżeli wartość pozycji jest nieistotna, to należy rozważyć jej wykazanie w pozycji „pozostałe”. Gdy wartość pozycji jest znacząca i obejmuje istotne informacje o różnej treści ekonomicznej, to należy zapewnić ich dezagregację na dwie lub więcej pozycji szczegółowych.

** Pozycja obejmuje dotacje służące podstawowej działalności operacyjnej jednostki.

*** Pozycja nie obejmuje wydatków z tytułu podatku dochodowego.

Źródło: Opracowanie własne.

Integralnym elementem sprawozdania z przepływów pieniężnych są **dodatkowe informacje i objaśnienia**, prezentowane w formie ponumerowanych not. Ich zadaniem jest uszczegółowienie i objaśnienie informacji prezentowanych w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych. Tym samym w notach prezentuje się dodatkowe i objaśniające informacje zarówno finansowe, jaki i niefinansowe bezpośrednio lub pośrednio związane z przepływami pieniężnymi, które mogą być istotne w procesie podejmowania decyzji gospodarczych.

Zakres dodatkowych informacji i objaśnień powinien obejmować w szczególności następujące informacje dotyczące przepływów pieniężnych, jeśli mogą być one istotne w procesie podejmowania decyzji gospodarczych:

- objaśnienie pozycji wpływów i wydatków mających znaczącą wartość lub zagregowanych w sposób mogący nie odzwierciedlać skali operacji gospodarczych (np. objaśnienie struktury wpływów i wydatków z tytułu różnic kursowych, odsetek, podatku dochodowego),
- wyjaśnienie sposobu prezentacji niejednoznacznie klasyfikowanych operacji gospodarczych w przekroju rodzajów działalności,
- informacje o strukturze operacyjnych przepływów pieniężnych generowanych przez segmenty operacyjne¹²⁰,
- informacje o wartości środków pieniężnych o ograniczonej możliwości dysponowania wraz ze wskazaniem przyczyny i okresu trwania,
- informacje o wartości istotnych zdarzeń niepieniężnych,
- informacje o wycenie bilansowej środków pieniężnych zgromadzonych w walutach obcych,
- objaśnienie istotnych różnic występujących między wielkościami memoriałowymi a ich kasowymi odpowiednikami,
- syntetyczna analiza wskaźnikowa uwzględniająca informacje o przepływach pieniężnych,
- dodatkowe informacje niefinansowe związane z przepływami pieniężnymi jednostki, np. informacje o strategii zarządzania środkami pieniężnymi, polityce inwestycyjnej, dostępnych liniach kredytowych, ryzyku, *cash pooling*, itp.,
- wszelkie inne istotne informacje uszczegółowiające lub objaśniające informacje prezentowane w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych.

¹²⁰ Zgodnie z MSSF 8, segment operacyjny jest to część składowa jednostki, która jest zaangażowana w działalność gospodarczą, w związku z czym może generować przychody i ponosić koszty. Ponadto jej wyniki operacyjne są regularnie analizowane przez główny organ jednostki odpowiedzialny za podejmowanie decyzji dotyczących alokacji zasobów do segmentu i ocenę wyników działalności segmentu, a oddzielne informacje finansowe są dostępne [IASB 2006, s. A289–A290].

Struktura prezentacji przepływów pieniężnych w ramach segmentu 4 powinna być dostosowana do doraźnych potrzeb informacyjnych i wielowymiarowości podejmowanych decyzji gospodarczych, co wiąże się ze sporządzaniem niestandardowych raportów z przepływów pieniężnych w ściśle określonym celu. Wymaga to zintegrowania procesu generowania informacji o przepływach pieniężnych od strony osób odpowiedzialnych za przygotowywanie informacji, jak i ich odbiorców.

W związku z powyższym w przypadku segmentu 4 nie jest możliwe opracowanie ujednoliconego zakresu treści i sposobu prezentacji przepływów pieniężnych, tak jak w przypadku segmentów 1–3. Optymalnym rozwiązaniem jest opracowanie otwartego *katalogu zestawów informacji o przepływach pieniężnych*, które mogą być wykorzystywane w ramach segmentu 4 do przygotowania raportów dostosowanych do określonego problemu decyzyjnego zgłaszanego przez konkretnego odbiorcę wewnętrznego z przedsiębiorstwa lub zewnętrznego z jego otoczenia.

Można zaproponować ujęcie w katalogu następujących zestawów informacji:

1. Zestaw informacji objaśniających i uszczegóławiających informacje prezentowane w ramach segmentów 1–3.
2. Zestaw informacji o przepływach pieniężnych na potrzeby analizy finansowej przedsiębiorstwa lub jego wewnętrznych jednostek organizacyjnych.
3. Zestaw informacji o przepływach pieniężnych na potrzeby prognozowania zagrożenia przedsiębiorstwa upadłością przy użyciu modeli dyskryminacyjnych wykorzystujących przepływy pieniężne.
4. Zestaw informacji o przepływach pieniężnych wykorzystywanych do obliczania mierników oceny dokonań przedsiębiorstwa, takich jak: gotówkowa wartość dodana (ang. *Cash Value Added – CVA*), ekonomiczna wartość dodana (ang. *Economic Value Added – EVA*), rynkowa wartość dodana (ang. *Market Value Added – MVA*), stopa zwrotu z inwestycji oparta na przepływach pieniężnych (ang. *Cash Flow Return On Investment – CFROI*)¹²¹.
5. Zestaw informacji o przepływach pieniężnych na potrzeby oceny efektywności przedsięwzięć inwestycyjnych za pomocą metod dyskontowych – *DCF*.
6. Zestaw informacji o przepływach pieniężnych na potrzeby wyceny wartości przedsiębiorstwa za pomocą metod dochodowych opartych na dyskontowaniu wolnych przepływów pieniężnych.

¹²¹ Wymienione mierniki opisuje między innymi T. Maślanka [2008, s. 100–104].

7. Zestaw informacji o ryzyku operacyjnym, inwestycyjnym i finansowym związanym z realizacją planowanych przepływów pieniężnych.
8. Zestaw informacji niefinansowych, np. o strategii zarządzania środkami pieniężnymi, polityce inwestycyjnej, dostępnych liniach kredytowych, *cash pooling*, itp.

W zależności od uwarunkowań sytuacyjnych konkretnego przedsiębiorstwa zaproponowany katalog może być skrócony lub poszerzony o dodatkowe zestawy informacji.

4.2.3. Rekomendacje odnoszące się do sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych

Przeprowadzone badania oraz stworzona wzorcowa koncepcja prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości stały się przesłanką do wyprowadzenia szeregu rekomendacji odnoszących się do sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych, zarówno w kontekście ustawy o rachunkowości, Krajowego Standardu Rachunkowości nr 1 „Rachunek przepływów pieniężnych”, jak również Międzynarodowego Standardu Rachunkowości 7 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych”. Przedstawione poniżej propozycje zmian dotyczą prezentacji nie tylko samego rachunku przepływów pieniężnych (sprawozdania z przepływów pieniężnych), ale również zakresu dodatkowych ujawnień informacji o przepływach pieniężnych w sprawozdaniu finansowym.

1. Docelowo zaleca się wprowadzenie do polskich regulacji prawnych i KSR 1 nazwy „sprawozdanie z przepływów pieniężnych”¹²². Jest to uzasadnione tym, iż w międzynarodowych i innych krajowych standardach rachunkowości następuje stopniowe odchodzenie od dotychczasowej nazwy „rachunek przepływów pieniężnych”.
2. Szans rozwoju sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych należy upatrywać w rozpowszechnieniu metody bezpośredniej sporządzania sprawozdania z przepływów pieniężnych. Pierwszym krokiem polskiego ustawodawcy powinno być okresowe zachowanie swobody wyboru metody bezpośredniej lub pośredniej, z jednoczesną rekomendacją metody bezpośredniej. Zdaniem autorki metodę pośrednią należy uznać za specyficzny i tymczasowy kompromis między nieprzystosowanymi systemami finansowo-księgowymi a wymogami prezentacji informacji o przepływach pieniężnych w formie odrębnego sprawozdania. Dążąc do zapewnienia porównywalności informacji finansowej prezentowanej przez różne jednostki, w ustawie o rachunkowości

¹²² W związku z postulowaną zmianą nazwy, przedstawiając kolejne rekomendacje autorka używa konsekwentnie nowej nazwy „sprawozdanie z przepływów pieniężnych”.

i standardach rachunkowości¹²³ powinien znaleźć się zapis ujednolicający podstawę dokonywania korekt w przypadku stosowania metody pośredniej. Docelowo rekomenduje się wprowadzenie obowiązku stosowania metody bezpośredniej.

3. Proponuje się zniesienie ustawowego obowiązku prezentowania uzgodnienia przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej według metody pośredniej, w przypadku sporządzania sprawozdania z przepływów pieniężnych metodą bezpośrednią. Obecny zapis ustawowy autorka pracy, podobnie jak Z. Fedak i M. Karniewska-Mazur [2013, s. 9], ocenia jako dyskryminujący z punktu widzenia jednostek stosujących metodę bezpośrednią, zwiększający pracochłonność, zniechęcający do zmian i hamujący postęp¹²⁴.
4. Zaleca się zachowanie dotychczasowej klasyfikacji przepływów pieniężnych według trzech rodzajów działalności – operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej. Aczkolwiek rekomenduje się, aby przepływy pieniężne dotyczące podatku dochodowego i działalności zaniechanej¹²⁵ były prezentowane odrębnie.
5. Poczynione w pracy rozważania wykazały, że problematyka negatywnych praktyk rachunkowości dotyczy również prezentacji informacji o przepływach pieniężnych w sprawozdaniu finansowym. Ustalono, że głównie jest to spowodowane możliwością wykorzystywania elastyczności obowiązujących regulacji prawnych i standardów rachunkowości do „kreowania” wartości przepływów pieniężnych, w szczególności poprzez manipulowanie klasyfikacją przepływów pieniężnych według rodzajów działalności. Swoboda w zakresie klasyfikacji przepływów pieniężnych nie tylko sprzyja wybieraniu klasyfikacji zgodnej z własnym interesem jednostki¹²⁶, ale również ogranicza

¹²³ Określenie „standardy rachunkowości” odnosi się do KSR 1 i MSR 7.

¹²⁴ Niemniej jednak wyniki badania empirycznego wskazały, że ustawowego wymogu prezentowania dodatkowo uzgodnienia przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej według metody pośredniej, w przypadku sporządzania rachunku przepływów pieniężnych metodą bezpośrednią, nie należy uznawać za główną przeszkodę w rozpowszechnieniu metody bezpośredniej. W świetle badań empirycznych trzema największymi przeszkodami są: wyższe nakłady czasu pracy, niedostosowanie systemów finansowo-księgowych oraz brak doświadczenia/umiejętności. W związku z powyższym należy podejmować działania ukierunkowane w szczególności na poprawę efektywności generowania informacji o wpływach i wydatkach w ramach systemu informacyjnego rachunkowości oraz zwiększanie kompetencji osób sporządzających sprawozdanie finansowe.

¹²⁵ Zgodnie z MSSF 5 działalność zaniechana stanowi element jednostki, który zbyto lub zaliczono jako przeznaczony do sprzedaży oraz stanowi odrębną i ważną dziedzinę działalności bądź obszar geograficzny działalności, jest częścią pojedynczego, koordynowanego planu zbycia odrębnej i ważnej dziedziny działalności lub jest jednostką zależną, którą nabyto wyłącznie z zamiarem jej odsprzedaży [IASB 2004, s. A218].

¹²⁶ E.A. Gordon, E. Henry, B.N. Jorgensen i Ch.L. Linthicum [2012] wykazali, że przedsiębiorstwa obarczone wyższym prawdopodobieństwem znalezienia się w trudnej sytuacji finansowej i zagrożone niewypłacalnością są bardziej skłonne do wykorzystania elastyczności regulacji prawnych i standardów rachunkowości w celu zwiększenia wartości przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej.

porównywalność sprawozdań finansowych różnych jednostek [Kwong 2010]. Wagę problemu ukazuje między innymi przywołany w rozdziale drugim przykład liczbowy odzwierciedlający wpływ braku jednoznaczności odnośnie rodzaju działalności, w ramach którego prezentuje się informacje o przepływach pieniężnych, na wartość przepływów pieniężnych z poszczególnych rodzajów działalności – tabela 2.2.

W związku z powyższym należy rekomendować ujednoczenie klasyfikacji przepływów pieniężnych według rodzajów działalności poprzez wprowadzenie w standardach rachunkowości jednoznacznych, a nie alternatywnych zapisów, np.:

- kredyt w rachunku bieżącym lub w linii kredytowej prezentuje się „*per saldo*” w ramach przepływów pieniężnych z działalności finansowej,
- wydatki z tytułu podatku dochodowego lub wpływy z tytułu jego zwrotu ujmuje się odrębnie w ramach sprawozdania z przepływów pieniężnych, a nie umownie w ramach działalności operacyjnej¹²⁷,
- otrzymane dywidendy oraz odsetki stanowiące zwrot z inwestycji prezentuje się jako wpływy działalności inwestycyjnej,
- wypłacone dywidendy klasyfikuje się jako wydatki działalności finansowej,
- zapłacone odsetki z tytułu obsługi źródeł finansowania wykazuje się jako wydatki działalności finansowej.

6. Szczegółowość informacji prezentowanych w rachunku przepływów pieniężnych sporządzanym zgodnie z zakresem ustalonym w ustawie o rachunkowości jest nieracjonalna z punktu widzenia potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej. Na podstawie przeprowadzonych badań jednoznacznie stwierdzono, że za najistotniejsze w ocenie kondycji finansowej przedsiębiorstwa uznaje się informacje o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej. Tymczasem, w rachunku przepływów pieniężnych sporządzanym w zakresie ustalonym w załączniku nr 1 do ustawy o rachunkowości wykazuje się w ramach działalności operacyjnej 10 pozycji w przypadku stosowania metody bezpośredniej i 13 pozycji w przypadku

¹²⁷ Zaproponowane ujęcie przepływów pieniężnych z tytułu podatku dochodowego rekomendują między innymi B. Wampler, H.C. Smolinski i T. Vines [2009]. Należy zwrócić uwagę, iż ujmowanie wszystkich wydatków z tytułu podatku dochodowego lub wpływów z tytułu jego zwrotu umownie w ramach działalności operacyjnej ma określone konsekwencje. Jeżeli operacje gospodarcze o charakterze inwestycyjnym i finansowym generują zyski, które podlegają opodatkowaniu, to operacyjne przepływy pieniężne zostaną zaniżone na skutek obciążenia wydatkami z tytułu podatku dochodowego, niewiązanego w rzeczywistości z działalnością operacyjną jednostki. Podobnie przepływy pieniężne z działalności inwestycyjnej i finansowej będą zawyżone, ponieważ nie obejmą wydatków z tytułu podatku dochodowego faktycznie ich dotyczącego. Analogicznie w przypadku strat powstałych na skutek operacji gospodarczych o charakterze inwestycyjnym i finansowym – operacyjne przepływy pieniężne zostaną zawyżone [Mulford i Comiskey 2005, s. 171–172].

metody pośredniej. Z kolei w ramach działalności inwestycyjnej wyodrębnia się aż 22 pozycje, a w ramach działalności finansowej 16 pozycji. W związku z powyższym należy rekomendować położenie punktu ciężkości na działalności operacyjnej i podjęcie działań w kierunku zmniejszenia liczby pozycji wyodrębnianych w ramach działalności inwestycyjnej i finansowej, bez szkody dla użyteczności prezentowanych informacji o przepływach pieniężnych – tabela 4.3.

7. Dążąc do zachowania porównywalności prezentowanych informacji przy jednoczesnym zapewnieniu o odzwierciedleniu specyfiki prowadzonej przez przedsiębiorstwo działalności (branży), zaleca się określenie struktury prezentacji sprawozdania z przepływów pieniężnych zgodnie z zaproponowanym wzorcem – tabela 4.3. Tym samym postuluje się, aby struktura sprawozdania z przepływów pieniężnych miała charakter otwarty, czyli określała podstawowy zakres informacji (pozycji), który jednostka mogłaby w zależności od potrzeb poszerzyć o dodatkowe informacje (pozycje szczegółowe).
8. W nawiązaniu do powyższego punktu – określając strukturę prezentacji sprawozdania z przepływów pieniężnych – należy rekomendować również przywiązywanie większej wagi do istotności prezentowanych informacji. Jednostki powinny wyodrębniać informacje o najważniejszych wpływach i wydatkach mających znaczący udział w całkowitej sumie wpływów i wydatków okresu sprawozdawczego, zgodnie z zasadą istotności.
9. W celu zwiększenia wartości prognostycznej i przydatności decyzyjnej prezentowanych w sprawozdaniu finansowym informacji o przepływach pieniężnych proponuje się ujęcie w strukturze sprawozdania z przepływów pieniężnych informacji o zrównoważonych przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej.
10. Jak już w niniejszej pracy podkreślano, kluczową kwestią dla poprawności prezentacji sprawozdania z przepływów pieniężnych jest prawidłowe zdefiniowanie (zinterpretowanie) nie tylko samego pojęcia przepływów pieniężnych, ale również kolejnego podstawowego pojęcia, jakim są środki pieniężne. Zdefiniowania obu tych pojęć można by oczekiwać od ustawy o rachunkowości, a nie jedynie standardów rachunkowości¹²⁸. W toku przeprowadzonych badań pokazano, że zdefiniowanie

¹²⁸ Jest to tym bardziej wskazane, że wiedza pracowników księgowości i działów finansowych o krajowych standardach rachunkowości wydanych przez Komitet Standardów Rachunkowości jest niewielka. Jak wynika z badań przeprowadzonych przez M. Cieślaka [2011, s. 146–147], jedynie co drugi z ankietowanych deklaruje, że wie o istnieniu krajowych standardów rachunkowości. Jednocześnie wszyscy ankietowani zdają sobie sprawę z istnienia ustawy o rachunkowości.

przywołanych pojęć w obowiązujących standardach rachunkowości jest poprawne pod względem zakresowym, treściowym, pragmatycznym i formalnym. Wątpliwości budzi jedynie zasadność wprowadzenia kategorii ekwiwalentów środków pieniężnych. Autorka opowiada się za zdefiniowaniem przepływów pieniężnych jako wpływów i wydatków środków pieniężnych w jednostce, jakie wystąpiły w okresie sprawozdawczym (bez ekwiwalentów środków pieniężnych). Za rozwiązaniem takim opowiedziały się IASB i FASB przedstawiając proponowane zmiany w prezentacji sprawozdania finansowego [IASB 2010b, s. 28 i 39]. Również większość respondentów, którzy wzięli udział w badaniu empirycznym, popiera proponowaną zmianę.

11. Zgodnie z opracowaną koncepcją, proponuje się, aby w ramach dodatkowych informacji i objaśnień do sprawozdania z przepływów pieniężnych prezentowane były następujące informacje, jeśli mogą być one istotne w procesie podejmowania decyzji gospodarczych:
- objaśnienie pozycji wpływów i wydatków mających znaczącą wartość lub zagregowanych w sposób mogący nie odzwierciedlać skali operacji gospodarczych (np. objaśnienie struktury wpływów i wydatków z tytułu różnic kursowych, odsetek, podatku dochodowego),
 - wyjaśnienie sposobu prezentacji niejednoznacznie klasyfikowanych operacji gospodarczych w przekroju rodzajów działalności,
 - informacje o strukturze operacyjnych przepływów pieniężnych generowanych przez segmenty operacyjne,
 - informacje o wartości środków pieniężnych o ograniczonej możliwości dysponowania wraz ze wskazaniem przyczyny i okresu trwania,
 - informacje o wartości istotnych zdarzeń niepieniężnych,
 - informacje o wycenie bilansowej środków pieniężnych zgromadzonych w walutach obcych,
 - objaśnienie istotnych różnic występujących między wielkościami memoriałowymi a ich kasowymi odpowiednikami,
 - syntetyczna analiza wskaźnikowa uwzględniająca informacje o przepływach pieniężnych,
 - dodatkowe informacje niefinansowe związane z przepływami pieniężnymi jednostki, np. informacje o strategii zarządzania środkami pieniężnymi, polityce inwestycyjnej, dostępnych liniach kredytowych, ryzyku, *cash pooling*, itp.,
 - wszelkie inne istotne informacje uszczegółowiające lub objaśniające informacje prezentowane w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych.

W celu zwiększenia zrozumiałości i przejrzystości informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym rekomenduje się, aby dodatkowe informacje i objaśnienia były prezentowane w formie ponumerowanych not. Jednocześnie przy każdej pozycji sprawozdania z przepływów pieniężnych, dla której sporządzono notę, zaleca się zamieszczenie właściwego numeru. Rozwiązania takiego nie przewidują obecnie ustawa o rachunkowości oraz KSR 1.

12. Pomimo licznych korzyści osiąganych z tytułu dysponowania informacjami prezentowanymi w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych, rozszerzenie obowiązku jego sporządzania na wszystkie jednostki prowadzące księgi rachunkowe nie jest obecnie zasadne. Zaleca się utrzymanie dotychczasowego stanu prawnego przewidzianego w ustawie o rachunkowości, zgodnie z którym obligatoryjnie sprawozdanie to sporządzają jedynie jednostki, których sprawozdanie finansowe podlega corocznemu badaniu. Rozwiązanie takie nie wyklucza dobrowolnego sporządzania sprawozdania z przepływów pieniężnych przez pozostałe jednostki.

Zdaniem autorki, rozwój sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych, w tym przyszły kształt sprawozdania z przepływów pieniężnych, będzie w znacznym stopniu determinowany rezultatami prac podejmowanych przez IASB i FASB nad prezentacją sprawozdania finansowego. W przypadku krajowej sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych jest zauważalna tendencja do adaptacji rozwiązań międzynarodowych, co zostało potwierdzone na podstawie analizy porównawczej KSR 1 z innymi krajowymi i międzynarodowymi standardami rachunkowości poświęconymi rachunkowi przepływów pieniężnych – część 2.2.3 pracy.

Należy zaznaczyć, że w niniejszej pracy skoncentrowano się na opracowaniu wzorcowej koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości, wraz z rekomendacjami odnoszącymi się do sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych, co stanowi pierwszy, niemniej zasadniczy i najbardziej twórczy etap projektowania zmian w systemie informacyjnym rachunkowości. Kolejnym etapem powinno być wdrożenie koncepcji, a następnie utrzymanie wprowadzanych rozwiązań i ich doskonalenie. W podrozdziale 4.3 przedstawiono kilka uwag dotyczących wdrożenia opracowanej koncepcji w praktyce gospodarczej.

4.3. Wdrożenie koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym – zalety, kluczowe bariery i sposoby ich usuwania

Przedstawiona w niniejszym rozdziale koncepcja prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości rodzi pytanie o możliwość wdrożenia zaproponowanych rozwiązań w praktyce gospodarczej. W części 4.2.3 poruszono kwestię wdrożenia opracowanej koncepcji z punktu widzenia twórców regulacji prawnych i standardów rachunkowości. W niniejszym podrozdziale skoncentrowano się operacyjnych trudnościach związanych z jej wdrożeniem. O praktycznym zastosowaniu zaproponowanych rozwiązań będzie decydował zazwyczaj rachunek ekonomiczny, zestawiający korzyści osiągnięte z dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych z kosztami ich pozyskiwania.

Niewątpliwym atutem opracowanej koncepcji jest możliwość kształtowania konstrukcji i struktury prezentacji przepływów pieniężnych w zależności od potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej oraz zintegrowanie informacji o przepływach pieniężnych *ex post* z informacjami *ex ante*. Następuje jednocześnie powiązanie informacji sprawozdawczej z informacjami zarządczymi o przepływach pieniężnych, co sprzyja zrównoważeniu informacji udostępnianych odbiorcom zewnętrznym z informacjami generowanymi na potrzeby wewnętrzne przedsiębiorstwa.

W związku z powyższym wdrożenie koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości ma trzy zasadnicze zalety.

Po pierwsze, następuje zintegrowanie procesu budżetowania przepływów pieniężnych ze sprawozdawczością zarządczą i finansową przepływów pieniężnych, co sprzyja zapewnieniu stabilności finansowej i rozwoju ekonomicznego przedsiębiorstwa. Wdrożenie opracowanej koncepcji umożliwia lepsze zrozumienie obiegu środków pieniężnych w przedsiębiorstwie, zwiększa wartość prognostyczną i przejrzystość informacji finansowej. Sprzyja również zwiększeniu zaufania do informacji generowanych przez system rachunkowości przedsiębiorstwa.

Po drugie, zachowana jest spójność konstrukcji i struktury prezentacji przepływów pieniężnych z jednoczesną możliwością ich kształtowania w zależności od potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej. Jednocześnie sprawozdawczość przepływów pieniężnych jest niezależna od uprzedniego sporządzenia bilansu oraz rachunku

zysków i strat. Jest to szczególnie ważne, ponieważ w przypadku informacji o przepływach pieniężnych terminowość jako cecha jakościowa informacji finansowej odgrywa ważną rolę.

Po trzecie, opracowana koncepcja cechuje się elastycznością i uniwersalnością. Może być *de facto* wdrożona w każdym przedsiębiorstwie, niezależnie od wielkości, zasięgu działania, powiązań kapitałowych, czy też branży, w której działa przedsiębiorstwo. Konstrukcja raportów prezentowanych w ramach poszczególnych segmentów może być modyfikowana w określonym zakresie w zależności od wewnętrznych potrzeb przedsiębiorstwa. Zapewniono również możliwość dostosowania struktury prezentacji przepływów pieniężnych do specyfiki działalności konkretnego przedsiębiorstwa, przy jednoczesnym zapewnieniu porównywalności prezentowanych informacji.

Należy podkreślić, że korzyści z wdrożenia opracowanej koncepcji odnoszą się do szerokiego kręgu odbiorców informacji finansowej:

- odbiorcy wewnętrzni (kadra zarządzająca, pracownicy) – usprawnienie planowania i kontroli obiegu środków pieniężnych w przedsiębiorstwie, wsparcie procesu podejmowania decyzji dotyczących alokacji środków pieniężnych oraz lepsze przewidywanie konsekwencji finansowych przeszłych, teraźniejszych i przyszłych operacji gospodarczych,
- inwestorzy, obecni i przyszli właściciele – dostarczenie informacji pozwalających na lepsze zrozumienie obiegu środków pieniężnych w przedsiębiorstwie i przewidywanie przyszłych przepływów pieniężnych, pod kątem podejmowania decyzji inwestycyjnych,
- kredytodawcy i pożyczkodawcy – dostarczenie informacji umożliwiających lepszą ocenę zdolności przedsiębiorstwa do terminowej spłaty zobowiązań,
- dostawcy, klienci i inni kontrahenci – dostarczenie informacji pozwalających na lepsze zrozumienie obiegu środków pieniężnych w przedsiębiorstwie, pod kątem zabezpieczenia warunków współpracy.

Czynnikami wpływającymi na efektywność i skuteczność funkcjonowania systemu informacyjnego rachunkowości są w szczególności:

- dojrzałość decyzyjna kadry zarządzającej oraz wiedza i umiejętności pracowników odpowiedzialnych za generowanie informacji,
- parametry techniczne użytkowanych w przedsiębiorstwie systemów informatycznych, w tym zintegrowanie wykorzystywanych baz danych i możliwość ich dostosowania do potrzeb sprawozdawczych i zarządczych w przedsiębiorstwie.

Na dostosowanie systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych do potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej wpływają

w szczególności: poprawność i wielokryterialność generowanych informacji, możliwość zestawiania informacji retrospektywnych z prospektywnymi, a także zapewnienie regularnego i w sposób ciągły raportowania stałych zestawów informacji (segmenty 1–3) oraz doraźnego raportowania określonych zestawów informacji w zależności od bieżących potrzeb informacyjnych (segment 4).

Znakomita większość barier¹²⁹ mogących wystąpić przy wdrożeniu opracowanej koncepcji jest związana z praktycznym zastosowaniem metody bezpośredniej prezentacji informacji o przepływach pieniężnych. W toku przeprowadzonego badania empirycznego ustalono, że największymi przeszkodami w rozpowszechnieniu metody bezpośredniej są: wyższe nakłady czasu pracy, niedostosowanie systemów finansowo-księgowych oraz brak doświadczenia/umiejętności¹³⁰.

Rozpoznane w toku badania empirycznego trzy główne przeszkody są ściśle ze sobą powiązane. W związku z powszechnym stosowaniem metody pośredniej prezentacji informacji o przepływach pieniężnych, wdrożenie zaproponowanej koncepcji wymaga zaprojektowania odpowiednich rozwiązań w systemie finansowo-księgowym. Wiąże się to z dodatkowymi nakładami czasu pracy i wymaga przewyciężenia prawdopodobnego oporu wobec zmian, wynikającego przede wszystkim z przyzwyczajenia do dotychczasowych rozwiązań oraz braku doświadczenia/umiejętności.

W literaturze przedmiotu w kontekście wdrażania nowych rozwiązań ewidencyjnych w przedsiębiorstwach zwraca się uwagę przede wszystkim na barierę finansową i techniczną.

Na podstawie własnego badania empirycznego ustalono, że w przedsiębiorstwach relatywnie rzadziej postrzega się barierę finansową jako przeszkodę w praktycznym zastosowaniu metody bezpośredniej. Można to uzasadnić tym, iż w przedsiębiorstwach jest dostrzegana potrzeba udoskonalenia systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, co niewątpliwie wiąże się z poniesieniem dodatkowych nakładów finansowych, jednakże nie jest to postrzegane jako bariera. Wyniki badania M.K. Goyal [2004] pokazują, że zarówno wewnątrzni, jak i zewnątrzni odbiorcy informacji finansowej potwierdzają większą użyteczność metody bezpośredniej, chociaż jest ona bardziej kosztowna i czasochłonna w porównaniu z metodą pośrednią. J. Weiss [2006] podaje, że dyrektorzy finansowi wciąż zmagają się z niedostateczną przejrzystością informacji o przepływach

¹²⁹ Określenie „bariera” jest tu rozumiane jako przeszkoda utrudniająca lub uniemożliwiająca wdrożenie określonych rozwiązań [Słownik Języka Polskiego 1996a, s. 118].

¹³⁰ E. Śnieżek [2007, s. 65–66] wskazuje na cztery najistotniejsze bariery, które sprawiają, że zainteresowanie metodą bezpośrednią jest mniejsze niż metodą pośrednią, tj. bariera kosztowa, uwarunkowania prawne, bariera informacyjna oraz brak doświadczenia.

pieniężnych, pomimo że w wielu przedsiębiorstwach koszty funkcjonowania działu finansowego pochłaniają więcej niż 1% przychodów.

W związku z powyższym, w przypadku wdrożenia opracowanej koncepcji należy skoncentrować się na ewentualnych barierach technicznych, leżących po stronie organizacji systemu informacyjnego rachunkowości w przedsiębiorstwie. Albowiem, jak stwierdza W. Broome [2004, s. 22], „dodatkowe koszty dla przedsiębiorstw stanowią niewielką cenę do zapłacenia za bardziej przejrzystą sprawozdawczość przepływów pieniężnych i przywrócenie zaufania do sprawozdawczości finansowej”.

W polskiej literaturze rachunkowości najszerzej zasady organizacji ksiąg rachunkowych na potrzeby generowania informacji o wpływach i wydatkach przedsiębiorstwa opisuje W. Gos [2001b; 2004; 2010; 2011a], wskazując najczęściej na dwa alternatywne sposoby postępowania:

1. Rozwinięcie kont wpływów i wydatków.
2. Kodowanie operacji gospodarczych zapisywanych w dzienniku według rodzaju wpływu/wydatku.

Tym samym informacje o wpływach i wydatkach przedsiębiorstwa mogą być generowane na podstawie danych pochodzących z księgi głównej i ksiąg pomocniczych lub na podstawie danych zapisanych bezpośrednio w dzienniku.

W pierwszym przypadku W. Gos [2010, s. 64–67] proponuje dodanie kont „Rozliczenie wpływów” i „Rozliczenie wydatków” do systemu ewidencji w przedsiębiorstwie. Dla obu kont wprowadza się szczegółową ewidencję analityczną umożliwiającą przypisanie każdego przepływu pieniężnego do rodzaju działalności oraz określenie tytułu wpływu/wydatku¹³¹.

W odniesieniu do drugiego sposobu postępowania W. Gos [2010, s. 62–63] proponuje wprowadzenie następującego kodowania operacji gospodarczych zapisywanych w dzienniku:

- O00 – operacja dotycząca działalności operacyjnej, brak przepływu pieniężnego,
- O1X – operacja dotycząca działalności operacyjnej, X – tytuł wpływu,
- O2X – operacja dotycząca działalności operacyjnej, X – tytuł wydatku,
- I00 – operacja dotycząca działalności inwestycyjnej, brak przepływu pieniężnego,
- I1X – operacja dotycząca działalności inwestycyjnej, X – tytuł wpływu,
- I2X – operacja dotycząca działalności inwestycyjnej, X – tytuł wydatku,
- F00 – operacja dotycząca działalności finansowej, brak przepływu pieniężnego,

¹³¹ Podobnie P. Miller i P. Bahson [2002] proponują zastąpienie jednego konta głównego środków pieniężnych odrębnymi kontami debetowymi dla wpływów (wpływy od właścicieli, wpływy od klientów, itd.) i kontami kredytowymi dla wydatków (wydatki z tytułu dostaw, wydatki z tytułu wynagrodzeń, itd.).

- F1X – operacja dotycząca działalności finansowej, X – tytuł wpływu,
- F2X – operacja dotycząca działalności finansowej, X – tytuł wydatku.

Brak odpowiedniej organizacji ksiąg rachunkowych powoduje, że przygotowanie samego sprawozdania z przepływów pieniężnych metodą bezpośrednią jest pracochłonne, a do tego nie zawsze dokładne, co podważa jednocześnie jego rzetelność [Gos 2010, s. 67].

Zintegrowanie ujęcia decyzyjnego informacji o przepływach pieniężnych z ujęciem sprawozdawczym może nastąpić poprzez wykorzystanie – na wzór ewidencji księgowej – ewidencji ujmującej zdarzenia *pro forma*. Pozwoli to na generowanie informacji z wyprzedzeniem czasowym i porównywanie ich z informacjami rzeczywistymi [Szydełko 2013, s. 131–134].

Należy podkreślić, że dodatkową barierą w przypadku sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych – poza barierami leżącymi po stronie organizacji systemu informacyjnego rachunkowości w przedsiębiorstwie – może okazać się niechęć przedsiębiorstw wobec zwiększenia bądź zmiany zakresu ujawnianych informacji finansowych. E.A. Hendriksen i M.F. van Breda [2002, s. 845] przywołują czynniki (o mniejszej lub większej wartości) przyczyniające się do owej niechęci. Wskazują w szczególności na obawę przedsiębiorstw, że dobrowolnie ujawniane informacje finansowe mogą zaszkodzić właścicielom, a przysporzyć korzyści konkurentom. Poza tym mogą zostać wykorzystane przez związki zawodowe w negocjacjach płacowych. Często twierdzi się również, że inwestorzy mają problemy ze zrozumieniem zasad (polityki) rachunkowości i jej procedur, a dodatkowe informacje finansowe raczej wprowadzą w błąd, niż cokolwiek objaśnią. Ponadto niekiedy podnosi się również argument, że dodatkowe informacje można często pozyskać z innych niż sprawozdanie finansowe źródeł, ponosząc relatywnie niższe koszty.

Zdaniem autorki, w przypadku sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych niechęć przedsiębiorstw wobec zwiększenia bądź zmiany zakresu ujawnianych informacji finansowych może stać się kluczową barierą. Przyczyn należy poszukiwać w tym, iż menedżerowie otwarcie przyznają, że metoda bezpośrednia ujawnia odbiorcom zbyt wiele informacji, dlatego preferują metodę pośrednią [Stolowy i Touron 1998, s. 24; Courtney, Jones i O'Bryan 2005, s. 30–31; Mackevicius i Senkus 2006, s. 175].

Poza ogólną niechęcią przedsiębiorstw wobec zwiększenia bądź zmiany zakresu ujawnianych informacji finansowych należy odnieść się bliżej do kwestii ujawniania w sprawozdaniu finansowym informacji prognostycznych. W toku postępowania badawczego ustalono, iż oczekuje się od systemu rachunkowości dostarczania informacji

o prognozowanych wpływach i wydatkach, jednakże nie ma poparcia dla ujawniania tych informacji odbiorcom zewnętrznym informacji finansowej. Zdaniem R.S. Kay i G. Searfoss [za: Hendriksen i van Breda 2002, s. 849–850] zarządy spółek zdają sobie sprawę, że prognozy wymagają częstego aktualizowania, a ich szczegółowość może być bezpodstawnie utożsamiana z dokładnością. Oprócz tego, przyczynami niechęci zarządów przedsiębiorstw do ujawniania prognoz może być również presja na podejmowanie bieżących decyzji zgodnie z publikowanymi prognozami oraz obawa przed niepowodzeniem w realizacji przewidywań. Kompromisowym rozwiązaniem zaproponowanym w opracowanej koncepcji jest ujawnianie w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych informacji o zrównoważonych przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej.

Na zakończenie należy odnieść się jeszcze do kwestii zapewnienia kontroli nad funkcjonowaniem systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych. Układ kontrolny powinien w tym przypadku obejmować¹³²:

- kontrolę *ex ante*, koncentrującą się na weryfikacji zapisów zasad (polityki) rachunkowości, regulaminów organizacyjnych, wewnętrznej polityki informacyjnej przedsiębiorstwa,
- kontrolę bieżącą, polegającą na bieżącym monitorowaniu procesu generowania informacji o przepływach pieniężnych i ich prezentacji w ramach wszystkich czterech segmentów,
- kontrolę *ex post*, polegającą na ocenie zgodności sprawozdania z przepływów pieniężnych z regulacjami prawnymi i standardami rachunkowości.

W świetle przedstawionych w niniejszym rozdziale stwierdzeń należy uznać wdrożenie koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości za celowe i użyteczne dla praktyki gospodarczej.

¹³² Wprowadzony podział na kontrolę *ex post*, bieżącą i *ex ante* stanowi nawiązanie do publikacji E. Bielińskiej-Dusza [2011].

ZAKOŃCZENIE

Przeprowadzone w ramach niniejszej pracy postępowanie badawcze pozwoliło na osiągnięcie postawionych celów oraz pozytywne zweryfikowanie hipotezy badawczej. Rezultatem dociekań są liczne wnioski o charakterze teoretycznym i praktycznym. W celu ich przedstawienia dokonano w zakończeniu podsumowania treści pracy. Zaprezentowano rezultaty badawcze w zakresie osiągnięcia postawionych celów i weryfikacji hipotezy badawczej. Określono wkład własny autorki w powiększenie dotychczasowego stanu wiedzy w obszarze badawczym pracy.

Celem głównym pracy było opracowanie, na podstawie rezultatów badań literaturowych oraz wyników własnego badania empirycznego, wzorcowej koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości. Dążąc do osiągnięcia założonego celu głównego pracy przyjęto cele cząstkowe, które zostały wymienione we wstępie pracy.

Pierwszy cel cząstkowy został osiągnięty poprzez usystematyzowanie wiedzy o systemie informacyjnym rachunkowości oraz określenie jego roli w procesie podejmowania decyzji gospodarczych. Pierwszym krokiem w procesie badawczym było wskazanie znaczenia informacji finansowej w kontekście racjonalności procesu podejmowania decyzji i jej ograniczeń. W rozważaniach odwołano się do wybranych nurtów współczesnej teorii przedsiębiorstwa. Uwzględniając problem agencji, wypracowano realne założenie dla rachunkowości, zgodnie z którym gwarantem zmniejszenia asymetrii informacji ma być równe, pod względem treści oraz dostępności prezentowanych informacji, traktowanie różnych odbiorców informacji. W dociekaniach zwrócono uwagę, że informacje finansowe, aby były użyteczne w procesie podejmowania decyzji gospodarczych, muszą być prawidłowe. Odwołując się do dorobku kwalitologii zidentyfikowano cechy świadczące o prawidłowości informacji. Ostatecznie rozważania dowiodły, że informacje finansowe prezentowane w sprawozdaniu finansowym, innych zewnętrznych i wewnętrznych raportach finansowych powinny – co do zasady – spełniać takie same cechy jakościowe. Uznano, że fundamentalnymi cechami jakościowymi użytecznej informacji finansowej są przydatność oraz wierność odzwierciedlenia, a dodatkowymi: porównywalność, sprawdzalność, terminowość oraz zrozumiałość.

W drugim kroku badawczym usystematyzowano najpierw poglądy na temat istoty rachunkowości, ukazując jej wieloaspektowy zakres merytoryczny. Na potrzeby rozprawy przyjęto, że rachunkowość jest systemem informacyjnym, zróżnicowanym metodologicznie i funkcjonalnie, służącym zarówno celom sprawozdawczym, jak i wspomagającym proces podejmowania decyzji gospodarczych. Następnie scharakteryzowano system informacyjny rachunkowości w świetle założeń cybernetyki i określono jego miejsce w systemie informacyjnym jednostki gospodarczej. Stwierdzono, że system informacyjny rachunkowości jest systemem otwartym, posiada zdolności adaptacyjne, a jego cechą jest generowanie informacji na potrzeby podejmowania decyzji gospodarczych. Wykazano dalej, że symptomem rozwoju rachunkowości jest ewolucja jej struktur w przekroju funkcjonalnym, przedmiotowym i prawnym. Konkludując stwierdzono, iż współcześnie oczekuje od rachunkowości pełnienia zarówno roli użytecznego źródła informacji adresowanego do odbiorców zewnętrznych, jak i roli narzędzia wspomagającego proces podejmowania decyzji gospodarczych przez kadre zarządzającą przedsiębiorstwem.

Drugi cel cząstkowy został zrealizowany w pierwszej kolejności poprzez zidentyfikowanie głównych potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej. Stwierdzono, że zakres oczekiwanej informacji finansowej obejmuje zarówno informacje historyczne pochodzące w szczególności z ksiąg rachunkowych, jak i informacje przyszłościowe, subiektywnie szacowane, trudno mierzalne lub nawet niemierzalne. Następnie rozpoznano główne obszary wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych w ujęciu retrospektywnym i prospektywnym w procesie podejmowania decyzji dotyczących działalności przedsiębiorstwa. Na podstawie przeprowadzonych rozważań i przywołanych wyników badań empirycznych wykazano, że nieuwzględnienie informacji o przepływach pieniężnych *ex post* w ocenie dokonań przedsiębiorstwa może skutkować błędnymi wnioskami, a w konsekwencji błędnymi decyzjami. Wykazano też, że ocena kształtowania się przepływów pieniężnych *ex ante* umożliwia nie tylko podejmowanie działań dostosowawczych do zmieniających się warunków otoczenia i ustalanie nowych parametrów decyzyjnych, ale również przygotowywanie jednostki na zmiany strukturalne i podejmowanie efektywnych działań rozwojowych. Wywnioskowano więc, że informacje o przepływach pieniężnych zarówno w ujęciu retrospektywnym, jak i prospektywnym stanowią ważne źródło wiedzy w procesie podejmowania decyzji gospodarczych.

W toku dalszych dociekań określono istotę przepływów pieniężnych i ich miejsce w systemie informacyjnym rachunkowości, co stanowiło realizację trzeciego celu cząstkowego. W pierwszej kolejności określono zakres pojęciowy kategorii ekonomicznych związanych z przedmiotem pracy, takich jak: nadwyżka pieniężna, przepływy pieniężne,

środki pieniężne, aktywa finansowe, aktywa pieniężne, ekwiwalenty środków pieniężnych. Wykazano, że aktualne podejście do definiowania przepływów pieniężnych jest poprawne pod względem zakresowym i treściowym. Następnie zwrócono uwagę na ograniczenia w przydatności bilansu oraz rachunku zysków i strat, a także liczne korzyści odnoszone z tytułu dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych, ujmując je w trzech aspektach: ewaluacyjnym, porównawczym i atestacyjnym. Stwierdzono, że informacje o przepływach pieniężnych mają charakter komplementarny w stosunku do pozostałych informacji generowanych zgodnie z zasadą memoriałową. Podkreślono, że niedostosowanie systemów ewidencyjnych do potrzeb prezentowania informacji o przepływach pieniężnych metodą bezpośrednią ogranicza zazwyczaj miejsce przepływów pieniężnych w systemie informacyjnym rachunkowości do podsystemu sprawozdawczości finansowej. Dalej uznano za zasadne dookreślenie miejsca przepływów pieniężnych w systemie informacyjnym rachunkowości z punktu widzenia kreatywnych i agresywnych praktyk rachunkowości. Odwołując się do najnowszych wyników zagranicznych badań naukowych dowiedziono, że przedmiotem negatywnych praktyk jest najczęściej klasyfikacja przepływów pieniężnych w przekroju rodzajów działalności, ukierunkowana na zwiększenie wartości przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej. Niemniej jednak stwierdzono, że skala problemu jest relatywnie mniejsza niż w przypadku pozostałych informacji sprawozdawczych.

Realizacja czwartego celu częściowego wymagała najpierw przedstawienia podejść do prezentacji przepływów pieniężnych w rachunkowości. Za podstawę teoretyczną współczesnego rachunku przepływów pieniężnych uznano teorię bilansu dynamicznego E. Schmalenbacha. Wykazano, że istotne znaczenie teoretyczne mają również prace E. Walba, który dostrzegł potrzebę dualnego ustalenia wyniku finansowego, a także prace E. Kosiola twórcy tzw. pagatorycznego bilansu. Dalej dowiedziono, że rezultatem ewolucji potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej jest ukształtowanie się dwóch niezależnych podejść do prezentacji informacji o przepływach – funduszowego i pieniężnego.

W dalszym toku postępowania badawczego przeprowadzono analizę porównawczą Krajowego Standardu Rachunkowości nr 1 „Rachunek przepływów pieniężnych” z innymi krajowymi i międzynarodowymi standardami rachunkowości poświęconymi prezentacji informacji o przepływach pieniężnych. Analizie poddano Międzynarodowy Standard Rachunkowości 7 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych”, Standard Rachunkowości Finansowej nr 95 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych”, odpowiednie standardy obowiązujące w Wielkiej Brytanii i Australii (anglosaski system rachunkowości) oraz w Niemczech i Chinach (kontynentalny system rachunkowości). Wyniki analizy porównawczej umożliwiły zidentyfikowanie zasadniczych podobieństw i różnic w zakresie

prezentacji rachunku przepływów pieniężnych. Stwierdzono, iż w przypadku krajowych standardów jest zauważalna tendencja do adaptacji rozwiązań międzynarodowych. Niemniej jednak krajowe standardy zachowały swoją odrębność mającą źródło w historycznym zróżnicowaniu systemów rachunkowości. Wywnioskowano, że odrębność ta może ograniczać porównywalność informacji o przepływach pieniężnych. Wyciągnięte wnioski potwierdziły postawioną we wstępie pracy hipotezę badawczą na gruncie wybranych krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości.

Dzięki realizacji czwartego celu częściowego możliwe było poszerzenie rozważań o wnikliwy przegląd autorskich koncepcji poświęconych prezentacji przepływów pieniężnych w rachunkowości. Jego celem było przedstawienie rezultatów najnowszych badań i zidentyfikowanie wzorcowych rozwiązań, które mogłyby okazać się przydatne przy opracowaniu propozycji udoskonalenia systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych. Przeglądowi poddano: koncepcję strategicznego rachunku przepływów pieniężnych według W. Schmidta, raportowanie informacji o zrównoważonych przepływach pieniężnych według Ch.W. Mulforda i E.E. Comiskey, model sprawozdawczości przepływów pieniężnych według E. Śnieżek, a także projekt prezentacji sprawozdania z przepływów pieniężnych będący rezultatem wspólnych prac IASB i FASB. Stwierdzono, że z punktu widzenia osiągnięcia celu głównego pracy istotnym walorem strategicznego rachunku przepływów pieniężnych jest przejrzystość prezentacji informacji o wpływach i wydatkach, a także zorientowanie na wykorzystanie i rozwój potencjału przedsiębiorstwa. Badania Ch.W. Mulforda i E.E. Comiskey dowiodły, że informacje o zrównoważonych przepływach pieniężnych mogą być użyteczne w ocenie działalności operacyjnej przedsiębiorstwa oraz predykcji przyszłych przepływów pieniężnych. Wielopoziomowość i wielopłaszczyznowość prezentacji informacji o przepływach pieniężnych uznano za główną zaletę modelu sprawozdawczego opracowanego przez E. Śnieżek. Jednakże dostrzeżono istotne problemy z praktycznym jego wykorzystaniem, ze względu na złożoność modelu i brak określenia struktury prezentowanych raportów. Dokonując przeglądu rezultatów wspólnych prac IASB i FASB nad nowym modelem sprawozdania finansowego zwrócono szczególną uwagę na postulowany sposób dezagregacji informacji według sekcji, kategorii i podkategorii.

Wyniki badań literaturowych i rozważań, przedstawione w części teoretycznej pracy, dowiodły, że obecny dorobek naukowy rachunkowości w zakresie przedmiotowym pracy koncentruje się na podsystemie sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstwa, co nie odpowiada w pełni wyzwaniom, jakie stoją przed rachunkowością jako systemem informacyjnym wspomagającym podejmowanie decyzji gospodarczych. Rezultaty dociekań

stanowią potwierdzenie – na gruncie rozważań teoretycznych – postawionej we wstępie pracy hipotezy badawczej.

Osiągnięcie piątego celu cząstkowego wymagało przeprowadzenia wieloaspektowego badania empirycznego, którego głównym zamierzeniem było dokonanie identyfikacji i analizy funkcjonowania systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych w praktyce polskich przedsiębiorstw, pod kątem jego dostosowania do potrzeb informacyjnych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych, a także rozpoznanie potrzeb i kierunków zmian w tym zakresie. Przed rozpoczęciem badania zweryfikowano jego planowany zakres na tle dotychczasowych badań poświęconych przepływowi pieniężnym w rachunkowości. Stwierdzono, że problem badawczy pracy nie został wcześniej kompleksowo rozpoznany, a przeprowadzone badania empiryczne koncentrowały się na praktyce sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych. Wyniki własnego badania empirycznego pozwoliły na wyciągnięcie licznych wniosków o charakterze ogólnym i szczegółowym. Poniżej przywołano najważniejsze z nich:

1. Od kilkunastu lat znakomita większość przedsiębiorstw sporządza rachunek przepływów pieniężnych metodą pośrednią. Ustalono, iż przeszkody w zastosowaniu metody bezpośredniej leżą po stronie organizacji systemu rachunkowości w przedsiębiorstwach.
2. Nie ma jednoznaczności odnośnie prezentacji niektórych przepływów pieniężnych w przekroju rodzajów działalności, co może wiązać się z ryzykiem wprowadzenia w błąd odbiorców informacji finansowej i ogranicza porównywalność informacji. Potwierdzono również tezę, że problematyka negatywnych praktyk rachunkowości dotyczy rachunku przepływów pieniężnych.
3. W strukturze pozycji rachunku przepływów pieniężnych relatywnie rzadko jest odzwierciedlona specyfika branży. Z kolei zakres dodatkowych informacji i objaśnień do niego jest niewystarczający. Ogranicza się najczęściej do niewielkiej ilości informacji wymaganych przez obowiązujące regulacje prawne.
4. Opinie odnośnie korzyści odnoszonych z tytułu dysponowania informacjami o przepływach pieniężnych generowanymi przez system rachunkowości są zróżnicowane, ale przeważają odpowiedzi wyrażające aprobatę dla ich użyteczności.
5. System rachunkowości jest dominującym źródłem informacji o przepływach pieniężnych. Niemniej jednak zróżnicowane są zarówno częstotliwość, jak i zakres informacji o przepływach pieniężnych przez ten system generowanych na potrzeby wewnętrzne.
6. W większości przedsiębiorstw odczuwa się potrzebę ulepszenia dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych. Co więcej, ponad połowa przedsiębiorstw planuje jego ulepszenie.

7. Nie można wskazać jednoznacznych preferencji w zakresie postulowanej metody prezentacji informacji o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej. Aczkolwiek należy zaznaczyć, że blisko połowa respondentów nie była w stanie wypowiedzieć się w kwestii użyteczności metody bezpośredniej.
8. Za najistotniejsze w podejmowaniu decyzji gospodarczych należy uznać informacje o wartości wpływów z podstawowej działalności przedsiębiorstwa, wydatków z tytułu dostaw i usług oraz istotnych jednorazowych przepływów pieniężnych. Stwierdzono, że brak tego typu informacji może oznaczać, iż decyzje gospodarcze będą podejmowane na podstawie niepełnych danych.

W konkluzji wniosków z badania empirycznego stwierdzono, że obecna forma i zakres informacyjny rachunku przepływów pieniężnych wraz z często niewystarczającym zakresem dodatkowych informacji i objaśnień może zmniejszać przydatność decyzyjną sprawozdania finansowego. Ponadto w znakomitej większości przedsiębiorstw nie wypracowano jeszcze systemu rachunkowości umożliwiającego generowanie informacji o przepływach pieniężnych wystarczających do podejmowania decyzji gospodarczych. Wyciągnięte wnioski pozwoliły na osiągnięcie celu badania, potwierdzając zarazem hipotezę badawczą pracy na gruncie praktyki gospodarczej.

Przeprowadzone w ramach pracy badania i rozważania pozwoliły na ostateczne potwierdzenie hipotezy badawczej, zgodnie z którą funkcjonujący obecnie system informacyjny rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych, zarówno w zakresie sprawozdawczym, jak i decyzyjnym, nie odpowiada w pełni potrzebom informacyjnym odbiorców informacji finansowej, a poprzez to może wpływać negatywnie na racjonalność podejmowanych decyzji gospodarczych.

Reasumpcja dociekań prowadzonych na gruncie teorii, regulacji oraz praktyki gospodarczej pozwoliła na stwierdzenie, że wyzwaniem dla przedsiębiorstw jest udoskonalenie systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych w taki sposób, aby odpowiadał potrzebom informacyjnym odbiorców informacji finansowej i poprzez to wspomagał w podejmowaniu decyzji gospodarczych.

Pozytywnie zweryfikowana hipoteza badawcza oraz dokonana synteza wniosków z ogółu działań badawczych wraz z krytyczną oceną obecnego stanu systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych stały się asumptem do opracowania wzorcowej koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości. Opracowana koncepcja zapewnia integrację ujęcia sprawozdawczego i decyzyjnego informacji o przepływach pieniężnych prezentowanych w ramach systemu informacyjnego rachunkowości. Umożliwia

jednocześnie kształtowanie konstrukcji i struktury prezentacji przepływów pieniężnych w zależności od potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej.

Przygotowanie zaproponowanej koncepcji wymagało w pierwszej kolejności opracowania teoretycznych podstaw kształtowania systemu informacyjnego rachunkowości dla potrzeb prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym. Przyjęto między innymi stosowane założenia i sformułowano cel powstania koncepcji. Stwierdzono, że ogólny zakres przedmiotowy koncepcji powinien obejmować cztery zintegrowane ze sobą segmenty: budżetowanie przepływów pieniężnych, sprawozdawczość zarządczą przepływów pieniężnych, sprawozdawczość finansową przepływów pieniężnych oraz raportowanie doraźne przepływów pieniężnych. Ustalono, że pierwsze trzy segmenty służą zaspokojeniu stałych potrzeb informacyjnych i cechują się systematycznością. Natomiast czwarty segment jest odpowiedzią na doraźne potrzeby informacyjne. Wykazano, że zapewnienie integracji wszystkich segmentów wymaga przestrzegania sześciu zasad, które przedstawiono w pracy.

Następnie opracowano wzorcową strukturę prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym, co stanowiło realizację szóstego celu częściowego. Zaproponowano modelowe ujęcie konstrukcji podstawowych raportów prezentowanych w ramach segmentów 1–3, obejmujące następujące elementy:

- budżet wpływów i wydatków,
- sprawozdanie z przepływów pieniężnych *pro forma*,
- raport ze zrealizowanych wpływów i wydatków,
- sprawozdanie zarządcze z przepływów pieniężnych,
- raport ze zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej,
- sprawozdanie z przepływów pieniężnych.

Dla każdego z powyżej wymienionych raportów opracowano wzorcową jego strukturę, uszczegóławiając tym samym modelowe ich ujęcie. Budżet wpływów i wydatków opracowano w taki sposób, aby mógł on pełnić rolę instrumentu umożliwiającego sterowanie bieżącymi wpływami i wydatkami przedsiębiorstwa oraz zachowanie płynności finansowej. Stwierdzono, iż powinien on składać się z trzech części – zestawienia wpływów, zestawienia wydatków oraz informacji o rozdysponowaniu (sfinansowaniu) nadwyżki (niedoboru) środków pieniężnych. W przypadku zestawienia wydatków wprowadzono czterostopniową kalkulację, wyróżniając: wydatki operacyjne zmienne, wydatki operacyjne stałe, wydatki z tytułu spłaty i obsługi źródeł finansowania oraz wydatki strategiczne. Z częstotliwością, w formie i układzie zgodnym z budżetem wpływów i wydatków powinien powstawać raport ze zrealizowanych wpływów i wydatków. Raport ten ma umożliwić pomiar powstałych

różnic między zaplanowanymi wcześniej i zrealizowanymi w danym okresie wpływami i wydatkami, ustalenie ich przyczyn oraz konsekwencji dla bieżącego funkcjonowania przedsiębiorstwa. Dalej stwierdzono, że sprawozdanie z przepływów pieniężnych *pro forma* i sprawozdanie zarządcze z przepływów pieniężnych powinny być sporządzane w formie i układzie zgodnym z rocznym sprawozdaniem z przepływów pieniężnych. Zadaniem pierwszego z nich jest zaprezentowanie informacji o planowanych przepływach pieniężnych w przekroju rodzajów działalności, pod kątem zachowania długookresowej płynności finansowej. Natomiast sprawozdanie zarządcze z przepływów pieniężnych ukierunkowano na wspomaganie procesu podejmowania decyzji strategicznych. Koncepcja przewiduje, że w ramach segmentu 2 prezentuje się również raport ze zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej. „Produktem finalnym” segmentu 3 jest sprawozdanie z przepływów pieniężnych, które stanowi instrument komunikowania się kierownictwa przedsiębiorstwa z różnymi odbiorcami z jego otoczenia. Co warto podkreślić, wzorcowa struktura tego sprawozdania umożliwia zachowanie porównywalności prezentowanych informacji, przy jednoczesnym zapewnieniu o odzwierciedleniu specyfiki branży/przedsiębiorstwa. W celu zwiększenia wartości prognostycznej i przydatności decyzyjnej prezentowanych informacji włączono do struktury tego sprawozdania informacje o zrównoważonych przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej. W przypadku ostatniego segmentu, ze względu na jego specyfikę, ograniczono się do opracowania katalogu zestawów informacji o przepływach pieniężnych, które mogą być wykorzystywane przy sporządzaniu niestandardowych raportów dostosowanych do określonych problemów decyzyjnych.

W pracy sformułowano również istotne z punktu widzenia potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej rekomendacje odnoszące się do sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych, a wynikające z powstałej koncepcji. Za najważniejsze, zdaniem autorki, należy uznać:

- stopniowe wprowadzanie obowiązku sporządzania sprawozdania z przepływów pieniężnych metodą bezpośrednią,
- ujednoczenie klasyfikacji przepływów pieniężnych według rodzajów działalności poprzez stosowanie w standardach rachunkowości jednoznacznych, a nie alternatywnych zapisów,
- określenie struktury prezentacji sprawozdania z przepływów pieniężnych, obejmującej podstawowy zakres informacji (pozycji), który jednostka mogłaby w zależności od potrzeb poszerzyć o dodatkowe informacje (pozycje szczegółowe), zgodnie z zasadą istotności,

- ujęcie w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych informacji o zrównoważonych przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej,
- zmiana zakresu dodatkowych informacji i objaśnień do sprawozdania z przepływów pieniężnych.

Ostatni cel cząstkowy został zrealizowany poprzez wskazanie zalet opracowanej koncepcji i kluczowych barier związanych z jej wdrożeniem w praktyce gospodarczej, w tym sposobów ich usuwania. Stanowiło to dopełnienie osiągnięcia celu głównego pracy.

Zdaniem autorki, za najistotniejsze rezultaty badawcze niniejszej pracy należy uznać:

- wskazanie znaczenia informacji finansowej w procesie podejmowania decyzji gospodarczych, w tym cech świadczących o prawidłowości informacji,
- dokonanie przeglądu definicji pojęcia rachunkowości i zaprezentowanie jej funkcji,
- usystematyzowanie wiedzy na temat systemu informacyjnego rachunkowości,
- zidentyfikowanie głównych potrzeb informacyjnych odbiorców informacji finansowej w kontekście informacji generowanych przez system informacyjny rachunkowości,
- zbadanie obszarów wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych w ujęciu retrospektywnym i prospektywnym w procesie podejmowania decyzji gospodarczych,
- objaśnienie istoty przepływów pieniężnych i określenie ich miejsca w systemie informacyjnym rachunkowości, w tym przedstawienie wpływu negatywnych praktyk rachunkowości na prezentację informacji o przepływach pieniężnych,
- zaprezentowanie teorii bilansowych pod kątem poszukiwania podstaw teoretycznych współczesnego rachunku przepływów pieniężnych,
- przeprowadzenie analizy porównawczej wybranych krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości dotyczących prezentacji przepływów pieniężnych w sprawozdaniu finansowym,
- dokonanie wnikliwego przeglądu autorskich koncepcji poświęconych prezentacji przepływów pieniężnych w rachunkowości na miarę XXI wieku, w tym zidentyfikowanie wzorcowych rozwiązań,
- przeprowadzenie badania empirycznego dotyczącego funkcjonowania systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych,
- zidentyfikowanie problemów w funkcjonowaniu systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych w praktyce polskich przedsiębiorstw,
- określenie zapotrzebowania na informacje o przepływach pieniężnych generowane przez system informacyjny rachunkowości,
- rozpoznanie potrzeb i kierunków udoskonalenia systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych,

- opracowanie teoretycznych podstaw kształtowania systemu informacyjnego rachunkowości dla potrzeb prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym,
- opracowanie wzorcowej struktury prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości,
- sformułowanie rekomendacji odnoszących się do sprawozdawczości finansowej przepływów pieniężnych,
- wskazanie uwarunkowań związanych z wdrożeniem w praktyce gospodarczej opracowanej koncepcji.

Autorka wyraża głębokie przekonanie, że niniejsza praca wpisze się w nurt naukowych rozważań nad istotą rachunkowości w procesie podejmowania decyzji gospodarczych i przyczyni się do docenienia roli informacji o przepływach pieniężnych w systemie informacyjnym rachunkowości. Przeprowadzone badania i rozważania są próbą odpowiedzi na ważne, aktualne problemy oraz dylematy rachunkowości. Zdaniem autorki, zaproponowane rozwiązania dotyczące prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości mogą stanowić:

- po pierwsze – asumpt do dalszych badań naukowych w reprezentowanej dziedzinie, a poświęconych w szczególności zwiększeniu użyteczności informacji o przepływach pieniężnych generowanych przez system informacyjny rachunkowości w procesie podejmowania decyzji gospodarczych,
- po drugie – przesłankę do wdrożenia rozwiązań ukierunkowanych na udoskonalenie dotychczasowej praktyki gospodarczej w zakresie funkcjonowania systemu informacyjnego rachunkowości w obszarze przepływów pieniężnych.

BIBLIOGRAFIA

- Accounting Principles Board, 1970, *Basic concepts and accounting principles underlying financial statements of business enterprises. Statements of the Accounting Principles Board, no. 4*, American Institute of Certified Public Accountants, New York.
- Accounting Standards Board, 1996, *Financial Reporting Standard 1 „Cash Flow Statements”*, ASB, London.
- Alver, J., 2005, *Preparation and Analysis of Cash Flow Statements. The Net Profit Approach and Operating Profit Approach*, Working Papers in Economics of Tallinn Technical University, no. 127, s. 39–52.
- Australian Accounting Standards Board, 2011, *Australian Accounting Standard AASB 107 „Statement of Cash Flows”*, AASB, Melbourne.
- Babuńska, E.W., 2013, *Teoria rachunkowości i jej miejsce w dyscyplinarnej strukturze nauk o kierowaniu organizacjami*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 71 (127), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 25–37.
- Banaszyk, P., 2002, *Podstawy organizacji i zarządzania*, Wyższa Szkoła Handlu i Rachunkowości, Poznań.
- Bareja, K., 2013, *Główne wątki dyskusji nad stanem badań naukowych w rachunkowości w Stanach Zjednoczonych*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 71 (127), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 39–54.
- Behringer, S., 2010, *Cash-flow und Unternehmensbeurteilung. Berechnungen und Anwendungsfelder für die Finanzanalyse*, Erich Schmidt Verlag, Berlin.
- Benzacar, K., 2009, *IFRS brings a radical change to financial statement presentation*, CMA Management, vol. 82, no. 9, s. 28–33.
- Bielińska-Dusza, E., 2011, *Essence and significance of management control in public sector in Poland*, Contemporary Issues in Business, Management and Education, Vilnius Gediminas Technical University Press Technika, Vilnius, s. 41–51.
- Blake, J., Akerfeldt, K., Fortes, H., Gowthorpe, C., 1997, *The Relationship between tax and accounting rules. The Swedish Case*, European Business Review, vol. 97, no. 2, s. 85–91.
- Bloemle, M., 1962, *Betriebswirtschaftliche Überlegungen zum “cash-flow” – Begriff*, Die Unternehmung, Vol. 15, s. 200, za: Behringer, S., 2010, *Cash-flow und Unternehmensbeurteilung. Berechnungen und Anwendungsfelder für die Finanzanalyse*, Erich Schmidt Verlag, Berlin.
- Boussard, D., Colasse, B., 1992, *Funds-flow statements and cash-flow accounting in France. Evolution and significance*, European Accounting Review, vol. 1, 229–254.

- Bradbury, M., 2011, *Direct or Indirect Cash Flow Statements?*, Australian Accounting. Review, vol. 21, iss. 2, s. 124–130.
- Broome, O.W., 2004, *Statement of Cash Flows: Time for Change!*, Financial Analysts Journal, vol. 60, no. 2, s. 16–22.
- Brzezin, W., 1995, *Ogólna teoria rachunkowości*, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa.
- Burzym, E., 1980, *Rachunkowość przedsiębiorstw i instytucji*, PWE, Warszawa, s. 13, za: Szychta, A., 1996, *Teoria rachunkowości Richarda Mattessicha w świetle podstawowych kierunków rozwoju nauki rachunkowości. Studium metodologiczne*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa.
- CFA Institute, 2009, *CFA Institute Member Poll. Cash Flow Survey. July 2009*, http://www.cfa-institute.org/Survey/cash_flow_poll_report.pdf [dostęp: 12.02.2011].
- Chmielowiec-Lewczuk, M., 2010, *Budżetowanie finansowe*, w: Nowak, E., Nita, B., *Budżetowanie w przedsiębiorstwie. Organizacja, procedury, zastosowanie*, wyd. 2 popr., Wolters Kluwer Polska, Warszawa, s. 114–143.
- Churchill, N.C., Kriebel, C.H., Stedry, A.C., 1965, *Proposed Research on Management Information Systems*, Management Sciences Research Report No. 54, s. 1–18.
- Cicirko, T., 2010, *Źródła informacji potrzebnych do analizy płynności finansowej*, w: Cicirko, T. (red.), *Podstawy zarządzania płynnością finansową przedsiębiorstwa*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie – Oficyna Wydawnicza, Warszawa, s. 31–79.
- Cieślak, M., 2011, *Podejście etyczne w rachunkowości a jakość sprawozdań finansowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Committee on Information System of the American Accounting Association, 1971, *Accounting and Information Systems*, The Accounting Review. Supplement, vol. 46, iss. 4, s. 287–350.
- Committee on Terminology American Institute of Accountants, 1953, *Accounting Terminology Bulletins, Review and Resume, no. 1*, American Institute of Accountants, New York.
- Corbett, T., 2007, *Finanse do góry nogami: Zdroworozsądkowa rewolucja w rachunkowości*, tłum. W. Biliński, MINT Books, Warszawa.
- Courtney, H.M, Jones, R.A., O'Bryan D, 2005, *Direct Method Cash Flow Statements: Their Time Has Come*, The Review of Business Information Systems, vol. 9, no. 2, s. 23–34.
- Cuzdriorean, D.D., 2010, *The Relationship Between Accounting And Taxation: A Brief International Literature Review*, The Journal of the Faculty of Economics – Economic, vol. 1, no. 1, s. 496–502.
- Cyfert, Sz., 2008, *Informacja w procesie zarządzania*, w: Krzakiewicz, K. (red.), *Teoretyczne podstawy organizacji i zarządzania*, wyd. 2 zm., Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań, s. 153–171.
- Damm, R., 2006, *Bilanztheorie und International Financial Reporting Standards*, GRIN Verlag, Norderstedt.
- Dean, J.W., Sharfman, M.P., 1993, *The relationship between procedural rationality and political behaviour in strategic decision making*, Decision Sciences, vol. 24, 1069–1083, za: Elbanna, S., Child, J., 2007, *The Influence of Decision, Environmental and Firm Characteristics*

- on the Rationality of Strategic Decision-Making, *Journal of Management Studies*, vol. 44, no. 4, s. 561–591.
- DiFabio, Ch., 2009, *Extreme Makeover for Financial Statements?*, *Financial Executive*, vo. 25, no. 3, s. 44–48.
- Dobija, D., 1997, *Model rachunku wyników w warunkach efektywnego rynku jako metoda okresowego przyrostu kapitału własnego*, Praca doktorska, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków, s. 47, za: Gos, W., 2001b, *Przepływy pieniężne w systemie rachunkowości*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Douppnik, T., Perera, H., 2011, *International Accounting*, 3rd ed., McGraw-Hill, New York.
- Dratwińska, B., 1999, *Rozwój sprawozdawczości finansowej w zakresie przepływu środków pieniężnych*, *Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce*, t. 48, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 5–15.
- DRSC, 1999, *Deutscher Rechnungslegungsstandard Nr. 2. DRS 2. Entwurf: 29. April 1999. Kapitalflußrechnung*, Deutsche Rechnungslegungs Standards Committee, Berlin.
- DRSC, 2009, *Deutscher Rechnungslegungs Standard Nr. 2 (DRS 2) Kapitalflussrechnung*, Deutsches Rechnungslegungs Standards Committee, Berlin.
- Drumlak, U., 1999, *Metody badań ankietowych do określania potrzeb informacyjnych kadry zarządzającej*, *Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce*, t. 53, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 38–48.
- Dudek-Szczepankiewicz, E.I., 2004, *Analiza sytuacji finansowej przedsiębiorstwa na bazie sprawozdania z przepływów pieniężnych*, *Monitor Rachunkowości i Finansów*, nr 2, s. 32–37.
- Duhovnik, M., 2008, *Improvements of the cash-flow statement control function in financial reporting*, *Zbornik Radova Ekonomskog Fakulteta u Rijeci: Časopis za Ekonomsku Teoriju i Praksu*, vol. 26, s. 123–150.
- Dziawgo, D., 2011, „Nowe” sprawozdanie finansowe – głos w dyskusji, *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, t. 62 (118), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 83–98.
- EFRAG, 2011, *Outreach on Financial Statement Presentation. Feedback report on meetings with European constituents*, http://www.efrag.org/files/EFRAGpublicletters/FSPOut-reach/EFRAG_outreach_on_Financial_Statement_Presentation_-_feedback_on_meetings.pdf [dostęp: 22.08.2011].
- Estes, R.W., 1973, *Accounting and Society*, John Wiley & Sons, Inc., New York.
- FASB, 1987, *Statement of Financial Accounting Standards No. 95. Statement of Cash Flows*, Financial Accounting Foundation, Norwalk.
- FASB, 2010, *Staff Draft of an Exposure Draft on Financial Statement Presentation*, Financial Accounting Foundation, Norwalk, <http://www.fasb.org/cs/BlobServer?blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs&blobkey=id&blobwhere=1175820952978&blobheader=application%2Fpdf> [dostęp: 16.12.2011].
- Fedak, Z., Karniewska-Mazur, M., 2013, *Kształt sprawozdania finansowego – próba oceny*, *Rachunkowość*, nr 9/2013, s. 2–14.
- Feliński, J.R., 2007, *Pierwszy Krajowy standard rachunkowości w Polsce. „Rachunek przepływów pieniężnych”*, Wydawnictwo SIGMA, Skierniewice.

- Fletcher, H., Ulrich, T., 2010, *The Statement of Cash Flows. Using Financial Statement Equations*, Business Education & Administration, vol. 2, no. 1, s. 15–26.
- Francis, R.N., 2010, *The relative information content of operating and financing cash flow in the proposed cash flow statement*, Accounting & Finance, vol. 50, no. 4, s. 829–851.
- Gabrusewicz, W., 2007a, *Rachunkowość zarządcza w procesie zarządzania*, w: Czubakowska, K., Gabrusewicz, W., Nowak, E., *Podstawy rachunkowości zarządczej*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, s. 225–337.
- Gabrusewicz, W., 2007b, *Podstawy analizy finansowej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007.
- Gabrusewicz, W., 2010, *Analiza finansowa w audycie sprawozdań finansowych*, w: Gabrusewicz, W. (red.), *Audyt sprawozdań finansowych*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, s. 95–157.
- Gad, J., 2011a, *Rachunkowość w procesie nadzoru w spółkach publicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Gad, J., 2011b, *Sprawozdanie finansowe a raport biznesowy*, w: Walińska, E. (red.), *Sprawozdanie finansowe według MSSF. Zasady prezentacji i ujawniania informacji*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa, s. 341–348.
- Gad, J., 2013, *Cechy jakościowe informacji zawartych w raporcie biznesowym w świetle potrzeb informacyjnych dawców kapitału*, w: Zarzecki, D. (red.), *Zarządzanie finansami: finanse publiczne, instrumenty rynku finansowego*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 766, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia nr 62, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 545–555.
- Giacomino, D.E., Akers, M.D., 2010, *Proposed Financial Statement Changes. Reactions To The FASB-IASB Discussion Paper*, Journal of Business & Economics Research, vol. 8, no. 7, s. 59–73.
- Gierusz, J., 2010, *Ocena przygotowanego przez IASB i FASB projektu sprawozdania finansowego*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 56 (112), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 49–58.
- Gil, W.P., 2011, *Rachunek przepływów pieniężnych ex ante narzędziem controllingu finansowego*, w: Nowak, E., Nieplowicz, M. (red.), *Rachunkowość a controlling*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 181, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław, s. 190–197.
- Glynn, J.J., Perrin, J., Murphy, P.P., 2003, *Rachunkowość dla menedżerów*, tłum. J. i A. Stolarek, Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa.
- Gmytrasiewicz, M. (red.), 2005, *Encyklopedia rachunkowości*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa.
- Gmytrasiewicz, M., 2006, *Dylematy współczesnej rachunkowości. Artykuł dyskusyjny*. Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 32 (88), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, s. 87–95.
- Gołębiowski, G., Tłaczała, A., 2009, *Analiza finansowa w teorii i w praktyce*, Difin, Warszawa.
- Gordon, E.A., Henry, E., Jorgensen, B.N., Linthicum, Ch.L., 2012, *Flexibility in Cash Flow Reporting Classification Choices under IFRS*, Working Papers, Fox School of Business and Management, Temple University, Philadelphia.

- Gorynia, M., 1999, *Przedsiębiorstwo w różnych ujęciach teoretycznych*, Ekonomista, nr 4, s. 531–546.
- Gos, W., 1999, *Operatywna kontrola wpływów i wydatków*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce, t. 53, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 49–58.
- Gos, W., 2001a, *Dynamiczne teorie bilansowe jako baza przepływów pieniężnych*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 2 (58), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 33–52.
- Gos, W., 2001b, *Przepływy pieniężne w systemie rachunkowości*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Gos, W., 2004, *Rachunek przepływów pieniężnych w świetle krajowego standardu rachunkowości*, Difin, Warszawa.
- Gos, W., 2010, *Organizacja ksiąg rachunkowych na potrzeby sporządzania rachunku przepływów pieniężnych metodą bezpośrednią*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 56 (112), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 59–69.
- Gos, W., 2011a, *Rachunek przepływów pieniężnych*, Difin, Warszawa.
- Gos, W., 2011b, *Znaczenie i kierunki uproszczeń rachunku przepływów pieniężnych*, w: Kiziukiewicz, T. (red.), *Rachunkowość w teorii i praktyce*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 668, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia nr 41, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 561–571.
- Gottlieb, M., Lewczyński, W., 1993, *Cash Flows. Sprawozdanie z przepływów gotówki*, Instytut Przedsiębiorczości Sopot, Sopot.
- Goyal, M.K., 2004, *A Survey on Popularity of The Direct Method of Cashflow Reporting*, Journal of Applied Management Accounting Research, vol. 2, no. 2, s. 41–52.
- Grabowski, M., Zając, A., 2009, *Dane, informacja, wiedza – próba definicji*, w: Kurkiewicz, J. (red.), *Prace z zakresu informatyki i jej zastosowań*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, nr 798, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków, s. 99–116.
- Griffin, R.W., 1998, *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa, za: Kisielnicki, J., Zach, R., 2012, *Decyzyjne systemy zarządzania (DSZ) – pojęcia, modele, procedury*, w: Kisielnicki, J., Turyna, J. (red.), *Decyzyjne systemy zarządzania*, Difin SA, Warszawa, s. 15–54.
- Groszek, M., 2012, *Płynność głupcze!*, Rzeczpospolita, 19 lipca, s. C3.
- Gryko, J.M., Kluzek, M., Kubiak, J., Nowaczyk, T., 2008, *Planowanie finansowe w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań.
- Hales, J., Orpurt, S.F., 2013, *A Review of Academic Research on the Reporting of Cash Flows from Operations*, Accounting Horizons, vol. 27, no. 3, s. 539–578.
- Hendriksen, E.A., van Breda, M.F., 2002, *Teoria rachunkowości*, tłum. G. Idzikowska i in., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Heno, R., 2009, *Jahresabschluss nach Handelsrecht, Steuerrecht und internationalen Standards (IFRS)*, 6 Aufl, Physica-Verlag, Heidelberg.
- Henry, E., Holzmann, J., 2008, *Financial Statement Presentation*, The Journal of Corporate Accounting & Finance, vol. 20, s. 79–83.

- Hoffjan, A., Kruse, H., 2006, *Open book accounting*, Die Betriebswirtschaft, Vol. 66, Nr. 5, s. 603–606.
- Hoggett, J., Edwards, L., Medlin, J., 2006, *Financial Accounting*, 6th ed., John Wiley & Sons Australia, Ltd, Milton.
- Hońko, S., 2007, *Podstawowe założenia i aktualne znaczenie wybranych teorii bilansowych*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 38 (94), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 77–88.
- Hońko, S., 2010, *Ogólna charakterystyka sprawozdania finansowego*, w: Gos, W., Hońko, S., Szczypa, P., *ABC sprawozdań finansowych. Jak je czytać, interpretować i analizować*, CeDeWu, Warszawa, s. 9–42.
- Hung, H.Y., Chan, M., Yhi, A., 1995, *The Usefulness of Cash Flow Statements*, Asian Review of Accounting, vol. 3, no. 1, s. 92–104.
- IASB, 1989, *IFRS: International Financial Reporting Standards. Official pronouncements as issued at 1 January 2009*, International Accounting Standards Committee Foundation, London.
- IASB, 2004, *International Financial Reporting Standard 5. Non-current Assets Held for Sale and Discontinued Operations*, IFRS Foundation, London, <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/2013/ifrs5.pdf> [dostęp po zalogowaniu: 15.02.2013].
- IASB, 2006, *International Financial Reporting Standard 8. Operating Segments*, IFRS Foundation, London, <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/2013/ifrs8.pdf> [dostęp po zalogowaniu: 19.08.2013].
- IASB, 2008, *Discussion Paper. Preliminary Views on Financial Statement Presentation. Comments to be submitted by 14 April 2009*, IASCF, London, <http://www.iasb.org/NR/rdonlyres/92028667-6118-496E-B0FE-97F829858B5D/0/DPPrelViewsFinStmntPresentation.pdf> [dostęp: 12.02.2011].
- IASB, 2010a, *International Accounting Standard 36. Impairment of Assets*, IFRS Foundation, London, <http://www.ifrs.org/IFRSs/Pages/IFRS.aspx> [dostęp po zalogowaniu: 07.10.2013].
- IASB, 2010b, *Staff Draft of Exposure Draft IFRS X Financial Statement Presentation. 1 July 2010*, IFRS Foundation, London, http://www.iasb.org/NR/rdonlyres/1CCDE163-47FF-4563-A6DD-5A7E9FA80E08/0/FSP_standard_BC_and_guidance.pdf [dostęp: 23.03.2011].
- IASB, 2010c, *The Conceptual Framework for Financial Reporting*, IFRS Foundation, London, <http://www.ifrs.org/IFRSs/Pages/IFRS.aspx> [dostęp po zalogowaniu: 17.09.2012].
- IASB, 2011a, *Financial Statement Presentation. Project set-up*, IFRS Foundation, London, <http://www.ifrs.org/Current+Projects/IASB+Projects/Financial+Statement+Presentation/Financial+Statement+Presentation.htm> [dostęp: 03.02.2012].
- IASB, 2011b, *Phase B – Replacement of IAS 1 and IAS 7*, IFRS Foundation, London, <http://www.ifrs.org/Current+Projects/IASB+Projects/Financial+Statement+Presentation/Phase+B/Phase+B+-+Replacement+of+IAS+1+and+IAS+7.htm> [dostęp: 06.02.2012].
- IASB, 2012a, *International Accounting Standard 1. Presentation of Financial Statements*, IFRS Foundation, London, <http://www.ifrs.org/IFRSs/Pages/IFRS.aspx> [dostęp po zalogowaniu: 29.09.2012].
- IASB, 2012b, *International Accounting Standard 7. Statement of Cash Flows*, IFRS Foundation, London, <http://www.ifrs.org/IFRSs/Pages/IFRS.aspx> [dostęp po zalogowaniu: 29.09.2012].

- Ijiri, Y., 1975, *Theory of Accounting Measurement*, Studies in Accounting Research, no. 10, s. 35, za: Gos, W., 2010, *Organizacja ksiąg rachunkowych na potrzeby sporządzania rachunku przepływów pieniężnych metodą bezpośrednią*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 56 (112), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 59–69.
- Ijiri, Y., 1982, *Triple-entry Bookkeeping and Income Momentum*, Studies in Accounting Research, no. 18, s. 2, za: Wójtowicz, P., 2002, *Teoretyczne i praktyczne problemy wdrożenia systemu trójwymiarowej rachunkowości*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 10 (66), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 132–153.
- Ismail, N.A., King, M., 2007, *Factors influencing the alignment of accounting information systems in small and medium sized Malaysian manufacturing firms*, Journal of Information Systems and Small Business, vol. 1, no. 1–2, s. 1–20.
- Jabłońska-Kośmider, E., 2008, *Kierunki rozwoju współczesnej rachunkowości*, w: Caputa, W. (red.), *Rachunkowość i finanse podmiotów gospodarczych w erze informacji*, CeDeWu Sp. z o.o., Warszawa, s. 17–24.
- Jaruga, A.A., Szychta, A., 2002, *Przedmowa do wydania polskiego*, w: Hendriksen, E.A., van Breda, M.F., 2002, *Teoria rachunkowości*, tłum. G. Idzikowska i in., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Jarugowa, A., 1993, *Rachunkowość finansowa*, RAFIB - Towarzystwo Gospodarcze, Łódź, s. 8, za: Szychta, A., 1996, *Teoria rachunkowości Richarda Mattessicha w świetle podstawowych kierunków rozwoju nauki rachunkowości. Studium metodologiczne*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa.
- Jensen, M., 1986, *Agency costs of free cash flow, corporate finance and takeovers*, American Economic Review, vol. 76, s. 323–329, za: Bates, T.W., Kahle, K.M., Stulz, R.M., 2009, *Why Do U.S. Firms Hold So Much More Cash than They Used To?*, The Journal of Finance, vol. LXIV, no. 5, s. 1985–2021.
- Jung, U., Buchmann, P., Masemann, J., Roos, A., 2010, *Cash Advantage Moving from Fast to Sustainable Impact*, The Boston Consulting Group, <http://www.bcg.com/documents/file41739.pdf> [dostęp: 24.06.2013].
- Jurewicz, A., Walińska, E., 2008, *Jakość informacji finansowej generowanej przez system rachunkowości*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 44 (100), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 101–113.
- Jurewicz, A., Walińska, E., 2011, *Propozycja nowej formuły sprawozdawczej IASB/FASB*, w: Walińska, E. (red.), *Sprawozdanie finansowe według MSSF. Zasady prezentacji i ujawniania informacji*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa, s. 355–363.
- Kabalski, P., 2011, *Rachunkowość finansowa a rachunkowość zarządcza w warunkach stosowania MSSF*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 63 (119), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 93–107.
- Kamela-Sowińska, A., 2006a, *Księgowe obszary udręki*, w: Gabrusewicz, W. (red.), *Prace Katedry Rachunkowości z okazji jubileuszu 75-lecia*, Zeszyty Naukowe nr 82, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań, s. 63–74.
- Kamela-Sowińska, A., 2006b, *Psychologiczne i ekonomiczne źródła oszustw księgowych*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 32 (88), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 106–117.

- Kaplan, R.S., 1982, *Advanced management accounting*, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, s. 607, za: Łada-Cieślak, M., 2000, *Budżetowanie w świetle teorii agencyjnej*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce, t. 56, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 123–128.
- Karmańska, A., 2009, *Wartość ekonomiczna w systemie informacyjnym rachunkowości finansowej*, Difin, Warszawa.
- Khan, M.Y., Jain, P.K., 2010, *Management Accounting*, Tata McGraw-Hill Education, New Delhi.
- Kisielnicki, J., Zach, R., 2012, *Decyzyjne systemy zarządzania (DSZ) – pojęcia, modele, procedury*, w: Kisielnicki, J., Turyna, J. (red.), *Decyzyjne systemy zarządzania*, Difin SA, Warszawa, s. 15–54.
- Kiziukiewicz, T., 2009, *Analiza sprawozdań finansowych i ich wykorzystanie w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, w: Sawicki, K. (red.), *Wykorzystanie polityki bilansowej i analizy finansowej w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Ekspert Wydawnictwo i Doradztwo, Wrocław, s. 171–227.
- Knosala, E., 2011, *Zarys teorii decyzji w nauce administracji*, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa.
- Kobiela-Pionnier, K., 2006, *Jak wykorzystać bilans oraz rachunek zysków i strat do sporządzenia rachunku przepływów pieniężnych*, Biuletyn Rachunkowości i Finansów, nr 17, s. 9–15.
- Kobiela-Pionnier, K., 2007, *Jak wykazać transakcje leasingowe w rachunku przepływów pieniężnych*, Biuletyn Rachunkowości i Finansów, nr 1.
- Kosińska, J., Cicerko, T., 2010, *Płynność finansowa – zagadnienia wstępne*, w: Cicerko, T. (red.), *Podstawy zarządzania płynnością finansową przedsiębiorstwa*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie – Oficyna Wydawnicza, Warszawa, s. 11–30.
- Kowalak, R., 2008, *Ocena kondycji finansowej przedsiębiorstwa w badaniu zagrożenia upadłością*, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr Sp. z o.o. Gdańsk.
- Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 „Rachunek przepływów pieniężnych”*, Dz.Urz. Min.Fin. z dnia 29 sierpnia 2003 r., nr 12, poz. 69.
- Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 „Rachunek przepływów pieniężnych”*, Dz.Urz. Min.Fin. z dnia 24 czerwca 2010 r., nr 6, poz. 25.
- Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 „Rachunek przepływów pieniężnych”*, Dz.Urz. Min.Fin. z dnia 2 sierpnia 2011 r., nr 6, poz. 26.
- Krasodomska, J., 2010, *Anglosaski i kontynentalny model rachunkowości na przykładzie wybranych krajów*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 55 (111), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 119–137.
- Kuhn, T.S., 2009, *Struktura rewolucji naukowych*, tłum. H. Ostromęcka, J. Nowotniak, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa.
- Kwong, L.Ch., 2010, *Financial reporting of cash flow. Arbitrary items and management preferences*, Journal of Modern Accounting and Auditing, vol. 6, no. 4, s. 1–15.
- Lachmirowicz, M., 2012, *Rachunek przepływów pieniężnych w praktyce*, CeDeWu Sp. z o.o., Warszawa.
- Łada, M., 2009, *Rachunkowość otwartych ksiąg – zarys koncepcji*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 49 (105), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 131–143.

- Łada-Cieślak, M., 2000, *Budżetowanie w świetle teorii agencyjnej*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce, t. 56, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 123–128.
- Lee, T.A., 1981, *A Survey of Accountants' Opinions on Cash Flow Reporting*, A Journal of Accounting, Finance and Business Studies, vol. 17, no. 2, s. 130–144.
- Łukasik, G. (red.), 2007, *Przedsiębiorstwo na rynku kapitałowym*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice, s. 23, za: Łukasik, G., 2009a, *Podstawy modeli analizy finansowej współczesnego przedsiębiorstwa*, w: Łukasik, G. (red.), *Analiza finansowa w procesie decyzyjnym współczesnego przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice, s. 13–34.
- Łukasik, G., 2008, *Ocena przepływów pieniężnych i ich wykorzystanie w procesie decyzyjnym przedsiębiorstwa*, w: Dziawgo, L. (red.), *Współczesne finanse*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, za: Łukasik, G., 2009b, *Wykorzystanie analizy przepływów pieniężnych w procesie decyzyjnym przedsiębiorstwa (ujęcie dynamiczne)*, w: Łukasik, G. (red.), *Analiza finansowa w procesie decyzyjnym współczesnego przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice, s. 103–130.
- Łukasik, G., 2009a, *Podstawy modeli analizy finansowej współczesnego przedsiębiorstwa*, w: Łukasik, G. (red.), *Analiza finansowa w procesie decyzyjnym współczesnego przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice, s. 13–34.
- Łukasik, G., 2009b, *Wykorzystanie analizy przepływów pieniężnych w procesie decyzyjnym przedsiębiorstwa (ujęcie dynamiczne)*, w: Łukasik, G. (red.), *Analiza finansowa w procesie decyzyjnym współczesnego przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice, s. 103–130.
- Luty, Z., 1999, *Jakość informacji w systemie rachunkowości finansowej. Tezy do dyskusji*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce, t. 51, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 105–109.
- Luty, Z., 2010, *Kierunki zmian sprawozdawczości finansowej*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 56 (112), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 127–138.
- Mackevicius, J., Senkus, K., 2006, *The System of Formation and Evaluation of the Information Of Cash Flows*, Journal of Business, Economies and Management, vol. 7, no. 4, s. 171–182.
- Maślanka, T., 2008, *Przepływy pieniężne w zarządzaniu finansami przedsiębiorstw*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
- Maślankowski, K., 2005, *Rachunkowość kreatywna a wartość informacyjna sprawozdań finansowych*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 25 (81), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 18–33.
- Masztalerz, M., 2010, *Użyteczność sprawozdań finansowych dla inwestorów giełdowych w świetle finansów klasycznych i behawioralnych*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 57 (113), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 41–55.
- Matis, D., Vladu, A.B., Negrea, L., 2009, *Cash-flow Reporting between Potential Creative Accounting Techniques and Hedging Opportunities. Case Study Romania*, Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica, vol. 11, no. 1, s. 140–153.

- Mattessich, R., Küpper, H.U., 2003, *Accounting Research in the German Language Area-First Half of the 20th Century*, Review of Accounting and Finance, vol. 2, no. 3, s. 106–137.
- Matuszak, Ł., Samelak, J., 2009, *Wycena w teorii i praktyce rachunkowości. Artykuł dyskusyjny*, w: pracownicy Katedry Rachunkowości SGH (red.), *Problemy współczesnej rachunkowości*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.
- McCreadie, M., Rice, R.E., 1999, *Trends in analyzing access to information. Part 1. Cross-disciplinary conceptualizations of access*, Information Processing and Management, no. 25, s. 45–76, za: Czerwiński, A., 2011, *Przemiany na rynkach informacji*, Studia i Monografie nr 456, Uniwersytet Opolski, Opole.
- McEnroe, J.E., 1996, *Cash Flow Accounting: Is it Time for Increased Disclosure?* Journal of Applied Business Research, vol. 12, no. 1, s. 47–51.
- Meek, G.K., Saudagaran, S.M., 1990, *A Survey of Research on Financial Reporting in a Transnational Context*, Journal of Accounting Literature, s. 145–82, za: Douplik, T., Perera, H., 2011, *International Accounting*, 3rd ed., McGraw-Hill, New York.
- Megan, O., Hategan, C., Caciuc, L., Cotlet, B., 2009, *The Cash-Flow Statement – Between True and Manipulation*, Annals of the University of Petrosani, Economics, vol. 9, no. 2, s. 127–136.
- Micherda, B., 2011a, *Funkcje współczesnej rachunkowości*, w: Micherda, B. (red.), *Współczesne aspekty realizacji kontrolnej funkcji rachunkowości*, Difin, Warszawa, s. 13–36.
- Micherda, B. (red.), 2011b, *Sprawozdania finansowe i ich analiza. Analiza finansowa*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce. Zarząd Główny. Instytut Certyfikacji Zawodowej Księgowych, Warszawa.
- Micherda, B., 2012, *Wybrane aspekty ewolucji rachunkowości*, w: Micherda, B. (red.), *Kierunki ewolucji sprawozdawczości i rewizji finansowej*, Difin, Warszawa, s. 14–30.
- Micherda, B., Górka, Ł., Szulc, M., 2010, *Zarządcza interpretacja sprawozdania finansowego*, Difin, Warszawa.
- Międzynarodowy Standard Rewizji Finansowej 240. Odpowiedzialność biegłego rewidenta podczas badania sprawozdań finansowych dotycząca oszustw*, 2008, http://www.kibr.webserwer.pl/_doc/msrf/MSRF_240.pdf [dostęp: 25.06.2012].
- Miller, P.B.W., Bahnson, P., 2002, *Fast Track to Direct Cash Flow Reporting*, Strategic Finance, vol. 83, no. 8, s. 51–57.
- Ministry of Finance, 2006, *Accounting Standards for Enterprises No. 31. Cash Flow Statements*, Ministry of Finance, Beijing.
- Moxter, A., 1984, *Bilanzlehre. Band I. Einführung in die Bilanztheorie*, 3. Aufl., Wiesbaden. s. 1, za: Damm, R., 2006, *Bilanztheorie Und International Financial Reporting Standards*, GRIN Verlag, Norderstedt.
- Mulford, Ch.W., Comiskey, E.E., 2002, *The Financial Numbers Game. Detecting Creative Accounting Practices*, John Wiley & Sons, Inc., New York.
- Mulford, Ch.W., Comiskey, E.E., 2005, *Creative Cash Flow Reporting. Uncovering Sustainable Financial Performance*, John Wiley & Sons, Inc., New Jersey.
- Mulford, Ch.W., Ely, M., 2003, *Adjusted Cash Flow and the S&P 100. The Source of the Adjustments*, Georgia Tech Financial Analysis Lab, Georgia Institute of Technology, Atlanta, za: Mulford, Ch.W., Comiskey, E.E., 2005, *Creative Cash Flow Reporting: Uncovering Sustainable Financial Performance*, John Wiley & Sons, Inc., New Jersey.

- Naruć, W., 2013, *Planowanie finansowe efektywnym narzędziem zarządzania. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Marina, Wrocław.
- Negrea, L., Matis, D., Mustata, R., 2011, *Cash Flow Reporting and Creative Accounting*, Annals of the University of Oradea. Economic Science, vol. 1, no. 2, s. 597–602.
- Niedbała, B., 2007, *Sprawozdania z realizacji projektów*, w: Sierpińska, M. (red.), *System raportowania wyników w controllingu operacyjnym*, Vizja Press&IT, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie, Warszawa, s. 95–104.
- Nita, B., 2009, *Rola rachunkowości zarządczej we wspomaganii zarządzania dokonaniem przedsiębiorstwa*, Prace naukowe nr 68 Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Nita, B., 2010, *Podstawowe uwarunkowania projektowania sprawozdawczości zarządczej*, w: Micherda, B. (red.), *Perspektywy rozwoju rachunkowości, analizy i rewizji finansowej w teorii i praktyce*, t. 2, Studia i Prace Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie nr 14, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków, s. 69–79.
- Nita, B., 2013, *Teoria uwarunkowań sytuacyjnych w rachunkowości zarządczej*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 71 (127), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 193–209.
- Nobes, Ch., Parker, R.B., 2008, *Comparative International Accounting*, 3rd ed., Pearson Education Limited, Harlow.
- Nowak, E., 2010, *Decyzyjna i prognostyczna przydatność informacji prezentowanych w sprawozdaniach finansowych*, w: Nowak, E. (red.), *Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza w planowaniu i kontroli działalności*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 135, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 117–126.
- Nowak, M., 2010, *Budżetowanie jako instrument zarządzania*, w: Nowak, E., Nita, B., *Budżetowanie w przedsiębiorstwie. Organizacja, procedury, zastosowanie*, wyd. 2 popr., Wolters Kluwer Polska, Warszawa, s. 15–32.
- Nowak, W.A., 2008, *Księgowość jako proces badawczy – artykuł dyskusyjny*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 42 (98), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 269–284.
- Nowak, W.A., 2010, *Teoria sprawozdawczości finansowej. Perspektywa standardów rachunkowości*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- Nurnberg, H., 2006, *Perspectives on the Cash Flow Statement under FASB Statement No. 95*, Center for Excellence in Accounting & Security Analysis, New York.
- Olchowicz, I., Tłaczała, A., 2008, *Sprawozdawczość finansowa według krajowych i międzynarodowych standardów*, Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa.
- Ostaszewski, J., 1996, *Analiza cash flow – podstawą budowy strategii firmy*. Agencja Wydawnicza InterFart, Łódź.
- Ostoj, J., 2008, *Efektywność gospodarowania zasobem informacji w przedsiębiorstwie – determinanty i problemy pomiaru*, w: Caputa, W. (red.), *Rachunkowość i finanse podmiotów gospodarczych w erze informacji*, CeDeWu Sp. z o.o., Warszawa, s. 61–82.
- Paszula, M., 2010, *Rachunkowość jest jedna – problem do dyskusji*, w: Micherda, B. (red.), *Perspektywy rozwoju rachunkowości, analizy i rewizji finansowej w teorii i praktyce*, t. 2, Studia

- i Prace Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie nr 14, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków, s. 109–117.
- Poetschke, H., 2009, *Istota systemu rachunkowości*, w: Samelak, J. (red.), *Rachunkowość finansowa. Teoretyczne podstawy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań, s. 7–29.
- Pokojska, A., 2010, *Zmiany w sprawozdaniach będą kosztowne*, Dziennik Gazeta Prawna, 29 listopada, s. 26.
- Pomykalska, B., 2007, *Analiza procesu podejmowania decyzji finansowych w przedsiębiorstwie*, w: Pomykalska, B., Pomykalski, P., *Analiza finansowa przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 19–29.
- Pounder, B., 2008, *Financial Statements. Unlike Any You've Seen. Part 2*, Strategic Finance, December, s. 19–20.
- Przychocka, I., 2012, *Kondycja finansowa firmy przez pryzmat analizy finansowej*, wyd. 2 zm. i popr., Wydawnictwo SIGMA SPJ, Warszawa.
- Quick, R., Wolz, M., 2012, *Bilanzierung in Fällen Grundlagen. Aufgaben und Lösungen nach HGB und IFRS*, 5 Aufl., Schäffer-Poeschel, Stuttgart.
- Rama, D.V., Jones, F.L., 2006, *Accounting Information Systems*, Thomson South-Western, Mason, s. 6, za: Gad, J., 2011a, *Rachunkowość w procesie nadzoru w spółkach publicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Remlein, M., 2011, *Koncepcja prezentacji całkowitych dochodów w sprawozdaniu finansowym według IASB i FASB*, w: Gabrusewicz, W., Samelak, J. (red.), *Dylematy współczesnej rachunkowości*, Zeszyty Naukowe nr 174, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań, s. 122–134.
- Robbins, S.P., 2000, *Zasady zachowania w organizacji*, Zysk i S-ka, Poznań, za: Kisielnicki, J., Zach, R., 2012, *Decyzyjne systemy zarządzania (DSZ) – pojęcia, modele, procedury*, w: Kisielnicki, J., Turyna, J. (red.), *Decyzyjne systemy zarządzania*, Difin SA, Warszawa, s. 15–54.
- Rozporządzenie MNiSW z 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych, Dz.U., nr 179, poz. 1065.
- Rzepnikowska, M., Śniezek E., 1995, *Przeptywy środków pieniężnych. Poradnik w zakresie metodologii i techniki sporządzania sprawozdań*. Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa.
- Sabău, L.I., 2012, *Empirical Study Concerning The Views On The Format Of Cash Flow Statements*, Anale. Seria Stiinte Economice. Timisoara, vol. 18, Supplement, s. 293–300.
- Sałyda, P., 2011, *Rachunek przepływów pieniężnych w praktyce. Techniki sporządzania*, wyd. 2 uzup., Oficyna Wydawnicza „UNIMEX”, Wrocław.
- Samelak, J., 2011a, *Czy nowy model sprawozdania finansowego według MSSF jest sprawozdaniem ogólnego przeznaczenia?*, w: Gabrusewicz, W., Samelak, J. (red.), *Dylematy współczesnej rachunkowości*, Zeszyty Naukowe nr 174, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań, s. 135–144.
- Samelak, J., 2011b, *Kierunki zmian współczesnej sprawozdawczości finansowej*, w: Gabrusewicz, W., Samelak, J. (red.), *Kierunki zmian we współczesnej rachunkowości*, Zeszyty Naukowe nr 191, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań, s. 152–159.

- Samelak, J., 2013, *Zintegrowane sprawozdanie przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Schäfer, H., Lindenmayer, P., 2005, *Externe Rechnungslegung und Bewertung von Humankapital*, Hans-Böckler-Stiftung, Düsseldorf.
- Schmalenbach, E., 1962, *Dynamische Bilanz*, 13. Auflage, Köln, s. 49, za: Behringer, S., 2010, *Cash-flow und Unternehmensbeurteilung. Berechnungen und Anwendungsfelder für die Finanzanalyse*, Erich Schmidt Verlag, Berlin.
- Schmidt, W., 2004, *Der strategische Cashflow als Ausgangspunkt*, Accounting, nr 2, s. 10–11.
- Schneider, K., 2008, *Kreatywne i agresywne aspekty rachunkowości*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 44 (100), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 197–206.
- Schruff, W., 2012, *Sprawozdawczość według MSSF – między prognozą przepływów pieniężnych a rozliczeniem się zarządu z powierzonych środków*, Rachunkowość nr 3/2012, s. 18–22.
- Sharma, D.S., Iselin, E.R., 2003, *The decision usefulness of reported cash flow and accrual information in a behavioural field experiment*, Accounting and Business Research, vol. 33, no. 2, s. 123–135.
- Shough, S., 2010, *What the CPA's Think about the Proposed Financial Statement Presentation*, Journal of Business and Economic Research, vol. 7, no. 11, s. 103–112, za: Giacomino, D.E., Akers, M.D., 2010, *Proposed Financial Statement Changes. Reactions To The FASB-IASB Discussion Paper*, Journal of Business & Economics Research, vol. 8, no. 7, s. 59–73.
- Sierpińska, M., 2007, *Istota i przesłanki sporządzania raportów*, w: Sierpińska, M. (red.), *System raportowania wyników w controllingu operacyjnym*, Vizja Press&IT, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie, Warszawa, s. 47–52.
- Simon, H.A., 1976, *Działanie administracji. Proces podejmowania decyzji w organizacjach administracyjnych*, tłum. K. Poznański, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, s. 174 i n., za: Knosala, E., 2011, *Zarys teorii decyzji w nauce administracji*, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa.
- Simon, H.A., 1978, *Rational Decision Making in Business Organizations*, American Economic Review, vol. 69, no. 4, s. 493–513.
- Skoczylas, W. (red.), 2009, *Analiza sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstwa*, Stowarzyszenie księgowych w Polsce, Warszawa.
- Skrzywan, S., 1968, *Teoretyczne podstawy rachunkowości*, PWE, Warszawa, s. 5, za: Szychta, A., 1996, *Teoria rachunkowości Richarda Mattessicha w świetle podstawowych kierunków rozwoju nauki rachunkowości. Studium metodologiczne*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa.
- Słownik Języka Polskiego PWN. A–K*, 1996a, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Słownik Języka Polskiego PWN. R–Z*, 1996b, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Smejda, M. 2006, *Użyteczność decyzyjna informacji zawartych w sprawozdawczości finansowej*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 32 (88), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 174–181.
- Śnieżek, E., 1994, *Rachunek przepływów pieniężnych w teorii i praktyce rachunkowości*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa.

- Śnieżek, E., 2002, *Przewodnik po cash flow. Część I. Metodologia i techniki sporządzania według znowelizowanej ustawy o rachunkowości*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa.
- Śnieżek, E., 2005, *Przepływy pieniężne jako szczególny obszar integracji rachunkowości finansowej i rachunkowości zarządczej*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 30 (86), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 110–128.
- Śnieżek, E., 2007, *Rachunek przepływów pieniężnych*, wyd. 3 zm., Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Gdańsk.
- Śnieżek, E., 2008a, *Jak korzystać z rachunku przepływów pieniężnych?*, Rachunkowość, nr 1, s. 21–34.
- Śnieżek, E., 2008b, *Powtarzalne operacyjne przepływy pieniężne jako element raportu biznesowego*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 42 (98), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 307–321.
- Śnieżek, E., 2009, *Sprawozdawczość przepływów pieniężnych – krytyczna ocena i propozycja modelu*, Rachunkowość, nr 11/2009, s. 41–44.
- Śnieżek, E., 2011, *The picture of financial condition of Polish listed companies in 1995–2010 on the base of their cash flows initial evaluation*, w: Acta Universitatis Lodzianis. Folia Oeconomica 257, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 61–78.
- Śnieżek, E., 2012, *Wykorzystanie relacji między elementami pieniężnymi i memoriałowymi w procesach decyzyjnych – przegląd badań empirycznych*, w: Szychta, A., Śnieżek, E. (red.), *Pomiar i sprawozdawczość dokonań podmiotów gospodarczych*, Acta Universitatis Lodzianis, Folia Oeconomica 263, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 123–143.
- Śnieżek, E., Walińska E., 2006, *Przepływy pieniężne jako przedmiot dokumentacji systemu rachunkowości i sprawozdawczości finansowej jednostki – wybrane aspekty praktyczne*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 35 (91), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 157–181.
- Śnieżek, E., Wiatr, M., 2009, *Współczesne kierunki modelowania raportów finansowych na przykładzie wybranych modyfikacji bilansu i rachunku przepływów pieniężnych*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 49 (105), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 237–253.
- Śnieżek, E., Wiatr, M., 2011a, *Interpretacja i analiza przepływów pieniężnych. Ujęcie sprawozdawcze i menedżerskie*, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa.
- Śnieżek, E., Wiatr, M., 2011b, *Praktyczne aspekty sprawozdawczości przepływów pieniężnych*, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa.
- Śnieżek, E., Wiatr, M., 2011c, *Raportowanie przepływów pieniężnych w kontekście zmian we współczesnej sprawozdawczości finansowej*, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa.
- Sojak, S., 2011, *Rachunkowość przymiotnikowa*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 62 (118), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 265–287.
- Sokół, A., 2010, *Sprawozdawczość finansowa przedsiębiorstw*, w: Sokół, A., Surmacz, A. O., Brojak-Trzaskowska, M., Porada-Rochoń, M., Lubomska-Kalisz, J., *Analiza sprawozdań finansowych. Wybrane zagadnienia*, CeDeWu, Warszawa, s. 9–32.

- Solas, C., Ayhan, S., 2008, *The Historical Evolution of Accounting in China (Novissima Sinica). Effects of Culture (2nd Part)*, Spanish Journal of Accounting History, No. 8, s. 138–163.
- Steinhouse, R., 2012, *Podjęmowanie decyzji. Co trzeba wiedzieć, robić i mówić, aby podejmować właściwe decyzje*, tłum. B. Solecki, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Stolowy, H., Touron, P., 1998, *The integration of financial accounting, management accounting and cash flow accounting: the user's opinion*, Workshop Organized by the Amos Tuck School at Dartmouth College, May 29, Hanover, New Hampshire.
- Stoner, J.A.F., Freeman, R.E., Gilbert, D.R., 2001, *Kierowanie*, wyd. 2 zm., Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Szczepankiewicz, E., 2008, *Jak jest skonstruowany rachunek przepływów pieniężnych*, Monitor Księgowego, nr 2, s. 51–57.
- Szczepańska, M., 2011, *Perspektywy rozwoju sprawozdawczości przepływów pieniężnych wobec wyzwań współczesnej gospodarki*, w: Gabrusewicz, W. (red.), *Problemy sporządzania i badania sprawozdań finansowych w aktualnych uwarunkowaniach gospodarczych*, Krajowa Izba Biegłych Rewidentów, Poznań, s. 117–127.
- Szczepańska, M., 2012a, *Koncepcja sprawozdawczości przepływów pieniężnych w świetle projektu IASB i FASB*, w: Gabrusewicz, W., Samelak, J. (red.), *Obszary badawcze współczesnej rachunkowości*, Zeszyty Naukowe nr 233, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań, s. 110–121.
- Szczepańska, M., 2012b, *Rachunek przepływów pieniężnych wobec kreatywnych i agresywnych praktyk rachunkowości*, w: Gabrusewicz, W., Samelak, J. (red.), *Rozpoznanie i ujawnianie obszarów ryzyka gospodarczego w sprawozdaniach finansowych*, Krajowa Izba Biegłych Rewidentów, Poznań, s. 126–136.
- Szczęsny, W., 2010, *Wprowadzenie do budżetowania kapitałowego*, w: Szczęsny, W., Śliwa, J. (red.), *Budżetowanie operacyjne, finansowe i kapitałowe w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa, s. 128–143.
- Szczypta, A., 2007, *Rachunkowość zarządcza. Klucz do sukcesu*, CeDeWu, Warszawa.
- Szmerekiet, A., 2004, *Model rachunkowości finansowej w Niemczech w kontekście innych rozwiązań światowych*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 19 (75), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 115–138.
- Szychta, A., 1996, *Teoria rachunkowości Richarda Mattessicha w świetle podstawowych kierunków rozwoju nauki rachunkowości. Studium metodologiczne*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa.
- Szychta, A., 2006, *Od rozróżnienia do konwergencji rachunkowości zarządczej*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 32 (88), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 194–216.
- Szychta, A., 2007, *Etapy ewolucji i kierunki integracji metod rachunkowości zarządczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 42, za: Gos, W., 2011, *Rachunek przepływów pieniężnych*, Difin, Warszawa.
- Szychta, A., 2010, *Współczesne kierunki zainteresowania teorii rachunkowości finansowej w świetle zarysu jej rozwoju*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 56 (112), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 245–265.

- Szydełko, A., 2013, *Rachunkowość jako baza informacyjna controllingu*, w: Nowa, E. (red.), *Controlling dla menedżerów*, CeDeWu, Warszawa, s. 111–137.
- Tłaczała, A., 2010a, *Korekty w metodzie pośredniej – wykorzystanie danych z innych elementów sprawozdania finansowego lub bezpośrednio z ewidencji księgowej*, Biuletyn Rachunkowości, nr 4, s. 28–35.
- Tłaczała, A., 2010b, *Podatki w rachunku przepływów pieniężnych*, Biuletyn Rachunkowości, nr 4, s. 28–35.
- Turyńska, J., 2006, *Rachunkowość jako system informacyjny: aspekty modelowe*, Problemy Zarządzania. Finanse i Rachunkowość Zarządcza, nr 4, s. 143, za: Turyńska, J., 2012b, *Rachunkowość jako system informacyjny wspomagający procesy decyzyjne w organizacji gospodarczej*, w: Kisielnicki, J., Turyńska, J. (red.), *Decyzyjne systemy zarządzania*, Difin SA, Warszawa, s. 168–194.
- Turyńska, J., 2008a, *MSR 7. Rachunek przepływów pieniężnych*, Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa.
- Turyńska, J., 2008b, *System informacyjny rachunkowości – ramy koncepcyjne*, w: Kostera, M. (red.), 2008, *Nowe Kierunki w zarządzaniu*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa, s. 57, za: Gad, J., 2011a, *Rachunkowość w procesie nadzoru w spółkach publicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Turyńska, J., 2012a, *Informacje dla procesów decyzyjnych*, w: Kisielnicki, J., Turyńska, J. (red.), *Decyzyjne systemy zarządzania*, Difin SA, Warszawa, s. 137–167.
- Turyńska, J., 2012b, *Rachunkowość jako system informacyjny wspomagający procesy decyzyjne w organizacji gospodarczej*, w: Kisielnicki, J., Turyńska, J. (red.), *Decyzyjne systemy zarządzania*, Difin SA, Warszawa, s. 168–194.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. z 1994 r., nr 121, poz. 591.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. z 2013 r., poz. 330, ze zm.
- Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o zmianie ustawy o rachunkowości, Dz.U. z 2000 r., nr 113, poz. 1186.
- Vause, B., 2005, *Guide to Analysing Companies*, 4th ed., Profile Books, London.
- Vogel, D., 1999, *Financial Investigations. A Financial Approach to Detecting and Resolving Crimes*, DIANE Publishing, Washington.
- Wagoner, J., 2011, *Financial Information and Rational Irrationality*, Journal of Financial Service Professionals, vol. 65, no. 1, s. 15–17.
- Wajszczuk, K. (red.), 2013, *Rachunek przepływów pieniężnych w teorii i praktyce. Program komputerowy: Cash Flow System*, Difin SA, Warszawa.
- Walczak, M., 2007, *Znaczenie analizy finansowej w systemie informacyjnym zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem*, w: Walczak, M. (red.), *Analiza finansowa w zarządzaniu współczesnym przedsiębiorstwem*, Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa, s. 44–70.
- Walińska, E., 2008, *Rachunkowość polska w oczekiwaniu na kolejne zmiany*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 42 (98), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 335–345.
- Walińska, E., 2009, *Bilans jako fundament sprawozdawczości finansowej w kontekście zmian współczesnej rachunkowości*, Wolters Kluwer, Warszawa, s. 164, za: Gad, J., 2011a,

- Rachunkowość w procesie nadzoru w spółkach publicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Walińska, E., 2011, *Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa w warunkach globalnego rynku*, w: Walińska, E. (red.), *Sprawozdanie finansowe według MSSF. Zasady prezentacji i ujawniania informacji*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa, s. 19–23.
- Wampler, B., Smolinski, H.C., Vines, T., 2009, *Making Stronger Statements: Cash Flow and Income*, *Strategic Finance*, vol. 91, no. 4, s. 43–49.
- Warren, C.S., Reeve, J.M., Duchac, J.E., 2008, *Financial & Managerial Accounting*, Cengage Learning, Mason.
- Waśniewski, T., 1997, *Analiza finansowa w przedsiębiorstwie*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa.
- Wąsowski, W., 2005, *Kreatywna rachunkowość. Fałszowanie sprawozdań finansowych*, Difin, Warszawa.
- Weber, H.K., 1982, *Rentabilität – Produktivität – Liquidität*, Poeschel Verlag, s. 109–118, za: Waśniewski, T., 1997, *Analiza finansowa w przedsiębiorstwie*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa.
- Wędzki, D., 2001, *Zarządzanie płynnością finansową w przedsiębiorstwie*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Wędzki, D., 2002, *Strategie płynności finansowej przedsiębiorstwa. Przepływy pieniężne a wartość dla właścicieli*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków.
- Wędzki, D., 2009, *Analiza wskaźnikowa sprawozdania finansowego. Tom 2. Wskaźniki finansowe*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- Wędzki, D., 2010a, *Sekwencje przepływów pieniężnych w grupie bankrutów i nie bankrutów*, *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, t. 57 (113), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 101–123.
- Wędzki, D., 2010b, *Wykorzystanie rachunku przepływów pieniężnych do analizy finansowej*, *Rachunkowość*, nr 1, s. 24–36.
- Wędzki, D., 2013, *Przepływy pieniężne w wycenie metodą DCF a prawo bilansowe*, w: Zarzecki, D. (red.), *Zarządzanie finansami: wycena przedsiębiorstw, zarządzanie wartością, zarządzanie ryzykiem*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 761, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia nr 60*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 143–155.
- Weiss, J., 2006, *Transform Your Cash Flow Processes with Financial Supply Chain Management*, SAP Insider, January-March.
- Wiatr, M., 2008, *Bilans na miarę XXI wieku – w kierunku sprawozdawczości kreatywnej, czy doktryn bilansowych – artykuł dyskusyjny*, *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, t. 42 (98), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa, s. 369–382.
- Wytyczne Ministra Finansów z dnia 23 listopada 1995 r. w sprawie sporządzania z przepływu środków pieniężnych, Dz.Urz. Min.Fin. z dnia 1 grudnia 1995 r., nr 20, poz. 92.
- Yap, Ch., 1997, *Users' perceptions of the need for cash flow statements. Australian evidence*, *The European Accounting Review*, vol. 6, no. 4, s. 653–672.

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1.1.	Warunki podejmowania decyzji.....	19
Rysunek 1.2.	Rola informacji w procesie podejmowania decyzji	21
Rysunek 1.3.	Obieg informacji w procesie podejmowania decyzji pomiędzy systemem informacyjnym a systemem zarządzania przedsiębiorstwem	21
Rysunek 1.4.	Cechy jakościowe według „Założeń koncepcyjnych sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych”	26
Rysunek 1.5.	Cechy jakościowe według „Założeń koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej”	28
Rysunek 1.6.	System w ujęciu cybernetycznym.....	36
Rysunek 1.7.	Miejsce systemu informacyjnego rachunkowości w systemie informacyjnym jednostki gospodarczej.....	39
Rysunek 1.8.	System informacyjny rachunkowości – ujęcie cybernetyczne.....	40
Rysunek 1.9.	Miejsce analizy finansowej w funkcjonalnej strukturze rachunkowości	46
Rysunek 1.10.	System informacyjny rachunkowości i podsystem informacyjny sprawozdawczości finansowej a system informacyjny jednostki gospodarczej	47
Rysunek 1.11.	Pozyskanie, przetworzenie informacji, oferta informacji a potrzeby informacyjne	53
Rysunek 1.12.	Podstawowe obszary decyzyjne przedsiębiorstwa.....	54
Rysunek 1.13.	Model oceny przepływów pieniężnych w ujęciu retrospektywnym	58
Rysunek 2.1.	Przepływy pieniężne a wynik finansowy	75
Rysunek 2.2.	Powiązania pomiędzy elementami rocznego sprawozdania finansowego	78
Rysunek 2.3.	Cechy niepowtarzających się przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej.....	120
Rysunek 2.4.	Ogólna struktura modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych jako elementu raportu biznesowego przedsiębiorstwa.....	130
Rysunek 4.1.	Schematyczne ujęcie zakresu przedmiotowego koncepcji prezentacji przepływów pieniężnych w ujęciu sprawozdawczym i decyzyjnym w ramach systemu informacyjnego rachunkowości	203
Rysunek 4.2.	Powiązania między poszczególnymi segmentami i ich podstawowymi elementami w ramach opracowanej koncepcji	212
Rysunek 4.3.	Modelowe ujęcie konstrukcji podstawowych raportów prezentowanych w ramach segmentów 1–3 opracowanej koncepcji.....	213
Rysunek 4.4.	Przykład wykorzystania symboliki sygnalizacji świetlnej w prezentacji odchyleń.....	219

SPIS TABEL

Tabela 1.1.	Podział informacji wykorzystywanych w procesie podejmowania decyzji dotyczących działalności przedsiębiorstwa według wybranych kryteriów.....	21
Tabela 1.2.	Przegląd definicji pojęcia rachunkowości.....	31
Tabela 1.3.	Ramy koncepcyjne systemu informacyjnego rachunkowości	41
Tabela 1.4.	Odbiorcy informacji finansowej i ich potrzeby informacyjne	54
Tabela 2.1.	Struktura rachunku przepływów pieniężnych sporządzonego metodą bezpośrednią i pośrednią.....	72
Tabela 2.2.	Wpływ różnic w klasyfikacji przepływów pieniężnych na wartość przepływów pieniężnych z poszczególnych rodzajów działalności	85
Tabela 2.3.	Zdarzenia gospodarcze a elementy bilansu.....	90
Tabela 2.4.	Sprawozdanie ze źródeł i wykorzystania funduszy za rok kończący się 31 grudnia 1925	91
Tabela 2.5.	Różnice między anglosaskim a kontynentalnym systemem rachunkowości	97
Tabela 2.6.	Struktura wybranych krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości poświęconych rachunkowi przepływów pieniężnych.....	99
Tabela 2.7.	Zawartość merytoryczna Krajowego Standardu Rachunkowości nr 1 „Rachunek przepływów pieniężnych”.....	101
Tabela 2.8.	Zawartość merytoryczna Standardu Sprawozdawczości Finansowej 1 „Rachunki przepływów pieniężnych”.....	102
Tabela 2.9.	Zawartość merytoryczna Australijskiego Standardu Rachunkowości AASB 107 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych”.....	103
Tabela 2.10.	Zawartość merytoryczna Niemieckiego Standardu Rachunkowości nr 2 „Rachunek przepływów pieniężnych”	104
Tabela 2.11.	Zawartość merytoryczna Standardów Rachunkowości dla Przedsiębiorców nr 31 „Rachunki przepływów pieniężnych”	105
Tabela 2.12.	Zawartość merytoryczna Międzynarodowego Standardu Rachunkowości 7 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych”.....	106
Tabela 2.13.	Zawartość merytoryczna Standardu Rachunkowości Finansowej nr 95 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych”.....	107
Tabela 2.14.	Struktura strategicznego rachunku przepływów pieniężnych według W. Schmidta.....	119
Tabela 2.15.	Cechowanie korekt przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej według warstw	122

Tabela 2.16.	Arkusze pomiaru zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej.....	124
Tabela 2.17.	Średnia wartość korekt dokonanych przy obliczaniu zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej spółek indeksu S&P 100 (w mln USD) za lata 2000–2002	127
Tabela 2.18.	Procentowa zmiana przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej wykazywanych w sprawozdaniach finansowych spółek indeksu S&P 100 (liczba spółek) za lata 2000–2002	127
Tabela 2.19.	Częstotliwość występowania poszczególnych korekt dokonanych przy obliczaniu zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej spółek indeksu S&P 100 (liczba spółek) za lata 2000–2002.....	128
Tabela 2.20.	Zakres informacji dodatkowej w modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych według E. Śniezek	132
Tabela 2.21.	Struktura sprawozdania finansowego według „ <i>Preliminary Views on Financial Statement Presentation – Discussion Paper</i> ”	134
Tabela 2.22.	Segmentacja elementów sprawozdania finansowego według „ <i>Staff Draft of Exposure Draft IFRS Financial Statement Presentation</i> ”	135
Tabela 2.23.	Sprawozdanie z przepływów pieniężnych – przykład zgodny z „ <i>Staff Draft of an Exposure Draft on Financial Statement Presentation</i> ”	137
Tabela 3.1.	Struktura próby ze względu na branżę	150
Tabela 3.2.	Struktura próby ze względu na zasięg działania	151
Tabela 3.3.	Struktura próby ze względu na liczbę zatrudnionych	151
Tabela 3.4.	Struktura próby ze względu na pochodzenie kapitału zakładowego.....	152
Tabela 3.5.	Struktura próby ze względu na subiektywną ocenę sytuacji finansowej w 2012 roku	152
Tabela 3.6.	Prezentacja wybranych informacji w przekroju rodzajów działalności w rachunku przepływów pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach.....	157
Tabela 4.1.	Charakterystyka poszczególnych segmentów w ramach opracowanej koncepcji	210
Tabela 4.2.	Wzorcowa struktura budżetu wpływów i wydatków	215
Tabela 4.3.	Wzorcowa struktura raportu ze zrównoważonych przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej	222
Tabela 4.4.	Wzorcowa struktura rocznego sprawozdania z przepływów pieniężnych.....	224

SPIS WYKRESÓW

Wykres 3.1.	Odzwierciedlenie specyfiki branży w strukturze pozycji rachunku przepływów pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach	154
Wykres 3.2.	Metoda sporządzania rachunku przepływów pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach.....	155
Wykres 3.3.	Dostosowanie organizacji ksiąg rachunkowych do potrzeb sporządzania rachunku przepływów pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach.....	158
Wykres 3.4.	Zmiany w planie kont a sporządzanie rachunku przepływów pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach.....	159
Wykres 3.5.	Korzystanie z pomocy osób spoza jednostki przy sporządzaniu rachunku przepływów pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach.....	160
Wykres 3.6.	Zdefiniowanie środków pieniężnych i ich ekwiwalentów w standardach rachunkowości w opinii respondentów.....	161
Wykres 3.7.	Zdefiniowanie i objaśnienie rodzajów działalności na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych w standardach rachunkowości w opinii respondentów	162
Wykres 3.8.	Stopień trudności sporządzania rachunku przepływów pieniężnych w opinii respondentów	163
Wykres 3.9.	Podział według trzech rodzajów działalności na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach	164
Wykres 3.10.	Generowanie przez system rachunkowości informacji o przepływach pieniężnych dostosowanych do potrzeb odbiorców zewnętrznych i wewnętrznych informacji finansowej w badanych przedsiębiorstwach	164
Wykres 3.11.	Generowanie przez system rachunkowości informacji o historycznych i przyszłych przepływach pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach.....	165
Wykres 3.12.	Wiarygodność informacji o przepływach pieniężnych w kontekście kreatywnych i agresywnych praktyk rachunkowości w opinii respondentów	166
Wykres 3.13.	Odbiorcy informacji o przepływach pieniężnych w opinii respondentów.....	167
Wykres 3.14.	System rachunkowości a inne źródła informacji o przepływach pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach.....	168
Wykres 3.15.	Użyteczność informacji o przepływach pieniężnych w opinii respondentów	169
Wykres 3.16.	Zakres i częstotliwość wykorzystywania systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych w zarządzaniu finansami w badanych przedsiębiorstwach.....	170

Wykres 3.17.	Ocena dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach w opinii ogółu respondentów	172
Wykres 3.18.	Ocena dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach w opinii dwóch grup respondentów	172
Wykres 3.19.	Potrzeba ulepszenia dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach w opinii ogółu respondentów	173
Wykres 3.20.	Plany badanych przedsiębiorstw odnośnie ulepszenia dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych	174
Wykres 3.21.	Zakres planowanych ulepszeń dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych w badanych przedsiębiorstwach planujących ulepszenie.....	175
Wykres 3.22.	Użyteczność informacji o przepływach pieniężnych prezentowanych metodą bezpośrednią w porównaniu z metodą pośrednią w opinii respondentów	176
Wykres 3.23.	Istotność informacji o przepływach pieniężnych w podejmowaniu decyzji gospodarczych w opinii respondentów	178

ZAŁĄCZNIK

Katedra Rachunkowości
Wydział Zarządzania

UNIWERSYTET EKONOMICZNY
W POZNANIU

Poznań, 13 maja 2013.

Szanowni Państwo!

Zwracam się do Państwa z uprzejmą prośbą o wypełnienie załączonego kwestionariusza ankietowego. Stanowi on ważny element badań naukowych prowadzonych przez mgr Martę Szczepańską w ramach przygotowywania rozprawy doktorskiej.

Celem badania jest zebranie informacji na temat funkcjonowania w Państwa Spółce systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych.

Pytania w kwestionariuszu dotyczą praktyki sporządzania rachunku przepływów pieniężnych oraz możliwości wykorzystywania informacji o przepływach pieniężnych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych. Zwracamy się również do Państwa z prośbą o wyrażenie własnej opinii na temat użyteczności informacji o przepływach pieniężnych.

Zapewniamy, że udzielenie odpowiedzi na pytania zawarte w kwestionariuszu nie wymaga ujawniania jakichkolwiek informacji finansowych dotyczących Państwa Spółki. Badanie jest w pełni anonimowe, a uzyskane od Państwa dane będą analizowane wyłącznie w formie zagregowanej i zostaną wykorzystane do celów naukowych.

Uprzejmie prosimy o odesłanie wypełnionej ankiety do 30 czerwca br. na adres:

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Katedra Rachunkowości

Marta Szczepańska

al. Niepodległości 10

61-875 Poznań

lub na adres e-mail: marta.szczepanska@ue.poznan.pl

Serdecznie dziękujemy za poświęcony czas.

Z poważaniem,

Prof. dr hab. Wiktor Gabrusewicz, prof. zw. UEP

al. Niepodległości 10, 61-875 Poznań
tel./faks 061 854 38 38
e-mail katrach@ue.poznan.pl

PRZEPŁYWY PIENIĘŻNE W RACHUNKOWOŚCI

Szanowni Państwo!

Kwestionariusz ankietowy obejmuje 30 pytań. Pytania zostały pogrupowane w **cztery części**, które odpowiadają celom szczegółowym badania. Ostatnim elementem kwestionariusza jest krótka metryczka.

Odpowiedzi na pytania proszę udzielić poprzez wybranie (najczęściej jednego) wariantu odpowiedzi i **zaznaczenie go znakiem X**. W przypadku pytań półotwartych proszę o wpisanie odpowiedzi słownej w miejsce kropek.

Kończącą część kwestionariusza proszę wykorzystać na przekazanie własnych uwag.

W razie jakichkolwiek wątpliwości dotyczących uzupełnienia kwestionariusza uprzejmie proszę o kontakt drogą elektroniczną na adres e-mail: marta.szczepanska@ue.poznan.pl.

CZĘŚĆ I Praktyka sporządzania rachunku przepływów pieniężnych w Państwa jednostce

1. Czy sprawozdanie finansowe za 2012 rok jest sporządzane na podstawie ustawy o rachunkowości?
 tak nie
2. Czy przyjęliście Państwo strukturę pozycji rachunku przepływów pieniężnych według załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości?
 tak nie
3. Czy w strukturze pozycji rachunku przepływów pieniężnych jest odzwierciedlona specyfika branży, w której Państwo działacie?
 tak nie
4. Jaką metodą sporządzacie Państwo obecnie rachunek przepływów pieniężnych?
 metodą bezpośrednią metodą pośrednią
5. Co stanowi w Państwa jednostce podstawę dokonywania korekt w przypadku stosowania metody pośredniej ustalania przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej?
 wynik finansowy z działalności operacyjnej
 wynik finansowy z działalności gospodarczej
 wynik finansowy brutto
 wynik finansowy netto
6. Czy prezentujecie Państwo w dodatkowych informacjach i objaśnieniach sprawozdania finansowego następujące informacje (*proszę zaznaczyć pozycje odnoszące się do Państwa jednostki*)?
 objaśnienie struktury środków pieniężnych przyjętych do rachunku przepływów pieniężnych
 uzgodnienie przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej sporządzone metodą pośrednią
 wyjaśnienie przyczyny różnic pomiędzy zmianą stanu zapasów według bilansu i rachunku przepływów pieniężnych
 wyjaśnienie przyczyny różnic pomiędzy zmianą stanu należności według bilansu i rachunku przepływów pieniężnych
 wyjaśnienie przyczyny różnic pomiędzy zmianą stanu zobowiązań według bilansu i rachunku przepływów pieniężnych
 wyjaśnienie przyczyny różnic pomiędzy zmianą stanu rezerw według bilansu i rachunku przepływów pieniężnych
 objaśnienie różnic pomiędzy kwotą podatku dochodowego w rachunku zysków i strat oraz rachunku przepływów pieniężnych
 inne informacje, jakie?

7. W ramach jakiego rodzaju działalności prezentujecie Państwo następujące informacje?
- a) kredyt w rachunku bieżącym oraz w linii kredytowej
 działalności operacyjnej działalności inwestycyjnej działalności finansowej nie dotyczy
- b) wydatki z tytułu podatku dochodowego lub wpływy z tytułu zwrotu podatku dochodowego
 działalności operacyjnej działalności inwestycyjnej działalności finansowej nie dotyczy
- c) wpływy z tytułu odsetek od lokat dokonywanych na okres dłuższy niż 3 miesiące
 działalności operacyjnej działalności inwestycyjnej działalności finansowej nie dotyczy
- d) otrzymane dywidendy
 działalności operacyjnej działalności inwestycyjnej działalności finansowej nie dotyczy
- e) wypłacone dywidendy
 działalności operacyjnej działalności inwestycyjnej działalności finansowej nie dotyczy
8. Czy organizacja ksiąg rachunkowych w Państwa jednostce jest dostosowana do potrzeb sporządzania rachunku przepływów pieniężnych?
 tak nie
9. Czy dokonaliście Państwo zmian w planie kont jednostki w związku ze sporządzaniem rachunku przepływów pieniężnych?
 tak nie
10. Czy przy sporządzaniu rachunku przepływów pieniężnych korzystacie Państwo z pomocy osób spoza jednostki, np. biegłego rewidenta, doradców?
 tak, kogo?
 nie

CZĘŚĆ II Ocena systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych

1. Czy zdefiniowanie środków pieniężnych i ich ekwiwalentów na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych w obowiązujących standardach rachunkowości jest według Pani/Pana w pełni zrozumiałe?
 tak
 nie, dlaczego?
2. Czy zdefiniowanie i objaśnienie rodzajów działalności na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych w obowiązujących standardach rachunkowości jest według Pani/Pana wystarczające?
 tak
 nie, dlaczego?
3. Jak ocenia Pani/Pan stopień trudności sporządzania rachunku przepływów pieniężnych?
 bardzo łatwy łatwy umiarkowanie trudny trudny bardzo trudny
4. Proszę ustosunkować się do następujących stwierdzeń dotyczących obecnego systemu rachunkowości w Państwa jednostce:
- a) Wyodrębnienie trzech rodzajów działalności (operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej) na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych jest wystarczające.
 zdecydowanie nie raczej nie trudno powiedzieć raczej tak zdecydowanie tak
- b) System rachunkowości umożliwia generowanie informacji o przepływach pieniężnych dostosowanych do potrzeb odbiorców zewnętrznych i wewnętrznych informacji finansowej.
 zdecydowanie nie raczej nie trudno powiedzieć raczej tak zdecydowanie tak
- c) System rachunkowości umożliwia generowanie informacji o historycznych i przyszłych przepływach pieniężnych.
 zdecydowanie nie raczej nie trudno powiedzieć raczej tak zdecydowanie tak

5. Co według Pani/Pana jest największą przeszkodą w rozpowszechnieniu metody bezpośredniej sporządzania rachunku przepływów pieniężnych?
- niedostosowanie systemów finansowo-księgowych
 - wyższe koszty generowania informacji
 - wyższe nakłady czasu pracy
 - brak doświadczenia/umiejętności
 - obowiązujące regulacje prawne
 - brak takiej potrzeby
 - inna przeszkoda, jaka?
6. Czy z Pani/Pana doświadczenia wynika, że informacje o przepływach pieniężnych prezentowane w sprawozdaniu finansowym mogą być przedmiotem manipulacji, polegającej np. na zawyżaniu wpływów z działalności operacyjnej?
- zdecydowanie nie raczej nie od czasu do czasu raczej tak zdecydowanie tak

CZĘŚĆ III Wykorzystywanie informacji o przepływach pieniężnych generowanych przez system rachunkowości w podejmowaniu decyzji gospodarczych

1. Komu Pani/Pana zdaniem są najbardziej potrzebne informacje o przepływach pieniężnych jednostki?
- inwestorom
 - kadrze zarządzającej
 - wierzycielom
 - innym odbiorcom, komu?
2. Informacje o przepływach pieniężnych są najczęściej wykorzystywane w Państwa jednostce przy podejmowaniu decyzji w sferze:
- zarządzania jednostką
 - finansów
 - sprzedaży
 - marketingu
 - zarządzania strategicznego
 - innej, jakiej?
3. Proszę zaznaczyć stwierdzenie odnoszące się do Państwa jednostki:
- Informacje o przepływach pieniężnych pochodzą przede wszystkim z systemu rachunkowości.
 - Informacje o przepływach pieniężnych pochodzące z systemu rachunkowości uzupełniają pozostałe informacje o przepływach pieniężnych generowane poza systemem rachunkowości.
 - Trudno wskazać, które informacje o przepływach pieniężnych pochodzą z systemu rachunkowości.
4. Które spośród poniższych informacji są według Pani/Pana najistotniejsze w ocenie kondycji finansowej jednostki? Informacje o przepływach pieniężnych z:
- działalności operacyjnej prezentowane metodą bezpośrednią
 - działalności operacyjnej prezentowane metodą pośrednią
 - działalności inwestycyjnej
 - działalności finansowej
 - żadne z powyższych
5. Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź odzwierciedlającą Pani/Pana stosunek do następujących stwierdzeń dotyczących użyteczności informacji o przepływach pieniężnych:
- a) Informacje o przepływach pieniężnych generowane przez system rachunkowości umożliwiają określenie zdolności jednostki do uzyskiwania wpływów i racjonalnego ich wydatkowania.
- zdecydowanie nie nie zgadzam się nie mam zdania zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
- b) Informacje o przepływach pieniężnych są użyteczne w ocenie zmian w aktywach netto jednostki.
- zdecydowanie nie nie zgadzam się nie mam zdania zgadzam się zdecydowanie zgadzam się

- c) Informacje o przepływach pieniężnych są użyteczne w ocenie płynności i wypłacalności jednostki.
 zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się nie mam zdania zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
- d) Rachunek przepływów pieniężnych ułatwia porównywanie informacji finansowych przedstawianych przez różne jednostki.
 zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się nie mam zdania zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
- e) Informacje zawarte w rachunku przepływów pieniężnych ułatwiają prognozowanie przyszłych przepływów pieniężnych i sprawdzenie dokładności uprzednich prognoz.
 zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się nie mam zdania zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
6. Proszę określić, czy system rachunkowości Państwa jednostki umożliwia generowanie informacji o przepływach pieniężnych na potrzeby:
- a) oceny zdolności jednostki do uzyskiwania wpływów i racjonalnego ich wydatkowania
 nie tylko wtedy, gdy zmusza do tego sytuacja regularnie i w sposób ciągły
- b) kontroli płynności finansowej jednostki
 nie tylko wtedy, gdy zmusza do tego sytuacja regularnie i w sposób ciągły
- c) identyfikacji symptomów zagrożenia jednostki niewypłacalnością
 nie tylko wtedy, gdy zmusza do tego sytuacja regularnie i w sposób ciągły
- d) budżetowania wpływów i wydatków według rodzaju
 nie tylko wtedy, gdy zmusza do tego sytuacja regularnie i w sposób ciągły
- e) budżetowania wpływów i wydatków według ośrodków odpowiedzialności
 nie tylko wtedy, gdy zmusza do tego sytuacja regularnie i w sposób ciągły
- f) planowania strategicznego
 nie tylko wtedy, gdy zmusza do tego sytuacja regularnie i w sposób ciągły
- g) oceny efektywności przedsięwzięć inwestycyjnych
 nie tylko wtedy, gdy zmusza do tego sytuacja regularnie i w sposób ciągły
- h) wyceny wartości przedsiębiorstwa
 nie tylko wtedy, gdy zmusza do tego sytuacja regularnie i w sposób ciągły

CZĘŚĆ IV Identyfikacja potrzeb informacyjnych w obszarze prezentacji informacji o przepływach pieniężnych w rachunkowości

1. Czy informacje o przepływach pieniężnych generowane przez dotychczasowy system rachunkowości w Państwa jednostce są wystarczające do podejmowania decyzji gospodarczych?
 tak nie
2. Czy odczuwacie Państwo potrzebę ulepszenia dotychczasowego systemu rachunkowości w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych?
 tak nie
3. Czy planujecie Państwo ulepszenie dotychczasowego systemu rachunkowości jednostki w obszarze generowania informacji o przepływach pieniężnych?
 tak nie
4. Jeśli odpowiedź na powyższe pytanie brzmi TAK, to proszę wskazać, w jakim konkretnie obszarze (obszarach) planujecie Państwo dokonanie ulepszeń?
 sprawozdawczości finansowej
 sprawozdawczości na potrzeby wewnętrzne
 budżetowania wpływów i wydatków
 innym, jakim?
5. Czy rozważacie Państwo zmianę metody sporządzania rachunku przepływów pieniężnych?
 tak nie

6. Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź odzwierciedlającą Pani/Pana stosunek do następujących stwierdzeń dotyczących metody prezentowania informacji o przepływach pieniężnych:
- a) Informacje o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej prezentowane metodą bezpośrednią umożliwiłyby lepsze prognozowanie przyszłych przepływów pieniężnych jednostki (w porównaniu z metodą pośrednią).
- zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się nie mam zdania zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
- b) Informacje o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej prezentowane metodą bezpośrednią byłyby bardziej użyteczne w ocenie jakości wyniku finansowego jednostki (w porównaniu z metodą pośrednią).
- zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się nie mam zdania zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
- c) Informacje o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej prezentowane metodą bezpośrednią byłyby bardziej użyteczne w rozpoznawaniu relacji pomiędzy przepływami pieniężnymi jednostki, a jej aktywami, zobowiązaniami, przychodami, kosztami, zyskami i stratami.
- zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się nie mam zdania zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
- d) Informacje o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej prezentowane metodą pośrednią umożliwiają prognozowanie przyszłych przepływów pieniężnych jednostki.
- zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się nie mam zdania zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
- e) Informacje o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej prezentowane metodą pośrednią umożliwiają dokonanie oceny jakości wyniku finansowego jednostki.
- zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się nie mam zdania zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
- f) Informacje o przepływach pieniężnych z działalności operacyjnej prezentowane metodą pośrednią są użyteczne w rozpoznawaniu relacji pomiędzy przepływami pieniężnymi jednostki, a jej aktywami, zobowiązaniami, przychodami, kosztami, zyskami i stratami.
- zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się nie mam zdania zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
7. Proszę o dokonanie oceny istotności informacji w podejmowaniu decyzji gospodarczych:
- a) wartość wpływów z podstawowej działalności jednostki
- zupełnie nieistotne niezbyt istotne dość istotne istotne bardzo istotne
- b) wartość wydatków z tytułu dostaw i usług (niezależnie od pozostałych wydatków operacyjnych)
- zupełnie nieistotne niezbyt istotne dość istotne istotne bardzo istotne
- c) struktura operacyjnych przepływów pieniężnych generowanych przez segmenty działalności
- zupełnie nieistotne niezbyt istotne dość istotne istotne bardzo istotne
- d) wartość środków pieniężnych wypłaconych pracownikom (niezależnie od pozostałych wydatków)
- zupełnie nieistotne niezbyt istotne dość istotne istotne bardzo istotne
- e) przepływy pieniężne z instrumentów zabezpieczających przyszłe transakcje kupna i sprzedaży
- zupełnie nieistotne niezbyt istotne dość istotne istotne bardzo istotne
- f) zmiany w kapitale obrotowym jednostki
- zupełnie nieistotne niezbyt istotne dość istotne istotne bardzo istotne
- g) wartość wpływów i wydatków z pozostałej działalności jednostki
- zupełnie nieistotne niezbyt istotne dość istotne istotne bardzo istotne
- h) struktura wydatków związanych z realizacją działań strategicznych
- zupełnie nieistotne niezbyt istotne dość istotne istotne bardzo istotne
- i) wartość istotnych jednorazowych przepływów pieniężnych
- zupełnie nieistotne niezbyt istotne dość istotne istotne bardzo istotne
- j) wartość środków pieniężnych o ograniczonej możliwości dysponowania
- zupełnie nieistotne niezbyt istotne dość istotne istotne bardzo istotne

8. Proszę ustosunkować się do następujących stwierdzeń dotyczących prezentacji informacji o przepływach pieniężnych:
- a) Obowiązek sporządzania rachunku przepływów pieniężnych powinien być rozszerzony na wszystkie jednostki prowadzące księgi rachunkowe.
 zdecydowanie nie raczej nie trudno powiedzieć raczej tak zdecydowanie tak
 - b) Przepływy pieniężne powinny być definiowane jako wpływy i wydatki środków pieniężnych (bez ekwiwalentów środków pieniężnych).
 zdecydowanie nie raczej nie trudno powiedzieć raczej tak zdecydowanie tak
 - c) Odzwierciedlenie specyfiki przepływów pieniężnych danej jednostki (branży) jest ważniejsze od porównywalności prezentowanych informacji.
 zdecydowanie nie raczej nie trudno powiedzieć raczej tak zdecydowanie tak
 - d) Przepływy pieniężne dotyczące działalności zaniechanej powinny być prezentowane w rachunku przepływów pieniężnych odrębnie.
 zdecydowanie nie raczej nie trudno powiedzieć raczej tak zdecydowanie tak
 - e) Przepływy pieniężne dotyczące podatku dochodowego powinny być prezentowane w rachunku przepływów pieniężnych odrębnie.
 zdecydowanie nie raczej nie trudno powiedzieć raczej tak zdecydowanie tak
 - f) System rachunkowości powinien dostarczać informacji o prognozowanych wpływach i wydatkach.
 zdecydowanie nie raczej nie trudno powiedzieć raczej tak zdecydowanie tak
 - g) Jednostki powinny prezentować informacje o prognozowanych wpływach i wydatkach w sprawozdaniu z działalności.
 zdecydowanie nie raczej nie trudno powiedzieć raczej tak zdecydowanie tak

Państwa uwagi

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Metryczka

1. Branża, w której działa Państwa jednostka:
 przemysł (produkcja) handel transport, łączność budownictwo instytucje finansowe
 administracja usługi komercyjne usługi niekomercyjne (nauka, kultura)
2. Zasięg działania jednostki: regionalny (lokalny) krajowy międzynarodowy
3. Liczba zatrudnionych w jednostce:
 0-9 osób 10-20 21-50 51-100 101-500 powyżej 500 osób
4. Kapitał zakładowy jednostki: 100% polski mieszany 100% zagraniczny
5. Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej jednostki za 2012 rok: dodatnie ujemne
6. Wynik finansowy netto jednostki za 2012 rok: dodatni ujemny
7. Sytuacja finansowa jednostki w 2012 roku:
 bardzo dobra dobra zadowalająca trudna bardzo trudna
8. Zajmowane przez Panią/Pana stanowisko w jednostce (w przypadku biura rachunkowego proszę wpisać „biuro rachunkowe”):

Serdecznie dziękuję za udział w badaniu i wypełnienie ankiety!